Andhra University Series No. 66

యక్షగానములు

(తంజావూరు)

సంపుటము ౪

పరిష్కర్త

విద్వాన్

గంటి జోగిసోమయాజి, ఎం. ఎ., ఎల్. టి.,

ప్రొఫెసరు, ఆంధ్రవిశ్వకళాపరిషత్తు.

ఆంధ్ర విశ్వకళా పరిషత్తుచే ప్రచురితము

Price Rs. 2-50] 1959 [వెల రు 2-50.

కాకినాడ : జార్జిప్రెస్సునందు
శ్రీ వట్టమట్ట శేషగిరిరావుగారిచే ముద్రితము

విషయసూచిక

ఉపోద్ఘాతము

ఆంధ్రనాయక రాజులచేతను తరువాతి మహారాష్ట్ర పరిపాలకులచేతను పోషింపఁబడిన కవులు, లేఖకులు స్వయముగా రచించినట్టియు నితరుల గ్రంథములకుఁ బ్రత్యంతరములుగా సేకరించినట్టియు వ్రాఁతప్రతులు తంజావూరి సరస్వతీ మహాలు గ్రంథాలయమునం దనేకములు గలవు. అవి యరవము తెనుఁగు సంస్కృతము మొదలైన భాషలలోని గ్రంథములు; తాటాకు ప్రతులు, కాగితపు ప్రతులు, ప్రత్యంతరములును; వానిలో ముద్రితములు, నముద్రితములుగూడ నున్నవి.

ఆంధ్రవాఙ్మయమున కలంకారములైన నన్నెచోడుని కుమారసంభవము, శ్రీనాథుని క్రీడాభిరామము మొదలైన మహోత్తమ గ్రంథములు అందలి ప్రతులనుండియే పరిష్కరింపఁబడి ముద్రింపఁబడినవి. అచ్చటి తెలుఁగు గ్రంథములనుగూర్చి వివరణపూర్వకమైన యొక కేటలాగు అప్పటి యుపాధ్యక్షులు శ్రీ డాక్టర్ సర్వేపల్లి రాధాకృష్ణయ్యగారి ప్రోత్సాహమున, పి. పి. ఎస్. శాస్త్రిగారి యాధిపత్యమున 1933 లో ప్రచురింపఁబడినది.

మఱికొంతకాలమైన తరువాత అక్కడనుండిన తెనుఁగు వ్రాఁతప్రతులలో అముద్రితములైనవాని కన్నిటికిని ప్రత్యంత

రములు వ్రాయించి తెచ్చుటకు కొందఱు లేఖకులను నియమించి, యప్పటి యుపాధ్యక్షులగు డాక్టర్ శ్రీ కట్టమంచి రామలింగారెడ్డిగారి ప్రోత్సాహమున 1938వ సంవత్సరమునుండియు పనిప్రారంభమైనది. అప్పటినుండియు 1948 సం॥ వఱకు నచటి యముద్రితముల కన్నిటికిని ప్రత్యంతరములు వ్రాయించి తెప్పింపఁబడినవి. పైరీతిని సేకరింపఁబడిన వ్రాఁతప్రతులలో వీనినన్నిటిని ముద్రించి ప్రచురించుటకు విశ్వకళాపరిషత్తువారు తీర్మానించిరి. ఆతీర్మానము ననుసరించి ద్విపదభారతము మొదటి సంపుటము 1943 లోను, రెండవసంపుటము 1950 లోను అప్పటికి తెనుఁగు శాఖాధ్యక్షులైన శ్రీ పింగళి లక్ష్మీకాంతంగారు పరిష్కర్తగా ప్రచురింపఁబడినవి. ఆతరువాత డాక్టర్ శ్రీ వాసిరెడ్డి శ్రీకృష్ణగారు ఆంధ్రవిశ్వకళాపరిష దుపాధ్యక్షులై మిగిలిన గ్రంథ ముద్రణమునకు దొరకొనవలసినదని ఆంధ్రభాషాశాఖాధ్యక్షుఁడనైన నాకానతి యిడిరి. . వారియాజ్ఞ ననుసరించి ద్విపదభారతము మూఁడు నాలుగు సంపుటములు 1950 సంవత్సరాంతమునకు ప్రచురింపఁబడినవి.

మిగిలినగ్రంథములలో ననేకములైన యక్షగానములు నితరకృతులు నున్నవి. వానిలో నల్పసంఖ్యాకములను సరస్వతీమహాల్ అధికారులు ప్రచురించిరి. ఆంధ్రవిశ్వకళాపరిషత్తువారిచే వ్రాయించి తెప్పింపఁబడిన యీ మిగిలినవానిలోఁ గొన్నిటి నైనను ప్రచురింపవలసినదని యుపాధ్యక్షులైన

డాక్టర్ శ్రీ వాసిరెడ్డి శ్రీకృష్ణగారు ఆజ్ఞాపింపఁగా యక్షగాన ప్రచురణ మారంభింపఁబడినది. అందు ఇప్పటికి మూఁడు సంపుటములలో ఈక్రిందిరీతిని ప్రచురింపఁబడినవి.

1 వ సంపుటము 1955 సం॥
- ప్రహ్లాద చరిత్ర
- పూతనా హరణము
- కాళియ మర్దనము
- హేమాబ్జనాయికా స్వయంవరము

2 వ సంపుటము 1956 సం॥
- విజయ రాఘవచంద్రికా విలాసము
- విజయ రాఘవ కల్యాణము
- తంజాపురాన్నదాన మహానాటకము

3 వ సంపుటము 1957 సం॥
- ద్రౌపదీ కల్యాణము
- రతి కల్యాణము
- శచీపురందరము
- సతీదానశూరము

ప్రకృత ప్రచురణము నాలుగవ సంపుటము. తరువాతి 5, 6 సంపుటములును అచ్చులో నున్నవి. క్రమముగా ప్రచురింపఁబడును. ఇప్పటికి సిద్ధమైన యీ యాఱుసంపుటములు నచ్చులో నొక్కొక్కటి సుమారు మూఁడువందల పుటలు గలవి. ఇవిగాక యవకాశమునుబట్టి ప్రచురింపవలసిన గ్రంథములు సుమారు 25 సంపుటములు గావచ్చును.

పై గ్రంథముల నన్నిటిని బరిశీలించియుఁ బరిష్కరించియు శుద్ధప్రతులను దయారుచేయుటలో శ్రీ కొమ్మనమంచి జోగయ్యశర్మగారు సహాయులుగా పనిచేయుచు నుపయోగించుచున్నారు.

ఈ గ్రంథము లిట్లు ప్రచురణభాగ్యము నందుటకు ఆంధ్రవిశ్వకళాపరిష దుపాధ్యక్షులగు శ్రీ వాసిరెడ్డి శ్రీకృష్ణగారి యాదరాభిమానములు మూలకారణములు. ఇట్టి యుపాధ్యక్షులవారికిని, సిండికేటువారికిని, కీ. శే. లైన యాకృతికర్తల పక్షమున కృతజ్ఞతాభినందనముల నొనర్చుచున్నాను.

పరిష్కర్త,
ఆచార్య విద్వాన్ జి. జె. సోమయాజి,
ఆంధ్రశాఖాధ్యక్షుఁడు,
ఆంధ్రవిశ్వకళా పరిషత్,
వాల్తేరు.

కృతజ్ఞత

అక్షరరూపమున వెలయుచు ఆంధ్రభాషాయోషాలంకారములయి చాలకాల మినాలోకయోగము లేని యీయనర్ఘ కృతిరత్నముల పరిశోధనమున దీక్షాపరులయి ఆంధ్రభాషోద్ధరణమున ఆదరము గలిగిన పండితపక్షపాతులు

ఆంధ్రవిశ్వకళాపరిషదుపాధ్యక్షులు

శ్రీ శ్రీ వాసిరెడ్డి శ్రీకృష్ణగారికి

నిరంతర కృతజ్ఞతాభివందనములు.

నిండుమనంబు నవ్యనవనీత సమానము, పల్కుఁ శర్కరా
ఖండసమంబు, చేతయుపకారపరంబు, సధర్మచింతనల్
ఖండనసేయువర్తనము గల్గునుదారుఁడు వాసిరెడ్డి కృ
ష్ణుండు నిరామయాభ్యుదయ నూత్నవికాసము లొందుఁ
గాతన్.

పరిష్కర్త

ఆచార్య విద్వాన్ సోమయాజి.

పీఠిక

1. వాసంతికా పరిణయము:—

ఈ యక్షగానము క్రాంజ వెంకటాద్రియను నాతఁడు రచించినట్లు గ్రంథమునందుఁ బేర్కొనఁబడినది. ఇతఁడు తనకు బూర్వులైన తిరుమలార్యుఁడు, కొండార్యుఁడు, సింగరిభట్లు కొండుభట్లు అనువారిని బేర్కొనెను. తుదివాఁడగు కొండుభట్టుకు లింగాంబికయం దీతఁడు జన్మించెను. కవి తన్నుగూర్చి "సుకవిజన వందన విలోలుఁడు", "కుకవిజన దుర్మద విభాలుఁడు" "సకల లక్షణలక్ష్య మర్మవిశారదుఁడు", "సాహిత్య విద్యా ప్రచండుఁడు", "సరసగాన కళాప్రవీణుఁడు" అను విశేషణములను వేసికొనియున్నాఁడు. పైవిశేషణము లన్నియు నీతని యందుఁ బరిపూర్ణముగా వర్తించునని చెప్పవీలులేదుగాని కొంత భాషాపాండిత్యమును, రచనాసామర్థ్యమును ఈగ్రంథమున నీతఁడు చూపియున్నాఁడు. ఈతఁడు వ్రాసినది వైష్ణవ కథయగుటను, తిరుమలార్యుఁడు మొదలైన పేళ్ళు ఈవంశము వారి కుండుటచేతను ఈకవి విశిష్టాద్వైతియని తెలియుచున్నది. గుళదుర్తి యను నగ్రహారము తన నివాసమని కవి చెప్పికొని యున్నాఁడు. అది యహోబలప్రాంతమని చెప్పుటచేత నీతఁడు కర్నూలుజిల్లా కోయిలకుంట్ల తాలూకాకుఁ జెందినవాఁడని తెలియవచ్చుచున్నది. వీరియింటిపేరు క్రాంజవారు. ఆక్రాంజి

ళ్లనునది యొకగ్రామనామము. అదియే క్రాజ నేటి 'కాజ' యై యుండును. ఈగ్రామము నేటి కృష్ణామండలములోనిది. ప్రాయశః ఈకవి పూర్వులచ్చటినుండి వలసపోయి రేమోయని యనుకొనుట కవకాశమున్నది. ఈగుళదుర్తి యగ్రహారమును "తొరగంటి నరసరాజేంద్రదత్త"మని కవి పేర్కొనియున్నాఁడు. ఈనరసరాజు భట్టుమూర్తిచేవ్రాయఁబడిన నరసభూపాలీయము నకుఁ గృతిపతి. 'ఆతనిచే దత్తమగుచు వెలుఁగొందుచుండు నాయగ్రహార'మనియు, అందు "క్రాంజవంశాయతుండైన తిరు మలార్యుండు ప్రబలు" ననియు వ్రాసియున్నాఁడు. ఈ యగ్రహారము దత్తమని యుండుటయు పయిని దెలుపఁబడిన యూహను బలపఱచుచున్నది.

ఈ తొరగంటి నరసరాజు 1565 సంవత్సర సమీపమున నుండి యుండెను. ఆతఁడీ యగ్రహారము నెవరికిచ్చెనో తెలి యదు. వెంకటాద్రికి మొదటిపురుషుఁడగు తిరుమలార్యుఁడే ఈయగ్రహార ప్రతిగ్రహీత యనుకొనుటకు వీలులేదు. ఒకప్పు డట్లైనను అతనికిని, అతనికి నైదవపురుషుఁడగు కృతికర్తకును నడుమ సుమారు నూరువత్సరములు జరిగియుండవలయును. కాఁబట్టి యీ గ్రంథము సుమారు 1700 సంవత్సరములకు వెనుక వ్రాయఁబడి యుండవచ్చును.

ఇందలి విషయము వాసంతికయను పేరుగల చెంచెతను అహోబలనరసింహస్వామి పెండ్లియాడుట. మిక్కిలి ప్రచార ములోనున్న గరుడాచలనాటకములో (చెంచునాటకములో) నిదే యితివృత్తము గలదు. ఇందలి రచనము సరసముగా సాఁగినది. ఇది వేంకటాచల విభునకుఁ గృతి యీయఁబడినది.

2. వివేకవిజయము:—

ఈగ్రంథకర్త చల్లా సూరయ. కృత్యాదిని "పోదవాకా హ్వాయపురవాసి. సాంగవేదాధ్యయనశాలి, ఆపస్తంబసూత్రి, కౌండిన్యగోత్రుఁడు"అని తన్నుఁగూర్చి వ్రాసికొనియున్నాఁడు. ఈ పోదవాకయను గ్రామము చెంగల్పట్టు జిల్లాలో నున్నట్లు తెలియవచ్చుచున్నది. ఇతఁడు పారమ్మ సూరభట్టు అనువారల పౌత్రుఁడు. లక్ష్మమ్మ సూరయ్య యనువారల పుత్రుఁడు. ఈ గ్రంథము తంజావూరికి సమీపమందలి మన్నారు గుడిలో నున్నట్టియు, తంజావూరి రాజుల యిష్టదైవమునగు రాజమన్నా రున కంకితమగుటచేత నీతఁడు కొంతకాలము తంజావూరి సంస్థానము నాశ్రయించెనేమో యను సంశయమునకుఁదావు గలదు. గ్రంథారంభమున "శ్రీమత్సదానంద చిన్మయయోగి పాదుకల్ నిజభావపదమునఁజేర్చి" యనుటచేత శ్రీమత్సదా నందయోగియను నాయన యీతనికిఁ దత్త్వోపదేశము చేసిన గురువైయుండె ననుకొనుట' కవకాశము గలుగు చున్నది. క్రీ.శ. 16 వ శతాబ్దము చివరనుండిన దత్తాత్రేయయోగి శిష్య

పరంపరలో 3వ తరమున సదానందుఁడను నొక యవధూత యున్నట్లును, అతఁడు గ్రంథకర్త యైనట్లును ఆంధ్రకవితరంగిణి 10వ సంపుటము 183వ పుటలోఁ గలదు. మన కవి సూరయ పై సదానందచిన్మయయోగికి శిష్యుఁడైనయెడలను, ఆ సదానందయోగి యాంధ్రకవితరంగిణిలోఁ జేర్కొనఁబడిన వాఁడే యైనయెడలను 17వ శతాబ్ది నడుమ నుండెనని యూహింప వచ్చును.

ఈ వివేకవిజయము సంస్కృతమున కృష్ణమిశ్రునిచే రచింపఁబడిన ప్రబోధచంద్రోదయమునకు ననుసరణము. ఈ ప్రబోధచంద్రోదయమునే నందిమల్లయ, ఘంటసింగయయను కవులు తెనుగునఁ బ్రబంధముగాఁ బరివర్తించిరి. సూరయ దృశ్యకావ్యముగానే రచించినాఁడు. ఈ యక్షగానములను నాటకములనియు, మహానాటకములనియు రచయితలే పేర్కొనుట యభ్యాసము. అనేక స్థలములందుఁ బ్రబోధచంద్రోదయనాటకము నతిక్రమించిన కల్పనలు మొదలైనవి యిందుఁ గలవు.

3. చిత్రకూటమాహాత్మ్యము:—

మహానాటకమని కవిచేఁ బేర్కొనఁబడిన యీ చిత్రకూటమహాత్మ్యము తిరుమలకవికృతము. కవి శ్రీకృష్ణుని నుతించుచు "రంగకృష్ణముద్దులరాయ రాజసుతుఁడు, శ్రీవిజయరంగ

చొక్కనాథావనీశుఁ డెలమిఁగోరిన కోరికలిచ్చు దేవ" యని సంబోధించియున్నాఁడు. ఆశ్వాసాంతగద్యమునను "శ్రీవిజయ రంగ చొక్కాధీశు నగర నృపవర నిత్యలాలితుండైే" యుండిన వాఁడని చెప్పికొన్నాఁడు. ఇంకను "సంగీత సాహిత్యచతు రుఁడా విజయరంగ చొక్కావనీ రమణుని కృపను కర్ణభూషణ ములు స్వర్ణాంబరములు సరిపెణలు తాళి యందలము నగ్రహారము నాది ఘనబహుమానముల్ గాంచిన ఘనుఁడ" నని వ్రాసికొనియున్నాఁడు.

పై విజయరంగ చొక్కనాథనాయకుని కాలము 1706_1732 వఱకు నగుటచే నీ కవి యాకాలమున నీగ్రంథరచనచేసి యుండును. ఈతఁడు బాలసరస్వతి మఖిపౌత్రుఁడు. వేంకటాధ్వరి పుత్రుఁడు.

కవి కథలో వర్ణించిన రాజులమహలు మున్నగునవి తమ నాయకరాజుల యాస్థానమునఁజూచిన దృశ్యములకుఁ బ్రతిద్వంద్వులనుటలో వైరుధ్యము లేదు.

ఇందలికథ విష్ణుపారమ్యమును దెలుపునట్టిది. చిదంబర క్షేత్రమున తిల్లగోవిందరాజుల యాలయమును, శైవాలయ మును రెండు నున్నవి. శివ పార్వతులకు నాట్యవిషయమున వివాదమువచ్చుటయు, అట్టి వివాదమును విష్ణుమూర్తి తీర్చు టయుఁ జూడఁగా నీ రెండుమతములకును సామరస్యము గలిగిం

చునట్లు రచించి, వైష్ణవపారమ్యమును వ్యంగ్యముగా స్థాపించు నుద్దేశము కవి కున్నట్లు స్పష్టమగుచున్నది. ఇంకొకవిషయ మేమనఁగా "నావిష్ణుః పృథివీపతిః" అను న్యాయమున విజయ రంగ చొక్కనాథుఁడే గోవిందరాజులనియు, అతఁడు శివపార్వ తులకు నాట్యవిషయమున వివాద మేర్పడఁగాఁ దీర్చుటకు సరి పోయిన సామర్థ్యము గలవాఁడనియుఁ గవి వ్యంగ్యముగా నిరూ పించి యున్నాఁడు. ఇక విజయరంగని సభలో "వగకోపుల వైపులమర...ఇంచుబోణులు నటించు భాగ్యము నందియుండె" నని యూహింపవచ్చును.

ఇందుఁ బ్రసిద్ధరాగములలోఁ గర్ణాట హిందూస్థానీ బాణీలకుఁజెందిన దరువులుగలవు. సమపదమను రచనావిశేష మొకటి పలుమఱు ప్రయుక్తము; అష్టకము,ఉత్తరప్రత్యుత్తర పదమును గలవు. రచన చక్కనిది. అందును వచనరచనయు వచనమున సంభాషణలును గలవు. ఇది 'స్వామివాక్యం' ఇత్యాది పాత్రసంభాషణాసూచనలు గలవు. సంధివచనములు ప్రసంగములను పేర వ్యవహరింపఁ బడినవి. గ్రంథమధ్యమునను కైవారములు గలవు. ఒకగుజరాతికోపును, జక్కిణియునున్నవి. పేరణి పదచాళికయును బేర్కొనఁ బడినవి.

ఈగ్రంథమునందు మొదటినాఁటి సంవిధానము, రెండవ నాఁటి సంవిధానము, అనురీతిని నాలుగునాళ్ళ విషయముగా

విభజింపఁబడినట్లు కవి వ్రాసియున్నాఁడు. ఇది నాలుగునాళ్ళు ప్రదర్శింపఁదగిన నాటకమగునాయని దీని యల్పపరిమితినిబట్టి సందియముపుట్టకమానదు. దీనిని బ్రదర్శించుట కొక్కరాత్రి చాలును. కథాస్వభావమునుబట్టి పరిశీలించినచో నీకథ నాలుగునాళ్ళలో జరిగినట్లు కవి నిర్దేశించెనని యూహింపవచ్చును. ఈనాలుగిటిని నాలుగంకములుగా భావించి, కైశికీవృత్తి క్లుప్త వృత్తము కలదగుటచేత నాటికాలక్షణము కొంత దీనికి పట్టిన దనవచ్చును. "నాటికా క్లుప్తవృత్తాస్యాత్ స్త్రీప్రాయా చతురంకికా'' యని లక్షణము.

4. భీమసేన విజయము:—

ఈగ్రంథము తుదిని: "తిమ్మయ దండనాథ తనయుఁ డక్కయ సత్కృతంబై తనర్చు" నని కవి చెప్పియుండుటచేత నీకృతికర్త 'అక్కయ' యని తెలియుచున్నది. ఇంతకంటె నితనిఁ గూర్చి యేమియు దెలియరాదు.

ఇందలి కథ— భీమసేనుఁడు కీచకసంహారము చేసిన విధానము. కవి తిక్కనరచన ననుసరించినట్లు తెలియుచున్నది.

ఈగ్రంథము తిరుమల వేంకటపతి కంకితము చేయఁబడినది.

5. శ్రీ కృష్ణ లీలావిలాసము:—

గ్రంథము చివరనున్న పద్యభాగమునుబట్టి "తిమ్మయ దండనాథ తనుసంభవుఁ డక్కయ ప్రధానుఁడు తిరుమల వేంకటేశ్వరున కంకితముగా" నీ యక్షగానమురచించినట్లు తెలియుచున్నది. ఇందు గోపికావస్త్రాపహరణము మున్నగు శ్రీకృష్ణుని బాల్యచేష్టలు ఆంధ్రభాగవతపద్ధతిని వర్ణింపఁబడినవి.

వాసంతికా పరిణయము

వేంకటాద్రి

వాసంతికా పరిణయము

సీ. శ్రీమించు కర్ణాట సింహాసనంబునఁ
బరఁగి యహోబలప్రాంతమునను
చెలఁగి కో ... ... గుళదూర్తి
యను పేరుగల యగ్రహార మొకటి
కలిత విద్వజ్జన కంఠీరవులచేత
వేదశాస్త్ర పురాణవిదులచేత
యజనాది షట్కర్మభజన పరులచేత
నిరత సదాచార నిధులచేత

గీ. సకలహితులైన గృహమేధిజనులచేత
సరస సంగీత సాహిత్య చణులచేత
నెనసి తొరగంటి నరసరాజేంద్రదత్త
మగుచు వెలుఁగొందు చుండుఁ దానతులముగను

కంపె॥ ఆయగ్రహారమున నలరుచును కాంజవం
శాయతుండై తిరుమలార్యుండు ప్రబలు ॥౧॥
... ... మణికి నాత్మజుండగుచు వి
ఖ్యాతముగఁ బ్రబలెఁ గొండార్యుండు భువిని ॥౨॥
ఆకొండుభట్లకున......
..........సుతుఁడు సింగరిభట్లుపుట్టెన్ ॥3॥

త్రిపుట॥ అతనికిని సరసాగ్రిగణ్యుండతుల శాస్త్ర
విత ... గుణాఢ్యుఁడు కొండుభట్లుదయించెమహిని॥
ఆసుధీరత్నమునకును లింగాంబికకును సంజ......
......గ్రిణి వెంకటాద్రి కవీశ్వరుండు ॥౨॥
సుకవిజన వందన విలోలుండు - కుకవిజనదుర్మదవిఘాలుడు
సకలలక్షణ లక్ష్యమర్మ విశారదుండు ॥3॥
సాహిత్య విద్యాప్రిచండుఁడు - సరసగానకళాప్రివీణుఁడు
శ్రీహరి పదాంభోజయుగ సంసేవకుండు ॥౪॥

వ. ఏతాదృశ గుణవిశిష్టుండైన యీ వేంకటాద్రికి నొక్క నాఁటి రాత్రిసమయంబున.

సీ. నీలమేఘమువంటి నెమ్మేను గలవాఁడు
డంబైన పీతాంబరంబువాఁడు
శ్రీవత్సమను మచ్చఁ జెలఁగు వక్షమువాఁడు
హావణించు దీర్ఘబాహువులవాఁడు
నిండు చందురువంటి నెమ్మోము గలవాఁడు
ధవళాబ్జ సదృశ నేత్రములవాఁడు
మహితమహా నవరత్నమయ కిరీటమువాఁడు
మకరకుండలకాంతి మలయువాఁడు

నిఖిలజగములఁ గుక్షిలో నిలుపువాఁడు
లీలతో భక్తజనులఁ బాలించువాఁడు
రమణ వరమిచ్చు నాల్గుహస్తములవాఁడు
కలిత విభవుండు వేంకటాచలవిభుండు.

వ. ఇట్లు స్వప్నమున వచ్చి మదంకితంబుగా నొక్కయక్ష గానంబు రచియింపుమని యానతిచ్చిన నతండు గ్రక్కున సంతోషభరితుండై యీయక్షగాన రచనకుద్యుక్తుండై తనయిష్ట దైవతంబైన వేంకటాచలపతిని గవీశ్వరుం డేమని వర్ణించుచున్నాఁడు.

శా॥ శ్రీలక్ష్మి న్నిజవత్సకౌస్తుభమణి శ్రీసంగతిన్మాటి, యా
లీలన్ భూలలనామణిన్ స్వభుజసంశ్లిష్టాంగ దోద్యన్మయూ
ఖాళింగప్పి, పరస్పరానుగుణ సౌహార్దంబుగా నిర్వారన్
గేళిం దేల్చిన వేంకటాచలపతిం గీర్తించి సేవించెదన్॥

క. నిరతము గుణభూతి మతి
స్థిర విద్యాభావన ప్రసిద్ధులుగల యా
గిరిజా శంకర వాణీ
పరమేష్ఠి, రమారథాంగ పాణులఁ దలఁతున్॥

క. నిర్విఘ్నముగా మత్కృతి
నుర్విన్వెలయించి శుభము లొందఁగఁ జేసే
పర్వేందు కళాధరుఁడౌ
శర్వానిసుతుఁడైన విఘ్నశాసనుఁ దలఁతున్॥

శా. శ్రీమద్భారవి కాళిదాససుకవి శ్రీహీరపుత్రాదులన్
నేమంబొప్పఁదలంచి యంధ్రకవితానిర్ణేతలైనట్టి యా
సోమున్ తిక్కనసోమయాజి ముఖులన్ సొంపొందఁగా నెంచి యా
భూమిన్నేఁటి మహాకవిప్రతతులన్ భూషించి కీర్తించెదన్॥

క. కాకవితారచనా పర
కాకవితానముల నొరయఁగా కవితతికై
కాకవితా సర్వజ్ఞుల
కాకవితారచన నొరయనర్హంబగునే॥

వ. అని యిష్టదేవతా ప్రార్థనంబును, సుకవిజనసంస్తవంబును గుకవిజన నిందనంబును గావించి కృతిభర్తయైన వేంకట భర్తను కవీశ్వరుండేమని వర్ణించుచున్నాఁడు.

షష్ఠ్యంతాలు॥

జంపె॥ ఘటితసురకులభృతికిఁ జటులహిమనగధృతికిఁ
బటుశీలమతికి వేంకటశైలపతికి ॥౧॥

అనుపమశుభాకృతికి - నజ హర విహితనుతికి
ఘనసుగుణతతికి - వేంకటశైలపతికి ॥౨॥

శ్రితజనావనునకు - శ్రీరమాకృత రతికిఁ
గ్రితభుగధిపతికి - వేంకటశైలపతికి ॥3॥

చరణగంగాశ్రితికి - సరసజయ విశ్రుతికి
గరుడ సంగతికి వేంకటశైలపతికి ॥౪॥

నిరతముని సంస్థితికి ...
ఖర దితిజ హృతికి వేంకటశైలపతికి ॥౫॥

వ. అంకితంబుగా నాయొనర్పంబూనిన వాసంతికాపరిణయంబను యక్షగానంబునకుఁ గథాక్రమం బెట్టిదనిన,

జంపె॥ సిసలమను గాపురము జితసదలకాపురము
పరమాత్మపుర మహోబలనామపురము ॥౧॥

స్థిరవైభవోత్కరము శ్రీనృసింహాకరము
వరభయంకర మహోబల నామపురము ॥౨॥

కలధౌతగోపురము కాంతిజితగోపురము
కలుషభయహర మహోబలనామపురము ॥3॥

విజయలక్ష్మీకరము - వేదాంతగోచరము
ప్రజల కిహపర మహోబలనామపురము ॥౪॥

ముని నికరభాసురము మోక్షలక్ష్మీకరము
ప్రణతార్తిహర మహోబలనామపురము

వ. మఱియు నేమని వర్ణింపుచున్నాఁడు.

ద్వి. మఱియు శేషాచల మధ్యభాగమున
గరిమఁ జెందుచు విశ్వకర్మ నిర్మాణ
చాతురీమహిమ సంజాతమై దిశల
ఖ్యాతమై సుజన సంఘాతమై మఱియు
విలసితప్రాకార వితతులచేతఁ
గులుకు దేరిన కోటకొమ్మలచేత
మెలపైన బంగారు మేడలచేతఁ
బొలుపైన రత్నగోపురములచేతఁ
దెఱఁగొప్ప రాజమందిరములచేత

విరివిగాఁ గనుపట్టు వీథులచేతఁ
జేసుపైనట్టి పేటలచేతఁ
మేలైన యపరంజి తేరులచేతఁ
చిగిరిచి పూచి కాచి ఫలించి మిగులఁ
బాగడొందు నుపవనభూములచేత
నీటైనయట్టి కోనేరులచేత
గాటంపు బల్ తటాకంబులచేత
గజహయ రథభటోత్కరములచేత
ద్విజరాజ విట్ఛూద్రాది వితతులచేత,
వీణాది చౌషష్టి విద్యలచేత
రాణఁజెందిన వారరమణులచేత,
మించి నాదములభూమిని గప్పుచున్న
పంచమహావాద్యఘనతులచేత
హవణించు దేవాలయమ్ములచేత
నవరత్న దివ్యమంటపములచేత
ననిశమ్ము భోగభాగ్యమ్ములచేతఁ
బరిణుతిచెందిన యహోబలపట్టణంబు
గగనంబునందుండి గ్రక్కున మహిని
దిగిపడ్డ యమరావతీఖండమనఁగఁ
జెలఁగి సర్వోత్కర్షచే సొంపుమీఱి
యలరుచు నుండె జనానందమగుచు.

ద్వి. ఆరాజధానికి నధిపతియైన
ధీరుండు నరసింహదేవుఁడ వ్వేళ
సురలు కిన్నరులు యక్షులు సిద్ధసాధ్య
గరుడోరగాదులు గంధర్వవరులు
పరమభక్తులు లోకపాల సంఘములు
నరసాగ్రగణ్యులు సనకాదిమునులు
వరుస నాచార్యులు వైష్ణవోత్తములు
స్థిరమతి రమయు భూదేవియుఁ గొలువఁ
గమలసంభవుఁడప్డు కైదండ లీయ
రమణ నింద్రుండు బరాబరుల్ సేయ
స్వామి పరాకు, హెచ్చరిక సర్వేశ
శ్రీమద్గుణాధీన చిత్తావధాన!
అనుచు దేశాధినాయకులను జూపి
యినచంద్రులప్పుడు హెచ్చరింపంగ
తుంబురు నారదాదులు జంటఁబాడ
శంబరాహితవైరి సముఖంబుఁ జేరి
గరిమతో ధర్మమార్గములు బోధింప
గురుశుక్రులపుడు నెక్కొనినీతిఁ దెలుపఁ
జెలఁగుచు రంభోర్వశీ మేనకాదు
లలరంగ మార్గనాట్యంబులు సలుప
మహిలోన దుష్టసంహారణంబు చేసి

రహిమీఱ భక్తసంరక్షణ సేయఁ
దివురుచుఁ జకచకద్దేదీప్యమాన
నవరత్న సింహాసనమునఁ గూర్చుండి
యురుతరంబుగ వైభవోజ్జ్వలుండగుచు
గరిమతోఁ బేరోలగంబుండె నపుడు.

వ. ఇవ్విధంబున నయ్యహోబలవీర నారసింహదేవుండు
సకల సురవర నికరంబుతో నిండుకొల్వైయుండి యొక్కనాఁడు.

క. సురుచిరతర వేదాచల
గరుడాచల విహరణోత్సుక మతిస్ఫురణల్
త్వరితగతులఁ బ్రేరేచఁగ
గరిమన్నర సింహుఁడపుడు గమనోద్యతుఁడై.

జంపె॥ ధావనంబునఁ బంచధారాగతుల మించు
శ్రీవైనతేయుపై శ్రీనృహరి వెడలెన్ ॥౧॥

వెడల నప్పుడె మేటి సిడములును సురటులును
గొడుగులును గూడి యాతని వెంబడించెన్ ॥౨॥

కలిసి రెక్కలతోడి కులపర్వతములనఁగ
దులదులని మత్తగజములగుంపు గదలెన్ ॥3॥

శరమనోమరుదధిక జవన విస్ఫురణచే
హరిదశ్వముల మించు హరివితతి గదలెన్ ॥౪॥

త్రిపుట॥ నడతలేని మహోన్నతియుఁగల-
నగపతులను దృణీకరించుచు
నడచె రథములు తురగముల వెంబడిగనపుడు ॥౧॥

భీమ విక్రమ సరణిఁ దమ తమ
బిరుదు లెంతయుఁ జెలఁగ నపుడా।
స్వామి వెంటఁ బదాతిబలములు సరగ నడచెన్ ॥౨॥

అల్లనల్లన చేరి యప్పురి పల్లవాధరలెల్ల హరిపై
మొల్లమిగ ముత్యాలసేసలు చల్లిరపుడు ॥3॥

సరసిజాక్షునిఁ జూడవచ్చిన పురసతుల యిరుగడలఁ
జూపులు
సొరిదిఁ గలువలతోరణములై సొగసుమించెన్ ॥౪॥

జంపె॥ అడుగడుగునకు సతులు హారతెత్తిన వెలుఁగు
కడలుకొని గగనభాగము నిండుకొనియెన్ ॥౧॥

భేరీనినాదములు బిరుదు శంఖారవము
లారూఢి శిబిరమున బోరుకొల్పఁగను ॥౨॥

పరిజనులకలకలము భటులకై వారములు
మెరవడిగ సంగీత మేళములు చెలఁగెన్ ॥3॥

వ. ఈవిధమునఁ జతురంగబలసమేతుండై యప్పరమ పురుషుం డప్పురి వెడలి చతురవటప్రాంతంబునఁ జేరి గిరివిహారణంబు సలుపుచున్న సమయంబున.

క. సురపతి యప్పుడే నరకే
సరి చిత్తము దెలిసి యచటి శైలమహాత్మ్యం
బెఱిఁగించుటకై తిన్నగ
దారకొని మృదువచన రచనతో నిట్లనియెన్.

త్రిపుట॥ స్వామి మును గంధర్వవరులకు
సరవితోఁ బ్రత్యక్షమై ర
క్షామహాత్మ్యముచూపుచోటిది ఛత్రివటము॥

రచ్చ రేకులు॥ భృగుమహామునికిఁ బ్రసన్నమగుచు వరములిచ్చి
మున్ను
సుగుణుఁడై చరింపుచున్న చోటు భార్గవమిదె నృహరి॥

త్రిపుట॥ మున్ను నీవా దేవసమితికి ముదముతో నిజరూపము
నను బ్ర
సన్నమగుచోటిదియ వేదాచలముసుమీ ॥౧॥
గరుడునకు మునునీవు సాక్షాత్కారమై వరమిచ్చుచోటిది
యరసి కనుఁగొను మీగిరియ గరుడాచలంబు ॥౨॥

జంపె॥ మును నీవుచని బ్రహ్మకును యోగశాస్త్రముల
యనుభవము నేర్పు యోగానందమిదియ ॥౩॥
కినిసి కోపజ్వాలలను కంబమున వెడలి
మును నీవు కనకకశిపుని ద్రుంచు తలము ॥౪॥

రూపకము॥ ఆనాడు ప్రత్యక్షమై నీవుభూసతికిఁ
బూని వరమొసఁగఁ గిటివై నిల్చుచోటు ॥౧॥

క. దేవా యిది భవనాశిని
నీవలనన్ జననమంది నీకూటమై
యీవసుధ భక్తకోటికిఁ
గావలయు వరమ్ములొసఁగుఁ గనుఁగొన్నంతన్॥

జంపె॥ భవవిదళనోత్కటము - పతిత గహనచ్ఛటము
నవసుధాఘటము భవనాశినీతటము ॥౧॥

సురజనప్రాకటము శుకపికరవార్భటము
నవులకవికటము భవనాశినీతటము ॥౨॥

కలుములకు సంపుటము - ఖగకులవిశంకటము
నలిన విస్ఫుటము భవనాశినీతటము ॥3॥

కారంజకునికి సాక్షాత్కారమై నిల్చె
శ్రీరంజకునిగ రక్షించుచోటిదియు ॥౪॥

రూపకము॥ మును నీవుభారద్వాజునిఁ బావనుఁజేసి
మునుకొని వరములిచ్చినచోటు దేవ ॥౧॥

జంపె॥ అతి విమలజీవనము యతులసంజీవనము
వ్రతుల భవనము ఫలితవనము పావనము ॥౧॥

వినుత భక్తావనము వేదకృతభావనము
మునులభువనము సుధావనము పావనము ॥౨॥

పరమసురదేవనము నరలోకపావనము
వర సుజన విహితసేవనము పావనము ॥3॥

వ. ఇవ్విధంబున సుకవిభుండన్న వనాంతరసింహాస్థల విశేషంబు లెఱింగింప సంతోషభరితమానసుండై యన్నరహార్యక్షుం డచ్చటి కనకసరోవరప్రాంతంబున విహరించుచున్న సమయంబున.

క. అంతటఁ బధికవధూజన
సంతాపకరుండు నగుచు సకలమహీజ
శ్రాంతము లుడుపుటకొఱకు వ
సంతుం డుదయించె సద్ద్విజప్రార్థితుఁడై.

జంపె॥ కంతునికి సంతోషకరమగుచుఁ బొలిచెను వ
సంతాగమము లసదనంతాగమంబై ॥౧॥
తరుతతుల యీతిబాధలు దుల్లెనో యనఁగ
గుఱుతుగాఁ బండుటాకులు డుల్లెనపుడు ॥౨॥
తరులకే కాదు చైత్రమున నాకులపాటు
తరుణులకు రూపవత్తరుణులకుఁ గలిగెన్ ॥3॥
ప్రాతగిల్లినవారు పడుపాటునై భువిని
నూతనస్థులు ప్రబలురీతి ననలొప్పెన్ ॥౪॥

త్రిపుట॥ ఉపవనేందిర రహిధరించినయుమటు చందురకావి చీరన
నిపుణతగఁ జిగురాకుజొంపమునిండెఁ దరులన్ ॥౧॥

జంపె॥ ఉల్లసిల్లఁగఁ బుష్పవల్లతాంగాళిపైఁ
బల్లవోత్కరములకుఁ బ్రబలె ననురక్తుల్।
సతులెల్లఁ బ్రథమస్త్రమతియైన వనరమకు
తతి శోభనముపాడు గతి విరుతములరెన్ ॥౨॥

త్రిపుట॥ ఏలకూర్చె విధాత హాచండాలులను పద్మినుల
నంచును
పూలనే నెపమున వసేందిర పొసఁగ నవ్వెన్ ॥౧॥

ఝంపె॥ సహకార వన్మథుని సహకార కరములకు
సహకారమై పూచె సహకార నగమున్ ॥౧॥
పాలాశరహితమై - పాలాశ మటుపూచె
బాలాశనిగ రతిన్పృ - పాలాశ మిగులన్ ॥౨॥
పున్నాగ మదనమద - పున్నాగమునకు తల
పున్నాగముగఁబూచెఁ - బున్నాగతరువున్ ॥౩॥
సంతాస ధరణీజ - సంతాన మపుడు వ
సంతానఁబూచె హరి - సంతాన మలరన్ ॥౪॥
తాపికరణి నేపువి - తా విరహిజనములకు
తాపీక గోరంట - తాపీకఁ బూచెన్ ॥౫॥

కుఱుచజంపెలు॥ పొగడ తరముగఁ బూచెఁ బొగడఁ దర
మగుచున్ ॥౧॥
మాధవిలతపూచె మాధవీహితమై ॥౨॥
వకుళములు పూచె దేవకులములు మెచ్చన్ ॥౩॥
దాడిమీతతి పూచె దాడిమీఱఁగను ॥౪॥
మల్లికలుపూచె సుమ ! మల్లికలు మీఱన్ ॥౫॥
అపుడు—

త్రిపుట॥ సంకృతులునై యొకరికొకరు వశంకృతులు
గాకుండు పథికా - హంకృతులు సడలించె షట్పద
ఝంకృతులును ॥౧॥

హుంకృతులచేఁ బతులఁ గదిమి యహంకృతులచేఁ
దియుగుసతుల స్వయంకృతాగములుడిపె స్మరగుణ
టంకృతములు ॥౨॥

మదవతులు పూర్ణిమకు బెదరఁగ బెదరకుఁడు కుహూ
వనెడి మాదిరిని
మదపికములు కుహూకుహూయని రొదలుచేసెన్ ॥౩॥

తరుణులప్పుడు పికరవములకు - వెఱవ వారికిమూఁటు
చెప్పెడి
కరణి శుకములు రామరామని - కలయఁబలికెన్ ॥౪॥

అంకె తెలియక సతులు పతులు మంకుతనమున
నుండ వారల
బింకములు విడిపించుగతి గోరవంక పలికెన్ ॥౫॥

వ. అట్టి వసంత సమయమున.

ద్వి. అగ్గిరి చెంచునాయకులు మోదమున
నగ్గలంబుగ వేఁటలాడంగఁ దలఁచి
కొలఁదిగాఁ బారుటాకులు పైధరించి
నలువొందఁ బొటిపొటి నామముల్ దీర్చి

అలతిఁగా వెదురుబియ్యపు టోగిరమునఁ
బులిమీఁగడ పెరుగు పొసఁగ మేదించి
కలిపిన చద్దిచిక్కములలో నించి
తులకించు చిఱుతకత్తులు గ్రద్దగోళ్లు
మొలవంకి చిలుకుటమ్ములు విండ్లు బల్లె
ములు బిల్లలును శస్త్రములు సవదరించి
సురగాలి కాటేరిడు చొచ్చినవచ్చు
మెఱుపుఁదీఁగెయుఁ బచ్చిమిరియంబు బూచి
మెకములమిత్తి గామిడి చిల్కుటమ్ము
మొకమాయ సింగాడి ముచ్చల గొంగ
యనఁదగు సారమేయములతోఁ గూడి
చని చని యకొండ చఱుల నెత్తములఁ
బులులు సింగములు దుప్పులు లులాయమ్ము
లెలుఁగులు లేడులు నిఱ్ఱులు కిటులు
మనుబిల్లు శరభముల్ మదసింధురములు
కనితి మెకమ్ములు గండకమ్ములును
మొదలైన మృగసంఘముల వేఁటలాడి
పదపడి సంతోషభరితులై యపుడు
జల్లిమెకమ్ములు చమరులు పునుఁగు-
పిల్లులు బవ్వాజి పిల్లులు మఱియు
జుంటితేనెలు పులిజున్ను ఖర్జూర

కంటకఫలములు కదళీఫలములు
కిత్తిలిపండ్లు చక్కెరమోవి పండ్లు
మెత్తని తియ్యమామిడిపండ్లు మఱియు
పెదురుబియ్యమ్ములు వెదురుముత్తెములు
ముదముతో నరసింహమూర్తి సన్నిధిని
గరమొప్పఁ గానుకగాఁబెట్టి మ్రొక్కి
హరిసముఖమునఁ బాయక నిల్చిరంత.

వ॥ ఇట్లు నిలిచిన యచ్చెంచు నాయకులఁ గరుణావలోకనంబునఁ గటాక్షించి, తత్సమర్పిత వస్తుసంఘమ్ములు గైకొని, యన్నరసింహదేవుండు వారల నుచితసంభావనంబుల సంప్రీతులఁజేసి యన్యోన్య సంభాషణములఁ జెలఁగుచున్న సమయంబున

క. కానలఁ దమతమనాథులఁ
గానక త్వరపడుచుఁ జెంచుకామినులచటన్
నానా గిరులను ఝరులను
గోనలఁ బొదరిండ్లఁ బర్వికొని వెదకంగన్.

జంపె॥ అప్పుడాగుమిలోని నెప్పరులు జాడఁగని
యప్పుడంతులఁ బిలిచి రార్భటింపుచును ॥౧॥
ఆజాడ చూచుకొని యాచెంచు భామినులు
రాజిల్లి దులదులను రాఁజూచిరంతట ॥౨॥
తరుణులొక కొందఱంతయు వేడ్కమీఱిన
త్తఱిని ఏలలు పాడుతా వచ్చిరపుడు ॥3॥

ఏలలు॥ నవ్వుకొంటూ కేరుకొంటూ _ నారీమణులందఱము
పువ్వులు కోయఁగఁ బోతేను___ఓరి చెంచులవాబ
నవ్వులల్లా పువ్వులాయెరా ॥౧॥

అల్లిబిల్లిగ నందఱము _ ఆడుకొంటు పాడుకొంటు
మొల్లలు కోయఁగఁబోతేను_చెంచులవాబ
మొల్లలెల్ల మల్లెలాయెరా ॥౨॥

రాతిరి పొద్దున మేము _ రాణించు వెన్నెలబైట
గీతము పాడుచునుండఁగ_నోరి చెంచులవాబ
రాతిరి శివరాత్రి రాయెరా ॥౩॥

జాజిపూల శయ్యమీఁద_జాణతనము లాడుకొంట
రాజిగాఁ బవ్వళించఁబోతే_చెంచులవాబ
జాజులెల్ల సూదులాయెరా ॥౪॥

సొమ్ములఁ బెట్టుక మేము _ కొమ్మలందఱముగూడి
సొమ్ముల మెఱయించఁబోతే_చెంచులవాబ
సొమ్ములెల్ల నమ్ములాయెరా ॥౫॥

చంపె॥ ఈరీతి నేలలొయ్యారముగఁ బాడుచును
జేరువకు వచ్చినిలిచిరి చెంచుభామల్ ॥౧॥

కలువపూవులు కానుకలు సేయుగతి నహో
బలవిభుని మీఁదఁ జూపులు నించిరపుడు ॥౨॥

అందులో నొకవెలఁది యలరుబంతికాను
కందించుగతిఁ జేరెనఱపైటజాఱన్ ॥౩॥

మిడిగుడ్ల వెళ్ళుగామిడిఁ జూడ వెఱచియొక
పడఁతి గడగడవణఁకి కడకడల నిలిచెఁ ||౪||
సింగమో మానిసియొ చిత్రమేమిది యనుచుఁ
జెంగటను జేరియొక చెలి తేరఁజూచెన్ ||౫||
చెలియొకతె పారుటాకులు చాటుచేసికొని
తలవంచి యంచలంచలఁ బొంచిచూచెఁ ||౬||
ఇంచుల మించుల యంచులతోనొక
చెంచులలన చెలియంచున నిలిచెఁ ||౭||

క. ఆ నెలఁతలలో నొక్కతె
పై నిగిడెన్ హరికటాక్ష భరవిస్ఫురణల్
సూనశరాసన ముక్త న
వీనోజ్జ్వల దలఘు విశిఖవీచులనంగన్||

జంపె|| ఆచూపు నిగిడించుటండగాఁ జేసికొని
యాచెలువమీఁది మోహము గ్రమ్మె హరిని ||౧||
ఆమోహములు గ్రమ్ముటండగాఁ జేసికొని
కామబాణౌఘములు గ్రమ్ముకొనె హరిని ||౨||
ఆయస్త్రములు గ్రమ్ముటండగాఁ జేసికొని
కాయజ వికారసంఘము గ్రమ్మె హరిని ||3||

వ. ఇట్లు మదన విశిఖ నిర్భిన్న మానసుండై యన్నరహర్యక్షుం డచ్చపలనయన రూపంబున కచ్చెరువంది తదీయాంగ సౌందర్యంబేమని వర్ణించుచున్నాఁడు.

క. పదములు పల్లవశోభా
స్పదములు తూణీరకాంతి సంఘుల్ జంఘల్
కదళీ విహారములూరులు
చదరంబున భూమికరుదు జవ్వని పిఱుఁదుల్॥

క. నడుమా పిడికిటి కణఁకువ
కడవా చక్కఁదనమెంతగా వర్ణింతున్
కడుమానిని రూపొక్కటఁ
గడమా! విను మాటలేల కలరా పోల్పన్

ఝంపె॥ పలుమాఱు పడిసుళ్ళఁ బడుననుచుఁ గొలఁకులను
గిలకిలను జేరి పొక్కిలి యందమలరెన్ ॥౧॥

ఆటతాళము॥ ఆరో చిల్కల బారో కృష్ణాహి
తీరో యమున బిడారో లాలా
చండ్లో గజనిమ్మ పండ్లో బంగారు
గిండ్లో కాయజుని విండ్లో లాలా ॥౨॥

ఝంపె॥ వెలిమైన తమ్మితూఁడుల బాగు నిరసించి
కలకలను నగును బాహులు చక్కఁదనము ॥౧॥
నిగ్గులను ధళధళల జగ్గుకొని కడుమించు
వెగ్గలపు శంఖమున కగ్గలము గళము
నాసయో నువుబువ్వొటాసయో చంపక వి
కాసయో కాంతుల మొకాసయో లాలా ॥౩॥
మోవియో పగడంపు దీవియో కెంజిగురు
కేవియో చెలియ కెమ్మోవియో లాలా ॥౪॥

ఏకతాళము॥ మోమో శ్రీసతి గీమో ముకురపు
గోమో సోము గారామో లాలా ॥౫॥

మోలో కలువలచాలో మరుని బా
ణాలో కనుఁగవ డాలో లాలా ॥౬॥

ఇరులో తేఁటుల సిరులో నీలపు
సరులో చెలియ ముంగురులో లాలా ॥౭॥

ఒఱపో బంగరుటొరపో సంపంగి
తెఱపో చెలిమేను మెఱపో లాలా ॥౮॥

వ. ఇవ్విధంబునఁ దదీయాంగసౌందర్యంబు వర్ణించి యస్నగసింహదేవుం డత్తరుణి భయంబు వోమీటుటకై కోటికందర్పలావణ్యోల్లసితమూర్తి విస్ఫూర్తి ధరియించె అంత.

ద్వి. అతని రూపముచూచి యాచెంచులలన
యతులితానంద బృందాంబుధిలోన
నోలలాడుచును సమున్నతిఁ జెంది
హాళి నాహార నిద్రాదులు విడిచి
కళవళించి యఱమోడ్పు కనుదోయితోడఁ
గలఁక నొందక తదేకధ్యానమునను
బొలుపుమీఱుచు యోగపురుషునిరీతిఁ
దలఁచుచు నొకకొంతదవ్వు మైమఱచి
యంతలోఁ దెలిసి చయ్యన సిగ్గుతోన

నెంతయుఁ దలవంచి యిప్పుడీ చెలులు
చెలఁగుచు గేలిసేసెదరంచు వెఱచి
యులుకుచు బెళుకుచు నటునిటుచూచి
మొదుఁగుచుఁ బోఁదల్చి యొకనెపంబునను
బొదరింటి పజ్జకప్పుడు పోయి నిలిచె.

గీ. నిలిచి యచ్చట నాచెంచు నీలవేణి
యలపు సొలపుల నసురుస్సురనుచు మెలఁగి
చెలఁగి పూఁబానుపున మేనుసేర్చి యతని
లలిత లావణ్యసంపదల్ తలఁచుచుండె.

క. అప్పుడు పంచశరుఁడు తన
కిప్పుడె సమయంబటంచు హేరాళముగా
నప్పడఁతుకపై శరములు
గుప్పున నాటంగ సేసెఁ గుశలతమీఱన్॥

ఆటతాళము॥ కమ్మవిలుతుఁడు చెలఁగి యమ్ముల గుమ్మ
గాను, ఆయమ
నెమ్మిఁ దాలిమిలేక మిక్కిలిసొమ్మసిల్లెన్ ॥౧॥
ఎచ్చటెచ్చటఁ జప్పుడైనను మచ్చకంటి, దిక్కుల
నచ్చటచ్చటఁ జూచె నదిగో వచ్చెననుచు ॥౨॥
అతని మధురవిలోకనామృత మబ్బియుండన్, మిక్కిలి
సతికిఁ జక్కెరపాలు నోటికసహ్యమాయెన్ ॥3॥

కురుచ॥ ఏకతాళము॥ రేకులు॥

అలఁతి సొమ్ములు మిక్కిలి వదులాయెన్ ॥౧॥
చెలికి వెలుఁగులుచూడఁ జీఁకటులాయెన్ ॥౨॥
వెలఁదికిఁ బన్నీరు వేడిగఁ దోఁచెన్ ॥౩॥
ప్రాణాలు మోయుట భారములాయెన్ ॥౪॥
చెలువకు మధురము లేదనిపించెన్ ॥౫॥
సొగసులు పెట్టుట వెగటుగఁ దోఁచెన్ ॥౬॥

జంపె॥ అంతలో నొకచెంచు - కాంత యచ్చోట వా
సంతి లేదని పలికె - జవ్వనుల తోడన్ ॥౧॥
ఆపలుకు విని పడఁతులందఱచ్చెరువంది
యాపజ్జ నెలఁతఁబాయక వెదకి రంత ॥౨॥
అప్పుడొక నాతి యాచొప్పుగని యందఱికి
నప్పడఁతి యున్నచోటప్పుడే చూపెన్ ॥౩॥
చూపినప్పుడె చెంచుసుదతు లప్పుడుచేరి
యాపొలఁతిబాగు చయ్యన చూచిరంత ॥౪॥

వ. చూచి యాచెంచుభామ లచ్చెరువందుచుండిరి. అం
దులో నొక్కవధూటి యాకొమ్మతో నేమనుచున్నది.

క. ఓ వాసంతిక, యిచ్చట
నీవుండన్ మఱి విచిత్ర; మేమో నాతో
నీ వృత్తాంతము తెలుపుము
నీ వేటికి దాఁచెదింక నీరజవదనా!

జంపె॥ అనిన విని యా చెంచు వనిత నెచ్చెలితోన
మొనసి తలవంచి సిగ్గున నిట్టులనియెన్ ॥౧॥
ఓ వారిజాక్షి, విను మీ వెంట నెనువగిలి
యీవనంబునకు నేనేల వచ్చితిని ॥౨॥

త్రిపుట॥ వచ్చి మఱి నేనుండఁబట్టక పచ్చిసొగసులు పెట్టుకొని నే
నచ్చటను హరినేలచూచితి మచ్చెకంటీ ॥౩॥
చూచి మీవలెనుండకోక తమి
రేచుకొని హరి నేల వలచితి
నోచెలీ యిది దైవవశమిఁక దాఁచనేల ॥౨॥
అతనికిని నేనెట్టు వలచితి
నతఁడును నాకెట్టు వలచెనో
యితరులెల్లను నవ్వ నీపడి యేలవచ్చెన్॥ ॥౩॥

ద॥ దైవకృత మెవ్వరికిఁ దప్పింపఁగారాదు
నీవేల మదిని చింతించెదవె కొమ్మా ॥౧॥
అతనిఁ దోడుకవచ్చి యతనుబాధలు మాన్ప
గతినీవెనన్నిపుడు గడతేర్చవమ్మా ॥౨॥
చాన, నానేరములు పూని[illegible] దగదు
మానవతి, యీతప్పు [illegible] ॥౩॥

వ. అని యవ్వాసంతిక తనపా[illegible]త్తాంతం
బెఱిఁగించి మఱికొంతసేపు సం[illegible]బున

సూర్యాస్తమయము :

త్రిపుట॥ వరుణ దిక్సతి కనకకలశము
శరధి రశ్మిని గట్టిచేదఁగ
బరువుననుదెగిపడియె నసఁగాఁ
దరణి గ్రుంకెన్ ॥౧॥
సమయ హేమకరుండు నభమను
కమటమున స్వర్ణంబు కఱఁగి జ
లమున నద్దిన పసిఁడిపూదెన
ద్యుమణి గ్రుంకెన్ ॥౨॥
పతుల మీఁదను నెట్టుకొను మద
వతుల యనురాగమ్ములు బహి
ర్గతములయ్యెనొనాఁగ సంధ్యారాగమలరెన్ ॥3॥
సమయమనుజగజెట్టి యూకా
శమును గరిడీఁజేయు మట్టినా
రమణతోఁ జెలువందె సంధ్యారాగమపుడు ॥౪॥
నిరపరాధ వధూవధోద్ధతి నికరటంబై బలసి చెలసిన
మునుని యపయశమనఁగ దిక్కుల
నిములు గవిసెన్ ॥౫॥

త్రిపుట॥ జరిగి చీకటి మరుగుచేరెడు
జారచోరులఁ బట్టితెమ్మని
మరుఁడు పంపిన భల్లవరస హిమ
కరుఁడు వొడమెన్ ॥౧॥

ఆట॥ అమరఁదూర్పున నమరసామ్రా
జ్యాధిపతికిని వెలయఁబట్టిన
విమలమగు జగజంపుగొడుగన
విధుఁడు వొడమెన్ ॥౨॥

త్రిపుట॥ మరువజీరుని యుగ్రిధాటికి
వెఱచి సురపతి కొలుకొలఁగి
సరవి నెత్తు సుధాకలశమనఁ
జంద్రుఁ డొదవెన్ ॥3॥

జంపె॥ తనసందనుని రాకఁ గని సుధాంభోధి మిం
టను వెల్లివిరిసెనోయనఁ జంద్రికలరెన్ ॥౧॥

చెంగటను విరహిణుల - భంగపాటరసి ప్రా
గంగన హసించెనో - యనఁ జంద్రికలరెన్ ॥౨॥

అరయ విరహిణులొది - గంగనామణితతుల
విరహ పాండిమమనఁగ - వెన్నెలలు ప్రబలెన్ ॥3॥

వ. అప్పు డక్కన్యకా శిరోమణి శుకపికాదిరవమ్ములకో
ర్వక ప్రాణసఖితో నేమనుచున్నది.

జంపె॥ ......కృతమె చేకొమ్మా మనుఁడు
గుర్మునాగెనె ముద్దుగుమ్మా ॥౧॥
విరహమున నేదాళఁగలనా ప్రాణ
విభునిఁ దోడుక రావె లలనా ॥౨॥

ప్రాణపదమైన మాయతమా - శత్రు
నై నిల్చె నిపుడు నాతరమా ||3||
మున్ను ఏకగ్రీవముగను - మెలఁగు
చున్న పిక మేఁచెనే పగను ||४||
మొగ మెఱుకగల చందమామ - యెంత
పగయాయెనే నేఁడు భామా ||౫||
పలుకుతోడై యున్న చిలుక - యెంత
యలయించెనే యశ్రు లొలుక ||౬||
ఏచుట గాఁబోలు వ్రతము - ఎంత
యేచెనే యీ మధువ్రతము ||౭||
ఇంతగాఁ బెరిగి నావంక - నిప్పు
డెంత సేసెనె గోరువంక ||౮||
ఈ సొమ్ము నీకు వారకము - ఇప్పు
డేసల్పు భయ నివారకము ||౯||

జంపె॥ జలజాక్షి యీరీతిఁ జంద్రముఖులను దూఱి
లలిమీఱఁ జంద్రముఖులను దూఱెనపుడు ||౧||
చందురా యెంతమచ్చందురా యింత తె
చ్చందురా లేక నిచ్చందురా నిన్నున్ ||౨||
వెన్నెలా యిదికొన్ని చిన్నెలా నాసాటి
వన్నెలాడులలోన సన్నె వేఁగించన్ ||3||
కీరమా నీకింత బీరమా యిదియింత
ఘోరమా లేక హంకారమా యేఁచన్ ||४||

తుమ్మెదా నీవిల్లై గ్రమ్మి దాయలలోన
దొమ్మిదారికి రాక నమ్మితా నుంటిన్ ॥౫॥
చందమామకుఁదోడు చందమా యిప్పుడా
నందమా నన్నేఁచ మందమారుతమా ॥౬॥

వ. మఱియు నేమని దూఱుచున్నది.

ఏకతాళము॥ పికమా సుకలాపకమా యేఁ
పక మానవు చంపకమా ॥౧॥
చెలువా నావంటి చెలువ నేఁచఁ
గలువా యిది నీకలువా ॥౨॥
పద మాటికిఁ జలపదమా నీకు
ముదమా యేఁచఁ గుముదమా ॥౩॥
తరమా నన్నిటు తఱమ పు
ష్కరమా యిది ముష్కరమా ॥౪॥
రకమా జనమారకమా పో
రక మానవు కోరకమా ॥౫॥

మన్మథుని ఏమని దూఱుచున్నది :

ఏకతాళి॥ ఓరీ నావంటి నారీమణినేఁచ
దారిగాదు శంబరారి నీకున్ ॥౧॥
మారా నీరూపమారా ! నన్నిట్లు
మారాముల్లుపెట్ట మేరా నీకున్

నిన్నారక వేఁడిన న్వారింపవు
నన్నాడింపవు పుష్పధన్వానీతే ||౨||
శంకమనిచే నహంకార ముడిగి
యింకా యేఁచెదవు మీనాంకా నన్నున్ ||3||
మదనా మాన సదనా నీకిది
యదనా శరములు నాయెదనాటించన్ ||४||

జంపె|| కదనాన నన్నేయ నదనాయెనా నీకు
నెదనాటి శరమంత పదనాయె మదనా ||౫||

వ. ఇవ్విధంబున నవ్వాసంతిక విరహవేదనలఁ బొదలుచుండఁ దత్సఖీ శిఖామణి యన్నరసింహదేవు సముఖంబునకుఁబోయి

జంపె|| రతికాంతుగుఱుఁ డున్న లతికాంతరముఁజేరి
లతకూన విధము లోలతపూని తెలిపెన్||

క. స్వామీ మా వాసంతిక
నీమీఁదన్ మేలుపడి సునిశ్చలమతియై
వేమాఱు నిన్నె దలఁచుచు
నీమీఁదనె కలవరించు నీరజనాభా.

జంపె|| త్రిభంగులు రేవగుప్తి||
కలికి శుక పికావళికి.........
నిలలేక యలికి నినుదూఱెన్ ||౧||
మగువ విరహమునఁ బొగుల నేఁచుటకు
దగవా కంటినీ తెగువ బిగువంతన్ ||౨||

తుంట విలుతుఁడు దంట తూపులై
దింట నేసె నెదకంట వాల్గంటిన్ ॥3॥

చిలుక మధురసము చిలుకఁ జెలరేఁగి
పలుకఁ జెలిమేసఁ బులక లిగురొత్తన్ ॥4॥

నెలకుఁ బండువెన్నెలకు గండుఁ గో
యిలకుఁ బవను కాఁకలకుఁ జెలియళుకున్ ॥5॥

మఱియు నేమని దూఱుచున్నది :

ఏకతాళి॥ భవనారీనుతిభవనా, త్రిభువనా హితశుచిభువనా ॥1॥

కమలాస్పద హృత్కమలా ! పాతక మలాపనుద
పదకమలా ॥2॥

అల మారవిభుండలమ నింత
చలమా యిది నిచ్చలమా ॥3॥

అళికీరాద్యావళికి నెంతో
యలికెరా మా కలికి ॥4॥

ఝంపె॥ వేదండగమన నీవే దండ యని మదిని
వే దండములుపెట్టు వేదండవరదా ॥1॥

సారంగనయన వేసారంగ వచ్చితి మన
సారం గటాక్షించు సారంగవరదా ॥2॥

నీకొమ్మనసుతోన మాకొమ్మపంపెనిది
కోకొమ్మ ముదిరికను గైకొమ్మనీవు ॥3॥

వ. అనిన విని యన్నరసింహదేవుండు దరహసిత లసితవద నుండై యవ్వాసంతిక నిచ్చటికిఁ దోడుకొనిరమ్మని యనుగ్రహించిన, నచ్చంద్రవదన యప్పాదరిండ్లచెంత కప్పుడేపోయి నిలిచిన, నాదూతి లక్షణంబుచూచి యవ్వాసంతిక చెలితో నేమనుచున్నది.

క. ఓయమ్మా వచ్చితివే
కాయజగురుఁ డేమియనెనో! కార్యోపండో!
మాయలు చెప్పకు నాతోఁ
బోయినపని యెట్టులైనఁ బొసఁగెనో లేదో!

జంపె. అనిపలుకు వాసంతికనుజూచి యాసకియు
పెనఁగొనిన సంతోషమున నిట్టులనియెన్ ॥౧॥
వనితరో పూసగుచ్చినరీతి నీ తెఱఁగు
మునుపుగా నారసింహునికిఁ దెల్పితిని ॥౨॥
తెలిపినంతనె యతఁడు తెలిసికొని కరుణించి
యలవుగా నామనవు లంగీకరించెఁ ॥౩॥
తొడిఁబడఁగ జాతిసుద్దులు వేయుననవేల
పడఁతిరో నీతపము ఫలియించెనమ్మా ॥౪॥
అతివ, జగదేకనాయకుఁడు చేపట్టెనని
మతిలోన నుప్పొంగి మఱువకోయమ్మా ॥౫॥

త్రిపుట॥అనిన విని వాసంతి కప్పుడు మనసులో నుప్పొంగి
చెలఁగుచు
మనసిజుని సామ్రాజ్యమేలినమాడ్కినుండుస్ ॥౧॥
అంతలో నా చెంచెతలు వాసంతికను దమవెంటఁ
బెట్టుక
కంతుగురుఁడు వసించుచోటను గలిసి నిలువస్ ॥౨॥
నిలిచినంతనె శ్రీనృసింహుఁడు నీలవేణులలోన
మును దా
వలచియుండిన తరుణిఁ గనుఁగొని చెలఁగుచుండెన్ ॥3॥

వ. అయ్యెడ నా చెంచుభామినులు తమ వాసంతికను అయ్యహోబల వీరనారసింహదేవునికి వివాహముసేయఁదలఁచి శుభముహూర్తమున నయ్యోగువురకుఁ దలంటఁబూని శోభనాలు పాడిరఁట యెటువలెను,

ద॥ చంపకగంధులు గుదియింపు సొంపులతోన
సంపఁగితైలము సిరసంటిరి చెంచొబళపతికి॥

పల్లవి॥ శోభనమె గుణనిధికి—శోభనమె శ్రీపతికి
శోభనమె శ్రీసతికి—శుభగుణవతికిన్ ॥౧॥
పంకజాక్షులు రత్న—కంకణరవములు సెలఁగ
పొంకముమీఱఁగ సిరసంటిరి—పూవుఁబోఁణికిని ॥౨॥
నీరజనయనలుకంఠ—హారములుయ్యాలలూఁగ
నేరుపుమీఱఁగ శిరసంటిరి నీలవర్ణునికి ॥3॥

బాలికలందఱుఁగూడి పయ్యెదచెఱఁగులు జాఱఁ ||౮||
దాళగతులతో శిరసంటిరి నీలవేణికిని

కొప్పునఁ బువ్వులు వదలఁ గుచయుగ మల్లన గదల
కప్పురగంధులు సిరసంటిరి యప్పుడు దేవునకు ||౯||

సువ్వాలలు॥ రూపకము॥

ఇందుముఖులు బంగారుకుందెన కస్తురిరాజనాలు
పొందుగనిలువు రోకండ్లతోఁ బొసఁగదంచిరి॥ సువ్వి
సువ్వి సువ్వాలె॥

సువ్వి భక్తభరణరంహ-సువ్వి దనుజేభసింహ
సువ్వి చెంచునారసింహ సువ్వాలె ||౧||

ముదము దనర సొగసుగాంచి-పొదలికలను మేనువంచి
సుదతులెల్ల దంచిరపుడు సువలఁబాడుచు ||౨||

శృంగారవతులుగూడి చెలఁగి చెలఁగి పాటపాడి
యంగజగురునిమీఁద సుంకు లమరఁజెరిగిరి ||౩||

జంపె॥ లలిమీఱ నొకచెంచులలన వాసంతికచే
నలుగు వెట్టించె శ్రీనారసింహునికి ||౧||

నలిగట్టు పట్టి వాసంతికాంగనకు
జలజనాభునిచేత నలుగు వెట్టించెన్ ||౨||

అపుడుగా జాజికాయటకలిని దలఁబులిమి
యిరువురికి జలకమార్చిరి మానవతులు ||౩||

చంపకాంగులు మంచి చలువపుప్పటముచే
దంపతుల కయ్యెడను దలలొత్తిరంత ॥౮॥

అరచందురుని గేరి యలరు హారి నెన్నుదుటఁ
దెఱఁగొప్పఁ గస్తురి తిలకమిడె నొకతె ॥౯॥

సకలలోకాధినాయకుని శిరమున రత్న
మకుట మటు సవరించె నొక నీలవేణి ॥౬॥

మకరకేతనుఁ గన్న మనుజహార్యక్షునకు
మకరకుండల మొక్క మగువ సవరించెన్ ॥౭॥

రమణియొక్కతె రమారమణునకు రాణింప
రమణతోఁ గంఠహారములు సవరించెన్ ॥౮॥

త్రిపుట॥ సంగతిగ నొక మోహనాంగియు
సరసిజాక్షుని బాహుయుగమున –
నంగదమ్ములు సయిరణించెను రంగుమీఱన్ ॥౧॥

మూఁగికొని మేఘుంబుచెంగటఁ దీఁగ మెఱపులు
మెఱయుకై వడి
బాగుగా మాధవుఁడు పీతాంబరము దాల్చెన్ ॥౨॥

సకలభూషల కాంతిపుంజము–చొకళింపుచునుండ శ్రీనా
యకుఁడు జ్యోతిర్మయుఁడను నామకరణము దాల్చెన్ ॥౩॥

వ. అపుడచ్చెంచుకాంత లవ్వాసంతికకు శృంగారించిరఁటు
యెటువలెను.

ఏకతాళము॥ అనదృశముగ నొక కుసుమగంధి యా
కిసలయపాణికిఁ గీల్జడ దాల్చెన్ ॥౧॥

కడుసొంపున నొక కప్పురగంధి యా
పడఁతికి ముత్తెపుఁ బాపట దీర్చెన్ ॥౨॥

లలన యొకతె ముద్దు చిలుకఁగఁ జలుకల
కొలికికి మృగమద తిలకము దిద్దెన్ ॥౩॥

సొగసుమీఱఁగ నొక చిగురాకుఁబోఁడి యా
మగువకుఁ గెంపుల బుగడలు పెట్టెన్ ॥౪॥

పొంకముగానొక కుంకుమగంధి యా
పంకజముఖికిఁ దాటంకము లిడియెన్ ॥౫॥

రంగుగనొక్క కురంగనయన మోహ
నాంగికి ముత్తెపు ముంగరఁ బెట్టెన్ ॥౬॥

ముత్తేలదండలు మొగపూలతీగయు
బిత్తరి కిడె నొక బిబ్బోకవతియు ॥౭॥

రమణచెలఁగ నొక రమణీశిరోమణి
కమలగంధికి సందెకడియము లిడియెన్ ॥౮॥

మెఱుఁగు కడియాలు మెఱుఁగైనగాజులు
సరసిజాక్షికి నిడె నెలఁతయు నొకతె ॥౯॥

బిల్లల మొలనూలు బిగువుటొడ్డాణము
మొల్లమినిడె నొక సల్లనపాణి ॥౧౦॥

జం॥పె॥ శంసితలకు దృగవతంసమై గనిపింప
హంసగమనకు నొకతె హంసకము లిడియెన్ ॥౧॥

గిలుకు మట్టియలు బొబ్బిలికాయలును సతికి
హాళిగాఁ బిల్లాండ్లు హావణించె నొకతె ॥౨॥

చెలియ బంగరుకమ్మి చెఱఁగులను రాణించు
జిలుఁగు చందురకావి చీరధరియించెన్ ॥౩॥

వెలలేనిపని ముఖమలుచేతఁ గడుమించి
విలసిల్లునట్టి రంగులరవిక దొడిగెన్ ॥౪॥

త్రిపుట॥ కమలసంభవుఁడప్పుడు సుముహూ
ర్తమున మానవహారిని మణిపీ
ఠమున నునిచెను దూర్యరవములు రమణఁజెలఁగన్ ॥౧॥

మంతుగా మణిపీఠముననువ
సంతుఁడును దన కూఁతురగు వా
సంతికను దగనునిచె నరకేసరికి నెదుటన్ ॥౨॥

రట్టు పగతుఱ మట్టిపెట్టిన
యట్టి దిట్టకుఁ జెంచురాయల
పట్టికిని జిగిదుప్పటియుఁ
దెర పట్టి రపుడు ॥౩॥

మధువైరియైనట్టి మనుజహర్యక్షునకు
మంగళముగఁ గమలజుఁడు మధుపర్కమిడియెన్ ॥౧॥

గరిమను వసంతుఁడును గగనధునికిరనైన
హరిచరణములు గడిగె మెఱుఁగుపళ్లెమున ॥౨॥
ఘనముగ వసంతుఁడు త్రికరణముగ శ్రీహరికిఁ
దన యభీష్టముదీఱఁ దనయ నర్పించెన్ ॥౩॥

త్రిపుట॥ అరుదుగాఁ దెర కడకుఁదీసిన
యంతనే దంపతుల కప్పుడు
సరవితో సన్యోన్యముఖ దర్శనముగలిగెన్ ॥౧॥
తెలియ మాధవుఁజూచి వాసం
తికయుఁ జెలఁగినరీతిఁ దమి సం
ధిలగ మాధవుఁజూచి వాసంతికయుఁ జెలఁగెన్ ॥౨॥

అప్పుడు॥

ఆటతాళము॥

తురతురగా దివినుండి సురదుందుభులు మ్రోసెన్ దిక్కుల
వరుసతో జలజలను పూవులవానగురిసెన్ ॥౧॥
ఆడిరచ్చర లచ్చటచ్చట హర్షముగను చెలఁగుచుఁ
దోడనే గంధర్వవరులును బాడిరచట ॥౨॥

జంపె॥ మొల్లమిగ హరి పార్శ్వమునఁ బార్వతియు శచియు
నుల్లసిల దీపాల పళ్లెంబులిడిరి ॥౧॥
పరఁగ వాసంతికా భాగమునఁ జెంచెతయు
వరుసతో దీపాల పళ్లెమమరించెన్ ॥౨॥

త్రిపుట॥ నీలగిరిపై హిమకణంబులు నెఱసియుండినరీతి హరిపై
బాలికయుఁ దెలిముత్తెముల తలఁబ్రాలునించెన్ ॥౧॥

భ్రమరకమ్ముల సుమపరాగకణములు నిండినరీతిఁ
బ్రమదా
భ్రమరకమ్ముల మనుజహరి తలఁబ్రాలునించెన్ ॥౨॥

పూనుకొని లవణాంబురాశిని ఫేనలవములుగప్పురీతిని
మానవతి తలఁబ్రాలునించెను మనుజహరిపై ॥3॥

కప్పుఁ జీఁకటిలోనఁ జుక్కలు గానవచ్చినరీతి నిజసతి
కొప్పునను దలఁబ్రాలునించె ముకుందుఁడప్పుడు ॥౪॥

అంగనయుఁ దనవరుని మునుపటి దొంగతనములు
బయలుపుచ్చుట
కంగభవ జనకునికిఁ దలఁబ్రా లమరనించెన్ ॥౫॥

అళికులమ్ములమీఁద దుమికిన యమరగంగాజల
కణములనఁ
గలికిజడపై హరియుఁ దలఁబ్రా లమరనించెన్ ॥౬॥

మెరసి శిరములనుండి యిరువురి మేనజాఱిన
మెఱుఁగు ముత్తెము
లరయ సాత్త్వికఘర్మబిందువులనఁగఁ జెలఁగెన్ ॥౭॥

జంపె॥ కళలచే సర్వమంగళమించు చెంచు మం
గళవతికి హరియు మంగళసూత్రమిడియెన్ ॥౧॥

పొంకముగ భక్తులను బోషింప సతితోనఁ
గంకణము కట్టుకొనెఁ గమలాక్షుఁడపుడు ||౨||
రంగుగా నవమోహనాంగికిని శ్రీహరికిఁ
గొంగు ముళ్లిడిరి గ్రక్కున మానవతులు ||3||

త్రిపుట|| నీలవర్ణుండపుడు వాసంతికను జటికెన వ్రేలుపట్టుక
హాళితోడ వివాహ వేదిక కరిగెనంత ||౧||
సురకులేశుఁడు పెండ్లిపీటను సొరిదిగా దంపతుల
నునిచెను
పరిపరివిధమ్ములను రమణులు పాటపాడన్ ||౨||
మురిపెమున ముత్యాలబాసికమును ధరింపుచుఁ
జెలఁగెనప్పుడు
మురహరుండు త్రికూటపర్వతమోయనంగ ||3||
తనదు లావణ్యాంబురాశికి దర్పకుఁడుగావించు తెప్పన
వనిత ముత్తెపు బోడ బాసికమును ధరించెన్ ||४||

వ|| తదనంతరంబు||

జంపె|| కమలజుఁడు హరిచేతఁ గల్యాణితోఁగూడఁ
గ్రమముగా లాజహోమము వ్రేలిపించెన్ ||౧||
ముదముతో బ్రహ్మణి పోలవాసంతికా
సుదతిచేతను సప్తపదులు త్రొక్కించెన్ ||౨||
అంబుజాసనుఁ డప్పు డాదంపతులచేత
డంబుగా ధ్రువ దర్శనంబుచేయించెన్ ||3||

వ॥ ఇవ్విధంబున సభ్యూహశోబలవీరనారసింహదేవుఁడు గాంధర్వవివాహంబున వాసంతికను బరిగ్రహించి, సకలదివిజసంఘంబులకు నుచితసత్కారంబులు సవరించి యథేచ్ఛావిహారణంబు సలుపుచున్న సమయంబున.

త్రిపుట॥ హరి వివాహము చూచుటకునై యరుణసూర్యులఁ బిలిచినందుకు
గుఱుతు గొక్కొక్కొక్కో యనుచు కుక్కుటము కూసెన్ ॥౧॥

అరుణుఁ డప్పుడు గదలఁగలవాఁ
డగుచు ముందుగఁ బంపు దూతన
సొరిదిగా మఱి తూర్పుదిక్కునఁ జుక్కవొడమెన్ ॥౨॥

మొల్లమిగఁ బ్రాక్సతియుఁ బరిణయ
మునకుఁ బిలువరటంచు మోమటు
తెల్లసేసెనొయనఁగఁ దూరుపు తెల్లనాయెన్ ॥౩॥

జంపె॥ అరుణోదయంబయ్యె నరవిందములఁజెలఁగి
తొరలుకొను తుమ్మెదలచెఱ విఱుగుడాయెన్ ॥౧॥

కలువలకు సిరిసడలెఁ గటికిచీఁకటివెడలె
కొలకొలను పక్షిజాతులు పలుకసాగెన్ ॥౨॥

దివ్వెలకుఁ బ్రభతొలఁగె దిక్కులకుఁ గళగలిగె
నివ్వటిలు చుక్కలకు నెఱలేమిడాసెన్ ॥౩॥

త్రిపుట॥ హరికి నప్పుడిర్మిలిని బెండ్లికి
సురపతియు జతగూర్చి తెచ్చిన
మెఱుఁగుఁ గనకపుటరిగె యనఁగాఁ
దరణి వొడమెన్॥

వ. అప్పుడు సూర్యోదయానంతరంబున నన్నరసింహదేవుఁడు పట్టణప్రవేశమున కుద్యుక్తుఁడై నిజామాత్యుం బిలిచి, పట్టణము సింగారించుమని యానతిచ్చిన, వారలు పట్టణము సింగారించిరఁట యెటునలెను.

జంపె॥ తీరుగా నవరత్న తోరణమ్ములచేత
నా రాజధాని సింగారించిరపుడు ॥౧॥

మేరువుల గుమిచేత మేలుకట్టులచేత
నారాజవీధులను సైరించిరంత ॥౨॥

పట్టుకుచ్చులచేతఁ బసిఁడిలోవులచేతఁ
బట్టణంబునకు జృంభణచేసిరంత ॥౩॥

వీధివీధులవారు వింతరచనలుచేసి
మాధవుని రాకలకు మతియెదురుచూడన్ ॥౪॥

త్రిపుట॥అంగజగురుఁ డంతఁబురికి ని
జాంగనలతోఁ గూడికొని చతు
రంగబలములతోన గదలెను రంగుమీఱన్ ॥౧॥

కంతుగురుఁడు వాసంతికను చేతు
రంతయానము నందుఁ జేర్చక
మంతనంబున నిజపురమునకు మఱలెనపుడు ॥౨॥

సిరియుఁ బుడమియుఁ దాను వేడుక
గరుడతురగము నెక్కి చెలఁగుచు
గరిమమీఱఁగ నిజపురమునకు వెడలెనపుడు ॥3॥

వ. అప్పుడు పంచమహావాద్యరభసంబుల దిక్కులు పిక్కటిల్ల నయ్యహోబలవీరనారసింహ దేవుండు రాజవీధుల మెరవడిగా వచ్చేసమయంబునందు, అరుంధతి గౌరి శచిప్రముఖులైన పురంధ్రీమణులు తిన్నగా ధవళములు పాడిరఁట యెటువలెను.

జయజయ మునిజనగేయా జయజయమోహనకాయా
జయజయ త్రిదశవిధేయా జయ చెంచుల ఓబలరాయా
శ్రీకరముగ గిరితటమున జోకఁ జరించుచున్న వీలుగని
వాసంతికఁ జేకొను శ్రీనారసింహా ॥౨॥

చెంచులవేషము గైకొని చెంచులలోఁ దిరుగాడి
చెంచెతకును మోహించిన చెంచుల శ్రీనారసింహా ॥3॥

శ్రీలలనామణిఁగూడి లీలతో భూసతిగఁ దెలిసి
లాలింపుచు వాసంతిక నేలిన శ్రీనారసింహా ॥౪॥

కలుములు బలుములొసంగి చెలఁగుచు జనులఁ బోషింపుచు
నిలలో భక్తులపాలిటఁ గలిగిన శ్రీనారసింహా ॥౫॥

త్రిపుట॥ హరికి నపుడర్మిలిని బెండ్లికి
సురపతియు జతగూర్చి తెచ్చిన
మెఱుఁగుఁ గనకపుటరిగె యనఁగాఁ
దరణి వొడమెన్॥

వ. అప్పుడు సూర్యోదయానంతరంబున నన్నరసింహాదేవుఁడుఁ పట్టణప్రవేశమున కుద్యుక్తుఁడై నిజామాత్యుం బిలిచి, పట్టణము సింగారించుమని యానతిచ్చిన, వారలు పట్టణము సింగారించిరఁట యెటువలెను.

జంపె॥ తీరుగా నవరత్న తోరణమ్ములచేత
నా రాజధాని సింగారించిరపుడు ॥౧॥

మేరువుల గుమిచేత మేలుకట్టులచేత
నారాజవీధులను సైరించిరంత ॥౨॥

పట్టుకుచ్చులచేతఁ బసిఁడిలోవులచేతఁ
బట్టణంబునకు జృంభణచేసిరంత ॥3॥

వీధివీధులవారు వింతరచనలుచేసి
మాధవుని రాకలకు మఱియెదురుచూడన్ ॥౪॥

త్రిపుట॥అంగజగురుఁ డంతఁబురికి ని
జాంగనలతోఁ గూడికొని చతు
రంగబలములతోన గదలెను రంగుమీఱన్ ॥౧॥

కంతుగురుఁడు వాసంతికను చతు
రంతయానము నందుఁ జేర్చుక
మంతనంబున నిజపురమునకు మఱలెనపుడు ॥౨॥
సిరియుఁ బుడమియుఁ దాను వేడుక
గరుడతురగము నెక్కి చెలఁగుచు
గరిమమీఱఁగ నిజపురమునకు వెడలెనపుడు ॥3॥

వ. అప్పుడు పంచమహావాద్యరభసంబుల దిక్కులు పిక్కటిల్ల నయ్యహోబలవీరనారసింహదేవుండు రాజవీధుల మెరవడిగా వచ్చే సమయంబునందు, అరుంధతి గౌరి శచిప్రముఖులైన పురంధ్రీమణులు తిన్నగా ధవళములు పాడిరఁట యెటులనెను.

జయజయ మునిజనగేయా జయజయ మోహనకాయా
జయజయ త్రిదశవిధేయా జయ చెంచుల ఓబలరాయా
శ్రీకరముగ గిరితటమున జోకఁ జరించుచున్న వీలుగని
వాసంతికఁ జేకొను శ్రీనారసింహా ॥౨॥
చెంచుల వేషము గైకొని చెంచులలోఁ దిరుగాడి
చెంచెతకును మోహించిన చెంచుల శ్రీనారసింహా ॥3॥
శ్రీలలనామణిఁగూడి లీలతో భూసతిగఁ దెలిసి
లాలింపుచు వాసంతిక నేలిన శ్రీనారసింహా ॥౪॥
కలుములు బలుములొసంగి చెలఁగుచు జనులఁ
బోషింపుచు
నిలలో భక్తులపాలిటఁ గలిగిన శ్రీనారసింహా ॥౫॥

జంపె॥ తరుణులప్రదారీతి ధవళాలు పాడఁగా
గరుడాధిరూఢుఁడై నరసింహుఁ డలరెన్ ॥౧॥
సురటులు గొడుగులు మకరటెక్కెములు ధ్వజము
లిరుఁగడల మిగులఁ గ్రిక్కిరిసి జిగిమీఱెన్ ॥౨॥
భేరీ నినాదములు బిరుదు శంఖధ్వనులు
చారు మర్దలరవము లారూఢిఁ బ్రబలెన్ ॥3॥
పగలు వత్తులు చక్రిబాణములు బిరుసులును
పగిన యాకాశబాణము లందగించెన్ ॥౪॥

*   *   *   *

*   *   *   *

వ. ఇవ్విధంబున రాజవీధుల మెరవడిగా వచ్చేసమయం బునం దచ్చటిపురంధ్రీమణు లడుగడుగునకు హారతులెత్తిరఁట యెటువలెను.

నాయకముగాఁ జెంచునాయికను బెండ్లాడి
వేయ . . . . ।
మాయావినోదసంపదలచే విహరించు
శ్రీయహోబల నారసింహునకును ॥శుభమంగళం
శుభమంగళం॥
మంగళము ఘనదివ్యమండలాకారునకు
మంగళము దనుజసంహారునకును ।

మంగళము శతకోటి మదనలావణ్యునకు
మంగళము శ్రీచెంచు మనుజహరికి ॥౧॥

కలుములను బలుములను ఘనసుతులఁ గోదండ
* * * * * నములను గేలిసేసి।
పలు తెఱంగులచేత భక్తులను బోషించి
చెలఁగు లక్ష్మీనారసింహునకును ॥౨॥

అక్షీణబలులైన రాక్షసాదుల నెల్ల
శిక్షించి భువిలోనఁ జెలఁగి చెలఁగి।
అక్షయంబుగఁ బ్రజలకాదువుగా నిలిచి
రక్షించు మనుజ హర్యక్షునకును ॥3॥

త్రిపుట॥ ఇవ్విధంబున రమణులారతు లెత్తుచుండఁగఁ బ్రజల సందడి
నివ్వటిల్లఁగ నచ్చటచ్చట నిలిచి కదలెన్ ॥౧॥

అంచెలంచెల బిరుదుపాత్రిలు హావముతో నృత్యములు సేయఁగఁ
జెంచహోబలనారసింహుఁడు గాంచె గరిమన్ ॥౨॥

వ. ఇవ్విధంబున మెరవడిగా వచ్చేసమయంబునందు నచ్చటి పురంధ్రీమణులు స్వామిచక్కఁదన మేమని వర్ణించుచున్నారు.

అష్టకాలు: శ్రీగుణముల జగమ్ము లేలఁగఁ జాలు వైఖరివాఁడఁటే।
త్యాగభోగ విహారుఁడే జిగిదనర వెలసినవాఁడఁటే।
బాగు మీఱినవారిలో నెఱబాగుగలిగినవాఁడఁటే।
నాగయానరో రావె చెంచుల నారసింహునిజూతము॥౧॥

భీతజనముల కభయమొసఁగెడుబిరుదు వానికి సను
సునే॥
ఖ్యాతిగా రక్షించఁగల వైఖరులు వానికిఁ గలుగునే।
వ్రేతలను వలపింపనేర్చిన వీఁక వానికె చెల్లునే
నాతులందఱురారె చెంచులనారసింహుని జూతము॥౨॥

అంచగమనలఁ గలియువేళల నంగజుండనిపించునే
* * * * *

. . . . .

వివేక విజయము

చల్లా సూరయ

వివేక విజయము

ద్వి. శ్రీమత్సదానంద చిన్మయయోగి
ధీమహితేక్షిత దివ్యప్రకాశు
నాదబిందు కళాది నానాస్వరూపు
పాదుకల్ నిజభావ పదవిని జేర్చి,
భాయుతుల వృషాకపాయీసహితుల
గేయగుణాతతుల గిరిశార్ఙ్గభృతుల
భావించి, ప్రకృతికిఁ బరుఁడగునట్టి
యావిమలచిదాత్ముఁడగు పరమాత్మ
నెఱుఁగమిచేఁ బగలెండమావులను
బరఁగంగ నీరని భ్రమసినయట్లు
విన్ను తెమ్మెర వేడివేలుపు నీరు
నెన్నంగఁ బుడమినా నిట్టి భేదములఁ
బొంది ప్రపంచమై పొడసూపుచుండు
మంద ధీయుతులైన మానవులకును
ఎవ్వానిఁ దెలిసిన నివియెల్లఁ గల్ల
రవ్వాగు శుక్తిని రజతమన్నట్టు
లట్టి తేజోనిధి యలరాజసమునఁ
బుట్టించి, సత్త్వముఁ బోషించుచుఁ దమము

చేహరింపుచు మాయఁజెలఁగితానయ్యె
నా హరిహరవిరించ్యాత్మకుండగుచు
నిది రూప మిది గుణ మిది గంధమనుచుఁ
బదపడి యింతంత పరిమాణమనుచుఁ
దెలియ నశక్యమై తేటిన తెలివి
నల నిత్య నిర్మలుఁడై ప్రకాశించు
నిగమ శిరోవేద్యు నిత్యానవద్యు
నగశితు భవవైద్యుఁ డగునట్టియాద్యుఁ
దలపోసి, గురుమతిఁ దప్పక కొలిచి,
వెలయ నల్లవివేక విజయమన్పేరు
సలలితంబుగఁ బుణ్యచరితంబు మిగుల
సింగారమలరంగఁ జెవుల కింపుగను
రంగుగాఁ గవులవురా యని మెచ్చ
నాటకముగఁ గూటనాటకాకలన
ఘాటించెఁ దగుసూత్రధారియా రాజ
మన్నారుపేర నామదిలోని వేడ్కఁ
జెన్నారుచున్నట్టి శ్రీపతిపేర
శ్రీరమ్యుఁడా జగత్ప్రేరకుపేర
ధీరాంబుజోష్ణ దీధితిపేర (?) వేద
నిచయ గవేషిత నిర్మలుపేర
రచితసృష్టిస్థితి ప్రళయునిపేర
భాసుర చిద్రూప బంధురుపేరఁ
జేసి నాతని వంశశీల మొప్పనిన.

పొంద వాకాహ్వాయ పురవాసి, సాంగ
వేదాధ్యయనశాలి విమలమానసుఁడు
చల్లవంశాంబుధి చంద్రుఁడై నిష్ఠ
నెల్లవారలు మెచ్చ హెచ్చిన యతఁడు,
సురుచిరాపస్తంబసూత్రి, కౌండిన్య
వరగోత్రుఁ డద్వైత వాదైకపరుఁడు
సూరభట్టార్యుని సుతుఁడు పాపమ్మ
కోరికన్నట్టి యా గుణగణాకరుఁడు
సూరయార్యుఁడు నాగశోభిల్లు, నతని
కూరిమి యిల్లాలు గుణవంతురాలు
భువిలక్ష్మమ యనంగఁ బొగడొందుసాధ్వి
సవతు లేనట్టి యాసౌభాగ్యగరిమ.
ఆ యిద్దరకు సుతుఁడైనట్టివాఁడు
పాయకరాజగోపాలునిఁ గొలిచి
కవితాచమత్కృతి గాంచినవాఁడు
కవి సూర యను పేరు గాంచినవాఁడు
నాటకముఖముల నవ్యకావ్యములఁ
జాటించి కవివరుల్ బాగుగా నాత్మ
వంశవర్ణన సేయవలెనని కృతుల
సంశయింపకనొక్క సంకేతముగను
వాడికమీఱంగ వావిరిగాను
బాడి తప్పక వారి పదవి చేకొనియె.

వ. ఇట్టి కవి నిజకృతి నిర్విఘ్నంబుగా నీడేరుటకై యాకృతి స్వామియగు రాజమన్నారుస్వామి నేమని కొనియాడు చున్నాఁడు.

తోడి॥ జంపె॥ నాట॥

జయ సచ్చిదానందమయ నిర్మలాకార
జయ జగత్పరిపూర్ణ జడతావిదూర
జయ జనిత పాలిత సంహృతాఖిలలోక
జయ పరాపరరూప జయ సదాలోక ॥జయజయ॥
॥పల్లవి॥

జయ సత్యనిర్వాణ.........
జయభృత్యమందార_జయకృత్యదూర ॥జయజయ॥

మీనకమఠవరాహ_మృగరాజరూప బలి
దానస్మయహార, విదారితక్షాత్రి
కాననాంతరచార_కలితహలాయుధా
మానినీ మానహార_మథితఖలనివహా ॥౨॥

సేవితాఖిలలోక_చింతితార్థద సతత
భావనాపరహృదయ_పద్మమార్తాండా ॥౩॥

దేవాదిదేవ, నా_భావముననేప్రొద్దు
నీవు వసియించి న_న్నేలుకోవయ్యా ॥౪॥

వ. అని మఱియు నేమని నుతించుచున్నాఁడు.

మంగళం.

మాయాతీతునకు మంగళం ఉపమాన రహితునకు
మంగళం!

సత్యజ్ఞానానంద_సర్వసాక్షి రూపునకు
మత్యేకరతునకు_మంగళం ॥౧॥
సంగదూరునకు_సకలావభాసునకు
మంగళప్రదునకు మంగళం॥ ॥౨॥
మహదాదికప్రపంచ_నిహిత చిద్విలాసునకు
మహిత తేజోరాశికి_మంగళం ॥౩॥

వ. అని యీలాగున నిష్టదైవంబునుగొనియాడి, రచియిం
పంబూనిన నాటకమునకు నాది కథావృత్తాంత మెటువలెను.

ద్వి. అనుపమ తేజోమయంబైనకోట
వినువీధి కబళించి వెలయునేపురిని
అనువైన యమృతపుటగడితలందు
ఘనతరాగాధత గల్గునేవీట,
సహజనైర్మల్యోచ్చ సౌధవీధికలు
రహింమించు మిగులనే రాజధానందు,
అసలారెడిని వాసనాభోగరమ్య
కుసుమితలలిత నిష్కుటములేనగరి,
నతిరిరంస పరమహంసవతంస
రతికరకమల చక్రప్రతిపూర్ణ
సదమలసరసు లెచ్చటను రాజిల్లు,
నది సచ్చిదానందమను పట్టణంబు

దానికి రాజైన దాక్షిణ్యశాలి,
ధీనిధులైనట్టి దీనులఁబ్రోవ
దీక్షాగురుండైన దివ్యప్రకాశుఁ
డక్షీణుఁ డీశ్వరుండను రాజువెలయు.
ఆతనిజాయ మాయాదేవినాఁగఁ
జేతనాచేతన సృష్టిచేమించు.
ఆమాయ యీశ్వరు నంటకుండఁగనె
వే మనసనుపుత్త్రు వింతగాఁగనియె.
నట్టి మనోనాథుఁ డఖిలలోకములఁ
బుట్టించి భోగింపఁబూనిమోదమున
నల ప్రవృత్తి నివృత్తియనియెడుసతులఁ
జెలిమిఁ బెండ్లాడియుఁ జెలువలలోన
మును ప్రవృత్తివలన మోహాదిసుతులఁ
గనె నివృత్తికి వివేకప్రభృతులను.
ఆ మహామోహుఁడు లా వివేకాదు
లీ మహీమండల మేలుటకొఱకుఁ
బోరాడుచుండిరి పొరి సురాసురులు
పోరాడురీతిని బూని వైరములు.

వ. ఆసమయమునఁ బ్రవృత్తిసంతతికి నగ్రగణ్యుఁడైన మహామోహుండు మిథ్యాదృష్టి చెలిగా, సధర్ముండే మంత్రిగా దూరదృష్టి దూరశ్రవణాకాశగమనపరకాయప్రవేశ లోకాంతర సంచారాదులగు యోగోపసర్గలు సహచరులుగా, నహంకారుండే ప్రాణపదుండుగా, నతనికొడుకు లోభుం, డతని సతి

తృష్ణయు, వారల సుతుండు దంభుండు, నతని సతి యాత్మ స్తుతియు, వారలసుతుం డనృతుండును, కార్యకర్తలుగా రతిపతి యైన కాముండును హింసానాథుండైన క్రోధుండును మద మాన మత్సరాదులు మన్నీలుగాఁగొలువ, మహాభైరవీశక్తి నిష్టదైవంబుగాఁగొలిచి, కాపాలిక జైన బౌద్ధ చార్వాకప్రముఖ పాషండులను నాయకులఁజేసి దుర్గుణాదుల వేగరులఁజేసి, పక్షపాతమున వివేకాదుల ధిక్కరించి, యఖిలరాజ్య మాక్రమించియుండు సమయమున నివృత్తిసంతతికి వశ్రేసరుండైన వివేకవిభుండు విజృంభించెనఁట యతని మహిమాతిశయ మెట్టు లనిన.

సీ. ఏరాజు నైమిశాద్యారామపుణ్యభూ
మ్యాసక్తహృదయుఁడై యవనివెలయు
నేరాజుమతిసతి, నెన్నఁగ నుపనిష
ద్దేవిని భార్యలుగావహించు
నేరాజుమంత్రులై యెనమండ్రు యమనియ
మాసనాదులుగొల్వ నలరుచుండు
నేరాజు వస్తువిచారుఁడు హితుఁడుగా
సత్యాదులును పరిచారకులుగఁ

గీ. బ్రీతి శ్రద్ధయు శాంతి యుపేక్ష మైత్రి
కరుణ ముదితలఁ సతుఁబాడిగములు సేయ
సకలశాస్త్రస్మృతిపురాణసారతతుల
వెలయుమన్ననఁజేసి వివేకవిభుఁడు.

వ. ఇట్టి వివేకమహారాజు సదాచారుండను వాని గూఢచారుఁజేసి విష్ణుభక్తిమహాదేవి దేవతఁగాఁగొలిచి యాదేవి సాహాయ్యంబువల్లను భాగీరథీతీరంబునఁ జక్రితీర్థమను పుణ్యక్షేత్రంబున నెనకొని గుమిగూడియుండుట దుర్గుణాదిచారులవలనవిని మహామోహుండు కార్యాలోచనాపరుండై కొలువుకు వచ్చె నట యెటువలెను.

ఆటతాళము॥ కేదారగౌళ॥

అతివేగమునవచ్చెను మహామోహుఁ డతివేగమున
వచ్చెను॥

అతిమోహమునవచ్చె-నతివలు గొలువంగ
జతనమెచ్చరికని-సందడితొలగింప ॥అతి॥
అండజయాన కై-దండయొసంగ ను
ద్దండత బిరుదు ప-ద్యములు చదువఁగను
అండనె యొకచెలి-యడపముగట్టఁగ
గండుమీఱిన-గర్వముప్పొంగఁగ ॥అతి॥
వెలయమిథ్యాదృష్టి-వేడుకకత్తెగా
ఖలుఁ డధర్ముఁడు దళ-కర్త గొలువఁగాను
చెలిమియోగోపసర్గ-ములు మంత్రులైచేర
బలుఁ డహంకారుండు-ప్రాణపదుఁడై రాఁగ ॥౨॥
తనర నహంకార-తనయుఁడా లోభుఁడా
తనిసతి తృష్ణయు-దంభానృతులును
అనుచరులై వేడ్క-నంది సేవింపఁగ
ఘనతమీఱి తన-కార్యమెన్నుచును ॥3॥

వ. ఈలాగువచ్చి మహామోహుండు కొలువునఁగూర్చుండి తన మన్నలలో నెన్నఁదగిన క్రొన్నన విలుకానిఁగ్రోధాదిసమేతుఁగాఁ బిలిపించినఁ గాముండు వచ్చెనఁట యెటువలెను.

భైరవి ॥ఆట తాళము।

కాముండు మోహునికడకువచ్చె జయకాముఁడై
మోదమున॥

చిలుకతేజినెక్కి—చెఱకు సింగిణిపువ్వు
ములుకుల మొనయు—మూపున మెఱయ
చెలిమివసంతుఁడు—చేరి కొలువ తేఁటి
యెలగోలుబారు—లేర్పడినడవంగ ॥౧॥

చక్కెరకవణము—మెక్క తేజీనెక్కి
యెక్కువపువ్వు వి—ల్లెక్కు వెట్టి
చక్కఁదనంబున—సాటిలేని తన
మక్కువ సతిరతి—యొక్క జోడై రాఁగ ॥౨॥

ఎన్నంగఁ దగినట్టి - హింసానాయిక
వన్నె కాఁక్షా క్రోధుఁ - డున్నతిని,
మన్నన మదమాన - మత్సరులను దోడి
మన్నీలనుగూడి - మహిమ మెఱయఁగాను ॥3॥

వ. ఈలాగునఁ గాముండు వచ్చి మ్రొక్కిన బహుమానంబుగా లాలించి కూర్చుండ నియమించి తనయాప్తులగు నహంకార లోభాదులఁజూచి మహామోహుండేమను చున్నాఁడు.

ద్వి. వినుమో యహంకార, విఖ్యాతసార!
వినుక్రోధ, వినుదంభ, వివరంబుగాను
మనమీఁద దండెత్తి మర్మముఁబూని
మొనసి యున్నాఁడట మునిముచ్చు బలిమిఁ
బంద, వివేకుఁడేపాటి పీనుఁగు
ఇందుకుఁ బ్రతికార్య మెట్లొప్పునిపుడు.

క. అనిమోహుఁ డాడుమాటలు
విని కాముఁ డనూన మోహవివశ రతిసతీ
ఘనపులకిత స్తనాలిం
గనపరవశ హృదయుఁడగుచుఁ గడిమిం బలికెన్.

అ,సావేరి॥ఆట॥

వినుము మోహేంద్ర నావిన్నపము
మును నేబొంకెద నేసముఖమునను॥
జవ్వనిచూపను చక్కని బాణము – వీపునఁ దాకిన చీకాకై
కవ్వడి శరములఁ గొరవులట్లనె
యవ్వివేకుఁడెట – కరుగునో చూడుము ॥౧॥
గండు తుమ్మెదల – కైజీతములు
దుండపుఁ జిలకల – దండీ బారు
మెండైన యెలగోలు – మించిన కోయిలలు
నుండఁగ నాయెదుట – నుండునె యొకఁడు ॥౨॥

వెన్న్నైనఁ బలుకు - వెలఁది మగని నైన
జన్నంపు వేఁటరి - జంగముగ్నైన
చెన్నగ వెలఁదుల - చిక్కులఁ దగిలించి
మొన్నఁగల ధైర్యము - నెడలింతు నిపుడు ॥3॥

వ. అని యీలాగున వీరాలాపములు పలుకు చిలుకతేజీ
రౌతుఁగనుగొని యాతని యనుంగు సతి రతి యేమనుచున్నది.

కేదారగౌళ॥ జంపె॥

కొంచెకాఁడా వివేకుండు మీకు వంచింప
నెంచుటయు నీతిగాదిదిగాక వినుము ॥౧॥

ఎన్న యమ నియమాదు - లెనమండ్రు మంత్రులై
చెన్నలరుచు వివేకుఁ - జేరి యుండుదురు ॥౨॥

తగు సహాయపు బలము - మిగులఁగల్గిన పగతు
మొగర మెవ్వరికైన - మొక్కలముగాదె ॥3॥

వ. అని పలుకు రతింజూచి కాముండేమనుచున్నాఁడు.

క. రావే యోరమణీమణి
యీవిధమునఁ బలుకఁజెల్ల దింతివికాఁగా
నీవెరవు గల్గె వినుమిఁక
నావగ బ్రహ్మాదులైన ననుమీరుదురే

వ. అని మఱియు నేమనుచున్నాఁడు.

పంతువరాళి॥ ఆట॥

తనదుకూఁతురి దగులుకొనె నావనజభవుఁడు ఇంద్రుఁడు
మునివధూటికిఁ గలియఁగోడై - మొఱలు వెట్టెన్ ॥౧॥
యామినీపతి గురునిభార్యకుఁ - గామియయ్యెన్
రవి జూఁడు
రాముచేఁ జంపించె వాలిని - రమణి కొఱకు ॥౨॥
కొమ్మ, యమనియమాది మంత్రులఁ - గొని వధిం
పన్ మృత్యువు
సుమ్ము కులుకుమిటారి బిత్తరి - చూపుటమ్ము ॥౩॥
మెఱఁత యొడలును కులుకునడలును - మెఱుగుఁ
దొడలు చూడఁగ
వలదు తలఁచినజాలు ధైర్యము - వదలుటకును ॥౪॥
కోరి నేసంధించు పూవుల - కోరియొకటి మునులను
జారులను గావించు బ్రిహ్మావి - చార ముడుపున్ ॥౫॥
ఘోరుఁడా క్రోధుం డహింసను - గూల్చి లో
భుండుద్ధతిఁ
జేరి సత్యాస్తేయములఁ దగఁ - జెరుపఁగలఁడు ॥౬॥

వ. అనిన విని రతి యేమనుచున్నది.

జంపె॥ గుమ్మకాంభోజి॥

అక్కటా యొకతండ్రి - యనుఁగు సుతులకు మీకు
నిక్కువాడంపుఁ బగ - లేమిటికిఁ గలిగెన్ ॥౧॥

రమణి, పోరాటమా – తగ్గిముగాదు మనవారి
గుమిఁజంపఁగా నెత్తు – కోలు గొన్నారు ||౨||
కటకటా యీపాప – కష్మలిందఱఁ జంప
నెటులఁ జింతించి రొక – యింత దయలేక ||3||
కొమ్మ, చేతులుఁగమిని – కూనలైయుండిమే
మిమ్మహీమండలం – బెల్లఁ గోరితిమి ||౪||
అమ్మక్క నేచెల్ల – యందఱునుసరిపాలు
నెమ్మిగైకొని కూడి–నిలువంగరాదా ||౫||
నెలఁతరో యిఁకమాకు–నెనరుపుట్టదు ప్రాణ
ములమీఁదవచ్చెఁ గడు మోస మిపుడాయెన్ ||౬||

క. అన విని రతి కాంతామణి
మనమున దిగులంది వడఁకు నై చెమరింపన్
ననుఁ గావు కావుమని యా
ననవిల్తునిఁ గౌఁగిలించె నాథాయనుచున్.

వ. ఇవ్విధంబున సభయ గాఢాలింగనంబుగావించినంజొక్కి యకుసుమశరుండు తనలో నేమనుచున్నాఁడు.

ఉ. భీతిని రెప్పలార్చుచును బిత్తరిచూపులముద్దుగుమ్మ తాఁ
జేతులుపారఁజాచి నునుసిబ్బెపుగుబ్బలురమ్ము మోవఁగా
హా! తనుదానె గొబ్బున నె యద్దరిపాటునఁ గౌఁగిలించిసన్
జేతమునందు వేడుకలు చిప్పిలఁదోగెను వానికప్పఁడున్..

వ. అని స్వయంగ్రహాశ్లేషముదితుండై నిజకాంతతో నేమనుచున్నాఁడు.

క. అండజయానరో నే సుమ
కాండ పరంపరలఁబఱపి కఱకఱిరిపులన్
రెండొకటి యొకటిరెండుగ
ఖండింతు మరేలనీకుఁ గళవళపడఁగన్.

వ. అని యీలాగు రతి నూఱడించు నించువిల్కాని పల్కులాలించి మోహుండుత్సహించువేళ దుర్గుణుండను వేగువాఁడు వచ్చెనఁట యెటువలెను.

బిలహరి॥ ఆదితాళం॥

వేగువాఁడు వచ్చెను దుర్గుణుండను వేగువాఁడు
వచ్చెను॥

బాగుమీఱ పెదల-భావములెల్లను
వేగమె మోహునకు-విన్నవింపఁగాను॥

వ. ఈలాగువచ్చిన వేగువాఁ డేమనుచున్నాఁడు.

ద్వి. విను మోహదేవ, నా విన్నపంబొకటి
ఘనుఁడా వివేకుఁ డాగ్రహమంది మనల
నెలమిజయింపంగ నేకాంతముననుు
దలపోసి యుపనిషత్తరుణినిగూడి
పొసరంగ విద్యాప్రబోధచంద్రులను

గని వారివలననే గ్రిక్కున జయము
కనుఁగొందుననుచు నాకాంత రాకలకు
ననిశమెడ్కముసేయు నతనిసంకల్ప
మీడేరుటకు నిప్డే శాంతిదాంతు
లోడక పుణ్యతీర్థోర్వులలోన
దేవతాప్రార్థనల్ తివిరిసేయుచును
నేవేళ దూత్యంబు నీఁగుచున్నార
లిందుకుఁ బ్రతికార్య మెట్లొనఁగూడి
పొందును జయమట్లు పూని చింతింపు.

వ. అనిన విని యాగ్రహోదగ్రుఁడై దంభాహంకారాదుల శాంతిదాంతులఁ బట్టి తెమ్మని పంపిన వార లయోధ్యాది పుణ్యభూములకుఁ జనిరి. ఇట్టి వృత్తాంతమంతయు వివేకమహారాజు చారులవలన విని మోహాదుల జయింపఁబూని కార్యాలోచనాపరుండై కొలువునకు వచ్చెనఁట యెటువలెను.

కల్యాణి॥ ఆట॥

కొలువుకువచ్చె వేడుకను - వివేకవిభుఁడు
కొలువుకువచ్చెను శాంతి - కోమలి ప్రేమచే
వెలయఁ గైదండయొసఁగ - గిలుకు పావాలుమెట్టి ॥౧॥
మలయజగంధి మైత్రి - మడపు లందియ్యంగ
పలుమారు ముదితయుఁ - బావడ వీవంగ ॥౨॥
కులుకు మిటారి కరుణ - కుంచెయుఁ బూనఁగ
కలవాణి యాయుపేక్ష - కాళాంజి ధరియింప ॥3॥

వా. ఈలాగున వివేకమహారాజు కొలువునకువచ్చి యమ నియమాసన ప్రముఖమంత్రులుం దాను మహామోహాదుల జయింపం జింతించుచు నుండు నవసరమున గూఢచారి వచ్చె నట యెటువలెను.

రేగుప్తి॥ ఆటతాళము॥

చారుగతిని సదా - చారుండు మోహుని
ఘోరకృత్యములంగ - న్గొని శోధించి।
చేరి కార్యములు - సెప్పంగ వేగమె
బీరమున వివేకు - పేరోలగమునకు
చారుగతిని సదా - చారుండువచ్చెగ

వా. ఈలాగునవచ్చి సదాచారుండు ఏమని విన్నవింపు చున్నాఁడు.

ద్వి. దేవ వివేకేంద్ర, దేవరయాజ్ఞ
భావించి మోహుని పాళెంబులోన
నే గూఢవర్తినై నేర్పువహించి
బాగుగా నామోహుభావంబు దెలిసి
వచ్చితి నెట్లన్న వర వివేకేంద్రుఁడ
చెచ్చటనో డాఁగి యిప్పుడు వారణమి
యుపనిషద్దేవి తానొక భంగిఁజూడ
నుపమగావించి యాయువిదకుఁ గలుగు

నొక కన్నియను మఱియొక కుమారకుఁడు
* * * * *
వానిచేతనె వారి వడిఁద్రుంపఁదలఁచి
పూనిన మీమంచి పూనికచరులు
తెలుపంగ విని వాఁడు దీనికి విఘ్న
ములుసేయ డంభాది మూర్ఖులఁ బుణ్య
భూములు చేర నిప్పుడు పంపినాఁడు
స్వామి చిత్తము కార్యసరణి యిట్లయ్యె.

వ. అని విన్నవించిన సదాచారు మన్ననగావించి, యెప్పటి యట్ల మోహకృత్యములు దెలిసి రమ్మని పంపించి, మహామోహుండనిమిత్తవైరముల నాచరించు క్రూరకృత్యములకు మది నొచ్చి వెచ్చనూర్చుచునుండు సమయమున మతిదేవి యేతెంచెనఁట యెటువలెను.

ఘంటారవము॥ ఆటతాళము॥

రాయంచనడల యందెల–రవళిచెలంగజను
తౌరాయన మతిసతి–రాజు కొల్వుకువచ్చెన్.

వ. ఈలాగునవచ్చి మతిదేవి నిజకాంతుఁ జింతాక్రాంతాంతరంగుగాఁ దెలిసి యేమనుచున్నది.

ద్వి. ఇదియేమినాథ ! నీవింత చింతింప
నొదవెనే కార్యము లో పుణ్యచరిత !
ధృతి దూలియున్న నాదేవేంచు గైన

నెతలఁ బెట్టుదు రతిపీసులు; గాన
ధైర్యమ్ము నహియించి దైన్యము డించి
కార్యంబు సాధించి ఘనుఁడ వర్ధిల్లు,
కావున ధీరతగాంచి డెందమున
నీవు సాధింపుము నెమ్మిఁ గార్యములు.

వా. అనిపలుకు మతిదేవిఁజూచి వివేకమహారా జేమను చున్నాఁడు.

ద్వి. విను మతిదేవి, యీవృత్తాంతమెల్ల
ననుగన్న యామనోనాథుఁడుద్ధతిని
దనుగన్న పరమాత్మఁ దామించి మోహుఁ
డను తనకొడుకుఁ దానైక్యముఁబొంది
పరమాత్మ సంసారపాశంబుచేతఁ
బరఁగ బంధించి తా ప్రాభవమంది
యంతటఁబోక నన్నలఁతి జయింపఁ
జింతించినాఁడని చెలియ, నేవింటి;
గురునైన మర్యాదఁ గూల్చినవానిఁ
బరఁగ శిక్షించుట పాడి యీజగతి.
కాన మనోనాథు గర్వి నామోహుఁ
బూని జయించినఁ బొనరు జయంబు.
ఈ కార్యమునకు నీవిందీవరాక్షి
శ్లోకసహాయనై సోకోర్వివలయు.

వ. అని పలుకు నిజకాంతుఁజూచి మతికాంత యేమను చున్నది.

ఆ. వె. నిత్యశుద్ధుఁడైన నిర్లిప్తుఁడేరీతిఁ
గట్టువడియె మోహకట్లచేత
నట్టి కూరుఁడైన యామోహు దెగటార్చు
వితము దెలుపు మిప్రుడు వివరముగను.

వ. అని పలుకు మతికాంతఁ జూచి వివేకమహారాజేమను చున్నాఁడు.

ఎఱుకల కాంభోజి ॥జంపె॥

శాంతుఁడైన వివేక — సంపన్నుఁడైనాను
ఇంతులఁ దలంపనది — యంతయును దొలఁగున్ ॥౧॥

అటుగానఁ బరమాత్ముఁ — డామాయ నీక్షించి
చటుల నిజమహిమాతి — శయమెఱుఁగఁడాయెన్ ॥౨॥

జగము కనుపాపయూ — పగ లేలుమేటిపై
మొగులు గప్పినకాంతి — దిగునె యాత్మనికి ॥౩॥

ఐన జపారక్తమగు పటికముఁ బోలి
జ్ఞానవిద్యా సన్ని — ధానమునఁ దగిలెన్ ॥౪॥

తగిలినప్పుడె మాయ — తరితీపు వగలచే
నిగమవేద్యునిఁ దనదు — నీడగాఁజేసెన్ ॥౫॥

అమ్మరో విభుఁడు తన - యాత్మభావముఁ దెలిసి
ఇమ్మ నవరంధ్రపుఁబు - రమ్ములనె నిలిచెన్ ॥౬॥

ఆపురమ్ములనెదాఁ - గాపురమ్ముండితగ
నాపరమపురుషుని - నాపదలఁ బెట్టెన్ ॥౭॥

ఆమనోవిభుసుతేఁడ - హంకారుఁడనువానిఁ
బ్రేమచేఁ దవిలితన - పెరిమ మఱచుండెన్ ॥౮॥

సరగ నప్పరమేశు - సంసారి యనిపించి
పరఁగఁ దానపు 'డహం - బ్రహ్మ' భవించెన్ ॥౯॥

ఆమనఃప్రతిబింబ - మగు బ్రహ్మజీవుఁడన
భామరో యపరిమిత - భవములను గాంచెన్ ॥౧౦॥

వ. అనిన విని ప్రాణేశా, యట్టి మహామోహాదుల నెట్లు జయింపవచ్చునని యడిగిన విని యేమనుచున్నాఁడు.

ద్వి. మతిదేవి వినవె సమ్మతమగునేని
కితవుఁడౌ మోహుని గెలుచుటకు పమ
యేవిషయాసక్తి యింతయు లేమి
భావింపఁ గార్యంబు పడఁతిరో యిపుడు
నీవు ప్రసన్నవై నిలిచిన మనదు
తావలమగు నవస్థాత్రయంబ నెడు
సంకేత నిలయంబు చనఁగానె మున్న

కొంకక నాతోడఁ గుపితయై చనిన
యుపనిషద్దేవికి నొకభంగిఁ బ్రియము
నిపుడొనరించి యాయింతి సంగతిని
సకలార్తిహరు బోధచంద్రునిఁ గాంచి
* * * *
ఆసుతుచే మోహు నాయహంకారు
వాసిగఁ బరిమార్చి వన్నె చెలంగ
నావంశపతి పరమాత్మునిఘోర
జీవత్వదోషము ఛేదించి సచ్చి
దానంద సామ్రాజ్యమందుఁ బట్టంబు
నేను గట్టుదుఁ జిత్తి! నీవియ్యకొనిన

వా. అని పలుకు నిజనాథునిఁజూచి మతి యేమనుచున్నది.

క. వల్లభ, యిటులనఁదగునే
చెల్లంబో మగని యనుఁగుఁ జెలులకు వేతే
చెల్లుబడి గలదె మదిరం
జిల్ల నుపనిషన్మృగాక్షిఁ జేకొనుమిపుడే.

వా. అని మతిదేవి పలికిననాఁటనుండి యుపనిషద్దేవియందు నాటినప్రేమచే విష్ణుభక్తి మహాదేవి యనుమతిఁబడసి శాంతి కరుణాదిసఖుల నుపనిషద్దేవిఁ దోడితెమ్మని యాజ్ఞాపించి వివేక మహారాజు విరహావేదనచే నేమనుచున్నాఁడు,

ఘంటారవము ॥ఆదితాళము॥

తామసించఁగ నేటికి నుపనిష - త్తరుణిరో నినుజూడక
నేమనసు నిలుపలేనె నానేర - మేమిదెల్పవె కోమలి ॥౧॥

నిన్ను బాసినది మొదలు నాకనులకు - నిదురరాదేమి సేతునె
నన్ను మదినెంచవేమె యుపనిష - న్నారి,మనోహారిణీ॥౨॥

నెఱనమ్మియున్న నన్ను నీవీరీతిఁ - బొరపొచ్చెముగ నెంతువా
కరుణించినన్ను గావవె యుపనిష_త్తరలాక్షి నీవాఁడనే ॥3॥

తొలుతనినుగూడినప్పుడు వేడుకల - తొలకు, చన్న నాడెందము
పొలఁతిరో నిన్నుఁగానక నెతలచేఁ - బొందె నిపుడీ బంధము ॥౪॥

వెన్నవలెఁ గరఁగికరఁగినిన్ను బాసి_యున్న నన్నుదలఁపవేమె
మున్ను నన్నేలినట్టి ప్రేమచే_నన్నువ దయనేలుకోవే ॥౫॥

వా. ఈలాగున వివేకమహారాజుప నిషద్దేవి రాకల కెదురు చూచు చుండు సమయంబున మహామోహుచే శాంతిఁ బట్టి తెమ్మని యాజ్ఞాపింపఁబడిన డంభుఁడు వచ్చెనటు యెటువలెను.

రామక్రియ ॥ఆటతాళము॥

డంభుఁడు వచ్చె సం - రంభమున వెంట
సంభావింపుచు బ్రిహ్మా - చారులు గొలుప॥

నుదుట ముక్కు, చెవుల - నుదురు, గడ్డమునందుఁ
బెదవి, రొమ్మునఁగుక్షిఁ - బెందొడలు।
కదియ, మృత్తికబొట్లు - కనుపట్టఁగాఁ గొంత
వదలు ధోవతికట్టు - వడిగఁజెక్కుచును ॥౧॥

రెండుచేతుల వ్రేళ్ల - మెండుగాను దర్భ
ఖండ పవిత్రముల్ - గనుపట్టఁగా।
రెండుచెవుల సంది - రొండిని శిఖలోను
దండిగ నాదర్భ - దళములు సవరించి ॥౨॥

గబ్బిగా మేధావిబొట్టు - గనుపట్టఁగాఁ జేత
దబ్బర జపమాలిక - తగఁద్రిప్పుచు।
తబ్బిబ్బు కప్పగంతుల - దాఁటుచు రా, జను
లబ్బురముగఁజూడ - నావారణాసికి ॥3॥

వ. ఈలాగునఁ గాశిఁబ్రవేశించి యొకబోయ గృహమేధి వేషమున నుండి తనజాడనె మెలఁగు నప్పురజనులఁ జూచి యేమనుచున్నాఁడు.

ద్వి. అహాహా! యీపట్టణ మందలి జనులు
విహరించురీతులు వింతలు మిగుల
రేలెల్ల వారనారీగృహంబులను
జాల శీధురసంపుఁ జవుల కెమ్మోవి
తేనెలనాని యెంతేమది సుఖము
లీను వెన్నెలబైట నింపుగా వారి

సరస సల్లాపాది సంగతి గాథ
పరిరంభ రతులచే బాగుగాఁజొక్కి-
శేపకడను యోగిరీతి దీక్షితుల
రూపునఁజిరకాలరూఢాగ్నిహోత్రి
వైఖరి హాసిందు వైపున భిక్షు
శేఖరుచందాన శివశివా ! జనుల
వంచించి ధూర్తులీ వట్టి డంభమున
మించిరి మోహుండు మెచ్చునాఁనేర్పు
అంచు నల్దిక్కులు నందందచూచి
కాంచె నొక్కని మదిఁ గదియవిస్మయము.

వా. ఈ వచ్చువానివలన రాథాపురస్వామియగు నహంకారు వృత్తాంతము దెలియవలయుననియుండు సమయమున నహంకారుండు వచ్చెనఁట యెటువలెను.

రామప్రియ ॥ఆది॥

వచ్చెను గర్వముమీఱ-జిచ్చఱపిడుగు జగముల
నచ్చుగఁ గబళించునట్టి-యందమునను
హెచ్చైన హుంకారముల-నెల్లజనుల ధిక్కరించే
విచ్చలవిడి ప్రజ్ఞచే-విహసించుకైవడిని ॥౧॥

వ. ఈవిధంబున వచ్చిన యహంకారుండు సకల మతప్రవర్తకులనుజూచి యేమని నిందించుచున్నాఁడు.

ఉ॥ తర్కముసున్న, భాట్టగురుతంత్రములావినఁజాల, రర్థసం
పర్క గభీరవాక్యముల పారముదూరము, వ్యాస
సూత్రముల్
కర్కశగూఢభావములు, కావున నే నుడువంగ
రాద యో
మర్కటబుద్ధులీ మనుజమాత్రులు గాంతురె
సూక్ష్మవస్తువున్.

వ. అని మఱియు నేమని నిందించుచున్నాఁడు.

ద్వి. అర్థంబు తెలియఁగ కే యవధానులనుచు
వ్యర్థపు వేదముల్ వదరెద రిచట.
మొనసి మాధ్వకదధ్వ మూఢులై చాల
వనరెదరిట తత్త్వవాదులు నాఁగ.
ద్వైతమతాటవిఁ దగిలి త్రిదండు
లై తగఁజెడిరి రామానుజమతులు.
పాషండతర శైవ పాశుపతాదు
లాపండులనుజూడనగుఁ ఘాతకంబు.
పొట్టలుసాఁకంగ బోడులై కావిఁ
గట్టి వేదాంతముఁ గాల్చిరి యతులు.
చేరికా ప్రత్యక్ష సిద్ధవస్తువుల
మీఱిన వేదాంతమే నిజమైన

శుద్ధహా ప్రత్యక్షసూచితసుఖము
బౌద్ధమతంబేమి పాపంబుచేసె.
గాంగసైకతతుంగ కల్పితవేది
సంగతోచ్చాసన సంవిష్టులైన
వీరలు కుశదర్భ వెలయు యష్టికలఁ
జాప పురస్థిత సలిల పాత్రికల
సుమజాలపూజితాస్తోక విష్ణ్వాది
కమనీయవిగ్రహ కల్పితరతుల
నరమోడ్చి కనుదోయి యల్లననిక్క
త్వరచేత నోరు వృథా మరల్చుచును
పొందుగ రుద్రాక్షపూస లెన్నుచును
అందఱ వంచించి యర్థ మార్జింపఁ
బూనినారని వారిఁ బోనాడుకొనుచు
దానహంకారుఁడంతట నొక్కచోట
వాకిటిముందర వరుసగా నెవరు
తాకకుండఁగ వేణు దండాగ్రములను
గట్టి వ్రేలెడు నీరుకావిధోవతులఁ
దొట్టిన యాహోమధూమంబువలన
నలరునవీన కృష్ణాజిన దృపదు
పల ముసల చపాల భాసురోలూఖ
లాదులశోభిల్లు నాశ్రమంబొకటి

సాదరంబుగఁజూచి సంతోషమెసఁగ
నీయాశ్రమస్థలి నీరెండుదినము
లాయాస శాంతికై యుందుఁగాక
యనుచు డగ్గరి చూచె నాడంభునచట
మనమునఁ జాల విస్మయము పొందుచును.

వా. అనివచ్చు నహంకారుఁడు డంభుఁజూచి తనలో నేమను-
చున్నాఁడు.

మ. నొసటన్ ముక్కునఁజెక్కులన్ బెదవియందున్ గండ-
భాగమ్మునం
దసమాంసంబులఁ గుక్షిరోమ్మునను జాన్వగ్రింబునన్
మృత్తికల్
పసగాఁగన్పడఁగా శిఖన్ జెవులనాపాణిద్వయిన్ రొంటినిన్
వెసదర్భాగ్రములుంచియున్న యితఁడీవేసానడంభుం
డెపో॥

వా. అనియూహించుచు డంభుఁజేరఁజని యాశీర్వదించిన
డంభుం డదరిపడి తనశిష్యునిఁజూచిన, శిష్యుండహంకారునితో
నేమనుచున్నాఁడు.

తోడి ॥జంపె॥

కడనె యుండుము విప్ర — కాళ్ళగ[illegible]
నడుగులను బెట్టరా — దారా[illegible].

వ. అనిన విని యహంకారుండేమనుచున్నాఁడు

ఘంటారవము॥

అనయము లిచ్ఛాచారు - లజ్ఞానులక్కటా
ఘనులఁదెలియనిపాప - కర్ములయ్యయ్యో॥

వా. అనిన విని డంభుండు శిష్యుని సంజ్ఞసేయ శిష్యుఁడాతని కులదేశము లడిగిన నహంకారుం డేమనుచున్నాఁడు.

సౌరాష్ట్రము ॥ఆటతాళము॥

భూచక్రమునఁ గీర్తికోశముచాల - పుణ్యముగలగౌడ దేశము

ఆదేశమున ననూరాధా పురినాగ - నందమైయున్నది మాపురి ॥౨॥

ఆపురినుత్తముఁడనఁగదా నెపుడు - కాపున్న మాజనకుఁడుగదా ॥౩॥

ఈతెరి నేనన్నదమ్ములలోన - ఖ్యాతిఁగాంచితి భాగ్యముల ॥౪॥

వా. అని యహంకారుండు వలికిన దంభుండు శిష్యునిసంజ్ఞ సేయ శిష్యుండు తామ్రింపుగిండినిండియున్న శుద్ధోదకమునఁ బాద్యమిచ్చినఁ బాదప్రక్షాళనమాచరించి డంభుం జేరఁబోయిన డంభుండు హుంకరించి యేమనుచున్నాఁడు.

క. అస్సిస్సీ మూఢాత్మా
దుస్సంగా నీదుచెమట తుంపరలిద్దెపై
పస్సున్నవోరి, కడఁబో
లెస్సాయె మరేమటంచు లేవఁదలంపన్.

వా. అతనిఁజూచి యహంకారుండు ఆహాహా నీబ్రాహ్మణ్య
మెంతవింత యనిన శిష్యుండేమనుచున్నాఁడు

కల్యాణి॥

రాజులెల్ల నితనిపాద - పూజసేయ నెఱచి
రాజితాచ్ఛ మకుటకాంతి - రాజిచేతను ।
ఓజమీఱఁబాదనీ - రాజనంబులిచ్చి మొ్రక్కి
జేజేలిడుచు నుతిశతంబు - చేయుచుందురు॥

వా. అనిపలికిన విని యహంకారుండిచ్చటివారు డంభులకే
కాని భ్రమయరని కూర్చుండఁబోయిన, దంభుండు పండ్లుకొరి
కిన శిష్యుండహంకారుంజూచి యేమనుచున్నాఁడు.

ఉశాని ॥ఆట॥

కపట విప్రనీకుఁదగునె - ఘనులజపాసనముఁజేర
అపరిమితాచారముఖ్యుఁ - డారాధ్యుఁడు ।
కుపితుఁడయ్యెనేని యితఁడు - కోపవహ్ని చేతఁగాల్చు
త్రిపురముల హరించుహరుని - రీతిగాన్పడన్॥

వా. అనిపలుకుడంభు శిష్యునిఁజూచి నాయట్టికులశ్రేష్ఠున కీయాసన మెక్కఁదగదా! వెడవడుగా! యని యహం కారుఁ డేమనుచున్నాఁడు

పంతువరాళి ॥ఆట॥

విను మాజనని లోక - విశ్రుతకులజాత
గనక జనకుఁడం - దున ఘనుండాయెన్॥

తల్లికన్న నా - తరుణి వంశజురాలు
ఇల్లాలగుటఁ దండ్రి - కెచ్చునేనైతిన్।
అట్టినాసతితమ్ము - నల్లునికూఁతురు
నట్టినిందఁబొందు - నగపునను
అనుకూలవతియైన - యాలివిడిచినట్టి
ఘనుఁడనే నాసాటి - గలరె జగమునను ॥౪॥

వా. అనిపలుకు నహంకారుంజూచి డంభుం డేమనుచున్నాఁడు.

సారంగ ॥ఆట॥

మున్ను నేనొకనాఁడు కమలజు-నుదమునను దీవింపఁ
బోయిన
నన్నుఁగని మునులెల్ల దిగ్గున-నయభయమ్ముల లేవఁగా।
కన్నులను గప్పుకొని యంతటఁ-గాని యానలు వెట్టి
తన తోడ
చెన్నలర గోమయముచే శుచి-చేసి నన్నందుని చెను॥

వా. అని పలుకు డంభునిఁజూచి యహంకారుం డేమను చున్నాఁడు.

కన్నడ ॥ఆట॥ (త్రిపుట)

వినర నామహిమంబు దెలియక_వెఱ్ఱివై తేహోటుమాటలు
పెనచిదబ్బర లేమిరా నా_బిరుదు నీవే మెఱుఁగవో।
మునులు నింద్రబ్రిహ్మ విష్ణువు_మొదలుగాఁగల
దివిజులెల్లను
జనిరి నేనెఱుఁగంగఁ గోటుల_సంఖ్యలై నాతపమున॥

వా. అనిన విని యీతఁ డహంకారుఁడని దిగ్గున లేచి 'డంభోహమభివాదయే' యని నమస్కరించిన 'ఆయుష్మాన్భవ' యని యాశీర్వదించి డంభుని కౌఁగిలించి, "వత్సా నిన్ను ద్వాపరాంతమునఁ జిన్ననాఁడు చూచినది గావున నెఱుంగనైతి. తనయుండైన యనృతునకు క్షేమమే. నీతల్లిదండ్రులైన తృష్ణాలోభులకుఁ గుశలమే" అనిన "పితామహ! నేననృతునెడఁబాసి నిమిషమైన నిలువఁగలనా! నాతల్లిదండ్రులు నేను మోహుని పంపున శమదమాదుల సమయింప నున్నవారలము. మీరు విచ్చేసిన కార్యము దెలుపుఁ" డనిన నహంకారుం డేమను చున్నాఁడు.

ద్వి. వినుడంభ, నేవచ్చువితము మోహునకు
ననుజుఁడైన వివేకుఁ డనయము మీఱి
చేయు విరోధంబు ఛేదించి తగు స
హాయముఁజేయ నేనరుదెంచినాఁడ.

అదిగాక మోహుఁడాయత్తమై మీరి
కదలివచ్చు వివేకుఁ గదియింపఁదలచి
పూని యీకాశికిప్పుడు వచ్చుననుచు
నేను చారులవల్ల నెఱిఁగితి నిపుడు.

వా. అని పలుకు నహంకారుని జూచి డంభుండేమనుచున్నాఁడు.

ద్వి. విను మహంకార యీవిశ్వేశుపురము
ఘనుఁడైన యావివేక ప్రభువునకుఁ
బట్టైనదుర్గ, మప్పరమేశుఁ డిచటఁ
జుట్టమై యతనికి శుభవృద్ధి గలుగఁ
బరతత్త్వమెఱుఁగని పామరులైన
నరులకుఁ దారకనామంబు గలుగు
ననువుపదేశించి మనుచుఁ గావునను
మనమోహుఁడు జయించుమాట దూరంబు.

వా. అనిన విని యహంకారుఁ డేమనుచున్నాఁడు.

క. వినుడంభ, త్రికరణంబుల
ననువుగ నియమించఁ గలిగి యమలస్థితిచే
కొనిన మహాత్ముల కబ్బును
ఘనతర సత్తీర్థఫలము, కలుగ దొరులకున్.

వా. అని తెలుపు నవసరమునఁ దూర్యదుందుభిధ్వనులు విన వచ్చిన నదే మోహుండు వచ్చెనని డంభాహంకారు లెదు రొగ్గొనఁబోవ మోహుండు వచ్చెనఁట యెటువలెను.

కన్నడ ॥ఆట॥

కాపాలికాన్యత క్షపణకాదులనెల్లఁ
గాపాడిన మేటిని గణుతింపఁగా।
దాపున విభ్రమవతి తనుజేరి కొలువంగ
నాపాపజాతి మోహుఁడపుడు కాశికివచ్చెన్॥

వా. ఈలాగునఁ గాశికివచ్చి వేదమార్గరతులఁజూచి కటకటా పడి తన సభవారిఁజూచి యేమనుచున్నాఁడు.

ఘంటారవము ॥ఆది॥

తనువు నాత్మయు వేరెవేరని-తప్పనాడెడి పాతకులు
మొనయనీ జగమెల్ల నిత్తటి-మోసమాయె
మిగులను ॥౧॥

తనువుపోయినవెనుక సుఖములఁ-గను ననేమాటలును
కినిసి వంధ్యాతనయుఁ డంబర-వనజమందినటుల ॥౨॥

ఎంచభూతములొక్క-టై తగు-మంచి దేహము
పోయినను
అంచితాకృతి నాత్మవలెననుభ-వించఁగలదె ॥౩॥

నిజముగాఁ గననగు నర్థము వర్ణించువారట నాస్తికులు
గజిబిజిగా నంతయు మిథ్యని గాంచువారట
యాస్తికులు ॥౪॥

తనువు సుఖదుఃఖము లాహార నిద్రాతృష్ణలు
తుల్యములై
తనరజాతులు వేరెవేరని తలఁచెదరు పామరులు ॥౫॥

జాలిఁబడి తమవద్ద శ్రద్ధాజాడ్యమునను జెడి యకటా
మేలైన స్త్రీసుఖములఁ గాదని చాలించిరి మూఢతను ॥౬॥

వా. అనుచు మోహుండు పలుకునవసరమునఁ జార్వాకుండు వచ్చెనఁట యెటువలెను.

సావి (?) ॥ఆట॥

దుర్వాక్యముల జనుల దూషింపుచు వేగ
చార్వాకుఁడు మోహుఁ జేరఁగ వచ్చెన్॥

వా. ఈలాగు వచ్చిన చార్వాకుఁడు శిష్యునితో నేమను చున్నాఁడు.

ద్వి. వినువత్స, ప్రత్యక్ష వేద్యైకఫలము
లనదఁగు గోరక్షణాదులఁ దెలుపు
దండనీతియె విద్య, దానివర్జించి
యొండొరుల్ మూఢులై యొకధూర్తనుడువు

వేదముల్ చదువుచు నెల్లరు కారు
వాదములాడుచు వంచితులైరి.
సరవిఁ బాతివ్రత్య సంకేతమెల్లఁ
బరభీతిచేత దుర్బలులుగల్పించి.
రరయసువర్ణ భూమ్యన్న దానములు
పరఁగంగ క్షుత్ క్షామపరికల్పితములు.
దేవాలయప్రపా దీర్ఘికారామ
పావన సత్రాళిఁ బాంధులుగూడి
పొగడుదు; రాగమ పుండ్రాగ్నిహోత్ర
నిగమాదులను నేమినేరనిబుద్ధిఁ
బౌరుషహీనులు బ్రతుకుటకొఱకు
నారూఢిఁగల్పించి; రదిగాక వినుము
తనువు యోగము ద్రివ్రతతియును జెడిన
వెనుక స్వర్గముఁగాంచు విధముఁజూచినను
దరికొన్న యడవియందలి దగ్ధమైన
తరువు ఫలించిన దారిగానుఁడు.
ధరనీల్గుజనుఁడు శ్రాద్ధంబునఁదృప్తిఁ
బొరయుననుట యారిపోయినదివియ
పైచిల్కినట్టియా పరమాజ్యధార
యై చనుఁ గాన నివన్నిదబ్బరలు.

వా. అనిన విని, అయ్యా మీరానతిచ్చిన విధముననుండక వాతాంబు పర్ణాశనులై యేల కృశించెదరని యడిగిన శిష్యునిఁజూచి యేమనుచున్నాఁడు.

సౌరాష్ట్రము ॥ఆట॥

అలఘూర్త కృతశాస్త్ర - ముల మోసపోయిన
ఖలులఁ గూడుక, వాయు!
జలపర్ణాశనములఁ - బలు పంచాగ్నులఁ జిక్కి-
యిలనశించిరి ॥౧॥

కులుకులాడి ముద్దు - గుల్కు చన్గవరామ్మ
గుర్మిన్మ ప్రేమచే, కౌఁగిట
నలమిన సుఖము లేశమునఁబోలునె స్వర్గ
ఫలములెల్లను ॥౨॥

ధర దుఃఖయుతమని - నిరసింతు రింద్రియ
భరిత సౌఖ్యము జిన,!
సరిధాన్యములు ముక - కొఱకు నిచ్చినరీతి
నరులు మూఢులు ॥3॥

వా. అనిపలుకుచు మోహునిఁ జేరవచ్చి యేమనుచున్నాఁడు-

ద్వి. వినుమోహ, కలినీకు వినతుఁడై భక్తి
వినిపింపు మనియె నీ విన్న పంబొకటి.
దేవరకీర్తిచే దేశదేశముల
నేవేగఁ ద్రిమ్మరి నిఖిలతీర్థముల
వేదశాస్త్రపురాణ వివిధార్థములను
మోదించు రిపుల నిర్మూలంబుచేసి,

పరఁగంగ నీపరితాపంబు నడ్డెసల
నెఱయించి నానేర్పు నీవుమెచ్చఁగను
మఱివత్తు నని తెల్పుమనియె నీవఱకు
గరిమ సాధించిన కార్యముల్ వినుము.
భాగీరథికిఁ దూర్పుపడమర మొదలు
మాగధ సౌరాష్ట్ర మాళవ గౌళ
కొంకణ కెంకణ ఘూర్జర ప్రముఖ
సంకర దేశస్థ సకలవిప్రులును
వేదవేదాంగముల్ విడిచిరి; యొకటఁ
గాదని చదివినఁ గడుపు కక్కుర్తి
కొఱకు, నింతియుకాని కొంతైనశాంతి
కొఱకుఁ గాదెచ్చట గురువాన నిజము.
గీష్పతి భూమిలోఁ గీర్తింప మున్ను
దుష్పరిగ్రహులైన ధూర్తులకెల్లఁ
బొట్టలు సాఁకఁగాఁ బుడమి వేదములు
పుట్టెననుచు మున్నె బోరనఁజాటె.
కావున దేవర ఘన కటాక్షమున
సేవకులకుఁ గీర్తి సిద్ధించు ననియె.

వా. అనిన విని చార్వాకాచార్య, మీవంటి యాప్తబలము గలుగ నస్మజ్జయంబున కేమి కొదువ యను మోహుఁజూచి చార్వాకుండేమనుచున్నాఁడు.

ద్వి. వినుమోహా! మఱియొక్క విజ్ఞాపనంబు
ఘనతరశౌర్య సంకలితుఁడైనట్టి
కలిచేతఁ గడువిశకలితురాలయ్యుఁ
గలితపరిభావయై గనుపట్టునొక్క
యోగిని యదిదయనూనిరక్షించు
యోగీశులను జేర నోపరెవ్వరును.
ఆదేవిగొలిచిన యావివేకేంద్రుఁ
డిదివిని యెంతయునేలఁ దపించె
దానిఁ దుంపఁగ నీవదక్షుండ వగుదు
గాని యీకార్యము గాదనుమనియె. (?)

వా. అనిపలుకుచునుండు నవసరమునఁ గాలరివచ్చెనఁటా యెటువలెను.

రేగుప్తి – ఆది

లక్కముద్రవేసినట్టి – యొక్కకమ్మచేతఁబట్టి
గ్రక్కున వచ్చెనప్పుడు – కాలరియొకఁడు ॥

వా. ఈలాగువచ్చి వినతుఁడై (శ్రీ)పురుషోత్తమస్థలవాసులైన మదమానమత్సరులు విన్నపపత్రములు పంపినారని ముందట మంచిన రొప్పమి కలుగునని లక్కముద్రచేఁదెలిసి చార్వాకాదుల వీడ్కొల్పి తనలో నేమని చదువుచున్నాఁడు.

ద్వి. మోహేంద్రపదపద్మములకు మదాదు
లూహించి చేసెడి యుచితవిన్నపము,
లిపుడు శ్రద్ధాదేవి
యుపనిషద్దేవికి నొసర వివేక
నృపునకు దూత్యంబు నెఱపుచున్నదియు
విపరీతమయ్యె నావితముచూచినను.
అల కామసఖుఁడైన యాధర్ముఁడిప్పు
డొలయంగ వైరాగ్యునొగిఁ గూడినాఁడు
నిజమిది తప్పదు నీపాదమాన
గజిబిజిగా దొడ్డకార్యంబుపుట్టె.

వ. అని చదువుకొని సమీపమున నున్న కామునిఁజూచి స్వామిద్రోహియైన ధర్ముని వైరాగ్యుతోఁగూడ వధియించి రమ్మని పంపి యుభయపార్శ్వములనున్న క్రోధలోభులఁజూచి శాంతి జయింపఁగలరే యనినఁ గ్రోధుఁ డేమనుచున్నాఁడు.

ద్వి. దేవ, వివేకేంద్ర! దేవరమహిమ
చే విన్నవించెదఁ జెలఁగి నేలోక
ముల నంధులఁజేతు, మొనసిబాధిర్య
మలరఁగఁ గల్పింతు, నజ్ఞులఁజేతుఁ
జేతనలెడలించి సిగ్గుఁబోఁజేతు
నీతుల నాచారనిష్ఠులఁజెఱతు

విద్యలమరపింతు వెఱ్ఱిగల్పింతు
సద్యఃప్రబల పాపసంతతినిత్తు
నిట్టి నాముందఱ నెట్లుండు శాంతి
బిట్టుల్కవాని నొప్పింతునాక్షణమె.

వా. అన విని లోభుం డేమనుచున్నాడు,

ద్వి. దేవ, మహామోహా, దెలిపెద నిపుడు
నావల్లఁగల కామనాఘోరనదుల
మునుతు; తుంగతురంగముల రథంబులను
ఘనతర మాతంగ ఘటలనేపార
నిన్నియుఁ గూర్చితి నివిచాలవనుచు
నెన్నువారలమది నేకాఱఁ జేయు
మొనగాఁడ నేను; నాముందర శాంతి
కినియునే! దానినే గెలుతు నీక్షణమె.

వా. అన విని క్రోధుండేమనుచున్నాఁడు.

సీ. తనర నాచేఁజిక్కి దక్షప్రజాపతి
శిరముఁ ద్రుంచె హరుండు సిగ్గువిడిచి
తునిమె దేవేంద్రుఁడు దోసంబు కొడిగట్టి
వేగత్వష్ట సుతుని వృత్రుఁబట్టి

గాధినందనుఁడైన కౌశికుఁ డావశి
　　ష్ఠాత్మజుల శపించె నతులశక్తిఁ
బాలుఁడై యుండియుఁ బరశురాముఁడు రాచ
　　కులము లన్నియుఁ గూల్చెఁ గొంకులేక

గీ. అహహా ! నాచేతఁ జిక్కిన యఖిల జనులు
శౌర్య గాంభీర్యకుల సదాచార వినయ
మహిమ విద్యాక్షమాజ్ఞాన మానములను
విడిచి చెడుదురు మాటలు వేయునేల.

వా. అనవిని లోభుండు తనకాంతయగు తృష్ణను జూచి యిట్లనుచున్నాఁడు.

ద్వి. వినవె తృష్ణాదేవి, విజయము మిగుల
నొనఁగూడు నీవంటి యువిద గల్గినను;
తరుణి, నీవొక్కింత తలపడితేని
చిఱుత మాన్యంబును జిన్ని గ్రామమును
గురుతర విపినంబు గొప్పపట్టణము
సరవి దుర్గస్థల సంపూర్ణరాజ్య
మటమీఁద నొకదివి యంతటలోక
మిటుల మరిమ్మరి యీషణాత్రయము
లుప్పొంగ శాంతికి నునికెట్లు గలదు
తప్పదు నామాట తరుణి, నిక్కంబు.

వా. అనిన విని తృష్ణ యేమనుచున్నది.

క. నిక్కంబిది ప్రాణేశ్వర !
చక్కఁగఁ గబళీకరింపఁ జాగితి నైనా
యిక్కమలజాండ భాండము
లొక్కట నాయుదరపూర్తి నొసఁగంగలవే.

వా. ఆసమయమునఁ గ్రోధుండు హింసను జూచి యేమను
చున్నాఁడు.

ద్వి. పడఁతిరో నీవంటి భామినిగల్గఁ
గొడవు దెవ్వారి నైనఁ గినిసితి నేని;
గురులఁ దుంచుట పూలుగోయు మాత్రంబు;
మఱి తల్లిదండ్రుల మడియించు టెల్లఁ
బరికింపఁగాఁ దృణప్రాయ; మనుజులఁ
బరిమార్చుటయు దుగ్గబారి మాత్రంబు;
కాన దాయాదులఁ గలబల మెల్లఁ
బూని జయింతు గోపురములు మ్రింగు
బడుగుకుఁ దలుపులప్పడములుగావె !
గుడిమ్రింగువానికి గుడిలింగముట్రి
వడియముగాదె యోవనిత, యారీతిఁ
గొడవుదు శాంతి నిక్కంబునామాట.

వా. అని క్రోధలోభులు పలుకవిని మోహుండుత్సహించి శాంతిఁబట్టి తెమ్మని వారలఁబనిచి, శ్రద్ధాతనూజయగు శాంతి శ్రద్ధఁగానకున్న నశించుఁగాన శ్రద్ధఁబట్టి తేనోపునది మిథ్యాదృష్టి యని యూహించి మిథ్యాదృష్టిరావించి పంచిన, మిథ్యాదృష్టి వంచనకు రాజసశ్రద్ధలోనయ్యె. ఇట్టివృత్తాంతమంతయు విష్ణుభక్తిమహాదేవి దివ్యదృష్టిచేఁ దెలిసి సాత్వికశ్రద్ధాదేవి నతిరహస్యముగా నుండనియమించె.

వా. ఆసమయమునఁ బాషండులు తమలోఁదాము కలహించి కాపాలికుల పలుకులకులోనై యన్యోన్యము తమలోఁ దామాలోచించి మనమిందఱము మహామోహుకార్యమునకై సాత్వికశ్రద్ధఁబట్టి వచ్చినవారము. ఏమరియుంటిమి. జైనా! యాదేవి యెచ్చటనున్నదో పరామర్శింపుమనిన బలపమున గుణియించి చూచి జైనుండేమనుచున్నాఁడు

ద్వి. * * *
* * *

వ. ఈలాగునవచ్చు విభ్రమవతి మిథ్యాదృష్టిఁజేరి యేమనుచున్నది.

ద్వి. వినవె మిథ్యాదృష్టి, విభుఁడైనమోహుఁ
డినుమడించిన ప్రేమ నిప్పుడు నిన్నుఁ
దోడితెమ్మని పంచెఁ దొయ్యలివేగ
వేడుక నావెంటవిచ్చేయు మమ్మ.

వా. అనిన విని విభ్రమవతిఁగూడి మిథ్యాదృష్టివచ్చెనఁట యెటువలెను.

మధ్యమావతి ॥ఆట।

సొగసుగ విభ్రమవతి _జోడుగూడి జారిణి
వగలాడైన మిథ్యాదృష్టి – వచ్చె వేడుక॥

వ. ఈలాగున మిథ్యాదృష్టివచ్చి మ్రొక్కిన గ్రక్కునఁ గౌఁగిటఁజేర్చి యామోహుం డేమనుచున్నాఁడు.

ద్వి. కలికిరో నీబిగి కౌఁగిటఁ బ్రేమ
నలమి నప్పుడె దుఃఖమంతయుఁ బాసె,
వినుమడించెను సుఖ, మెచ్చెను వేడ్క,
తనువు జవ్వనమునఁ దనరె, నాకోర్కె
కొనసాగె, భాగ్యము గొబ్బునఁబండెఁ,
దనుజాతలీలలఁ దనరె సౌఖ్యములు॥

వా. ఆసమయమున మిథ్యాదృష్టి యేమనుచున్నది.

ద్వి. ప్రాణేశ, నీవిట్లు పలుకంగఁదగునె
రాణించు నాథుచే రమణిరూపంబు,
చెలఁగు సింగారము, చేకూరుముదము,
కలుగుఁ జొక్కపుబిగి కావున నీవు
కౌఁగిటనను బ్రేమఁ గదియించినపుడె
బాగైన జన్మసాఫల్యముఁ గంటి.

సామి యీపనికిఁగా సమకూర్పఁదలఁచి
నామీఁదఁ గృపనుంచి నారయ్యమీర
తౌనయ్య తెలుపుడీ యేనెట్టికార్య
మైనను సాధింతు నమర నీక్షణమె.

వా. అని పలుకు మిథ్యాదృష్టిని నిజాంకమున నునిచి నఖర శిఖరంబులఁ జికురనికరములు దువ్వుచు నేమనుచున్నాఁడు

ద్వి. వినవె మిథ్యాదృష్టి, వివరంబుగాను
బనిపూని సాధింపఁ బట్టైనకార్య
మొక్కటి, యావివేకోపనిషత్తు
లోకక్కలై యుండంగ నొనఁగూర్పశ్రద్ధ
యను తోత్తు దూతికయై రేయిపగలు
కనికరముననను సంఘట్టనసేయ
నున్నది యని వింటిమో కీరవాణి!
అన్ని చూడఁగఁ గార్యమది మోసమాయె
నటుగాన దూతికయగు శ్రద్ధఁబట్టి
పటుసాహసోదగ్రపాషండులకును
దాని నీ నొప్పింపఁ దరుణి, వివేకుఁ
బూని జయించి నేఁ బొందుదుశుభము.

వా. అను మోహుఁజూచి మిథ్యాదృష్టి యేమనుచున్నది.

మ. వినుపాపేశ్వర, మాటమాత్రమున నీ వేవేగఁదీవించినం
బెనకత్రైతగు శ్రద్ధఁదెచ్చి పగవాటిల్లంగఁ బాషండులా
జినకాపాలికముఖ్యతావకభట శ్రేణీవశం జేసెదన్
జను నే సేవకురాలికిట్లు ప్రియముల్ సల్పంగ మీ
బోటికిన్.

వ. అనిపలుకు మిథ్యాదృష్టికి భూషణాంబరము లిచ్చి పంచినవృత్తాంతమంతయు విష్ణుభక్తి మహాదేవి దివ్యదృష్టిచేఁ దెలిసి సాత్త్వికశ్రద్ధాదేవి నతిరహస్యముగా నుండనియమించె. ఆసమయమున రాజసశ్రద్ధాదేవి కర్మనిష్ఠులఁ దెలుపవచ్చెనఁట యెటువలెను.

ముఖారి॥ఆది॥

మొలకనవ్వుల ముద్దు _ మోము వెన్నెలగాయ॥
కలికిచూపుల హొయలు _ గనుపట్టఁగాను।
తెలిమించు సరిగంచు _ వలువకుచ్చలిచీర
కులుకునడలశ్రద్ధా _ కోమలివచ్చెన్॥

వ. ఈలాగునవచ్చు శ్రద్ధాదేవింజూచి మిథ్యాదృష్టి పీరలు కర్మఠులై శరీరసుఖముల నిరాకరించిన చెనఁటులని చెవినిల్లు గట్టుక చెప్పిన నవ్విరించికృత్యంబు గడువరాదు గాన దానివంచ నకులోనై శ్రద్ధ పాషండులఁ జేరె. ఆసమయమునఁ దల్లిఁగానక శాంతివచ్చెనఁట యెటువలెను.

ఆహిరి ॥ఆది॥

జలజాక్షి శాంతికాంత - సఖయైన కరుణఁగూడి
వెలవెలఁబోవుచుఁదల్లి - వెదుకవచ్చెన్॥

వ. ఆసమయమున శ్రద్ధాదేవి పాషండులఁజేరెనని కటకట పడుజనులవలన నెఱిఁగి శాంతియేమనుచున్నది.

ఘంటారవము ॥ఆట॥

ఏతోత్తుబోధించె - నే తల్లి, నిన్నిపుడు
పాతకులైన యీ - పాషండులఁ గలియ ।౧।

కావించెనేబోఁటి - కటకటాయుపనిష
ద్దేవితో నైరమీ - తీరుననీకు ॥౨॥

ఏరాగయెడఁబాపె - నే జనని నామీఁది
కూరిమి యీరాది - గోరాది గొనుచు ॥3॥

అమ్మ యేగయ్యాళి - యక్కటాబ్రమయించి
నమ్మఁదగు వేదమా - ర్గమ్ములెడఁజేసెన్ ।౪।

వా. అని శోకించుశాంతిఁ జూచి కరుణయేమనుచున్నది.

ద్వి. వినుశాంతి, యాదేవి వెదకిచూచెదము
మనమున దిగులేల ! మహితబుష్యాశ్ర
మములను శృంగార మందిరమ్ములను
విమలరథ్యాయుత వితతాగసౌధ

ములఁ గలుషాపహ పుణ్యతీర్థౌఘ
ములను లీలాగృహముల మహానిగృహము
లను బంధుగృహముల నలవడఁజూత
మను మానమేటికి నతివరో నీకు.

వా. అనిపలుకు కరుణఁగూడి సకలస్థలంబులవెదకి తల్లిఁ గానక మఱియు నేమనుచున్నది.

ద్వి. చెలియరో యింక నేమిసేయుదు! మహని
కలితగృహంబుల ఘననదీపులిన
ముల నెల్ల వెదకితిఁ, బుణ్యతీర్థంబు
లలవడఁ దిరిగితి, నతులచషాల
చమస సమిద్ద్రుమచ్ఛాయ సంకులాతి
విమలాధ్వరాగార వితతిశోధించి,
తొంకిచోటనైనఁ దానున్నదిగాదు.
వకవకగాదు నావజ్రింపు మనసు
వికలముగానింక వెదకుదునెచట!
అకట యీయక్కఱ కయ్యోదరెవ్వ!
రెవరికిఁ దెలుపుదు! నెవ్వరివేఁడు!
దెవరిట్టి యాపద లెడఁబాపువారు.
అమ్మ, నన్నెడఁబాసి యఱిగితివనుచు
సొమ్మసిల్లుచు శాంతి చురచురఁగలఁగె.

వా. అని వెతనొందుశాంతిఁజూచి కరుణపాషండ సదనంబుఁ వెదకుదమని వచ్చు వేళ జైనదిగంబరుండు వచ్చెనఁట యెట్టు వలెను.

మెల్లారు ।ఆది।

మురికివట్టిన మేన - మునరునీఁగలనెల్లఁ
గుఱుచ నెమలికుంచెఁ జే - కొనిజోపుచు।
బెనుకుగా వెంట్రుకలఁ - బెరికినబోడితల
నరచేత నిమురుచు ది - గంబరుఁడువచ్చెన్।

వ. ఈలాగువచ్చు జైనుండు తనశ్రద్ధాదేవి నాకర్షించిన జైనశ్రద్ధాదేవి వచ్చెనఁట యెట్టువలెను.

మేచచౌళి ॥ఆట॥

మకమకమనుమోము - మాటికిఁద్రిప్పుచు
వికవికగా సిగ్గు - విడిచి నవ్వుచు
కొకిపికి వేసంబు - గూనివీపుతోన
నొకజైనశ్రద్ధ - హాయనవచ్చెన్॥

వ. ఈలాగు వచ్చినదాని శ్రావకులవెంబడి చరింపుమనిన నదియు నట్లుగావించె.

ఆసమయంబున శ్రావకులఁజూచి జైనుండేమని యుప దేశించుచున్నాఁడు.

ద్వి. వినుఁడు శ్రావకులార, వినరంబుగాను
జినరహస్యంబెల్లఁ జెప్పెద మీకు;
తొమ్మిదిగవఁకుల తోడి కళేబ
రమ్మున నాత్మ తా రాజిల్లుచుండు.
నెమ్మదిలో దీని నేర్పునఁదెలియఁ
గ్రిమ్మరసిద్ధించుఁ గైవల్యపదము.
మలమయపుద్గలోన్మత్త దేహంబు
జలధులనీళ్లెల్లఁ జల్లి కడిగిన
నిర్మలంబేలగు, నియ్యాత్మ నిత్య
నిర్మలమైయొప్పు నేర్పునఁజూడ.
మరువకు ఋషిసేవ; మదిలోనవారి
చరణసరోజంబు చక్కఁగా నిలిపి
దివ్వెలఁగన్నను దగవొప్ప మ్రొక్కి
యెవ్వగఁ గాంక్షింప నిడవలెనన్న
మిల్లాలినడిగిన నీవలెఁ గాని
చెల్లఁబోయని యార్ష్య సేసేరసుమ్మ.

వ. అనుచు వచ్చు జైనుఁజూచి శాంతి దిగులందినఁగరుణ చూచి "నమోర్హతే నమోర్హతే" యనుచు వచ్చువాఁడు జైనదిగంబరుండు, వెఱవకుమని శాంతి నూఱడించు వేళ బౌద్ధుండు వచ్చెనఁట యెటువలెను.

మంగళకై శికి॥

పాడవుబోడియునై-పుస్తకముఁబూని చిం
పుడుకావిబొంతయుఁ-బుడమి జీరాడ।
చిడిముడి పడుకొంటు-పిచ్ఛాంగిచూపుల
బడిబడినడలతో-బౌద్ధుండువచ్చె॥

వ. ఈలాగువచ్చు బౌద్ధుండు తన శ్రద్ధాదేవి నాకర్షించిన బౌద్ధశ్రద్ధ వచ్చెనఁట యెటువలెను.

సౌరాష్ట్రిము॥

పొగచాయగలమేనఁ-దగు కావిబొంతగట్టి
సుగత శ్రద్ధాదేవి-చోద్యముగ వచ్చెన్॥

వ. ఈలాగున వచ్చినదాని భిక్షుకులవెంబడి చరియింపుమని నియోగించి, భిక్షుకులకు నేమని యుపదేశించుచున్నాఁడు.

ద్వి. వినుఁడు భిక్షుకులార, వేఁడుకమీఱ
ఘనుఁడా సుగతముని కల్పించు మతము
తెలియఁజెప్పెద వట్టి ధీపరంపరలె
వలన నర్థమ్ములవలెఁ దోఁచుచుండు,
సత్తెల్ల క్షణికమై చను వెలుపల, న
సత్తగు బాహ్యపల సముబుద్ధిఁజూడ
*   *   *
అట్టిధీవాసనమగు విషయము

గట్టిగా భోగింపఁగా లేదు దోష;
మేవేళ భిక్షుకు లింపుగాఁ దమకుఁ
గావలసినవేళఁ గాంతలఁగూడి
భోగింపఁగాఁజూచి పోనాడరాదు;
భోగమోక్షములిచ్చు బుద్ధసిద్ధాంత
మనుచుఁ దథాగతుం డస్మదాదులకుఁ
గనికరముగ శిక్ష గావించినాఁడు.

వ. అనుచు వచ్చు బౌద్ధుంజూచి 'వీఁడు మునుపటివంటి' పాషండుఁడని తెలియువేళ జైన బౌద్ధులకు సంవాదంబు నడిచె' నఁట యెటునలెను.

అసావేరి ॥ఆట॥

ఓరిభిక్షుక దెల్పు-యొక్క-శాస్త్ర రహస్య
మేరీతి నీమతము-నెఱిఁగితివేని ॥ ॥౧॥
ఓరి జైనమూఢ-యోరి దుర్మలభాండ
యోరి కొండీఁడ నీ-కొక శాస్త్రమేల ॥౨॥
కిను కేలరా భౌద్ధ-కినిసి శాస్త్రమసి
యొనర నాశంకకు-నుత్తరమీరా ॥3॥
వినర నామతమెల్ల-వివరించి తెల్పెద
కనఁబడు జగమెల్ల-క్షణనాశిగదరా ॥౪॥
ఇట్టి క్షణనాశైన-నీవు కఠినమై
నట్టి వ్రతమున బోఁడి-నైతివదేర ॥౫॥

................క్షణికవిజ్ఞాన
భావనగలిగినఁ బరముక్తిఁగలుగు॥ ౯॥

ఓరి మూఢబౌద్ధ_యొకఁడు ముఖ్యంబైన నీ
కేరీతి నుపదేశ_మితనిచేఁ గలుగు ॥౭॥

విను జైన సర్వజ్ఞుఁ_డను కీర్తిగలబుద్ధ
ముని మాకీ యుపదేశ_ముల నిచ్చుగుసువు ॥౮॥

ఔర యీ యఱోపులే_లతని సర్వజ్ఞత
యీరీతిఁ దెలిసెనీ_వింక నాలెంకవురా ॥౯॥

పంచమలానులిప్త_భాస జైనా మతము
నెంచక నీకిట్టి_యెమ్మెలేటికిరా ॥౧౦॥

కొంచెపుబుద్ధి బౌద్ధ _ కొంచెతనము మాని
మంచిదైన మా _ మతముఁజేకోరా ॥౧౧॥

వ. అని వాదించు నవసరమునఁ గాపాలికుండు వచ్చెనఁట
యెటువలెను.

ఉశాని ॥ఆట॥

పునుక కప్పెరఁబట్టి _ భూతిఘేన నలంది
వెనుక కఱకుజడలు _ వ్రేలఁగను।
పెనుపట్టెము భుజమునఁ _ బెట్టి పుఱ్ఱెలపేరు
ఘనవక్షమున మెఱయఁ _ గాపాలికుఁడువచ్చె॥

వ. ఈలాగున వచ్చు కాపాలికుండు జైనబౌద్ధులఁ జేరఁజని యేమనుచున్నాఁడు.

ద్వి. వినరోయి మామతవృత్తంబు చాల
ఘనుఁడు భైరవుఁడు మాక దైనవేల్పు.
ప్రకట నటదూ్ఖత భయద స్మశాన
నికట శృంగాటక నివహంబు లెపుడు
రచ్చపట్టులు మాకు, రమ్యవరాస్థు
లచ్చైనహారము, లిందుబింబాభ
నృకపాలపాత్రిక నిండినసురయు
నొకటఁగ్రోలుచు, వహ్ని యుజ్జ్వరిల్లఁగను
వేగమహామాఁస, వితతి వేల్చుచును
బాగుగా నరబలిఁబట్టి తత్కంఠ
భాగనిర్గళ దుష్టబహుళ రక్తమున
నీగతిని నుపారమిచ్చి వేడుదుము
మాపాలి భైరవు మమ్ముఁ బ్రోచునతఁడు
కాపాడి సుఖమోక్ష గతులుగల్పించు.

వ. అనినవిని జైనుఁడు "నమోర్హతే నమోర్హతే యీయోగి నెవ్వఁడో భ్రమయించె కటకటా వీఁడు హింసాపరుండయ్యె" ననిన విని కాపాలికుండు రోషావేశంబున జైనబౌద్ధులను జూచి యేమనుచున్నాఁడు.

ద్వి. విను మైన మలభాండ, వినుబౌద్ధషండ,
ఘనుని భైరవదేవు(గలితప్రభావు(
దిట్టైద రేమియు(దెలియ కే, జగము(
బుట్టింప(బాలింప(బొలియింప నతఁడె
కర్తైన యాతని ఘనకటాక్షమున
నర్తిల్ల(జేయుదు నారాయణాది
సురల, బిట్టదలించి సూర్యచంద్రులను
సరగనిల్పుదు, జగజ్జాలంబు లిన్ని
యేకోదకముచేసి యేగుఱిక్క-గొందు(,
జేకరదుకములుగా(జేసి బ్రహ్మాండ
భాండంబు లొకవేళ(బట్టి చిమ్మెదను,
ఖండింతు నెదురాడ(గలిగినవాని.

వ. అనిన విని జైనుండు "ఓరి కాపాలికాధమా! నిన్ను నే యింద్రజాల విద్యవాఁడో భ్రమయించె" ననిన(గాపాలికుఁడు పట్టెంబొఱవాయ(బెఱికి "యోరి, నిన్ను దుర్గబారిగా(దెగ వేసెద" నని వచ్చు కాపాలికుంజూచి జైనుండు గడగడవడఁకె. బౌద్ధు మఱుఁగుజొచ్చె. ఆసమయమున బౌద్ధుండు "ఓయీ కాపాలికోత్తమా ! వినోదవృత్తి వాగ్వాదమాడిన(దెగ(జూతురా?" అనిన శాంతిఁబొంది పట్టెంబొఱలో వేసి మఱి యేమనుచున్నాఁడు.

ద్వి. విను విషయాసక్తి విరహితమైన
ఘనతర సుఖమెందుఁ గానరందఱును.
భోగవిహీనయౌ పుత్రికరీతి
బాగుగాదని ముక్తి భావించమెపుడు.
చక్కనిభామిని శర్వాణిగాఁగ
మక్కువభావించి, మఱితన్ను శివుని
గాఁగ భావనచేసి కలసినయపుడె
చాగైన యాముక్తి సరవిసిద్ధించు.
సిద్ధించు నణిమాదిసిద్ధియు, నిష్ట
సిద్ధియుఁ గలదని శివుఁడానతిచ్చె.
కావున భోగమోక్షములిచ్చు మతము
భావింప దీనికిఁ బ్రతిలేదు జగతి.

వ. అనినవిని జైనబౌద్ధులు మొగమొగములు చూచుచు నుండి వీరలు అశ్రద్ధాయుతులని తనశ్రద్ధ నాకర్షించిన కాపాలిని వచ్చెనఁట యెటువలెను.

మధ్యమావతి॥

అచ్చెరు వడిజైనుఁ – డా బౌద్ధుఁడుఁజూడ
వచ్చెఁ గాపాలిక – వనితయపుడు॥

వ. ఈలాగు వచ్చు కాపాలిక శ్రద్ధఁజూచి కాపాలికుండు జైనబౌద్ధులలోఁ బఱపుమనిన నదియు నట్లుసేయ జైనబౌద్ధులు తమలోఁ దామేమనుచున్నారు :

క. వినుజోగురాల నినువే
మెనసినసుఖ మెన్నఁదెలుఁగ మెన్నాళ్ళువృథా
చనె శ్రావకులును నీగో
రనుబోలఁగ నేరరెవ్వరును నిజమునుమీ.

వ. అనిన బౌద్ధుండేమనుచున్నాఁడు

క. ముందుమతెందఱినైనను
బొందినయపుడేడ దిట్టిపోనరినసౌఖ్యం
బందమగు వీనిమతమిఁకఁ
గొందమ యీజోగురాలికొఱకు ముదమునన్.

వ. అనుచు జైనబౌద్ధులు కాపాలికునిఁజేరఁజని మమ్ముశాంభవదీక్షచేఁ గృతార్థులఁ జేయుమనినఁ జేరవచ్చినవారిని ముందరనుంచుకొని కాపాలికుండు భైరవధ్యాన నిమీలితాక్షుఁడై మద్యమాకర్షించిన, ముందరనున్నపునుక కప్పెరనిండ మద్యముద్భవించిన, రెండుచేతులనెత్తి తాఁగొంత త్రావి యేమనుచున్నాఁడు

క. సకల పశుపాశవిభే
దక మిది సంసారజలధి తారకమిది పు
ణ్యాకరంబిది యమృతంబిది
యకలుషమిది మృత్యువునకు నౌషధమిది యే.

వ. అట్లుగావున దీనిస్వీకరించి కృతార్థులు గండనిన అర్హాద నుశాసనము గాదని జైనుండు, జోగిఎంగిలిగాదని బౌద్ధుండు, మొగములు చూచుచుండఁ గాపాలికుండు తన శ్రిద్ధఁజూచి యేమనుచున్నాఁడు

మ. పడఁతీ,చూడు పశుత్వదోషమున నీబౌద్ధుండు జైనుండుని
ప్పుడు శ్రిద్ధందొలఁగించి యెంగిలని మత్పూతాస్య
పీతాసవం
బెడఁగాఁజూచిరి, గాన వీరిభ్రమపో నీపాత్రమై రేయమున్
వడిగా గుర్కొకడుగోరిలు శుద్ధిగల నీవక్త్రింబునన్
వేగమే॥

వ. అనిన విని కాపాలిని తాఁగొంతగోరిలి జైనబౌద్ధుల కిచ్చిన 'స్త్రీముఖం సదాశుచి'యని జైనబౌద్ధులుత్రాగి తమలో నేమనుచున్నారు.

ఉ. మేలు సెబాసు, ఈమతము మెచ్చితి నిన్నిదినంబులెల్లఁగా
పాలినిఁగూడి వేడ్కమధుపానము లేక వృథాచనెన్
గటా
చాలునిఁ కార్హాతంబును విచారము సేయక వెళ్లులెతిమో
పాలితభక్త భైరవుకృపన్ మముఁబోరివుము నీకు
మొర్కొడన్.

వ. అనుచు మధుమద ఘూర్ణమాన మానసులై సోలి యాడిరఁట యెటువలెను.

ఎఱుకలకాంభోజి ॥ఆట॥

బిరబిర దెసలెల్లఁ – దిరుగుచున్న విచాల
వెరపయ్యె యీభూమి వేడెము బాలికా ॥౧॥
తిరిగేది భైరవు – తీర్థము మహిమగా
నెఱుఁగరోరిజైన నీ – కేలసందియమిఁకను ॥౨॥
అయ్యారె యాదెనిజము – అయితే యిట్లానన్ను
వెయ్యాసు వితములు – వెతలఁబెట్టునఁటరా ॥౩॥
అయ్యారె మేలు ది – గంబర మోక్షము
నియ్యాన సిద్ధించె – నిదిగో చూడరా ॥౪॥
బౌద్ధయాలాగైతే – బరువైన నాదేహ
మిద్ధరనిలువక యేలజిట్టునఁ దిరుగు ॥౫॥
సిద్ధుఁడు రాజైనఁ – జింత యేలరనీకు
సిద్ధని నాయింతిఁ – జేరి నీవడుగరా ॥౬॥
సిద్ధుఁడు నన్నేమి – చేసెనో తెలియదురా
బౌద్ధ, లేకున్న యీ – పాటు నాకేడదిరా ॥౭॥
సిద్ధుఁడు మనయిష్ట – సిద్ధిచేసినవాఁడు
బుద్ధిమాలిన జైన–పోర! యిట్లాడక ॥౮॥

వ. అని సోలియాడు జైనబౌద్ధులఁజూచి కాపాలికుఁడు వెలఁబెట్టని భృత్యులు గలిగిరని తనలోఁ దలపోయుచున్న వేళ, శాంతికరుణలు 'ఇట్టి పాపపుమతము లెట్లు గల్పించె నీశ్వరుం' డని తొలఁగువేళ, జైనబౌద్ధులఁజూచి కాపాలికుండు మఱియు నేమనుచున్నాఁడు.

ద్వి. ఇదియేమిటరిది మాకిలలోన వినుము
విదిత బాహ్యాసుఖంబు విడువఁగనయ్యో.
సిద్ధులెన్మిదియును సిద్ధించు, మోక్ష
సిద్ధియుఁ గల్గును, జింతితలోక
వశ్య వయస్తంభ వాదజయములు
దృశ్యమారణ సముద్వేషణాకర్ష
ణోచ్చాటనాదులు నొగి మోక్షమునకు
నెచ్చు విఘ్నములని యెంచము మేము.
సురగరుడోరగా సురయక్షరాత్రి
చరకిన్నరాదుల జవరాండ్రిమఱియు
వలసిన రంభాది వనితలనైనఁ
దలఁచి యాకర్షించి తగిలి క్రీడించి
యనుపుదు మగుడనే, నదిగాక విశ్వ
మొనరంగఁబుట్టింప నుడుపంగనేస్తు.
ఘనుని భైరవదేవు కరుణచే నిట్లు
దనరుశుభంబులు తప్పదీ పత్రిన.

వ. అనిన విని జైనబౌద్ధులు సంతసిల్లిన, కాపాలికుండు "విను! జైన! సత్యాత్మసంభవయగు సాత్వికశ్రద్ధఁబట్టి తేవలయు నాదిని పరామర్శించుమనిన, జైనుండు బలపంబున నేల గుణి యించి చూచి యేమనుచున్నాఁడు.

ద్వి. లేదు వనమ్ముల లేదు తీర్థముల
లేదు పర్వతముల లేదువో గుహల
ఆదేవి హరిభక్తి యనుమతిఁగాంచి
తా దాఁగియున్నది తత్వజ్ఞులందు
కనుగొంటి మర్మమొక్కటి కామఁబాసి
చని ధర్ముఁడామోహు సఖ్యమువిడిచి
యనువుగా వైరాగ్యుఁడనువానిఁ గూడి
ఘనుని వివేకునిఁగని మ్రొక్కినాఁడు.

వ. అని పలుకు జైనుని మాటలాలకించి కటకటా ధర్మ వైరాగ్యులొక్కటైన మోహుని కపజయంబగును. అయినను నాదు మంత్రిదేవత పంపునట్టి శ్రద్ధాధర్ములఁబట్టి తెప్పించెదనని భైరవధ్యాన నిమీలితాక్షుఁడయ్యె. ఇట్టి వృత్తాంతమంతయు శాంతికరుణలుచూచి విష్ణుభక్తి మహాదేవికిఁ దెలుపవలయు నని చనుచుండి మార్గమధ్యంబున శాంతి తల్లింజూచి కాపాలి కుఁడుచేయు కృత్యంబులన్నియుఁ దెలుపు నవసరమున మహా భైరవశక్తి వచ్చెనట యెటువలెను.

కన్నడ ॥ఆది॥

పునుక కుండలములు – భుజములపై వ్రేలఁ
గనలు భైరవశక్తి – కడువేగవచ్చె॥

వ. ఈలాగువచ్చు మహాభైరవశక్తి శ్రద్ధాదేవిని గదిసిపట్టి గగనవీధి కెగయువేళ శ్రద్ధాదేవి యార్తనాదంబు గావింప విని విష్ణుభక్తి మహాదేవివచ్చెనఁట యెటువలెను.

శంకరాభరణము ॥ఆట॥

మొనసినుదుట బొమ్మ - ముడివెట్టి కెందమ్మి
నెనయుచూపులు కోప - మునఁగెంపుమీఱ।
తనుబేర్కొని కూయు - దాని శ్రద్ధాదేవి
మనుపంగ విష్ణుభక్తి - మహిమతో వచ్చెన్

వ. ఈలాగు వచ్చు విష్ణుభక్తి మహాదేవి రోషహుంకార మాత్రంబున భైరవినిఁ దెగటార్చి శ్రద్ధాదేవిని విడిపించి వివేకు కడకుఁ బనిచె. నీవృత్తాంతమంతయు ముదిత తెలుపవిని మైత్రి వచ్చెనఁట యెటువలెను.

భైరవి ॥ఆట॥

తనసఖియగు శ్రద్ధా - తరుణిఁ జూడఁగఁగోరి
నెనరున నామైత్రి - చనుదెంచెనపుడు॥

వా. ఈలాగువచ్చు మైత్రి మార్గమధ్యమున శ్రద్ధాదేవిని జూచి యాలింగనంబుచేసి 'తరుణీ! నీకింత భయంబేటికి' ననిన శ్రద్ధాదేవి యేమనుచున్నది.

ద్వి. ఏమని తెల్పుదునే మైత్రి, యొకతె
భీమజటాజూట భిన్నోడుమార్గ
మైన కాపాలిని యత్యంతకుపిత
మై నన్నునిరుగేల నతివేగఁబట్టి

గగనంబు కెగసిన గ్రిక్కున నపుడు
భగవతి యావిష్ణుభక్తి త్రావచ్చి
హుంకారమున దానియుక్కడఁగించి
కొంకక రక్షించుకొనియె నన్నెలమి
ఆదేవి కృపచేత నతివ, యీబారి
నేఁదరించితిఁ గాన నినుజూడఁగంటి.

వ. ఈలాగుననఁగాంచి ధర్మునిఁదోడ్కొని వైరాగ్యుతోఁ గూడ వివేకునొద్దకుఁ బొమ్మని యాజ్ఞాపించెఁగావునఁ జనియెద నీవు నెచ్చట నున్నదానవు నీసఖులైన శాంతికరుణాలకు క్షేమంబె? ముదితయెచ్చట నున్నది ? వివేకేంద్రుఁడు మోహుఁడును మాడువఱకు మీరలెచ్చట నుండువార” లనిన విని మైత్రి యేమనుచున్నది. వినుము నీపుత్రి క్షేమంబుననున్నది. మేమును మహాత్ములయెడనే యున్నవారము గాన వారలు మమ్మెలుఁ .గిఁచువితము వినుము.

క. నన్ను సుఖియెడను దుఃఖా
పన్నునియెడఁ గరుణఁ బుణ్యపరునెడ ముదితఁ
జెన్నుగఁజెనఁటుల మదిలో
నెన్నకయె యుపేక్షఁగాతురెపుడు మహాత్ముల్.

వ. ఇట్టి మహాత్ములఁజేరియుండు మాకు రాగాది శత్రు భయంబులేదు గావున వివేకాభ్యుదయముఁ గోరియుండెదము. నీకు విష్ణుభక్తి యాజ్ఞాపించిన విసరమంతయు వివేకేంద్రునకుఁ

దెల్పుమని పేడ్కొల్పిననియె. శ్రద్ధాదేవియు వివేకేంద్రు సమూఖమునకు వచ్చి యేమనుచున్నది.

ద్వి. అయ్య, వివేకేంద్ర యావిష్ణుభక్తి
నెయ్యము మీఱంగ నియమించె నిటుల
నైరులఁ దునుమంగ వలయుఁగావునను
బీరంబున దళంబుపెంచి యాలమున
యత్నింపు మేపారనట్లైన నీస
పత్నుల నేనయ్య పరిమార్తుననియె.

వ. అని విష్ణుభక్తి మహాదేవి నియోగించిన విధమంతయుఁ విని వివేకమహారా జుత్సాహమునంది. శ్రద్ధాదేవిం జూచి మోహుకృత్యంబుల నూహించి యేమనుచున్నాఁడు.

మ. అనఘానంత చిదాత్మ సత్యఘన నిత్యానందగంభీర వా
ర్థిని నెల్లప్పుడుఁ దేలుచుండియుఁగడుం దీనాత్ములై మోహుచే
ష్టను సంసారమరీచికావనధిలో సమ్మగ్నులైనట్లనే
జనులధ్యాత్మ మెఱుంగలేక యిటులన్ సమ్మూహులై రక్కటా.

వ. కావున మోహునవలనఁగలుగు సంసారము నిర్మూలము గావింప నీశ్వరాంఘ్రికమలాచ్ఛనా జాతబోధరజ మొక్కటియె చాలునైన నిట్టిమోహునకు సంసారచక్రవాహకునకు మూలముకాముండుగావున వానిం దెగటార్చు బలోద్దాముండు వస్తువిచారుండని పిలిపించిన వస్తువిచారుండువచ్చెనఁట యెటువలెను.

కేదార॥ ఆట॥

ధీరుఁడై సకలముఁ దెలిసిన వస్తువి
చారుడు వచ్చెను - జనులెల్లఁబొగడ.

వ. ఈలాగున వచ్చు వస్తువిచారుండు పామరులఁ జూచి యేమనుచున్నాఁడు.

ద్వి. కటకటా ! యామోహంకతమునఁ గాము
నటలచేతను జిక్కి జనులు స్త్రీలనెడు
జంగమ నరకవిసరములఁ జూచి
బంగారు మేనిది బఁటువు చన్గవది
శృంగారలీలది జిగిమోవిగలది
రంగుమీఱిన చిత్తరపుఁ జూపుగలది
ప్రాయముగలది నిబ్బరపు వేడుకది
రాయంచనడల దారాయంచు బ్రిమసి
కళవళపడి మది గాంభీర్యముడిగి
తలపోయుచుందురు; దగ విచారింప
ఘనశల్యములఁ బ్రోదిగాఁ జేసి ప్రేవు
లను నరముల నవిశ్లథముగాఁ గూర్చి
పెనచి కట్టఁగఁగట్టి పెనుకొవ్వు వెట్టి
తనరు మెదడు రొంపి దానిపైఁ బూసి
తోలు తిత్తినిగప్పి తొమ్మిది గవఁకు
లాలీలఁ గల్పించి యందుల మలము
లేవేళఁ దొఱుఁగంగ నిస్సిసీ యనుచు

సేవగింపఁగఁ దగు నీకళేబరము
మెత్తని వలువల మెఱఁగు సొమ్ములను
మెత్తిన చందన మృగనాభికలను
బైవన్నె పచరించి పరఁగు పాపంపు
పోవ్రులనుచుఁ జేరఁబోరు సజ్జనులు.

వ. అని పలుకుచుఁ గాముని‌ఁ జేకొని యేమనుచున్నాఁడు.

క. కందర్పా నీదర్పము
మందముఁ జేసెద నమంద మహితవిచారా
నందితమగు డెందముచే
ముందర నీ కేది దిక్కు మూర్ఖవిచారా.

వ. అని పల్కుచు వచ్చి వివేకమహారాజునకు మ్రొక్కిన "వస్తువిచారా, మోహజయోద్యోగమునకు సహాయుండవై కాముఁ దునుమాడఁ గలవే" యనిన విని వివేకమహారాజుఁ జూచి వస్తువిచారుం డేమనుచున్నాఁడు.

తోడి॥ జంపె॥

జననాథ వినుము వాని - శరములై దవియు
నన లందినంతనే - నలినములైపోవున్ ॥౧॥
అట్టికాముని గెలువ - నస్త్రంబు లేటికిదె
కొట్టి చెండాడెదను - కొంకకీక్షణమె ॥౨॥
ఘననదులఁ బులినముల - వనములను గిరిగుహాల
మునులఁ గనుఁగొనిన కా - మున కెడముగలదె ॥3॥

వనిత వానికి మొనలు – ఘనశరము దానినే
మొనవిరుతు సువిచార – మనుతూపుచేతన్ ॥౪॥

ఆశరము చనునపుడె – యలకాము బలములౌ
యల శశి వసంతాదు – లడఁగుదురు వేగన్ ॥౫॥

అటుగానఁ బటుశక్తి – నాకాముఁ బట్టినేఁ
దటుకున హరింతును – ధృత శౌర్యగరిమన్ ॥౬॥

వ. అని పలుకు వస్తువిచారుని నాయత్తపడి రమ్మనిపంపించి క్రోధుని జయింపనోపిన క్షమాదేవినిఁ బిలిపించిన క్షమాదేవి వచ్చెనఁట యెటువలెను.

ఉశాని॥ ఆది॥

నిబ్బరమునఁ గ్రోధు – నిర్జయింపఁగఁగోరి
గొబ్బున క్షమ వివేకు – కొలువునకు వచ్చెన్.

వ. ఈలాగున వచ్చు క్షమాదేవి యేమనుచున్నది.

ద్వి. కోపాంధకారాత్రి కుటిలభ్రుకుటైన
పాపాత్ము లత్యంత పాటల దృష్టి
కడలుకొఁ జూచినఁ గఠినవాక్యముల
నుడివి నిందించిన నోరెత్తరెపుడు.
నీరధిగంభీర నిజభావలసము
దారులు సజ్జనుల్ తాలిమిచేత

నహాహా మాటాడక యులయిక లేక
తహతహపడక యేతలయేచు లేక
పరహింస లేక యేపాపంబు లేక
పరఁగఁ గ్రోధుజయింతు బాగుగా నేను.

వ. అని పలుకుచు వివేకుఁ జేరి మ్రొక్కిన, వివేకమహా
రాజు క్రోధుజయింపఁగలవే యనిన క్షమ యేమనుచున్నది..

ద్వి. విన్నవించెద నే వివేకేంద్ర, మోహు
మన్నినిఁ బాపాత్మ్మ మహితదానాధ్వ
రాగమ దైవబుష్యాది కర్మ్మముల
వేగమె చెఱుపుచు విస్ఫులింగములు
గురియు చూపులనుండు క్రోధుని, మహిష
సురవైరిఁ జండిక చురుకు కోపమునఁ
బరిమార్చురీతిని బటుశక్తిఁ ద్రుంతు
పరఁగ నానేర్పునుపాయంబు వినుము.
నరునిఁ గ్రుద్ధునిఁజూచి నవ్వుచుఁ దొలఁగి.
కరకరించిన బాగుగాఁ గుశలోక్తి
పలికి, తిట్టినవాని భవ్యతఁ బొగడి,
పెలుచఁ గొట్టినవానిఁ బేర్కొని, నాదు
దురితమంతయుఁ బాసె దుష్కర్మవితతి
పరిణతి యీమూఁడు బాధించుచున్న
దక్కటా! వీఁడ జితాత్ముఁడుగానఁ

జిక్కె దైవికమునఁ జెల్లఁబో యనుచు
దయసేయుచున్నట్టి తాలిమి సరుని
నియత తితిక్షచే నిలుచునే క్రోధుఁ
డటుగాన నాకూర్మిఁ డడఁగిన హింస
తటుకునఁగూలు, మాత్సర్యాభిమాన
పైశున్య మదచౌర్య పారుష్యములును
నాశమై చనుఁ జూడు నాపరితాపంబు.

వ. అని పలుకు క్షమాదేవి నాయత్తపడి రమ్మని లోభుఁ
డనుమాడువాఁడు సంతోషుఁడని యూహించు వేళ సంతో
షుఁడు వచ్చెనఁట యెటువలెను.

దరువు॥

సంతతమును చింతా – సంతతి పుట్టిన
సంతాపములఁ దీర్ప – సంతోషుఁడు వచ్చెన్॥

వ. ఈలాగున వచ్చు సంతోషుఁడు కృపణులఁ జూచి యా
డుచున్నాఁడు.

ద్వి. వనమూలఫలము లవ్వారిగాఁగలుగ
ఘననదీస్వాదూదకములు గల్గఁగను
చల్లనిగాడ్పు పచ్చనితీఁగె యిండ్ల
పల్లవ మృదుల తల్పములు గల్గఁగను
అదనున స్వేచ్ఛావిహారులై వేడ్క

బ్రిమకక ధనికుల బ్రతిమాలి కాచి
ధనకాంక్ష నెన్నియత్నముల యత్నింప
ననుకూలపడక సుంతైనను రోయ
కయ్యయో కృపణాత్ములగువారి మనసు
వ్రియ్యలైపోవదు వజ్రమో తెలియ.
"రాఁదగినట్టి యర్థమువచ్చె, నింక
మీఁద రాఁదగినదేమిటఁ గాంతు, ముందు
కూడిన యర్థము గూస్తునే బేర
మాడి వడ్డికినిచ్చి" యనుచు నేవేళ
నల ధనార్జనబుద్ధి నంధకారమునఁ
దెలియని మూర్ఖునిఁ దృష్ణాపిశాచి
తుప్పింపకమానదు తోఱఁగ దుఃఖములు
పెంపున ధనమున్నపిదప నశించు;
నటుగాన నాజరయను నల్లత్రాచు
గుటుకునఁ గబళించి కొనుటకు మునుపె
బోధజలంబులఁ బోసఁగ లోభాద్య
బోధకల్మషములఁ బోనఁగఁ గడిగి
కార్పణ్యముడిగించి గాంభీర్యమంది
నేర్పునఁ గడతేరు నిర్మలాత్మకుఁడు.

వ. అని పలుకుచు వివేకుఁజేరి మ్రొక్కిన, సంతోషః మస్నన గావించి లోభుఁ డునుమఁ గలవేయనిన వివేకుఁజూచి యేమనుచున్నాఁడు.

క. నానాముఖుఁడై జగముల
నా నరదేవద్విజామరాదులఁ దునుమం
బూనిన లోభదశాస్యుని
నేనల దాశరధికీతి నెసఁసి వధింతున్.

వ. అనిపలుకు సంతోషుపలుకులకు సంతసిల్లి యాయత్త
పడి రమ్మని తక్కిన నిజబలంబుల నాయత్తపఱచి యుద్ధసన్న
ద్ధుఁడై వివేకమహారాజు వచ్చెనఁట యెటువలెను.

కన్యా॥ ఆట॥
భువనములఁ దు్రింపఁగఁ – బొలుపొంద రథమెక్కి
బవరమునకు వివేక – పతి వచ్చెనపుడు॥

వ. ఈలాగున రథారూఢుఁడైవచ్చు వివేకమహారాజువెనుక
ముందర నుభయపార్శ్వంబుల వెల్లివిరిసిన కల్లోలినీవల్లభు
చందంబునఁ గలకలధ్వను లుల్లసిల్ల నల్లనవచ్చు వివేకమహా
రాజుం జూచి సుమతియనుసారథి యేమనుచున్నాఁడు.

ద్వి. రథమిది నీమనోరథమట్లు విజయ
కథనముఁ జేయుచుఁ గాశిపురంబు
సీమను జేరెను; శివుతలనున్న
సోమునపహసించు సొబగున ఫేన
పుంజంబులను మీఱి భూరితరంగ
మంజులడోలికా మధ్యంబునందుఁ

క్రీడించు కలహంస కిలకిలధ్వనుల
నోహక తననీట నొకపాలిగుఱ్ఱింకు
జనులఁ జిదానంద జలధిలోఁ దేల్చు
ననురీతినున్న దల్లదె చూడుగంగ.
తత్తటంబున నతిధవళగోపురము
హత్తిన హేమకుంభాగ్రకేతన జ
పట పటత్కార సంభాషిత ముక్తి
ఘటనాతిశయరీతి గల్గు ముక్తేశు
మందిర మదిచూడు, మనలనుజూచి
పందయూ మోహునిప్రిజ తల్లడిల్లి
సందుల డాఁగేను సరగఁ గామాదు
లందఱు నిష్పడహంకారముడిగి
తొలఁగెద రదెచూడు దురమున జయము
కలుగు నిక్కంబిదిగా నెన్ను మదిని.

వ. అని పలుకు సారథిపలుకులకు నుల్లసిల్లి యల్లన రథము డిగ్గి, విశ్వేశు మందిరంబుప్రవేశించి యద్దేవు సేవించి పరమానందభరితుండై యేమని నుతియింపుచున్నాఁడు.

శంకరాభరణము॥ ఆట॥

గుజ్జుజేజేయొక్క — చాయను — ముద్దు
కొమరు సామి యొక్కచాయను
అజ్జగాఁ దనకొలువు సేయను వెలయు —
హాయఁగొల్చు శుభములు డాయను ॥౧॥

అన్నపూర్ణాప్రియనాయకు భ-
క్తాభీష్ట ప్రదాయకు॥
సన్నుతింతు శుభదాయకు త్రిపుర-
సంహార ధృతవిష్ణు సాయకు ॥౨॥

నిటలాక్ష నిర్ధూతకాముని మహాళి-
ఘటిత తరుణతరసోముని .
పటుజగత్ ప్రకాశధాముని నేను-
భావింతు విశ్వేశనాముని ॥౩॥

వ. అని యభినుతించి ప్రార్థించి యద్దేవమందిరము వెలు పలి భాగీరథీతీరంబున శిబిరంబులుప నియోగించి నైయాయిక సిద్ధాంతిని రాయబారంబుపంచిన మహామోహుకడకు నైయాయిక సిద్ధాంతి వచ్చెనంట యెటువలెను.

బిభాసు ॥

రాయబారమున నై-యాయికసిద్ధాంతి
హాయని మోహుని-యండకువచ్చెఁ॥

వ ఈలాగునవచ్చు నైయాయికసిద్ధాంతి మోహునిఁజూచి యేమనుచున్నాఁడు.

ద్వి. వినుము మోహా, వివేకవిభుఁడు సన్నాహ
మునను దండెత్తి యిప్పుడువచ్చినన్ను
బనిచె నొక్కట రాయబారంపుఁబనికి
వినుము నేవచ్చిన విశము తెల్పెదను

చతురుపాయంబులఁ జతురతభూమి
పతులకు సామముపాయంబుగాఁగఁ
దొలుతఁబ్రయోగించి దురముచూపుటకుఁ
దిలకించినీరీతిఁ దెలిసిరమ్మనియె.
ఈకాశిమొదలైన యీశ్వరపురము
లాకంచి మొదలైన యజ్ఞాక్షపురము
లతిపుణ్యవనభూము లద్రులు గుహలు
నతులశుభ్రనదీనదాదులు పుణ్య
పరుల హృదంతర ప్రాంగణంబులును
బరిహరింపుచు మీకుఁ బట్టైనమ్లేచ్ఛ
భూములఁజేరి యీభూముల విడిచి
సేమముచేకొను చీకాకుపడక.
కాదన్న నిప్పుడే కదనరంగమున
నీదళంబును నిన్ను నేను వధింతు"
అని తెల్పుమనియె నీయాన నిక్కంబు
మొనసిన కార్యంబు మోసంబునుమ్ము.

వ. అని పలుకు నైయాయికుపలుకుల కాగ్రహోదగ్రుండై నైయాయికు నవమానపఱచి కామక్రోధాదిమూర్తులరావించి యుద్ధసన్నద్ధుండై వెలువడి పాషండబలంబు నెలగోలు నడిపించినఁ జూచి వివేకవిభుఁడు సకలన్యాయాగమాది బలసమేతంబుగా భారతీదేవి నంపిన భారతీదేవి వచ్చెనఁట యెటువలెను.

కాపి ॥ఆట॥

వేదవేదాంగములు_వివిధపురాణములు
సాదరముగ ధర్మ-శాస్త్రములు గొలువ
మోదముమీఱ జలజ_ముని గేలఁబూని కాంతి
మేదురముగ దిశలు_మెఱయ భారతివచ్చె॥

వ. ఈలాగున వచ్చు భారతీదేవికి సహాయముగా మీమాంసాదేవి వచ్చెనఁట యెటువలెను.

ఎరుకులకాంభోజి॥ ఆట॥

బలిమి న్యాయసహాస్రి-బాహువు లుప్పొంగను
అల మీమాంసాదేవి-యప్పుడె వచ్చెన్॥

వ. ఈలాగున దుర్గాకాత్యాయనీదేవుల చందమున భారతీ మీమాంసాదేవులు పాషండబలంబుల నెదిరించుసమయమున వైదికషడ్దర్శనంబులు మున్నుఁ దమలోఁ దమకుఁ గిట్టకుండినను పలుల కసమియ్యఁదగదని భారతీమీమాంసలు కలసిమెలసి మోహుని యెలగోలు గగ్గోలుగాఁ దునుమాడిన భారతీదేవి యేమనుచున్నది.

సీ. నిత్యశుద్ధబుద్ధ నిర్మలతత్త్వంబె
సత్యమై చెలంగు జగతిదానఁ
ద్రిగుణమయ సమస్త దేవత్రియాది ప్ర
పంచమై యడంగు బ్రహ్మమందు.

వా. కావున దృశ్యే నశ్వర సదితరంబు నవలంబించినమిథ్య సిద్ధాంతము గావింతునని కోపాటోపంబున భారతి కుటిలభ్రూ లతంబగు నిరీక్షణంబున నిఖిలపాషండబలంబును సహియింప, మోహుం డాగ్రహోదగ్రుండై మూలబలంబుఁ గవియించి మించిన నాయుభయబలంబులకు భయంకరయుద్ధము నడచె నంట యెటువలెను.

క. మదగజతురంగ రథభట
ప్రదరము లొండొండఢాఁకు రభసమునమిఁగుఁగు
ర్లదనముగ నెగయ భయకర
కదన మపుడు నడచెఁ బుడమి గడగడ వడఁకన్

వ. ఆసమయమున హింసాప్రయసమరము చూడఁజాలక సని సాలగ్రామపర్వతమునకుఁ జనియె.

ఆసమయమున వివేకు మన్నీలు ద్వంద్వయుద్ధమున మోహుమన్నీలఁ దెగటార్చిరంట యెటువలెను.

రీతిగౌళ ॥ఆట॥

చామశక్తివస్తు వి-చారుఁడు కామునిఁ
జేరి పోరున సమయఁ-జేసె నావేళ॥

గౌడిపంతు ॥ఆట॥

భండనమునఁగ్రోధుఁ-బట్టి క్షమాదేవి
చెండాడె నతులప్ర-సిద్ధయుద్ధమున॥

లలితపంచకము ॥ఆట॥

పంతముమీఱ నా-బవరమున లోభుని
వింతగా గెలిచెను-సంతోషుఁ డహహ॥

రామక్రియ ॥ఆట॥

ఉదుటుతనంబున-నుబ్బిన యనసూయ
మదమానమత్సరుల-మడియించె నెలమి॥

వ. ఈలాగున వివేకేంద్రు మన్నీలచే స్వబలంబు నిశ్శే
షంబుగా మడిసినమోహుం డాత్మ్రపాణైకపాలనతత్పరుండై
యెచ్చటనో డాఁగె. ఆసమయమున వివేకవిభుఁడు సంగరవిజయ
లక్ష్మీసంగతి నంగీకృతాఖిలసామ్రాజ్యవైభవుండై కాశిఁ బ్రవే
శించి యీవృత్తాంతమంతయు విష్ణుభక్తిమహాదేవికిఁ దెలుపు
మని శ్రద్ధాదేవినిఁ బనిచిన శ్రద్ధాదేవియు విష్ణుభక్తిసన్నిధికి
వచ్చి యేమనుచున్నది.

ద్వి. వినవమ్మ నీకృపా విలసత్కటాక్ష
మున వివేకుని కోర్కె యొనరె నెట్లన్నఁ
బటుతర రణ సముద్భట వివేకేంద్ర
భటసమూహముల యార్భటులు చెలంగఁ
జనె కాలునింటికిఁ జార్వాకబలము;
కనలి సౌగత జైన కాపాలికాదు
లానికలుడిగి తోయధితటప్రాంత

మున మ్లేచ్ఛమాగధ ముఖ్యదేశముల
కాననభూములకై చని; రప్పుడు,
మానసములుడిగి సన్మానముల్ విడిచి
ఆస్తికురాలైన యట్టిమీమాంస
నాస్తికోక్తులనెల్ల నాశంబుచేసె;
జయమంది వస్తువిచారుఁడు కాము
నయమొప్పఁగాఁబట్టి నామంబడంచె;
మీఁజె క్షమాదేవి మృత్యువై క్రోధ
పాపవ్యాహింసలఁ బరిమార్చెఁగడిమి.
జగదేకవీరుఁడు సంతోషుఁ డంతఁ
దగలోభతృష్ణల దైన్యానృతముల
స్తేయంబుతోఁగూడఁ దెగటార్చె; నప్పు
డా యనసూయయు నడఁచెమాత్సర్య
మును; బరోత్కృష్టసముజ్జ్వలశక్తి
మొనసి మానాదుల మూలంబడంచె
అంతట మోహుఁడా యాహవాపజయ
సంతప్తుఁడై డాఁగి చనె సిగ్గుతోఁడ.
అప్పుడు విజయరమాలింగనమున
గుప్పునఁ బులకలు గుబురుకొనంగ
నానందకందళితాత్ముఁడై వంది
మాగధ స్తుతులచే మహితభేరీని
నాదంబులుప్పొంగ నవ్యావిర్తాప
మేదురీకృతదీప్తి మిహిరుఁడైమించి

కాశిఁ బ్రవేశించె ఘనుఁడావివేకు

*　　*　　*　　*

ధవళకీర్తిస్ఫూర్తి దట్టమై జగము
గవిసి ప్రకాశంబు గావింపఁగాను.

వ. అని పలుకు శ్రద్ధాదేవినిఁజూచి విష్ణుభక్తిమహాదేవి యేమనుచున్నది.

ద్వి. వినుమిది యొక్కటి వెలఁది, యా మోహుఁ
డసయుఁడై హతశేషులైన యోగాప
సర్గలు దానును జతఁగూడి రోష
దుర్గతేంద్రియవృత్తి దుష్టాత్ముఁడగుచు
నొప్పమిగావించు నూహించిచూడఁ
దప్పిపోయిన మోహుఁ దగదుపేక్షింప
శత్రుఋణమ్ముల సరిగాఁగ లేశ
మాత్రము లేకుండ మడియింపవలయుఁ
గావున విషమంబు గాఁగలదింక
నేవిధమునఁగార్య మెసఁగునో చెపుమ.

వ. అనిన విని శ్రద్ధాదేవి యేమనుచున్నది.

క. వినుమమ్మ పుత్త్రమిత్రులు
ననుజులును బ్రధానులాప్తులందఱు సతులున్
జనఁ దనలో శోకమ్మునఁ
గనలుచు శోకుఁడు నశించుఁ గడువేగమునన్.

వ. అయినను మనోనాథుఁడు ప్రవృత్తిసంతతిచ్ఛేదంబునఁ బ్రాణంబులు వాయుననిన విని విష్ణుభక్తిమహాదేవి మనోవిభు దుఃఖనివృత్తిసేయ వ్యాసభారతిఁబంపిన, వ్యాసభారతి మనోనాథు సమీపంబునకు వచ్చెనట యెటువలెను.

కన్నడగౌళ ॥ఆది॥

భాసురతనుకాంతి–పండువెన్నెలగాయ
వ్యాససరస్వతి–వచ్చె వేడుకను

వ. ఈలాగున వ్యాసభారతి వచ్చువేళ మనోవిభుఁడు వచ్చెనట యెటువలెను.

ఆహిరి ॥ఆది॥

అనయమునఁ బుత్త్రమి–త్త్రాదులు మడియంగఁ
గనలి శోకింపుచు మనోవిభుఁడు వచ్చెన్॥

వ. ఈలాగునవచ్చు మనోనాథుం డేమనుచుఁ బ్రలాపించుచున్నాఁడు.

ఆహిరి ॥జంపె॥

హా కామక్రోధాదు–లైన పుత్త్రకులార
నాకూనలార హా–నా పౌత్త్రులార ॥౧॥
హా యసూయాదిక–న్యాశిరోమణులార
న్యాయమా నా మీకు–నను బాసి చనను ॥౨॥

అక్కట రతిహింసాదు-లైన కోడండ్రిలార
ఎక్కడనున్నారు మిము-నెవ్వరు దెలిపేరు ॥3॥

పాపుదైవమీ-పగిది ముప్పునమిమ్ముఁ
బాసి బాపు రేచేటు-పాటుగాఁ జేసెన్ ॥౪॥

వ. అని శోకించువేళ సంకల్పుండు వచ్చెనఁట యెటు వలెను.

కాంభోజి ॥ఆట॥

అరసి మనోనాథు - నక్కఱఁదీర్పంగ
సరగున వచ్చెను - సంకల్పుఁడపుడు॥

వ. ఈలాగునవచ్చు సంకల్పుంజూచి, సంకల్పా! నాప్రాణ వల్లభయైన ప్రవృత్తికాంతామణిఁ దోడితెమ్మనిన, మనోనాథా! యాదేవియుఁ బుత్త్రశోకమున మున్నె సమసెనని మూర్ఛిల్లి యల్లనఁ దెలిసి యేమనుచున్నాఁడు.

మ. కలనైనన్నను బాయఁజాలవుగదే కంజాక్షిరో! నిన్ను బా
సిల యాభూత సమస్తవృత్తికుఁడనై చేష్టావ్యయం బంది మూ
ర్ఛిలు నన్నుం గరమూఱడించఁగల వారింబాపె నే మందు, హా
బలవంతమ్ములు కర్మబంధములు నేపాలైతి నీబారికిన్.

వా. అని శోకింపుచువచ్చు మనోభవుండు వ్యాసభారతిం జూచి తెలివొంది యల్లనమ్రొక్కి యభిముఖుండైన మనో విభుఁ జూచి యేమనుచు బోధింపుచున్నది.

మొల్లాయ ॥జంపె॥

భావింపనితిహాస – పౌరాణికోక్తులను
నీవెఱుఁగవా మున్ను మనసా।
చావుపుట్టువులెల్ల – సరియైనజనులకు
నీవేల కలిగేవు మనసా॥౧॥
శతకల్పజీవులా–జలజాసనాదులును
శతమఖప్రముఖులౌ సురలూ।
మృతిఁబొందబున్నన–ప్రతిమలౌభౌతిక
ప్రతిమలకు వగవకుము మనసా ॥౨॥
లోకము లనిత్యములు–గాకయనివీక్షించు
లోకోత్తరపుతెలివి మనసా।
శోకమును జెఱచును వివేకులగువారి మది
శోకంబు చొరవెఱచు మనసా ॥౩॥
ఏకమై నిత్యమై–యినకోటితేజమై
యేప్రొద్దు వెలుఁగుచును మనసా।
వైకల్పికములుడిగి–వరసచ్చిదానంద
వార్ధియగు నియ్యాత్మ మనసా ॥౪॥
దేహులకును వివేక–బాహుళ్యముడిగింప
ధృతికూల్ప మతిగలఁప మనసా।

మోహమమకారములు-మూలములనియు నడంగ
ముదము వర్ధిలుసుమ్ము మనసా॥౫॥
ఎన్ని నదులీదితివె-యెన్ని వనములు గంటి
వెన్ని గిరులెక్కితివె మనసా।
ఎన్ని కెక్కిన నృపుల-నెందఱిని గొలిచితివి
యేమిలాభముగలిగె మనసా॥౬॥
ఇంత తెల్విసఁ దెలియ కేలచింతించెదవు
వంత చెందుచు నీవుమనసా! ప్రాణ
మెంత లేదనుచు బలవంతమున విడువ మీఁ
దింతకును దుఃఖమో మనసా॥౭॥
తనువునను బొడముస్వే-దజపుపురుపులఁబట్టి
తామఁ జంపుదు రెలమి మనసా।
తనుజులను మమత చే-తనుగట్టువడియుఁ జిం
తను బొరలుదు రయ్యో మనసా॥౮॥
అటుగాన మమతాదు-లడఁగఁ జిత్తమునందు
నమరఁ దెలివినిఁగాంచి మనసా।
పటుతరానంద చిద్బ్రహ్మమగా నియ్యాత్మ
పరికించి లయమందు మనసా॥౯॥

వ. ఈలాగున వ్యాసభారతి బోధించినఁ దెలివిఁబొందె తల్లీ, మీరానతిచ్చిన విధమంతయు నిజము. అయినను మమకార గ్రంథి దుచ్ఛేదంబయ్యె,

ఎట్లన్న వినుము.

క. అతివాసనావశంబున
గతిచెడి యాస్నేహసూత్రకలితాంతరవి
స్తృత మోహపాశబంధము
సతతము విడిపింపలేక జడిసిరి తల్లీ!

వ. అని పలుకు మనోనాథుఁ జూచి వ్యాసభారతి మఱియు నేమని బోధింపుచున్నది.

ద్వి. వినువత్స, దేహికి వెలిపాటుగంటి
యును లేక మర్మములుచ్చిపో సెలలు
వారి మానక యేర్చు బహుళవ్రణంబు
దారుణశోకంబు, దానిమాన్పుటకు
శాంతియఁపో మందు, చంచలభావ
మంతయుఁబోవంగ నణఁచు నాశాంతి.
ఆమీఁదనొకలక్ష్యమంది భావింప
నామోదముప్పొంగ నగు సుఖసిద్ధి.
అట్టి రహస్యమీవాతురుండగుటఁ
బట్టి తెల్పెదవిను, పద్మాక్షునైన
నిటలాక్షునైన హృన్నీరజమందుఁ
బటుతరనిశ్చల భావనసేయఁ
జేకూడు నానందసిద్ధి, లక్ష్యము ల
నేకములున్నవి యెన్నికమీఁతి

మును వానిలోఁ గొన్ని ముఖ్యలక్ష్యముల
నొనరఁ దెల్పెద వినుమో మనోనాథ!
లలితమూలాలవాలంబున మొలిచి
బలువిడి షట్చక్ర పటలముల్ పెంచి
యతి సూక్ష్మతర సుషుమ్నాంతరమార్గ
గత లసన్నిజశిఖా కలితేందుబింబ
గళితామృతాలి సేకంబునఁ బెరిఁగి
తలరెడు జ్యోతిర్లతాభావనయును,
దరదళద్ద్వాదశ దళహృదయాబ్జ
వరకర్ణికాంత నీవారశూకాగ్ర
పరమ సూక్ష్మతర చిద్భర్మశలాక
గురుభావమణులను గూర్చుటయొకటి;
మఱి సహస్రారపద్మంబుననుండు
పరవరాకాశంబు భావించునపుడు
పొడను ననాహత పూర్ణనాదంబు
నుడుగక వినుటయు నొకటి, యుష్ణంబు
చలువయుఁగాక నే శతకోటిసూర్య
జలజాప్తులనుమీఱి జగమెల్లనిండి
నెలయు తేజోమయు వేమాఱుదెలిసి
కల ప్రపంచము మిథ్యగాఁజూచుటయును
ననఁదగు లక్ష్యములందు నెందైన

మనమును నిలిపి ప్రమాదము లుడిగి
యొక్కటి భావింప నోపినఁజాలుఁ
జక్కఁగా సిద్ధించు సచ్చిదానంద
మాతని జిహ్వా జిడ్డంటక యుండు
రీతి సంసృతి యావరింపంగ లేదు.

వ అనుచు వ్యాసభారతి బోధించిన మనోనాథుండు తెలివిఁ బొంది "తల్లీ, నాయుల్లము చల్లనాయె" ననిన విని "మనోనాథా, నీవు నివృత్తి కాంతఁగూడి రాజ్యముఁబొందుము. నీ యగ్రతనయుఁడైన వైరాగ్యు నాదరించి యాతని వచోవిశేషంబుల శోకంబుమాని సుఖమందు" మని బోధింపుచు నుండు వేళ వైరాగ్యుండు వచ్చెనఁట యెటువలెను.

బిలహరి॥

సారమతిచే జగమ-సారమని గేరుచును
చేరె వైరాగ్యుఁడు మ-నో రమణు కడకు॥

వ. ఈలాగున వచ్చు వైరాగ్యుంగనుఁగొని మనోవిభుం డాలింగనముగావించి "వత్సా! నిన్నెడఁబాసినది మొదలు నే ననేకాపదలం బొందియుంటి. ఇప్పుడు నినుఁగనుంగొంటిఁ గావునఁ జింత యంతయుఁబాసె" ననినఁ దండ్రిఁజూచి వైరాగ్యుండేమని బోధింపుచున్నాఁడు.

ద్వి. తెలిపెద వినుతండ్రి, తెలివిచేఁజూడఁ
బలుపురు తెరువున బంధువులైన
కరణి, నేసులఁబడ్డ కాష్ఠంబులట్లు,
సరసుల మూఁగిన జలరాశిపోల్కి-
జలనిధి నోడలు జతగూడురీతి
తలిదండ్రు లనుజులు దారలుపుత్రు
లను నెపమునఁగూడి యందఱుమగిడి
చనుదురు తమకర్మజాతమార్గములఁ;
భావింపఁద్రిగుణ స్వభావమాప్రకృతి
గావించుటకు బుధుల్ కళవళపడరు.
పరఁగంగ నీకళేబరములపైని
మరుఁగుపడంగఁ జర్మముగప్పకున్న
వేగమజ్జామాంసవితతి గ్రహింప
మూఁగినకాక ప్రముఖపక్షిగణము
వారింప నెవ్వారివశ ? మట్టిదేహ
మారయ నాపదలొందు గేహంబు;
ధనము ప్రరోహన్నిధనము, విషయము
లెనలేని దుఃఖములిచ్చు నాయములు,
దారలు పుణ్యవిదారకము లిల
హారాదు లమలధీహారకములని
తెలిసియుండియు రోయు తెంపుచాలక నె

కళవళపడి నరకంబుపాలైరి.
కావున మమతావికారంబులుడిగి
నీవుచాంచల్యము నిలిపి నీలోనఁ
గనుము నిత్యానంద ఘనసచ్చిదాత్మ !
యనుమాన మేటికి ననఘాత్మ! నీకు.

వ. అనుచు వైరాగ్యందు దెలిపిన విని వ్యాసభారతిఁజూచి యేమనుచున్నాఁడు.

ద్వి. తల్లి, నీయాజ్ఞ నాతనయుని పలుకు
లెల్ల వీనులవింటి నిపుడు నామనసు
తేటపడెను; మున్ను దిరిగినపువ్వుఁ
దోఁటలు కృతకనిస్తుల శైలములును
మధుగంధమాలికా మహిళాగృహాదు
లధిక దుఃఖదములటంచునే యెండ
మావులనీరను మాడ్కిని మిథ్య
గావె యత్తెఱఁగులఁ గనుగొంటి నిపుడు॥

వ. అని పలుకు మనోనాథునిఁజూచి వ్యాసభారతి యేమను చున్నది.

ద్వి. విను మనోనాథ, నివృత్తినిఁగూడి
ఘనత సంసారసౌఖ్యముఁ బొంది నీవు
కొడుకైన యావివేకునిఁ జేరదీసి
కడువేగ నుపనిషత్కాంతతో నతనిఁ

బరఁగంగ యువరాజ్య పట్టంబుగట్టు;
మరయ వివేకేంద్రుఁ డతులమోదమున
నిన్ను నీతండ్రైన నిత్యసదాత్ముఁ
జెన్నుగా నొక్కటి సేయంగఁగలఁడు.
మును నీవు మోహాదిమూర్ఖులఁగూడి
ఘనుని క్షేత్రజ్ఞునిఁ గలఁతఁబొందింప
నిత్యనిర్మలుఁడాయె నేఁటివఱకున
సత్యమై కనుపట్టు చావుపుట్టుకలఁ
బొరలుచు నీయందుఁబుట్టువృత్తులును
మరిగి పయోరాశి మధ్యతరంగ
మాలికాబింబిత మార్తాండబింబ
జాలముల బహుత్వసరణి భేదంబు
నంది సంసారియై యట్లయాపదలఁ
గుందుచు దుఃఖాబ్ధిఁ గ్రుంకె నీవిప్పు
డారీతి వృత్తులనన్ని దప్పించి
ధీరత నిర్మలస్థితిఁ గాంచితేని
మెఱుఁగుటద్దములోని మిహిరబింబంబు
కరణి నిత్యానంద ఘనసచ్చిదాత్మ
గని సుఖియౌ జీవఘనుఁడు నిక్కైన

... ...

హరిభక్తి పెంపున నలశాంతి, దాంతి,

కరుణయు ముదితయుఁ గనికరంబునను
నాయుపేక్షయు మైత్రియమరసేవింప
సాయుజ్యపదమంది సౌఖ్యంబు గాంచు.

వ. అని యీలాగున వ్యాసభారతి బోధించిన నిర్మలత్వం బుగైకొని నివృత్తినిఁగూడి తనయగ్రతనయుండైన వివేకవిభునికి నిరంతరాభ్యుదయము గోరుచున్న సమయమున శాంతి తల్లిఁ జూచి యాలింగనంబుగావించి "తల్లి, నీవెందుఁబోయెదవు! మనోనాథుఁడేరీతి నున్నవాఁడు? జపేశ్వరునకు మనోవిభునకుఁ జెలిమిగలదే? యుద్ధమునఁ బరాజితుండైన మోహుండేమయ్యె?" నని యడిగిన శాంతిఁజూచి శ్రద్ధయేమనుచున్నది.

ద్వి. వినుపుత్రి! యాజీవవిభుఁడు వివేకు
ఘనుని మన్నిలచేఁ గామాదులడఁగ
వెతలేమియును లేక విమలత గాంచి
యతులిత సుఖసిద్ధి నలశమదములు
శీలింపఁ బరిచర్యసేయ నానంద
శీల నిత్యానిత్య చింతానఘాత్రి
యనుకూలభార్యగా నల్లవైరాగ్యుఁ
డనువాఁడు సఖుఁడుగా నలరుచుఁగొలువ
గరిమవహించి యాకల్లరిమాయ
నిరసింప నూహించి నేర్పువహించి
తనుఁ జేరవచ్చిన తనయు దుర్వృత్తి

కనుగుణులైన దురాత్ముల సంగ
వైర మాత్సర్యాది వైరులఁ దునిమి,
కోరి మనోనాథుఁగూడి తా సౌఖ్య
సంగతి నానందసామ్రాజ్యపదము
నంగీకరించి చెన్నలరుచున్నంత,
హతశేషుఁ డా మోహుఁడా యుపసర్గ
యుతముగా మధుమతి నొగిఁబంప, వారు
జీవుఁడువచ్చిన జిగిబిగిమీఱఁ
గా, వింత గనుపట్టఁ గనదింద్రజాల
విద్యలఁజూపిన, వేగనే యతఁడు
హృద్యముగా దానినెనసి యనేక
యోజనాంతరిత దేశోదితధ్వనుల
నోజతో విననేర్చె, నుర్విలోనున్న
ఘనతర నిధులెల్లఁ గనుఁగొనె; సకల
జన మనోభావముల్ చక్కఁగాఁదెలిసెఁ;
జదువక వినకనే సకలశాస్త్రములు
విదితములయ్యెను వేదముల్ వచ్చె.
కామరూపతఁ బరకాయప్రవేశ
మామీఁద లోకాంతరాది సంచార
మాకాశ గమనము నాశుకవిత్వ
మాకల్ప జీవిత్వమాదిగాఁగల్గు

మహిమలఁజెన్నొంది మధుమతిఁగూడి
బహువిధక్రీడల బంధురోద్యాన
కృతకాద్రి నవరత్న కీలితగేహ
వితతులఁజక్కని వెలఁదులఁగూడి
మగిడి సంసారియై మాయచిక్కులకుఁ
దగిలినజీవేశుఁ దాఁజూచి మనసు
తనపుత్రి మోహునత్తఱి హెచ్చరింపఁ,
గనుఁగొని సత్తర్కగణము జీవేశు
భావించి యోదేవ, పాల్మాలినీవు
ఈవిషయాసక్తి యేలకోరితివి ?
అక్కటా! భవగభీరాంబుధి దాఁట
నెక్కిన యోగత రేఁటికి విడిచి
తిరుగ సంగారనదీమధ్యకుహర
మరయక పడిపోయెదయ్యయో ! యనుచు
మాయ నదల్చి యామధుమతినడఁచి
యాయుపసర్గల నందఱఁదునిమి
తనుగాచివట్టి యాతర్కగణంబుఁ
గొనియాడి ముదమంది కోరిక లుడిగి
యాశాస్యమగు బోధమను నావనెక్కి
క్లేశదభవకంధి లీలగా దాఁటి
ఘనుఁడు జీవేశుఁడుత్కట చిదానంద
మినుమడింపఁగ వేడ్కనిపుడున్నవాఁడు.

వ. ఈలాగున శ్రద్ధాదేవి జీవేశువృత్తాంత మంతయుఁదెలిపినవిని సంతసిల్లి శాంతి యుపనిషద్దేవినిఁ దోడితెచ్చెద ననియెః శ్రద్ధాదేవియు వివేకమహారాజు సన్నిధికివచ్చి జీవేశ్వరువృత్తాంతమంతయుఁదెలుపు నవసరమున జీవేశ్వరుండు వచ్చె నఁట యెటువలెను.

కాంభోజి॥

భావింపఁదా క్లేశ పంచకములకును-
దావలమగునట్టి తనువునిందింపుచు॥
పావనుఁడై సంసారపాశము భేదించి
జీవేశ్వరుఁడువచ్చెఁ జిన్మయుండగుచు॥

వ. ఈలాగువచ్చు జీవేశ్వరునిఁజూచి వివేకమహారాజు శ్రద్ధాదేవియు నెదురేఁగిమ్రొక్కిన, వివేకు గారవించి నీవు జ్ఞానాధికుండవు గావున మాకుఁబూజ్యుఁడవు. నిన్నుజూచినప్పుడే మదీయమనోరథంబీడేరె. నీదేవియగు నుపనిషత్కాంతవలన నాత్మతత్త్వంబు దెలియుమని విష్ణుభక్తి నియోగించెఁగావున వచ్చితిమని వివేకజీవేశ్వరులు నుపనిషద్దేవిరాకల కెదురుచూచుచు నుండు సమయమున, నిక్కడ శాంతియు నతిశీఘ్రమున మంధరగిరి కంధరమున నిందిరారమణు సన్నిధిగీతాకన్యకఁగూడి దుష్టతర్కభయమున దాఁగియున్న యుపనిషద్దేవినిఁగాంచి వినయావనతయై-విష్ణుభక్తి యనుమతి నతిశీఘ్రంబున నిన్నుఁ దోడితెమ్మని నన్నుఁబంచిన దాన వివేకవిభుఁడు నిన్ను

బాసిన నాఁటనుండియుఁ గంటికి నిదురగానక యున్నవాఁడూ
గాన వేగమె రమ్మనిన శాంతిఁజూచి యేమనుచున్నది.

ద్వి. అయ్యయో యిన్నాళ్లు ననదనైయున్న
కొయ్యచేఁతలఁజాల కుత్సితులైన
తర్కాది దుష్టులు తారందఱపుడు
కర్కశులై దాసిగా నేలుటకును
చేపట్టియొక్కఁడు చెఱఁగుపట్టొకఁడు
పాపంబనక కేశ పాశంబునొకఁడు
పట్టి తిగియఁగ వేగ భగ్నమైగాజు
లిట్టట్టు చెదర మేనెల్లఁగందఁగను
చలువజాఱఁగఁ గొప్పువదలి జీరాడఁ
దళతళ తొడవులత్తఱి నేలరాల
పెరిగిన ముత్యపుఁబేరుల సరులు
పఱవంగ భయమంది వడవడ వడఁకి
దిక్కెవ్వరును లేక దిగ్గునగుండె
వ్రిక్కలుగా నిట్టి వగల దుఃఖింప
నన్నుపేక్షించిన నాథునిమోముఁ
గన్నియ, యేలాగుఁ గనుఁగొందు నమ్మ.

వ. అనిపలుకు నుపనిషద్దేవినిజూచి శాంతి యేమనుచున్నది.

ద్వి. నెలదిఁరో, వినవె వివేకునివలనఁ
గలదఁటే లోపమీకరణి దూఱఁగను !
మత్తుఁడై సాకరి మాయలు వన్ని
మొత్తంపు పగచేత మోహుండునీకు
నీపతికిని వట్టి నెపమున నింత
కోపము పుట్టించి కూరిమివాపి
మీపట్లఁ బగసేసి మొండొడ్డినట్టి
పాపాత్ముఁడా మోహసతి కళత్రాప్త
బలపుత్రమిత్ర సంపదలతోఁగూడ
విలయముఁబొందె, మీవెఱపెల్లఁదీఱె.
నింక మీకోరికలెల్లఁ జేకూఱుఁ
బంకజముఖి, చింతపడవలదమ్మ.
పతిభక్తిచే నిట్టిపాటునకోర్చి
పతిమేలు నీమదిఁ బ్రార్థించుచుండ
నీపతి పగతుర నేర్పునఁదునిమె
దీపించె నీదు పాతివ్రత్యమహిమ.
నీవంటి గుణశాలి నీవంటిసాధ్వి
నీవంటి యిల్లాలి నేఁగాన భూమి.
పోఁడిమి నీవు నీపురుషుని వేడ్కఁ
గూడియుండుటగూడఁ గోరి జీవేశుఁ
డెనలేనిముదమున నెనసియున్నాఁడు

నీనాథుతోడ భాషింపుచున్నాఁడు.
మును విష్ణుభక్తియు ముదముప్పతిల్ల
ఘనుని జీవేశు నీకాంతువివేకు
నెనయుంచి యుపదేశమిచ్చెను తత్త్వ
మనువుగాఁ దెలియంగ నడుగుమటంచుఁ.
గావున నీకు నా ఘనులకుబోధ
గావింపుజీవుండు కైవల్యమందు.
నీనాథుఁ డెలమిచే నినుఁగూడినపుడె
చాన, వేగ ప్రిబోధచందు్రిండు పుట్టు.
అతనిచే మోహుని హతముగావించి
మితిలేని శుభముల మెలఁతరో, వెలయు.

వ. అని పలుకు శాంతిఁజూచి విను శాంతి, నా పుత్రిక గీతాకన్యకయు వివేకజీవేశ్వరులకుఁ తత్త్వరహస్యము తెలుపుమనియె. కావున నట్లుచేసెద'నని శాంతిఁ గూడి వివేకమహా రాజు సన్నిధికి వచ్చెనఁట యెటువలెను.

అసావేరి_ఆటతాళము॥

కలహంసగతిఁ బాద-కటకముల్ మ్రోయంగ
చెలువొప్పనుపనిష-జ్జలజాక్షి వచ్చె.

వా. ఈ విధమునవచ్చు నుపనిషద్దేవి వివేకజీవేశ్వరులకు మ్రొక్కి వినయావనతకంధరయై యున్నఁజూచి జీవేశ్వరుం డేమనుచున్నాఁడు.

శా. తల్లీ, నీకుమహాత్వ మారయఁగ నీధాత్రీస్థలిన్ మాదృశుల్
చెల్లింపందగు నీదుపాదములకై జేజే లనెట్లన్న నా
తల్లై తే జననాది సంసృతినిమిత్తంబీవు గంభీర చి
త్కల్లోలిన్యుడు పాంతరప్లవన సౌఖ్యంబొప్పఁ గల్గింతువే.

క. ఓయమ్మ యిన్నిదినములు
నాయాసముఁజెంది మానులగువారలకై
యేయెడనుంటివో వారలు
నీయతులిత భావవిభవ నిర్ణయపరులే.

వ. అనినవిని యుపనిషద్దేవి నిజకాంతుఁజూచి యతని యను
మతివడసి యేమనుచున్నది.

ద్వి. వినుదేవ, మతముల విష్ణుమందిరము
లను రచ్చపట్టుల లలితపుణ్యాశ్ర
మముల వృద్ధమూఢ మనుజుల సభలఁ
గ్రిమ్మనేని కడపితి కాల మంతయును.
వారలు దాగ్రవిడవనిత వాక్యార్థ
మారసి తెలియ లేనట్లు నాభావ
మిదియని తెలియకే యెమ్మెలమీఁటి
వదరుకొనుచు ద్వైతవాదులై యెపుడు

పరవాది విజయమే ఫలముగానుండు
తెరువాటుకాండ్రెట్లు తెలియంగఁగలరు
మామకగంభీర మహితభావంబు.
ఆమీఁదఁ గృష్ణాజినాఢ్యుసుగ్రంథ
సోమసమిత్స్రువస్తోమముల్ గొలువ
సామాదివేదముల్ సన్నుతింపఁగను
బహువిధ పుస్తకభారసంవాహ
సహితమై యెనుఁగుగాఁ జనుదెంచు యజ్ఞ
విద్యను గనినేను వేడుక మదన
వద్యాభావంబిది వర్ణింపఁగలుగు
నని చేరఁజన సది యతివినయమున
ననుఁ బూజగావించి నాతి, నీకోర్కె
తెలుపుమనినఁ గొన్ని దినములునన్ను
గలకంఠి, పాలింపఁగా వలెననిన
విని నీమకర్మము వినిపింపు మెట్టి
దని యడిగిన విద్యకాత్మభావంబు
వినిపింప విని తర్కవిద్యలు నన్ను
గనుఁగొని మిక్కిలి కరకరింపుచును
గినిసి తిట్టుచు నాదు కెంగేలుపట్టి

. . . . . .

ఒక్కతె తియ్యగా నొక్కతె పైఁట

పెక్కసమున నాదువేణి మగోర్తు
పట్టితిగిచి చాల బన్నంబుసేయ
బిట్టు కుయ్యిడ విష్ణుభృత్యులు వారి
గిట్టి నన్ విడిపించి కినుకచే వారిఁ
గొట్టిరి మేనులు గులగులల్ గాఁగ.
అంతట నొకరీతి నచ్చోటువాసి
యంతరంగంబున నతిచింతఁబొంది
యెంతయు దిగులంది యేనున్నఁజూచి
చింతఁబో నాపుత్రి చెలిమి రక్షించె;
కావున నాగీత కరుణచే మిమ్ము
సేవింప నాభువిఁ జేర నేఁగంటి

వ. అనిపలుకు నుపనిషద్దేవినిఁ గనుఁగొని వినుమమ్మ యెన్నంటి నాయువిసందేహము తీరునని విష్ణుభక్తి నియోగించెఁ గావున నాకు నాత్మతత్త్వముపదేశింపు మనిన జీవేశ్వరుఁజూచి యుపనిషద్దేవి యేమనుచున్నది.

చ. కనుఁగొన నీవు నేననెడి కల్పితభేదముసున్న దేహికిన్
ఘనతరచిన్మయాత్మకును గావున జీవుఁడుపాధిభేదసం
జనితభిదాన్వితుండగుచు జన్మలయాదులఁగాంచినట్లుగాఁ
గనఁబడు వారిపూర్ణఘట గర్భలసద్రవిబింబసైఖరిన్.

వ. అని యుపనిషద్దేవి సకలజీవాభేద పూర్వకంబుగాఁ నాత్మస్వరూప ముపదేశింప సామర్థ్యాభావంబున గ్రహింప

నేరక చింతనున్న జీవేశ్వరునకు వివేకేంద్రుండు తన దేవిభావ మంతయుం దేటపడ నుపదేశించెనంట యెట్లనవలెను.

కల్యాణి। వాండెనీ నైతివి॥

చూడ వేసగాదు - సుమ్ము జీవేశ। వాండెనీ నైతివి॥
భానుండంబుధిం బ్రతి-ఫలితుండైనరీతిం
దానవిద్యవల్లం-దగ భేసిమందెన్॥
పూని విద్యచేతం-బొసంగం జూచినపుడె
కానవానిత్యని-ష్కర తేజోమయుండైన॥ వాండె॥
కలిమిలేములు రెండు-గలుగంబ్రపంచము
కలగన్నటులంగాని-కాదు నిజము।
తెలియ రజ్జుసర్ప - ధీవలె మిథ్యగా
వెలయ నిందర్జాల-విద్యకల్పించిన ॥౨॥ వాండె॥
జ్ఞానకర్మేంద్రియ-గణమునేనుగాను
ప్రాణపంచకభూత-పంచకమునేనుగాను
మానసాదికరణ-మండలి ... ...
గాన... ... తుదిసత్యానందమహా ॥3॥

వ. ఈలాగున వివేకేంద్రుండు ఋజుమార్గంబున మహావాక్యతాత్పర్య వర్ణనంబుగావించిన గ్రహించి తదనుసంధానపరుండైన జీవేశ్వరు సన్నిధానమునకు నిధిధ్యాసనము వచ్చెనంట యెట్లనవలెను.

శంకరాభరణము॥

మనసుపడుఁడౌజీవు - మనము రంజిల్లఁగ
చనుదెంచె నిధిధ్యా-సనమా వేళ॥

వ. ఈలాగునవచ్చిన నిధిధ్యాసనము సమీపమునను న్న వివేకోపనిషత్తులఁజూచి యేమనుచున్నది.

ద్వి, అయ్య వివేకేంద్ర, యాహరిభక్తి
నెయ్యంబలర నిన్ను నియమించి పలికె.
వినుము దేవతలెల్ల వినరించిచూడ
నొవరఁగా సంకల్పయోనులుగానఁ
దగదెల్పి నీకన్నిథావమాత్రిమున
నగణితగుణ విద్యయను కన్యఁగాంచు.
నటమీఁద వైరిసంహారణపత్రిితాప
చటులుఁడైన ప్రబోధచంద్రునిఁగాంచు.
కాన విద్యా కన్యకనుగొని వృత్తి
మానినిగూడి యమందసౌఖ్యంబు
నాను మనోనాథునట సంక్రమింపఁ
జేయుము, నీపుత్రి జీవేశుఁగూర్చు
మాయచే నిజరూప మాత్రానశిష్టు
మోహుని నతనికై మొనయునత్యంత
దోహుల నుపసర్గ దుష్టులఁ దునుము

మతియొక్క కన్యకామణియైన ముక్తి
తరుణినిఁ గాంచు నీతరుణి యాప్రతి
వలస మీకును వన్నెవాసియుఁ గలుగఁ
దిలకింప నతిశయస్థితి గల్గునని యె.

వ. అని యీరీతి విష్ణుభక్తి నిదేశమంతయుఁ దెలిపి జీవేశ్వరు సన్నిధానమునకుఁ జనియె. ఆసమయమున జీవేశ్వరుండు సిద్ధి ధ్యాసన సమాగమంబున ముదమంది యుండెనఁట యెటువలెను.

మ. నిగమాంత ప్రతిపాద్యహృద్య మహిమానిస్తంద్రసూర్యేందుచంద్రిసూ
ర్యాగ తేజోవిభవాభిభావకమునై యాద్యంత శూన్యంబునై
తగునానందము సత్తుచిత్తునగు తత్త్వంబున్నిదిధ్యాసనా
ను గతింగాంచె నివాతనిశ్చల లసన్మ్నాత్మ ప్రదీపాకృతిన్.

వ. ఆసమయంబున నుపనిషద్దేవియు సదోగర్భంబున విద్యాకన్యకను ప్రబోధచంద్రునిఁగాంచిన, వివేకవిభుఁడు విద్యాకన్యకను మనోవిభునకు నొసంగె. అమ్మనోనాథుండు విద్యాసంగతి నత్యంత నిశ్చలుఁడయ్యె. ప్రబోధచంద్రుండు జీవేశ్వరు ననుమతిచే మోహుని నిశ్శేషముగావించిన, జీవేశ్వరుండు ప్రబోధచంద్రు నాలింగనముగావించి యానందకందళితుండై యుండెనఁట యెటువలెను.

చ. అమలత బోధచంద్రుఁడుదయంబయి సంతనె జీవుఁ డెంతయుం
బ్రమదమునంది సందియముఁబాసి మనంబును దాను నొక్కటై
క్రమమున వృత్తులందునిమి, కాయముమాన్పుడలో నెలిన్ ప్రపం
చము నిగుడ్చైచనన్ వెలుఁగు శాశ్వతచిద్ఘనమూను వేడుకన్

వ. ఆసమయంబున నుపనిషద్దేవి ముక్తికన్యకఁగనియె. ఆ కన్నియఁ గనుంగొని వివేకేంద్రుండు పరమానందంబు నొంది యాకన్నియకుఁ దగినవరునిఁగూర్చి వివేకోప నిషత్తుల మనో రథంబీడేర్తునని తలంచివచ్చెనఁట యెటువలెను.

పంతువరాళి॥

వెలయ వివేకుని-వేడుక చెల్లింపఁ
దలఁచి విష్ణుభక్తి - తావచ్చెనపుడు॥

వ. ఈలాగువచ్చు విష్ణుభక్తికి వివేకోపనిషత్తులు మ్రొక్కి తల్లి, నీకరుణచే క్షేమంబుగాంచితి మింకనస్మదీయ కన్యక యగు ముక్తికిఁ దగువరుఁగూర్చి మామనోరథంబీడేర్పుమనిన వివేకుఁగౌఁగిలించి వత్సా! వివేకా, నేనునీకన్యక వివాహ మహోత్సవంబు నెరవేర్చుటకు వచ్చినదాన స్వయంవరంబునకు

సకలమతాధిపతుల రప్పింపుమనిన వివేకుండట్లుచేయ సకల
మతసిద్ధాంతులువచ్చిరంట యెటువలెను

ఆట॥

సకలమత సిద్ధాంత-సార్వభౌములెల్ల
ప్రకటవైభవములఁ-బ్రౌడిమెఱయఁగా
నకలుషభావముల-నలముక్తిఁగోరుచు
నొకట వచ్చిరివేడ్క-లుప్పతిల్లఁగను

వా. ఈలాగునవచ్చు మతాధిపతులు తమతమ యుచిత
స్థానముల నిలిచిరంట యెటువలెను.

ద్వి. ఆవేళ సకలమతాధీశులెల్ల
వేవేగ తమతమ విభవముల్ మెఱయ
వచ్చిరి; ముందర వైశేషికుండు
నెచ్చుగ నిజపరమెనసి తానుండె.
తార్కికుఁడాతని దండనె తనదు
కోర్కెచే ముక్తిని గోరుచునుండె.
చేరి రామానుజ సిద్ధాంతి, ముక్తి
చేకునో ననువేకుసేయునో లేక
యని నిల్చె, నాచాయనంటి మాధ్వుఁడును
దనుదానె మెచ్చుచుఁ దగ వొప్పనిలిచె.

శైవసిద్ధాంతియు శంకరుకరుణ
గానలసిన సిద్ధి కలదనియుండె.
అంతట మీమాంస కధిపతియైన
కాంత కర్మరతుండు కడువేడ్కనచ్చె.
ఆతటి యోగీశుఁ డత్యంతయోగ
ధీతుర్యమూర్తియై తెఱఁగొప్పనిలిచె.
అంతట సాంఖ్యసిద్ధాంతి మోదమునఁ
జింతలో ముక్తి నీక్షించుచునుండె.
నాచేయఁ గానగు నర్థములన్ని
యూచాలు నీవృథా యాశలేటికని
చింతయంతయుఁబాసి చిరతరప్రజ్ఞ
వింతఁగా జెలువొందె వేదాంతి యచట.

వ. ఆసమయమున విష్ణుభక్తి యనుమతిఁగాంచి ముక్తి కాంత నలంకరించిరఁట యెటువలెను.

ద్వి. చెలులు సత్సంగతి స్నేహంబుపేర
నలరు సంపఁగి తైలమంటిరి వేడ్క
పలుమారు తెలివను పన్నీటజలక
మలరించి నైర్మల్యమను వెలిపట్టు
మడుఁగు నెఱికగట్టి మహితప్రకాశ
మడరు నొడ్డాణము నమరఁ గీలించి

అమర సద్వాసనలను విరుల్ దునిమి
సమదృష్టులను సూర్యచంద్రుల నునిచి
లలితమహానాసాగ్రి లక్ష్యంబు పేరఁ
బొలుపొందు ముత్యపు ముక్కఱ వెట్టి
సన............హత నాదంబుల నెడి
కనకొప్పు పంజులకమ్మలు వెట్టి
భక్తి శాంతియుఁ గర్మపటల రాహిత్య
మహాక్తికహారముల్ మగువకు నిచ్చె.
చెలిమిచేఁ గరుణ యచింత్యమాణిక్య
వలయములను బాహువల్లులఁ దొడిగె.
నెనరున మైత్రి తా నిఖిల సద్గుణము
లను చిరుగంటల నగు మొల నూలు
సవరించె; ముదితయుఁ జరణయుగ్మములఁ
రవళి భవాభవ రాహిత్యమనెడి
యందియ లిడియె నాయతివ యుపేక్ష
పొందుగా సుఖ దుఃఖముల లేముల నెడి
మట్టెలు పెట్టె నీమాడ్కిని మఱియు
మస్టేది తగునట్టి మంచిశృంగార
మలరించి భావనయను మెయిపూఁత
నలఁది యానెచ్చెలులందఱు తనదు
సేవసేయఁగఁ గుల్కుచిల్కు నొయారి

కీవుల ముద్దునటింప శృంగార
భావముప్పతిలంగ భావింప నమృత
సేవధియై చాలఁజెలఁగె నాయింతి.

వ. ఈలాగున నలంకృతయైన ముక్తికాంత స్వయంవరము
నకు వచ్చెనఁట యెఱువలెను.

ఆట॥

మొలకనవ్వులె సిగ్గు-మోమునఁ దోఁపంగఁ
బులకలుప్పతిలంగఁ - బూవండపూని
కలకంఠియగు ముక్తి - కన్యకారత్నము
వలఁతియై తానా స్వయం - వరమునకు వచ్చెన్॥

వ. ఈలాగునవచ్చు ముక్తికాంతఁజూచి సకల సిద్ధాంతులు
తమతమలో నేమనుచున్నారు.

ద్వి. జౌరౌర యీయింతి యఁలరులబంతి
భూరిలసత్కాంతి భోగవిశ్రాంతి
అతులరూపనవీన యమృతంపుసోన
మతిలతలకు కోన! మంచిదిచాన
ఘనతర కల్యాణ కర్మప్రవీణ
జనతా పరిత్రాణ చతుర యీజాణ
శుభకృత్యసదనంబు శుభనిదానంబు
విభవసంతానంబు విశ్వసుఖంబు

మన్ననల ఫలంబు మహిమలపడంబు
ఎన్నిచూడ జగంబుకెల్ల నిజంబు
వినుతుల కగుతావు వేడ్కలప్రోవు
ఘనతర స్థిరభావుకములకు తావు
కొఱంత మీఱిన గొప్పగుణముల కుప్ప
దరపయోనిధి నొప్ప దాటించు తెప్ప
కళల కావాసము కాంతసారసము
తళుకు మించుల సముత్కటపు బొక్కసము
మంతుకెక్క నొయ్యారి మాయలదారి
వంతబోనయఁగారి వగలు మిటారి
జిగిబిగిజిగి గ్రిమ్ము సిరుల మొత్తమ్ము
సొగసు మేలిమిసొమ్ము సొబగుల కిమ్ము
జగదేక నుతహేళి సరసప్రిత్రాళి
నిగమాంత రసికాళి నిజమైన ఖాళి
సారజ్ఞ రతిశాలి సౌందర్యశాలి
నేరసజ్ఞులపాలి నిండువిరాలి
మోహినీ సతిజంట ముదముల పంట
దేహధారుల కంట దెలియని దంట
ముకువ బంగరుబొమ్మ ముద్దులగుమ్మ
స్థిరబంధులను సమ్మతించు నీకొమ్మ
చెన్నియల కొటారు వర్ధిల్లు తీరు

కోర్నెల గండారు గుణములబారు
ఆణి ముత్తెపుకోవ యందంపు తోరిన
ప్రాణి కోటులఁ బ్రోవ పట్టైన నావ
మనుజవర్యునికి సంభ్రమముల కునికి
ఘనుఁడగు మానికిఁ గనవచ్చు మనికి
కడుశోభనకరి చక్కఁదనపు నగరి
యుడివోని శశికరద్యుతి విభాప్రకర
సతతమోద మొసంగు చక్కనిరంగు
* * * కర ముప్పొంగు మేల్మిబెడంగు
నవతటిద్ధాత్రి యానందసంధాత్రి
యువమోద సంధాత్రి యుపనిషత్పుత్రి
దీనిఁ గూడినవాఁడు ధీరుండు జగతి
దీనిఁ గూడినవాఁడు దివ్యవైభవుఁడు
ఈయంద మీచంద మెంచనాఁడెంద
మేయందమునఁ బొందు నిటుదీనిపొందు
ఈతీరు నీబీరమిట్టి యొయ్యార
మేతీరుగనఁదీరు నేలాగు చేరు
నీసొంపు నీయింపు నీజిగిపెంపు
నీసంపద నుతింప నెటులఁజింతింప !
ఈలాగు నీబాగు నెట్టివిరాగు
నేలాగుచేయునో యిట యేమి యగునో!

ఈనిల్కడౌకులుకు నీముద్దు పలుకు
సేసల్గడలఁగాన నీచాయఁ గంటి
జౌర! మేలు! సెబాసు! అహహా! యమ్మమ్మ
హారె! మాయురె! భళీ! యని మెచ్చుకొనుచుఁ
దమ్ముఁదా మెఱుఁగక తమమెయి మఱచి
కర్మిష్మిన యరిదిచేఁ గలయ వీక్షించి
ననుజూచె నీయింతి ననుజూచె ననుచుఁ
గనుఁగొని రాముక్తికాంత నావేళ.

వ. ఈలాగున సకల మతాధిపతులు గొనియాడ వచ్చు ముక్తికాంతనుజూచి భారతీదేవి సకలమతాధిపతుల స్వరూపము వర్ణించెనఁట యెటువలెను.

ముఖారి॥

అతివ యీతనిఁజూడవమ్మ -
మతిలోన నినుగోరి మంచె నున్నాఁడమ్మ ॥అతివ॥
పేశలాంగి పదార్థై-యేర్పడిన పదార్థముల
కోశవంతుఁడై తర్క-గుణభూషణుండై।
అశాస్యముగ విశేషావాప్తి గాంచిన
వైశేషికుండను - వాఁడితఁడమ్మ ॥౧॥ ॥అతివ॥
చాన, మానములను - చతురంగబలముల
నాని యిరునైయొక్క - టగునైరి బలము

పూని మంచితత్త్వ – జ్ఞానఖడ్గంబునఁ
దాను ఖండించిన – తార్కికుఁడమ్మా ॥౨॥ ॥అతివ॥

రమణిరో, యల్ల (శ్రీ) – రమణాంఘ్రి భక్తి నా
కొమరైన శక్తిచే – ఘోరశత్రువుల।
సమయించి సారూప్య – సామ్రాజ్యమేలిన
యమితబలుఁడైన రా – మానుజుఁడమ్మా ॥౩॥ అతివ॥

తరుణిరో శ్రీముద్ర – ధారణబలమునఁ
గరకరించిన రిపుల – ఖండించి వేడ్క
.... పనుపట్టణమున నెపుడు
పరఁగనుండు మాధ్వ – పతి యితఁడమ్మ ॥౪॥

అలశివాచార క్రి – యాయోగాస్త్రములఁ
జలమునఁ గామాది – శత్రులఁ దునిమి
చెలఁగి శైవానంద – ఫలము గైకొన్నట్టి
సలలితుండగు శైవ – సార్వభౌముఁడమ్మ ॥౫॥

మోదమునఁ గర్మబ్రహ్మ – వాదసమర్థుఁడై
వైదిక కర్మజ – వ్యాపారాస్త్రముల
మీఁదట శత్రువుల – మించిపోఁడమ నీయక
పాదడఁచిన మీమాంస – పతి యాతఁడమ్మా ॥౬॥

గజయాన, విషయోగ – ఘనతరాసిచేత
గజగజ క్లేశములఁ – గంపింప నణఁచి
నిజమైన రూపమున – నిలిచియుండు లోకైక
విజయుఁడైన యోగి – ఏమఁ డితఁడమ్మా ॥౭॥

పడఁతిరో, నిజవిద్యా - బలమున నెదిరించు
బడిబడి నవిద్యాది - పంచకము వలన
వొడము తాపత్రయ - భూతముల సమయించు
కడిమి వీరుఁడు సాంఖ్య - ఘనుఁ డితఁడమ్మ ॥౮॥
జలజాక్షి, లేనట్టి - జగముతోఁ బగచేయు
బలిమికత్తెయగు మాయఁ - బట్టి చెండాడి।
వెలయంగ తనసాటి - వేఁడును లేఁడను
తెలివిని చెలువొందు న - ద్వైత సిద్ధాంతి యితఁడమ్మ॥

వ. అని సకలమతాధిపతుల స్వరూపముఁ దెలుప విని వారలా
నందఱ వీక్షించి ముక్తికాంత తమలో నేమనుచున్నది.

ద్వి. ఈదేవి తెలిపిన యిందఱిలోన
వాదులకోడిఁ గట్టువాఁడు తార్కికుఁడు;
వానికిఁ దగువాఁడు వైశేషికుండు
కాని రాజ్యమ్మున ఘనులఁ జేకొనఁడు.
అతని మిత్రులగు రామానుజ మాధ్వ
లతుల గర్వోద్రేకులగు వార లరయ.
శైవుండు తామస చర్యలవాఁడు
కావున వీరల ఘనత యేపాటి?
యోగ సాంఖ్యాధిపు లుడుగని చింత
నాఁగినెనుక భోగులైయుండు రెలమి.

ఇందఱకన్నను నెసఁగు నానంద
కందళితాత్ముఁడై ఘనసత్త్వయుక్తిఁ
గడలేని సంసార కంధితరించి
కడలేని కడఁక నీకడలేమిఁ బొంది
కడపటి తత్త్వమై కనుపట్టునితఁడు
కడువేడ్కచేసె నాకనుదోయికిపుడు
ఇతనిగుణమ్ములు నిఁకనొకపాలి
జతనమ్ముగా విని సంతుష్టిగాంతు.

వ. అని యూహింపుచు నద్వైతపతి యెదుటనిలువ భారతీ దేవి మఱియు నేమనుచున్నది.

ఉ. ఓచెలి, యీమహాత్ము మహిమోన్నతిఁ దెల్పెద నిత్యచిద్విలా
సోచితశుద్ధసత్త్వగుణయుక్తుఁడు పూర్ణమనోరథుండు ధీ
మోచిత నైరివర్గుఁడు విమూలిత సంశయ మోహ కారణుం
డీచతురుండు భేదము జయించి యభేదము నిల్పెఁ బొల్పుగన్.

వ. అనిపల్క విని ముక్తికాంత సద్యస్సంవాసిత సుమనోదామ మతని కంఠలగ్నంబు గావించిన నయ్యమలాంతరంగుండైన యద్వైతపతియు నానందంబునొంది నంతట, విష్ణు

భక్తియు వివేకోపనిషత్తులఁ జూచి మీరాకోర్కె కొనసాగె నింక శుభముహూర్తమున వివాహ మహోత్సవము నెఱవేర్పుమని నియోగింపనట్లు చేసెదనని ముక్తికాంతఁ దోడ్కొనిచనియె నంతట సకలమతాధిపతులు లజ్జానతోత్తమాంగులై చనిరి. అంతట వివాహ మండపంబలంకరించిరఁట యెటువలెను.

ద్వి. ఆవేళను వివేకు ననుమతిఁ గాంచి
వేవేగ వస్తువివేకాది సఖులు
తెలిఁ గొప్ప భూమిని దిన్నెగాఁజేసి
పరిమళ జలముల బాగుగనలికి
వెలయఁదేజము మించు నెలి ముగ్గువెట్టి
చలువతెమ్మెర మించు చవిక గావించి
పరఁగ నాకసమను పందిరేర్పఱచి
తరణి చంద్రాగ్ను లద్దములుగా వెలయ
నెలమి నానావిధానేక వర్గములు
గల సద్గుణము మేలుకట్టుగాఁగట్టి
నవరత్నమయ తోరణము లమరించి
నవరత్నశృంగార నటన రంజిల్లు
నందమై తగిన కల్యాణమంటపము
సందడించిన ప్రీతి సమకూర్చిరపుడు.

వ. ఈలాగున నలంకరించినఁ జూచి విష్ణుభక్తియు నద్వైతోపనిషత్తు నత్యలంకృతుఁజేసి కల్యాణ వేదికాయితమడ్చకరి చిత్రగా

శ్రోత్రమాంగ రంగత్సహస్రదళ కమలమధ్య కర్ణికామధ్యంబున నధ్యాసీనుఁగావించి ముక్తికాంతను రప్పించిన ముక్తికాంత వచ్చెనఁట యెటువలెను.

ఆది॥ జోడుగా శాంత్యాది - సుదతులు పాటలు
పాడఁగ నాముక్తి - భామ యావేళ।
ఈడులేని శృంగార - మెచ్చమోద ముప్పొంగ
వేడుకఁ గళ్యాణ - వేదికి వచ్చెన్॥

వ. ఈలాగున వచ్చు ముక్తి కన్యకను వివేకమహారాజు కన్యాదానము చేసెనఁట యెటువలెను.

ద్వి. అప్పుడు హరిభక్తి యనుమతి నడసి
ముప్పిరిగొను వేడ్క మోహరింపఁగను
సంతోష వైరాగ్యసత్సంగ మాదు
లెంతయుఁ బ్రీతి వహించి పార్శ్వముల
నాయత్త మాయె సర్వాయత్త మనుచు
మాయని తెరవట్టి మంగళాష్టకము
లాదరమునఁ జెప్ప నలకింకిణీ ని
నాద వీణావేణు నవశంఖ పటహ
భేరీరవంబులు పెంపుగా మొరయ
సారెకు వేదఘోషములు చెలంగ
నలరు ముదంబున నద్వైతపతియు

వెలయఁగాఁ గల్యాణ వేదికయందు
నమల విజ్ఞాన మనగ్ని ప్రతిష్ఠ
కామరుగాఁ గావించి గొబ్బున ప్రజ్వ
రిల్లఁగఁజేసి భూరి ప్రభావమున
నెల్లెడల నలంకరించి యామీఁద
నీమణ త్రియమను న్మిమ్మువెట్టి
దోష ధర్మాధర్మ దుఃఖ భేదాదు
లను సమిధల వేల్చి యత్యంత నిష్ఠ
తనలోనఁ గుతుకంబు తనరుచుండుటయు
నామాయ యను తెరనటు తొలఁగించి
ప్రేమ వివేకుండు పెంపు వహించి
తనపుత్రిఁ దొడపైనఁ దగవొప్పు నునిచి
వనజాక్షి హస్తమా వరుని హస్తమున
నిగమోక్త విధినుంచి నిండు మోదమునఁ
దగవొప్ప నతనికి దానంబుసేయ,
నాముక్తి కన్యక నతఁడు పెండ్లాడి
ప్రేమదీపింపఁగఁ బెండ్లి కుమారుఁ
డాయింతి కంఠమునందు మాంగళ్య
దాయక సూత్ర మత్తఱిఁ గట్టువేళ
మురిపెంపు నునుసిగ్గు మున్నాడి ప్రేమ
నెరయఁగా నాథుని నెలఁత తాఁజూచె.

కనుఁగొను వారికిఁ గన్నులపండు
వనువుగ నష్టాంగ నావధానకులు
జోడుగా నున్నంతఁ జూచి వివేకు
వేడుకఁ గనుఁగొని విష్ణుభక్తి నియె
"విను వివేకేంద్ర, నీవిఖ్యాతి మించె
మనకోర్కె లీడేరె మనచింత దీరె
ఫలియించె నీమంచి భవ్యతపంబు
కలిగె నిత్యానంద కందళి యిపుడు.

వ. అని పల్కు విష్ణుభక్తికి వివేకేంద్రుండు మ్రొక్కి యేమనుచున్నాఁడు.

ద్వి. నీవంటి సత్కృపానిధిగల్గ నాదు
భావ మభ్యుదయ సంభావిత మయ్యె.
విజయముఁ గైకొంటి వేడ్కఁ గన్గొంటి
నిజపదమంది......ద్రుండ నైతి
మోహాప సర్గాది మూర్ఖ సంహార
సాహసునిఁ బ్రబోధ చంద్రునిఁగంటి.
నాతండ్రియూ మనోనాథు దుర్నీతి
చేత నాపదలందు సర్వజ్ఞ దుఃఖ
మంతయుఁ బాసితి నలచిదానంద
సంతత సామ్రాజ్య సౌఖ్యమందఁగను.

వ. అని కొనియాడి ముదమంది యున్న వేళ శాంతి కరుణాది సతులు శోభనములు పాడిరంట యొబువలెను.

శోభనము॥ శోభిత నిజశుభవైభవునకు॥

ధీరత నాస్గురువైరులను-జీరి తెలివిచేఁ జెలువలరి
సారెకు వేడ్క-ల-జగము నుతింపఁగ
మీరిన యాచిద - మితమహిమునకు॥ ॥౧॥
తుద మొదలనఁదగు భిదములను
పిదప నణుమహాద్భేదముల।
నదనపు మతిచే - నణఁచి పూర్ణుఁడై
ముదమందిన యా - ముదితాత్మునకు॥ ।౨॥
నిరుపమతేజో నివహంబై - ధరమొదలగు నానా
తత్త్వముల।
కరకరించి తాఁ-గానని కడఁకను
పరమ తత్త్వహా - బ్రహ్మభిదునకు॥ ॥3॥
సకల నిష్కళాచలరూపై
సకలాగమముల సారమునై
అకలంక ప్రతిభాన్విత స్వక
ప్రకట మహిమచేఁ-బరఁగు నతనికి॥ ॥౪॥
స్వప్రకాశ శుచి భక్తియునై
యప్రమేయ నైజాకృతియై
అప్రతి మానందాత్మక సత్తై
ఆప్రకృతికిఁ బరమనైన యతనికి॥ ॥౫॥

వ. ఈలాగున ముక్తికాంతా కల్యాణమహోత్సవము నెఱవేర్చి విష్ణుభక్తి నిజావాసమునకుఁ జనియె. వివేకేంద్రుఁ

డుపనిషత్కాంతఁ గూడి ప్రమోదంబు నొందె. అద్వైత సార్వభౌముఁడైన జీవేశ్వరుండు ముక్తికాంతఁగూడి యమందత రానందకందళితుండై యుండెనఁట యెట్టులనెను.

ద్వి. ముదమున జీవేశమూర్తియు ముక్తిఁ
గదిసి భేదముమాని కలయికఁ బొంది
కడలేని వేడుక కనరాని చెలిమి
యుడివోని మోదము నుజ్జ్వలానంద
మును బొంది సుఖమంది ముల్లోకములను
తనదు తేజముకీర్తి దట్టమై నిగుడఁ
దన సాటిలేదని తనుదానె తెలిసి
వినుత వైభవముల వెలయుచు నుండె.
అనుచు శ్రీరాజమన్నారైన స్వామి
ఘనకృపానర్థిత కవితాతిశయుఁడు
పోదవాకాహ్వయ పుర నిత్యవాసి
వేదవేదాంగాది విద్యావిదుండు
చల్ల వంశాంబుధి చంద్రుఁడు సూరి
తల్లజుడైన యాతత్త్వ సంవేది
సూరయార్యున కగ్రసుతుఁడైన వాఁడు
సూరజనస్తుత సురుచిరాత్మకుఁడు
కవి సూరయాఖ్యుఁడు ఘనతత్త్వవిదుఁడు
వివరింపఁగ వివేక విజయనాటకము
తనపాలవెలయు చింతామణి పేర
కనకవనమునఁ జెంగమలను గూడి

సిరులొసంగుచు నున్న (శ్రీ)దేవుపేర
కరిఁగాచి రక్షించు కరుణాత్ముపేర
దక్షిణ ద్వారకాధాముని పేర
రక్షించు గోపాలరాయని పేర
నాచంద్రతారార్కమై భూమి వెలయఁ
గా చతురోక్తులఁ గావించినాఁడు
కావున నీపుణ్యకథ నెవ్వరేని
భావంబులోపల భావించిరేని
చదువఁగ వినిరేని చదివించిరేని
చదువ వ్రాయఁగబుద్ధి సమకూర్చిరేని
పరఁగఁ దాపత్రయోపద్రవ ముడిగి
నిరత చిదానంద నీరధిఁ దేలి
భోగులై యక్షయపుణ్యులై ధర్మ
రాగులై యానందరాజితులగుచు
నమర విజ్ఞానము నమరఁగాఁ బొంది
కొమరుగా సుతపౌత్రకోటిని గాంచి
తామరతంపరై తమకులంబరయ
సేమ మెలర్పఁగఁ జిరముందు రెపుడు.

చ. అలరఁగ నీవివేక విజయాభిధ నాటక మెవ్వరేని ని
శ్చలమగు భక్తిచేఁ జదువఁజాలి తదీయ పదార్థభావముల్
సలలిత చిత్తవృత్తి ననిశంబును జింతనసేసి రేని వా
రలఘుతరాత్మతత్త్వ పదమంది శుభస్థితిఁ గాంతురెప్పుడున్.

చిత్రకూట మాహాత్మ్యము

తిర్మలకవి

చిత్రకూట మాహాత్మ్యము

సీ. శ్రీలచే ననుపమ లీలచే నెంతయు
నలువొందు ద్వారకానగరమునను
గాంతమై జితవైజయంతమై జిగిమీఱి
మెఱుఁగారు బంగారు మేడమీఁదఁ
బొందుగాఁ గనుదోయి విందుగాఁ గనుపట్టు
డంబైన కొలువుకూటంబునందుఁ
గెంపురాసంతన నింపురాణించు కుం
దనపు గద్దియనుండు దైవరాయ !

రంగకృష్ణ ముద్దులరాయ రాజసుతుఁడు
శ్రీవిజయరంగ చొక్కనాథావనీంద్రుఁ
డెలమిఁగోరిన కోరికలిచ్చు దేవ !
నీకు మ్రొక్కెద ననవద్య, నిగమవేద్య !

కైవారము॥ శ్రీద్వారకాపుర జనహృదయరంజన చారుచారిత్ర !
నీలనీరజనిభనేత్ర ! నంద యశోదానందసంధాయక !

. . . . . .

నవనీతచౌర్య ! మందరాచలధైర్య ! రాధికాహృద

యూధికాహ్లాదవిధాయక నిజభుజాశ్లేష! సంతతశేయన కృతశేష! దేవకీ వసుదేవ తపఃఫలాయిత మహీతల మహితలోక హితావతార! పాలితాఖిలసురవార! నీయెదుట నుదుటువగకోపుల వైపులమర, నమరనాయక సభాంతరమున నటియించు తెఱగంటి తెఱవల తెఱంగు ప్రకటించు నించుఁబోఁడులు నటియించు చిత్రకూట మాహాత్మ్య మహానాటక సంవిధానంబు చూడ నవధ రింపు నాస్వామి!

విజయీభవ! దిగ్విజయీభవ!

ద్వి. శ్రీకర కైలాసశిఖర నివాసుఁ
డై కరము ప్రసిద్ధి నలరిన మేటి,
భామినీరత్నమై పరఁగిన సతికి
సామేనొసంగిన చక్కనిసామి,
ఎనలేనిదయఁ బదాఱేండ్లప్రాయమునఁ
గనుపట్టునటుల మార్కండేయుఁ గాచి
శాశ్వతమైనట్టి సత్కీర్తి విశ్వ
విశ్వంభరాస్థలి వెలయించువిభుఁడు,
కనక కిరీటంబుకై వడి మిగుల
ననువొందు జడముడియందు రహించు
నకలంకమైన శశాంకుని రేక

రకమైన మగఱాతురాలీల నమర,
నీలరత్నపుఁదాళి నెఱనీటుగన్న
హాలాహలద్యుతు లఱుత రాణింప,
నలువైన వ్యాఘ్రాజినము కటిసీమఁ
బలువన్నె పసిఁడిదుప్పటి బాగుగాంచ,
ఘనరత్న ఖచితమై కనువిందొనర్చు
కనకసౌధముఁ జేరఁగా వచ్చెనపుడు.

ప్రసంగము॥ అవురా యీవిధాన నారాజశేఖరుఁడు బలు రాజసంబు దనరఁ దనరతనాల మేడకు వచ్చి వింతచిత్రరువుల హొరువుల నలువుమీఱు కొలువుకూటంబుననుండి ప్రమథ గణమ్ములతోడ వార్తలాడువిధము విన నవధరింపు నాస్వామి!

కైవారము॥ పాండవ యాదవ సముదయ హృదయసముదయ
ప్రమదాతిశయాకర సభాంతర! యదుకుల ధురంధర!!
పరాకు.

అష్టకము

శ్రీకరంబగు జోక భసితపు
రేక నుదుటను దనరఁగా।
లోకబంధు విభాకదంబము
ప్రీకఁ గెంజడ లొనరఁగా॥

చాల రకమగు లీల శిరమున
బాలచంద్రుఁడు మెఱయఁగాఁ।
గేలఁ బూనిన శూలరుచులు-
ద్వేలవైఖరి నెఱయఁగా॥
గంగ విమలతరంగ ప్రియమెసఁ
గంగ జడల వసింపఁగా
సంగకాంతులభంగ హిమగిరి
శృంగరుచులను మించఁగా॥

దరువు॥ భైరవి॥ ధృవ॥

(శ్రీ) కైలాసంబున నుండెడు-శివుఁడు కేలశూలము దనరఁగ
పీఁకమీఱఁ బరిజనములు తన-వెంటరాఁగఁ గొలువుకు
వచ్చెన్॥

దరువు॥ శంకరాభరణము-ఆది

ప్రమథులు వచ్చిరి-రజతగిరినాయకుని
సముఖముఁ జేరఁగా-సంతసము మీఱన్॥

వ. మ్రొక్కెదము మ్రొక్కెదమయా మిక్కిలికంటి సామి!

శివుఁడు: ఓప్రమథవరులార ! నగరాజ తనూజయైన గౌరి ముచ్చట మీఱి నాతోడ జంటగ నటనంబు సలుపు బాళివాడమి నాదువిరహంబునఁ బుడమి నెందు వసి యించునో యా తెఱఁగు తెలియుదురా ?

ప్రమథులు: ఓనిరుపమ చారిత్రి, నీదు పట్టపురాణియైన శుక
వాణి వసియించుతావు వచియింప వలయునయ్యా.

శివుఁడు: కానరోయి ప్రమథవరులార !

దరువు॥ సమపదము — సైంధవి॥

చెన్నుమీఱిన పూవుఁదోఁటలననువొందు
చిత్రకూట మహాటవియందు।
తిన్నఁదనమున గౌరి తానవతరించి
నెలకొన్నది గరిమగన్నది ॥౧॥

దంటయై నాట్యమునఁ దన వన్నె వాసి
ధరణిలో నన్నేడఁ బాసి।
ఒంటిగాఁ దిల్లవని నింపొందు నలవాలు
గంటిని దలంచు కొంటిని ॥౨॥

తిల్లయనెడు పేరుగాంచి రంజిల్లుచుఁ
జెల్లు వాకొనర నచట దేవిపుడు
పల్లవాధర నిపుడుచూడక సొంపు సం
ధిల్లదు మది రంజిల్లదు ॥౩॥

అంతరంగము మిగుల నలరఁగనే వేఁట
లాడుచందమున నచటి యెలఁదోఁట।
చెంతకిపుడే యేఁగి యామెకుఁ బ్రియముగా
వింతును గారవింతును ॥౪॥

ప్రమథులు॥ వినవయా దేవాదిదేవ!

కాంభోజి - ఆది.

పదము॥ సరసిజాక్షి గుణములకు సాటిజగతిఁగలదా ?
అరసి నీవెయింతిఁజేరి యాదరింపవలదా ?
మనసుదెలిసి మెలఁగు సతిపై-మమత నీకులేదా ?
నెనరు మీఱలాలించుట-నీకు నీతిగాదా?॥
సకలలోకారాధ్యుఁడవైన-సర్వజ్ఞుఁడవు గావా
ఒకరు నీకుఁ దెలుపవలెనా-యోమహానుభావ!

పదము॥ కాచి - ఆట.

వినరోయి ప్రమథవరులార! - తిల్ల
వనమిపుడే సేరంగ - వలయు సొంపుమీఱ॥
కలనైన నామాట మీఱదు-ఆ మెఁ
గనుఁగొనక సొంపుచేకూరదు॥
పెరలలనల నామనసు కోరదు - ఆ
మెలఁత మోడి వినకే నెగు లిపుడు దీఱదు॥
పాటలాధర వలపు దాఁచదు-మిగుల
జూటువగల నన్నేఁచదు - ఆకె
కూటమికి మదినెగటు దోఁచదు - మగువ
మాటలెకాకొరుల మాట విన నైఁచదు॥

అలవారిజాక్షి నాజీవము - వ్రాసిన
టులున్నది యీమెభావము - మనసు
గలఁగించెఁ గోకిలరావము - నిలిచె
నెలనాగ యందే నా హృదయ రాజీవము ॥౪॥

శివుఁడు॥ అటుగనుక మృగయావిహారసముచిత సాధనంబులఁ
గొనుచు నల్లతిల్లవనముఁజేర నల్లనల్లన నడువుఁడు.

ప్రమథులు॥ మంచిదయా మహానుభావా!

ప్రసంగము: అవురా యీ విధానఁ గొలువుండి కైలాస నివాసుఁడైన గౌరీవల్లభుండు భిల్లవేషంబు శోభిల్ల వెలువడి, యుత్తాలతాల రసాలసాల సముదయ సముల్లసితంబగు తిల్ల వనంబుచేరి యుద్దండగండక గండభేరుండ వరాహావాహరిపు సంతతి సంతత సమాక్రాంతంబైన తన్మహాటవిలోన వేఁట లాడువిధము చూడ నవధరించు నాస్వామి।

కైవారం॥ కళిందకన్యకా ప్రతీత మృగయావిహార కందళితా నంద హృదయారవింద! శ్రీగోవింద! పరాకు॥

దరువు॥ బిలహరి–ఝంప.

భిల్లవేషముఁబూని యుల్లమలరఁగ హరుఁడు
తిల్లవనమున కేఁగెఁ దేజంబు మెఱయన్॥

ప్రమథులు॥ కంటివా కైలాసనివాస! పరమపావనమైన యీ వనము సౌభాగ్యమేమని వర్ణించెదమయ్యా.

సమపదము॥ కన్నడ - రూపకము.

అలరుతావులవలన-నానందకరములై
యలరుతావుల మిగుల-నలరె నీవనము
నీలకంఠములాడు-నీటుగనుఁగొనుమిచట
నీలకంఠ, ముదమ్ము-నెమ్మదికి సంధిలఁగ ॥౨॥
పున్నాగములనీడ-పొంకమై తగునీడఁ
బున్నాగములజాడ-పొడవె నెల్లెడలన్ ॥3॥

క. కాఱడవిలోన మిక్కిలి
కూ్రరములై శరభసింహ కుంజరకిరి సం
చారములు హెచ్చెఁ దేజము
మీఱఁగ వేఁటాడవలయు మెఱనడి మెఱయన్

స్వామివాక్యం: కానరోయి ప్రమథులార !

దరువు॥ సురటి-ఆట.

వేటలాడ విచిత్ర విక్రమంబునఁ జిత్ర
కూటవనమునఁ గాలకూటహరుఁడు వెడలెన్॥

దరువు॥ గౌళిపంతు-ఝంప,

దండమెలఁగెడి లేళ్ల దయమనిచి పురవైరి
గండకమ్ములఁదనదు-ఖడ్గమునఁ గదిమెన్॥

దరువు॥ కేదారగౌళ-ఆది.

సరసఁ జరియించు నం-చల గుంపులను విడిచి
శరచాపములఁబూని-శరభములఁ దఱిమెన్॥

దరువు॥ నాగధ్వని-రూపకము.

నికటమున నటియించు-నెమ్మికదుపులఁగడచి
చికటారిగొని పులులఁ-దెగటార్చినపుడు॥

దరువు॥ మాయవ-ఆట

దయసేయఁ దగు జంతు-తతులపై దయసేసి
భయదంబులగు జంతు-చయములను నొంచెన్॥

స్వామివాక్యము: ఓ ప్రమథవరులారా వేఁటలాడిన యలయిక
దీఱ నీయలరుఁ దోఁటలనుందముగాని రారోయి.

ప్రమథులు: మంచిదయా మహానుభావా !

దరువు॥ కాచి-ఆది

ఈరీతి వేఁటాడి - యింపైన యొకదోఁటఁ
జేరి యందొకచోట - శివుఁడు తావసియించె॥

స్వామి: ఓప్రమథవరులార ! యీవనము చక్కఁదనము గనుఁ
గొంటిరా ?

పదము॥ ధన్యాసి-ఆట

నలువొందఁగా నిచట వఱలు-గొప్ప
నగములందలి. తేనెదెరలు।
కొలనిలోపలి వెలిదామరలు-చిత్త
మలరించెఁ జలువ తెమ్మెరలు॥

ఒనరు నిచ్చట మానినరులు-పూజ
లొనరింప ననువైన విరులు।
తనరు నుపవన కేళిపరులు-పాదు
కొనఁదగిన ద్రాక్షపందిరులు॥
వెలసె నిదె సంపంగిగములు-చూడ
వేడుకైన పున్నాగములు।
బలిసియున్నవి సహకారములు-మిగులఁ
బ్రబలినవి నారికేళములు॥

స్వామి:

కం॥ (శ్రీ)సుచిరంబై నిత్యవి
హారోచితమగుచు నందనారామంబున్
గేరుచు శృంగారమునన్
మీఱుచు నీయుపవనంబు మేదినిఁదనరెన్॥

వ. ఇందు విరులుపైనలరు తలిరుల శయ్యమీఁద మృగయా-శ్రమంబుదీఱఁ గొంతతడవు పవ్వళించి యుండెద. మీఱును మీయఁలయికలుదీఱ నవలనుండుఁడు.

ప్రమథులు: మంచిదయా దయాసముద్ర!

దరువు: కేదారగౌళ-ఝంప

అలసియుండెడువారి - నవలనుండఁగఁబంచి
తలిరు శయ్యను హరుఁడు - తాను పవళించెన్॥

ప్రసంగము॥ ఔరా యీవిధానఁ బ్రమథాధిపతి వేఁటలాడి యలయికదీఱ నల తిల్లవనంబునవర్తిల్లఁ దంటశనంబున నతని జంటగా నటనంబుసలుప వరంబు వడసి పుండరీకసరోవరంబు వలగొన్న వనంబున నవతరించి, తిల్లయనుపేరు ధరించి యవ్వనంబున నెఱజవ్వనంబునఁ దనరిన గౌరి, తన శృంగారవనంబుఁ జేరి, యందుఁ జెన్నొందు సురపొన్న గున్నలనీడల నీడులేని విధుకాంతమణి కాంతవేదిక నధివసించి, రేయి మిక్కిలికంటె వేల్పులమేటి నిజరూపంబుఁజూచి నాటినప్రేమఁ దనదు సరసకుఁ జేరి కలను గలసిన తెఱఁగు తనచేరికలను మెఱంగు నెచ్చెలులతోడ వచియించు విధమును, తదనంతరంబున నాహారి మధ్య హరిపూజ యొనరించు విధమును జిత్తగించు నాస్వామి!

కైవారము: బహువిధబంధభేదవిరచిత రతికళాకలాప రంజిత నిరుపమ తారుణ్యాగణ్యాయువతి జనాంతః కరణ! యదుకులాభరణ! పరాకు.

దరువు॥ సాళగభైరవి॥ రూపకం॥

అనుఁగుఁ జెలులనుగూడి – యలతిల్ల యనుకాళి
తన కేళివనమునకుఁ – దానపుడు వచ్చెన్॥

చెలి: అమ్మా, ఓచెలువరాయూ! ఈచలువజాతిన్నె మీఁదఁ గూర్చుండుఁడు.

కాళికాదేవి: కానిమ్మ కుందనపుబొమ్మ!

పదము॥ మంగళకైశిక – ఆది॥

జలజాక్షి, నేనొక్క కలగంటినమ్మా, ఆ
కలలోన నేనొకనిఁ గనుఁగొంటి నమ్మ।
నెలవంటి నెమ్మొము–తళుకువాఁడమ్మ వె
న్నెలవంటిమై నిగ్గు–గలుగువాఁడమ్మ॥ ॥౧॥
పలుచని కెమ్మోవి–బాగువాఁడమ్మ, క
ల్వలగెలుచు కనుదోయి–నలువాఁడమ్మ॥ ౨॥
వాఁడే నామది చూర–లాడె నోయమ్మ, మహి
నీడు జోడులేని–కోడెకాఁడమ్మ॥

పదము॥ సురటి – ఆది॥

ఎన్నో వింతలు నడిపించెనమ్మా।
చెలియరో మఱికొన్ని నుడివెదనంటే।
సిగ్గు నన్ను మాటాడ నీదమ్మా॥
చాల దినములనుండి–మాలిమిచేసినవాని
చందమున లాలించె నమ్మ, మిక్కిలి
సరసలీలలను దేలించెనమ్మా, కొప్పున
విరుల మాలికలు గీలించెనమ్మ ఏమందునమ్మ॥
మఱచితివో నీననుచు–గుఱుతు తెలిసినటువలె
మంచి మాటలతేఁ డాడెనమ్మా, నాసోయగమొ

తెలుచుగాఁగొని యాడెనమ్మ, ముద్దిమ్మనుచు
మఱిమఱి నను వేడెనమ్మ॥ ఏమందునమ్మా॥
పానుపుపైనుండి నన్ను_బలిమి మీఱఁగాను దన
పజ్జకుఁజేరఁ దీసెనమ్మా, నాదు
పయ్యెదపైని తనదు చేయి వేసెనమ్మా। యిక్కువలంటి
మేను సొక్కఁగఁ జేసెనమ్మా॥

పదము॥ ఘంటారవము_ఆట

తాళఁజాల నేను దయవాని నెడబాసి_తాళఁజాలనే॥
ఇన్నాళ్లు సనవిల్తు వింటి మ_హిమ నేను గుఱుతెఱఁగ కుంటి
నిన్న రాతిరి తఱిని నొంటి నున్న న_న్నేలికొన్న వింత లే మరులుకొంటి ॥౧॥

పాటలాధర కల్లగాదె_యీమాట
పాటలపై బాళి లేదే_వేఱె
మాటలాడ మనసురాదే_వాని
సాటు నన్నిటునొంటిగ_నిలువ నీదే॥ ॥౨॥

నెనరు మిక్కిలి గలుగు మీరే_యీలా
గున నేల జాగుచేసేరే।
యెనసిన ఘనుఁ దోడితేరే_నన్నా
ఘను చెంతకైనఁ దోడ్కొని వడిగఁబోరే॥

చెలులు: మానినీమణి! మాటికి మము దూఱుకొననేటికే నీ
మాట జవదాటని మా మాటలు వినవే॥

సమపదము॥ పున్నాగవరాళి_ఆది.

కలను జూచినట్టి నీటు_కానిఁ దోడి తెమ్మనేవు
కలికి, యతని యూరుపేరు తెలియుటెలాగే॥
అందమైన కొలను నీటి_యందుఁ గానుపించునట్టి
చందమామ నొడిసిపట్టు_చందమేలాగే॥
కుందరదన, గొప్పమ్రాని_కొమ్మతుదను బాదుకొన్న
యందరాని ఫలముచెందు_నందమేలాగే॥
ఒప్పులాడి, యద్దమునను_గుప్పునఁ గనిపించునట్టి
గొప్పముడుపు చేయిసాచి_కొనుట యెలాగే॥

చెలివాక్యము॥ ఓయలరుఁబోఁడి! అయిన నేమాయె. మేమొక
యుపాయము దెలిపెదము వినవే.

పదము॥ మోహన_ఆట.

కోరిన వరములు_గొబ్బున దయసేయు
శౌరిపూజ సేయుము_జలజాక్షి, నీవు॥
అతనిపూజ లీవేళ_ననువొందఁ జేసితే
ఆతఁడే నీకోరిక_లన్నియు నొసఁగున్॥
ఈమాట నుడువుచో_నెడమకన్నదరేని
కామినీమణి, మనవి గైకొనవమ్మ॥

అమ్మవారు॥ వినరె నెచ్చెలులార ! ఇటువలె నితమైన సుద్దులు నుడువు మీబుద్ధులకు మెచ్చుకొంటిని. అంగజజనకు బంగరు విగ్రహమును అతని పూజోపకరణంబులును దెచ్చి యిచ్చట నమరించరే॥

చెలులు: కానీవమ్మా బంగారుబొమ్మా.

జతి॥ మచ్చెకంటి, నీవాన - తిచ్చినటుల నన్నియుఁ
దెచ్చి యమరించినారము-చిత్తగించుమా॥

అమ్మవారు॥ కానీ రే చెలులారా !

దరువు॥ శ్రీరాగము॥ఝంప॥

అందమైయలరు హరి - యపరంజి విగ్రహము
బొందుగా జలజాక్షి - పూజగావించెన్॥

చెలులు: ఓయంగనామణి ! ఈయంగజ జనకుఁడే నీకోరిక సఫలము గావించునమ్మా॥

అమ్మవారు॥ కానీ రే కన్యకామణులార !

ప్రసంగము॥ అపురా యీ విధంబున ఆహారిణలోచన హరిపూజ లొనరించిన యనంతరంబున నవ్వనంబున వేఁటలాడి యలసి నిదురించు హరుని సరసకుఁజేరి యతని తోడ వాదుసలిపెడిబాళి నాళీజనంబులఁగూడి, యలకాళి గదలఁగ, వల కాళీ గడుగయ్యాళితనంబున నతనిపదము

నందలి నటనబిరుదు కటకంబులాగించి కించిదవనతవదనయై యుండ, నమ్మదనశాసనుండు నిదురమేల్కాంచి యాపెను గాంచి వార్తలాడువిధము విననవధరింపుము నాస్వామి!

కైవారము॥ సాత్రాజితీప్రముఖ లీలావతీప్రణయకోపాతిశయాపనోదన పటుతరసల్లాప ! యదుకులదీప! పరాకు॥

అమ్మవారు॥ ఓచెలులారా ! యిందొకవింత చెలువుఁడు నెలకొన్నయటులున్నది. ఈతని తెఱంగు తెలియుదము గానిరారే.

చెలులు: కానీవే కన్యకామణి !

దరువు॥ సావేరి–రూపకము.

మరుని పట్టపుదంతి – హరువు మురువును మెఱయ
హరునిఁజేరఁగఁ దిల్ల – యను నింతివచ్చెన్॥

దరువు॥ నీలాంబరి–ఆట.

పొంచి పొంచిమెల్లనె – పాదలమూటున నిలిచి
చంచలాక్షి, నిదురించు – శంకరుని జూచెన్॥

అమ్మవారు॥ ఓ చెలులారా !

సమపదము॥ పంతువరాళి–ఆది.

పవళించిన నీటుకాఁడు–భవుఁడేనమ్మా–యీతఁడు.
నవమోహనాఁగుఁడో చిత్త–భవుఁడేనమ్మా॥
చూడఁదగిన నెఱచక్క–ని–వాఁడేయమ్మా, యితనిఁ
గూడకున్న మదనితాపు–గాడేనమ్మా.

చానలారా! యితఁడు బిరుదు-పూనెనమ్మా, అట
తానే నేర్తునంట, మవిసాం-పూనె నమ్మా॥
అందె దోచి వాదుమీఁటి-యాడెనమ్మా, కయ్య
మందు వారలతని జేరి-యాడెనమ్మా॥

అమ్మవారు॥ ఓయిందుముఖులార! యేనొకమేలఁకువ చేసెదను.
మీరలిచ్చుటనే యుండుఁడు.

చెలులు॥ కానీవే కన్యకామణీ!

దరువు॥ ముఖారి-ఆట.

ఉదిరి యంద్రెనాట్యమునకు బిరుదుగా వామ-
పదమున ధరియించి మదనశాసనుండు।
నిదిరింప నటనమున-నెఱజాణయగుకాళి
కదిసి యాయందియను-గైకొనియెనపుడు॥

దరువు॥ శుద్ధసావేరి-ఝంప

నిదుర మేల్కని శివుఁడు నికటముననున్నయా-
మదిరలోచనను స-మ్మద మొదవఁజూచెన్॥

పదము॥ ధన్యాసి-ఆట.

ఎందుండి వచ్చితి-విచ్చటికి నీవు
ఇందుముఖి, తెలుపుమా-యిరవుకొనుతావు॥
నీరజగంధిరో నామాట వినుము
నినుజూచినంతనే కరగె నెమ్మనము।

ఈరీతి నలువొందు నీచక్కఁదనము
ఈవఱకు మే మెచ్చుటను గనుఁగొనము॥ ॥౧॥

నిండు చందురు నెఱశీవినిమీఱు
నిగనిగమని మెఱయు నెమ్మోము తీరు।
దొండపండు సోయగము మిగులఁ గేరు
తొగరుమించి నీదు వాతెఱ సౌరు॥
బెళుకుఁ గనుఁగవమించు కలువరేకులను
పలువరుస నిరసించు మొల్లమొగ్గలను।
కలికి, నీకరములు చిగురుచాయలను
గెలుచు నింతులమేటి నీవె యీయిలను॥

స్వామి: వినవే కన్యకామణి !

క. భావము రంజిలె నీమస్వ
భావము నీచక్కఁదనముఁ బరికించినచో
మావంటివారి చెంగట
నీవంటి యొయ్యారి కొనరునే దుడుకువగల్॥

అమ్మవారు: వినవయ్యా మహానుభావ !

క. ఈయందె బిరుదుపూనిన
నీయందె ఘటిల్లె దుడుకు నిక్కముదోఁపన్।
నాయందు దుడుకు ప్రకటము
చేయందగు నీతిపొసఁగఁ జిత్తంబెసఁగన్॥

వాక్యోపవాక్యములు:—

పదము॥ కాచి-ఆట.

నిదురఁజెంది యున్న నాఁడు-పదమునందుఁ బరఁగునండె
నదుసుబెదురులేక యట్టు-లపహరింప నాయమా !

అమ్మ: నటనలీల దంటనైన-నాదువనము నీవుచేరి
యిటుల నందెబిరుదుపూన-నేను తాళియుందునా॥

స్వామి: భరతవిద్యయందుఁ జాల-నెఱతనమ్ముగన్న నేను
బిరుదుపసిఁడియందెఁబూను-తెఱఁగు జగమెఱుంగదా॥

అమ్మ: నావరంబు గాంచువారె-నటనమునకు బిరుదుపూనఁ
గావరంపు మాటలాడఁ-గాను నేను విందునా॥

స్వామి: మాటలేల పెంచెదీవు-మానవతిరో జంటమీఱ
నాట వినికి మదికినింపు నాటసేయ నేర్తువా॥

అమ్మ: వాదుమీఱ నాడుతఱిని-వద్ద నొకరులేకయున్న
నీదు నాదుమెలఁకు విచట-నిర్ణయింపశక్యమా॥

స్వామి: కానీవే కన్యకామణి !

తే. వనజసంభవుఁ డఖిలదేవతలు మునులు
దండవసియింప నిండుకొల్వుండుతఱిని
నటనచాతురి మెఱయింప నాదునీదు
విద్యమేలిమి దెలిసెడి విశదముగను॥

అటులేకాని వేయోయిందువదన! అందుఁ బోదను
గాని నీవు నిజమందిరమునకుఁ బోయిరమ్మా.

అమ్మ: మంచిదయ్యా మహానుభావా!

దరువు॥ కన్నడ-ఝంప.

గజగమనలఁ గూడి-కడువేడ్క మీఱఁగా
నిజసదనముఁ జేరె-నీరజాక్షి యపుడు॥

దరువు॥ బిబాసు-రూపకము.

ప్రమథులందఱు తనదు-పజ్జ మెలఁగఁగ శివుఁడు
ప్రమదమున నిజనివా-సమున వసియించెన్॥

(ఇది మొదటినాఁటి సంవిధానము)

(రెండవనాఁటి సంవిధానము)

వ. అవురా యీవిధాన నిజసదనంబుచేరిన నీరజాక్షి తన శృంగారవనమునకు వచ్చి కొంతతడవు నెచ్చెలులతోడ వార్త లాడిన యనంతరంబ యాసూనశరాసనుచెంతకు నేఁగి, యతని వెంబడి వెడలి నీరజాసను సభచేరునంతకుమున్నె యన్నలువ కొలువుకూటమునకు వచ్చువిధమును కొలువున్న యన్నలువ చెంగటికి ఫాలలోచనుఁడు కుటిలకుంతలయుఁ దానును వచ్చి తమవృత్తాంతమంతయుఁ దెలుప, వారల వాదుతీర్చు నెఱవాది తనము తనకులేదని తలంచి యవ్విరించి వారలుం దానును క్షీరవారిధినుండు వారిజాక్షుని సమక్షంబునకు నేఁగువిధమును జూడ నవధరింపుము నాస్వామి.

కై వారము॥ శతముఖ చతుర్ముఖప్రముఖసుమనో మనోవినోద
కర సభాంతరాళ! శ్రీగోపాల! పరాకు.

దరువు॥ పరజు-ఆది

అందె కరమున నలరు-నలి వేణులను గూడి
యిందుముఖి సొంపునను-శృంగార వసిఁజేరె।

ఉత్తరప్రత్యుత్తరము-పదము॥ రామకవి-రూపకము.

ఇందు బింబమురీతి-నెసఁగు నీమగతాల
యందె చక్కఁదన మెంతని యెంతునమ్మా॥
అందె సోయగమె కొని-యాడెదవు హాయని బిరు
దందె కైకొన్న సా-హస మెన్నవలదా॥
ఇదియునొక సాహసమె-నేనతని నాట్యమునఁ
గదిసి గెలిచిన యపుడు-గద నాదు ఘనత॥
అదరుబెదరును లేక-యాట వినుపించు ని
న్నెదిరించు పాటివా-రెవ్వరున్నారె!॥
పేరణి వినిపించు-వితమునఁ దనుమించు
వారెవ్వరనుచు గ-ర్వము నతఁడుగాంచు॥
ఆరజము మీఱ నీ-వాట వినిపింపఁగా
నీరీతి వినిపింప-నేర్చునే యతఁడు॥

అమ్మ॥ ఓ నెచ్చెలులారా! మనము నీలకంఠుని సరసకుఁ
బోదముగాని రారే.

చెలులు॥ కానీవమ్మా కొమ్మా.

దరువు॥ అసావేరి-ఆట.

మునువున్న శృంగార-వనమునకును శంకరుఁడు॥
గొనబు మీఱఁగఁదాను-గొలువుండె నపుడు॥

దరువు॥ నాయకి-ఝంప.

శృంగార మమరఁగాఁ-జెలఁగు శంకరుఁజేర
నంగనామణి వచ్చె-నందియలు మొరయ॥

అమ్మ: నందనమయ్యా యిందు కళావతంసా!

స్వామి: వినవే కన్యకామణి! మనము కంజసంభవు సభకుఁ
బోదముగాని రమ్మా.

అమ్మ: మంచిదయ్యా మహానుభావా!

దరువు॥ ధన్యాసి-ఆట.

కాలకంఠుఁడు కాళికాదేవి వెంటరా
హాళి మీఱఁగ నబ్జభవుఁ జేరవెడలెన్॥

దరువు॥ అసావేరి-రూపకము

కలువడంబుల మీఱు-కలువడంబుల నమరు
చలువ చప్పరమున నలువ-కొలువునకు వచ్చెన్॥

దరువు॥ సారంగ-ఝంప.

తేజంబు మీఱఁగా-దిక్పాలకులఁ గూడి
జేజేలదొర యజుని-జేరఁగా వచ్చెన్॥

బ్రహ్మ: ఇంద్రాదులార! యిక్కడఁ గూర్చుండుఁడు.
దేవతలు: కానీవయ్యా కమలసంభవ!

దరువు॥ మలారు-రూపకము.

వెనుకఁ గొందఱు మునులు-వినయాన రాఁగాను
సనకాది మునులజుని-సభఁజేరి రపుడు

బ్రహ్మ: సనకాది మునులారా యిందుఁ గూర్చుండుఁడు.
మునులు: మంచిదయా మహానుభావా!

దరువు॥ తోడి-ఝంప.

కాళియును శంకరుఁడు-కంజసంభవుఁ జేరి
హాళిమీఱఁగ వచ్చి-రతివేగమునను

స్వామి: కంజసంభవ! నేను నీకు నంజలి ఘటియించెదనయ్యా
బ్రహ్మ: ప్రమథనాయకా! నాదు ప్రణామంబులంగీకరించి
యీరత్నసింహాసనంబునఁ గూర్చుండ వలయునయ్యా.
కాళికాదేవి, రత్నపీఠంబున నుండుమా.

అమ్మ: మంచిదయా దయాసముద్ర!
బ్రహ్మ: ఓనిటలాక్ష! ఇందీవరాక్షియు నీవు నిచ్చటికి వచ్చిన
కార్యంబు వివరింపవలయు నయ్యా!

స్వామి:

ఉ॥ తిల్లవనంబులోపలను తేజము మీఱఁగ వేఁటలాడియీా
చల్లని నీడనుల్లసిలు సంపగితోపునఁ బవ్వళింప నీ

పల్లవపాణి నాబిరుదు బంగరుపెండెముదోఁచి వాదుసం
ధిల్లఁగ నీదుసన్నిధిని నిచ్చనటింపఁగఁబిల్వ వచ్చితిన్॥

కాళికాదేవి: వినవయ్యా సదయహృదయా !

క. నరులందఱు భళిభళియం
దురు నేనటియించుతఱి ననుంగని యాటన్
నెఱవాదినైన నాముం
దర మేదిని బిరుదు పూనఁదరమె మహాత్మా॥

పదము॥ కల్యాణి—ఆట.

కనుఁ గొనుమయ్యా జాగుసేయక
వనజసంభవ, నాట్య—వైఖరు లన్నియును।
అలయికలేక చెన్నగురీతి గుజరాతి
పొలమునే వినిపించు—పోణిమి నేర్తున్॥
బింకము మీఱఁగాఁ—బెనుబాళి పదచాలి
కొంకక వినిపించు—పొంకము నేర్తున్॥
సంతసము మీఁఱఁగ—సభనున్న జనులెన్న
వింతగా జక్కిణి—వినిపింప నేర్తున్॥

స్వామి: పదము—తోడి—ఆట.

నటన విద్యలునేర్చు—నలినాక్షులు వేరె
యిటువంటి జాణ నె—చ్చటఁగాననయ్యా॥
ఈయింతి ముచ్చట—లెల్లఁ జెల్లనాట్యము।
సేయభాళిని సభను—జేరిన దయ్యా॥

ఇంతకన్న వేడుక-యే మున్నదయ్య యీ
యింతిమాట మీఱక-యేను నటియింతున్॥
పదఁతి, భావము తెలుఁగు-పరికించి నీ విపుడు
నుడివి నటువలె-ను నేను నిజము.

బ్రహ్మ: వినుమా కాళికాదేవి !

పదము॥ పంతువగాళి-ఆది॥

భరతశాస్త్రసరణిఁ-బ్రకటించి యీ ధరణి
బిరుదు వక్కాణించు-హరుదరి యితఁడు ॥౧॥
ఇతని బిరుదముదో్రిచి-యేపున నటియించు
చతురత గాంచిన-జాణవు నీవు ॥౨॥
గొల్లపల్లెను ముద్దు-గులుక నటియించు
నల్లదేవర తెలియు-నటన వైఖరులు ॥3॥

క. అటుగనుక మనము హరి చెం
గటికేఁగిన నా ఘనుండు కడుఁబేర్మిని మీ
నటనంబు చూచి తాన
చ్చట నన్నియుఁ దేటపఱచు సమ్మదమొదవన్.

నారదుఁడు: మంచిదయా మహానుభావా !

దరువు॥ భైరవి-ఝంప॥
సురలు మానులు నజుఁడు-సుదతియును వెంటరా
సరఁగ హరుఁడల పాల-సంద్రమ్ముఁ జేరెన్.

ప్రసంగము: అపురా యీ విధాన నలినసంభవుండు నెంటనంటి మిక్కిలి కంటిదంట యమ్మెచ్చెకంటియుఁ దానును బాలసముద్రింబుఁ జేరవచ్చు వైఖరిఁదెలిసి సకలలోకవృత్తాంత విజ్ఞానవిచక్షణుండైన నలినేక్షణుండు దెలిసివిరాజిల్లు చిరత్న రత్నసౌధమునకువచ్చి విబుధవర్యులు విశ్వకర్మమొదలైనవారలు గొలువ నిండుకొలువుండుసమయంబునఁ దన దండకు నాఖండ లాది సురవరులఁ గూడివచ్చు నా ఖండపరశువు నవలోకించి యఖండానందంబున నమ్మధుసూదనుండు నతని కెదురుగ నేఁగి తోడ్కొనివచ్చి తన కొలువుకూటంబునందుఁ గనువిందు సేయు. కుందనపు గద్దియలను వసియించి వార్తలాడువిధము నవధ రింపుము నా స్వామి.

కైవారము॥ లాటవరాట భోట భోజకాంభోజ నృపరాజి విరా జిత నిజాస్థానమందిర ! సకలలోకరక్షణ ధురంధుర ! పరాకు.

దరువు॥ పున్నాగ—ఆది.

బలుఠీవిమీఱఁగా—దెలిదీవిలో నలరు
కొలువుకూటముఁజేరె—నలినలోచనుఁడు॥

దరువు॥ రామకలి—ఝంప.

మణిసౌధమునవున్న—మాధవునిఁ జేరిరల
ఫణిభూషణుఁడుఁగాళి—బరిహాసదులపుడు॥

బ్రిహ్మాదులు: ఎవ్వరే హెగ్గడీలు ? మారాక వాసుదేవునకు విన్నవింపరే !

హెగ్గడీలు: మంచిదయ్యా మహానుభావా.

పదము॥ జతి॥

తే. గీ. హరుఁడు గాళికాదేవియు సబ్జభవుఁడు
వచ్చి మీ సముఖానకు వత్తుమనుచుఁ
బ్రియముమీఱంగ మీ రెచ్చరింపుమనిరి
క్షీరసాగరశయన ! మీ చిత్తమయ్య.

విష్ణువు: రానీరే హెగ్గడీలు

దరువు॥ సైంధవి–రూపకము.
ముదితహృదయుండగుచు హరుఁడు
ముదితఁగూడి వచ్చుతఱిని
ఎదురుకొనుచు శౌరితానే–యెలమిఁదోడితెచ్చెన్.

హరి: ఇందుకళావతంసా ! యిందుఁ గూర్చుండుమా

ఈశ్వరుడు: మంచిదయ్యా మహానుభావ !

హరి: కాళికాదేవి ! నీవును గూర్చుండుమా.

కాళి: కానీవయ్యా కంజదళాయతాక్ష !

ఈశ్వరుఁడు: వినుమా అచ్యుత ! ఇచ్చొగురుఁబోఁడియు నేనును ఇచ్చటికి వచ్చినకార్యంబు వివరించెదనయ్యా.

పదము॥ భైరవి-ఆది.

కడువేడ్క- మీఱఁగాఁ-గైలాసముననుండి
వెడలి తిల్లవనమున-వేఁటలాడితిని।
అలయికతీఱంగ-నచ్చటి యెలదోఁట
నెలకొని యొకచోట-నిమిరించియుంటి॥
నలువొంద నటియించు-నాబిరుదు పెండెంబు
బలిమిఁ గైకొని వనిత-వాదుకు వచ్చెన్॥
వాదులను దీర్చు నెఱ-వాదివి నీవనుచు
నీదండకై వచ్చి-నెలకొంటినయ్యా॥
వనజగంధులతోడ-వాదింపఁ దగవుగా
దనినుడివి నాదుబిరు దిమ్మన వలయునయ్యా॥

పదము॥ బిలహరి-ఆట.

ఇరువురి విద్యచా-తురి తెలియునందాఁక
హరునకీయను బిరు-దందియ నేను ॥౧॥
వినవయ్య కడునాట్య-విద్య మెఱవడి మెఱయ
వనజాక్ష ! నేఁదిల్లవనమున నుందున్ ॥౨॥
వేఁటాడి యీప్రమథ-విభుఁ డలసిసొలసి యెల
దోఁటలోపల నొక్క-చోటఁ బవళించెన్ ॥3॥
పవళించియున్న తని-పసిఁడి బిరుదందియ
నవలీలగా నొడిసి-యచట నే యుంటిన్ ॥౪॥

నన్నెంచకయె యచట-నాట్యబిరుదముపూని
యున్న యీతనిఁజూచి-యోర్చు టేలాగు ॥౫॥
నటనలీలల నితఁడు-నను గెలిచి యీబిరుదు
కటకము గ్రిమ్మఱఁ-గైకొనుట లెస్స ॥౬॥

హరి: కానీవే కన్యకామణి !
కాళి: వినవయ్యా విధుకళావతంసా !

పదము॥ మధ్యమావతి-ఆది.
నీదండఁ జేరియీ-నీరజలోచన
వాదు నడపించిన-వార్తలు వింటే ॥౧॥
ఆడకే నేవత్తు-ననియెంచి యుంటి
నీడకే వచ్చితిరి-యింతలో మీరు ॥౨॥
ఉల్లమలరఁగ నేనా-తిల్లవనికి వచ్చి
వల్లగా నిరువురి-వాదములు తీర్తున్ ॥౩॥

హరి: అటుగనుక నీవు నీపల్లవాధరయు ధరాతలంబున నుల్లసిలు తిల్లవనంబునకు ముందుగా నేఁగియుండుఁడా॥
స్వామి: కానీవయ్యా కంజదళాక్ష !

దరువు॥ ముఖారి-రూపకము.
కొలువున్న యా-నలినలోచనుఁ జేర
నల విశ్వకర్మ తా-నతివేగమున వచ్చె॥

హరి: వినవోయి విశ్వకర్మ!

క. హరుఁడు నటనంబు సలుపఁగ
హరువగు నొక కనకసభయు నను వొందఁగ మే
మిరవుకొనఁదగిన యొకమం
దిరమును గావింపవలయుఁ దిల్లవనమునన్॥

విశ్వకర్మ: వినవయ్యా వనజాక్ష!

తే. స్వామిచిత్తంబుఁ దెలిసినవాఁడనగుట
భవనయుగళంబు నిర్మింపఁ బనిచినాఁడఁ
దగినవారల నేనట,, దామసంబు
సేయ కచటికి విజయంబు సేయుమయ్య.

హరి: మంచిది. అటువలెనే వచ్చెదను. నీవు నచ్చటికిరమ్ము.

దరువు॥ మోహన–ఆటతాళము.
మురభంజనుఁడు పనుప–ముదితతో వెడలి యా
పురశాసనుండు సొంపునఁ దిల్లవనికేఁగె॥

దరువు॥ ఉశాని–జంపె.
తనకొలువులోన నుం–డినవారి వెంటర
మ్మని నుడివి హరిసేరె–నంతిపురమపుడు॥

రెండవనాటి సంవిధానము ముగిసినది.

మూఁడవనాఁటి సంవిధానము

ప్రసంగము॥ ఔరా యీవిధాన ననిచిన వేడ్క శ్రీకంఠు ననిచి వైకుంఠవాసుఁడైన వాసుదేవుండు వాసవచతుర్ముఖ ప్రముఖ సురవార పరివారసహితుండై తిల్లవనంబుచేరు నంతకు మున్న యంతకాంతకుఁడు విశ్వకర్మనిర్మితంబైన కనకసభాంతరమునకు వచ్చి యచ్యుతునకు నెదురేఁగి తోడ్కొనివచ్చు విధంబును, గౌరి యవతారంబైన యవ్యాజిశాక్తిస్వరూపంబు ప్రకటమగు తెఱఁగున వాదుమీఱి యవ్వనితయుఁ దానును మదనవిదారి నటనంబుసలిపెడుదారి గుడుసుకైదువుదునేదారి మొదలైన వేలుపుదొరలు మేలు మేలనిమెచ్చి వారలవాదు తీర్చువిధంబును జూడ నవధరింపు నాస్వామి.

కైవారము: సకల సురాసుర నికరానంద ఘటన పటుతరనటన
విద్యాతిశయప్రకటన ధౌరేయ ! గోపాలరాయ !
పరాకు.

దరువు॥ కాంభోజి—ఆది.

అనువుమీఱ విశ్వకర్మ—యలవరింప నందమయిన
కనకసభను హరుఁడుచేరఁ—గా వచ్చె నపుడు.

దరువు॥ శంకరాభరణము—ఆది.

హరియు నంబుజభవుండు—నమరేంద్రుఁడును సురలు
వరవిభవమునఁ దిల్ల—వనిఁ జేరిరపుడు॥

దరువు॥ ముఖారి_జంపె.

వరపాంచజన్య నిస్స్వనము విని యెదురేఁగి
స్మరశాసనుఁడు హరిని సభకుఁ దోడ్కొని తెచ్చె॥

శివుఁడు: ఓ జలజదళాక్ష ! యీ యుపరంజిపీఁటమీఁదఁ గూర్చుండి నీవెంబడి వచ్చినవారల నుచితపీఠంబుల నుండ నియమింపుమా.

విష్ణువు: మంచిదయా మదనశాసనా ! ఇంద్రాదులారా ! యిక్కడఁ గూర్చుండుఁడు.

దరువు॥ దర్బారు_

సకల దేవవరులు_సంతసంబున వచ్చి
రకలంక హృదయులై_యాసభనుజూడన్॥

దరువు॥ అఠాణా_రూపకము.

వలనొప్ప హరునితో_వాదుమీఱి నటింప
నలకాళికాదేవి - యాసభను నిలిచెన్॥

విష్ణువు: వినుమయ్యా విధుకళావతంసా !

కం. ఈవనిత విద్యమెఱనడి
నీవనిలోనుఁడఁ జెల్లనిచ్చునె బిరుదుల్
వేవేగ వాదకథలను
గావింపఁగ పట్టికట్టకన్ జెల్లదుగా.

శివుఁడు:

గీ. సరసములకేమి శౌరి యీచానయాడి
నన్ను గెలుచుట నిక్కంబు నాదుకటక
మేనొసంగిన బిరుదుగాఁ బూనెనేని
సమ్మతించెద వాదులు చాలునయ్య.

కాళికాదేవి:

కం. ఇందఱు వినుచుండఁగ నా
ముందఱ నితఁడాడు వెంగెముల సుద్దులునే
విందునె ! గోవిందుఁడ, నీ
విందుండఁగ దుడుకువార్త లితఁడనఁదగునే !

వ. అటుగనుక నీకనకసభాంతరంబున వెంగెపుమాటలనక నెమ్మనమలర నటనంబుసలుప నెమ్మనవలయునయ్యా.

శివుఁడు: వినవే లతాంగి !

పదము॥ సావేరి–ఆది. (వాక్యోపవాక్యములు)

నగరాజకన్యక–వగునీవు లివమీాఱ
మిగుల మెఱవడినాడి–మెప్పించనేర్తువా॥
స్థాణుభావమున ని–చ్చలును నమరిన నీదు
తాణ తెలియు నాచెంత నె–జాణతనములా॥
ఘనజఘనభరమూాను–తనువు గాసిలునటుల
నవబోఁడి, జంటగా–నటియింపనేర్తువా ?

భీమనామముఁ బూని-వినువాఁక దాల్చిన
సామి, నాతో నీవు-జాతులాడుదువా ?
అడుగిడెడునపుడె కం-డెడు పదములను నీవు
విడివడి నాదు వెం-బడి నాడ నేర్తువా ?
ఒకమూల యందొదిగి-యుండియాడెడు నీవు
ప్రకటముగ సభను న-ర్తన మొనర్చుదువా ?

విష్ణువు: వినుమా వామదేవ ! ఈవామలోచనయు నీవును మాటలు పెంచనేల ? మీయాటల మెఱవడిఁ బరీక టింపుఁడు.

అసావేరి॥ ఝంప.

ద్వారకాధిపు నటన పరవిఘుతు మిరే-తు మెచ చాతు పదపదు
మభంజన వరుసామి రే। ధీరు రే। భక్తమందారు రే॥
బుధజనాధారు రే। మేరునగధీరు రే॥ జీవు॥

దరు॥ దరబారి-జంపె.

గజరాజగమన యూ-గౌరి వేడుకమీఱి
గుజరాతివగ వింత-కోపుల నటించెన్॥

జక్కిణి॥ ధన్యాసి-ఆది.

సకలనటన విభేదచమత్కార ప్రకార ప్రకటనకరణి సమ
రధు నటనుతు మేటె భోజాణు రే-నటనసురధామును రె
సురుచిరమ్ముగాణు కొణు రే . . . . .

ద॥ జక్కిణి వగఁజూచి సభవారు దలయూఁచి
యక్క-జంబనుచుఁ గొని-యాడ శంకరుఁడాడె॥

ద॥ సౌరాష్ట్రిము-జంపె.
చంద్రిముఖయును శివుఁడుఁ-జాల నింపగులీల
నింద్రాదులును హరియు-నెంచనాడిరి సభను॥

దరువు॥ ధన్యాసి-ఆట.
ఒకపాద మున్నతమొనరించి శివుఁడాడ
శుకవాణి సభను నిల్వక తొలఁగె నవల॥

విష్ణువు: వినవయ్యా నటరాయ!

కం. ఒచ్చె మొకింతయు లేకయు
నిచ్చట నటియించినట్టి యిరువురి నేర్పున్
మెచ్చె సభయెల్ల మీకున్
వచ్చె మహత్వంబు చాలు వాదులిఁకేలన్॥

విష్ణువు: పదము॥ ధన్యాసి-రూపకము.
కనుఁగొంటి నిచట నేను-గను విందుగాను
వినవయ్య నటరాయ-మనసెంతొ చల్లనాయె॥
మేలిమెంచి యెల్లవారు-మేలు మేలనికొనియాడఁగాఁ
జాలవింతల వగల-జక్కిణి వినిపించు వితము॥

లివమీాఱ నటియించు-హావణికలు మెఱయఁగాఁ
గువలయాక్షి నటియించు-గుజరాతి పొలమురీతి॥
ఎనలేనిమై చక్క-దనము-ఘనము నయము జాణతనము
గనిపించఁగఁ బదచాలి-వినిపించిన నిండుసొగసు॥

పదము॥ తోడి-ఆది.

స్వామి: ఎంత నీవు దయచేసితివి-యిభరాజవరదా।
వింతసేయక యిచటికి-విజయము చేసితివి॥
నీలవేణియును నేను-నిను వేడినంత నె
పాలసముద్రముననుండి-బయలుమెఱసి చేరితివి ॥౧॥
బడలికలను జూడక యే-భావమ్ము రంజిల్లఁగఁ
దడవుగ నీసభను సం-తసమెసఁగ నెలకొంటివి ॥౨॥
కృపయుంచి మదిని భేద-మెంచక వచ్చిన నీకు
నుపచారముల నుడువు లే-మున్నది నీరజదళనేత్ర ॥3॥

విష్ణువు: వినవయ్యా విధుకళావతంసా ! నీవింత యుపచరిం
చుట వింతమైయున్న యది. మీాయిరువురి నటనచాతురిఁ
బరికించి యుల్లమెంతయు రంజిల్లె. అటుగనుక నీకనక
సభామధ్యంబున నీగంధగజయానను గాంధర్వవివా
హంబున లాలించి వినోదలీలలం దేలించి యాపెనెడఁ
బాయక కనకసభానాయక సమాఖ్య విఖ్యాతంబుగా
నొనర్చి మహోల్లాసంబున నిత్యనివాసంబు సలుపుచూ

క. సార సలిలపరిభూత వి
సార సమూహప్రచార సముదంచిత కా
సార సముదీర్ణ పాండర
సారసవని నేను నీదు సరసనెయుందున్॥

శివుఁడు: మంచిదయ్యా మహానుభావా !

పరిసంగము: అవురా యీవిధంబున మిక్కిలి నాన తన మనంబున నానఁ దిల్లయనుచాన యాటచాలించి మాటున కేఁగి యున్న సమయంబున నమ్మధుసూదనుండు మదికింపునాట నాడినమాట జవదాఁటక నటరాయఁడు నమ్మోహనాంగిని గాంధర్వవివాహంబున నంగీకరించు విధముచూడ నవధరించు నాస్వామి !

కైవారము: సమరూపలావణ్య సౌందర్య వశీకృతాష్టమహిషీ
కళ్యాణసంతుష్ట నిజాంతరంగ! గరుడతురంగ ! పరాకు.

దరువు॥ వసంతభైరవి_రూపకము.

హరి కనుంగొన హరుఁడు_అలతిల్లయను నింతి
కరము కరమునఁ జేర్చెఁ_గనికరం బెసఁగ॥

స్వామి: వినవే లలితాంగి ! మనము తనువులొకటిగ మెలఁ
గిన తెలుఁగు నీవెఱుఁగవే ! ఇంక నీమదిఁ గలంకఁదీఱి
సుఖంబున నుండుమా.

అమ్మ: మంచిదయా ప్రాణనాయకా !

విష్ణువు: వినవయ్యా చంద్రావతంసా ! ఈ యింద్రాదులు నేనును విశ్వకర్మ నిర్మితంబైన మణిసౌధంబున నుండెద మయ్యా.

శివుఁడు: మంచిదయ్యా సదయహృదయా ! వినరయ్యా సురాసురులార ! మీరలిచ్చట వసియింపుఁడు.

దేవతలు: మంచిదయా మదనజనకా !

దరువు॥ ఎఱుకలకాంభోజి_జంపె.

హరి యానతి యొసంగ_నలతిల్ల వనినపుడు
ఇరవొంద నెలకొనిరి_సురలు నసురులును॥

దరువు॥ గౌళిపంతు_ఆది.

నెఱతనమున విశ్వకర్మ వింతగ
నిర్మించిన మణి మందిరమున।
హరియుఁ దిల్ల గోవిందుఁ డను పే_
రంతట నెగడఁగ నెలకొనె నచటన్॥

దరువు॥ కళ్యాణి_ఆట.

కనకాంబరునిఁ బనిచి_కడు వేడ్క_ శంకరుఁడు
వనజలోచనఁ గూడి_వసియించె సభను॥

మూఁడవనాఁటి సంవిధానము ముగిసెను.

నాల్గవనాఁటి సంవిధానము

ప్రసంగము॥ ఔరా యీవిధాన నాదానవారి నిజనివాసంబుచేరి వారిజభవాదుల వారి వారి భవనంబుల నునిచి నెల కొని యున్నంతఁ, గల్యాణగిరిశరాసనుండు కల్యాణమహోత్సవ సంతుష్టాంతరంగుండై చంద్రవదననుగూడి చంద్రశాలకు వచ్చి యచ్చిగురుఁబోఁడితోడఁ గవగూడి సరసలీలల వార్తలాడువిధము విన నవధరించు నాస్వామి.

కైవారము॥ వల్లవీపల్లవాధర మదనకదనమహోల్లాసకర
శృంగార వచనవిలాస! ద్వారకానగర నివాస! పరాకు,

దరువు॥ ఘంటారవము—రూపకము.

నీలవేణితోడ సరస—లీల వార్తలాడే శివుఁడు
చాలవేడుకలరఁ జంద్ర—శాలఁజేర వచ్చెనపుడు

దరువు॥ కేదార—ఆది.

చంద్రశాల వసించు—శంకరునిఁ జేరఁగాఁ
జంద్రముఖి తావచ్చె—సకియలనుగూడి॥

అమ్మ: వినవయ్యా నటరాయ! నీబిరుదు గండపెండేరము గైకొమ్మా.
స్వామి: వినవే ముద్దులగుమ్మ! ఈగండపెండేరము నీపాద మున నీవే ధరించుకొమ్మా.

అమ్మ: కానిమ్మా ప్రాణవల్లభ !

స్వామి: వినవే కలకంఠి ! నిన్ను గలలోనఁ గలసిన నాడు తెఱంగు నీవెఱిఁగియుందువా ?

అమ్మవారు: వినవయ్యా నటరాయ ! నీ మాయలన్నియు నేఁటికిఁ బ్రకటమాయె. ఇన్నివింతల నన్నేలయించ న్యాయమా ?

ఉత్తర ప్రత్యుత్తరములు

పదము॥ కాంభోజి—ఆట.

తొలుదొల్తనే నాదు తెఱఁగు— తెలియున
టుల దయచేసితే।
చెలువుఁడా నిన్ను వాదులకుఁ—బిలుతునా
యెదుట నిలుతునా।
నెట్టన నీవునేర్చు విద్య—నెగడఁజేయుమ నని యెంచి నీ
గుట్టు బయలుసేయక నేనిడుము—కొంటినే
యోర్చియుంటినే।
సాహసమున నన్నెంచక—సారె నేనాడినవార్తలు
మోహనాంగ, తాళుకొమ్మని—మొ్రక్కితి
నిపుడు దక్కితి॥
నానాసభలలోన నిలిచి—నానాఁట నీవనుమాటలు
వీనులకు విందుగా నేను—విందునే
మెచ్చుకొందునే।

నేను మిక్కిలి గోలనంటి నీమదినెంచి నన్నేలుము
నానేరము లెంచక యిఁక-నాప్రాణనాయకా
చౌక సేయక॥
నేరమేమున్నది నీవల్ల నీరజాక్షిరో-నావలపు
వారకముసేయనే నీదయవాఁడనే-కల్లలాడనే॥

పదము॥ ఆహిరి_ఆది.

గానవిద్యయందు హొయలు_గా నటించు వితమునందు
గాన నీకెన యీభూమిలోన।
నీమీఁది యనురాగాన సననే మదగజయాన ॥౧॥
మానవతిరో మరుని పదమాన నేను నినుగూడక
మాన, నిచ్చకము లాడలేనే నీ_మదిలో నను
మాన నేల నిజమే నుడివేనే॥
సన్నుతాంగి,యిచటిచెలులు_సన్నచేసి తొలఁగి రవల
సన్నజాజిశయ్యపై రావే మరుకేళి నొక్క—
సన్నఁజాతు మనవిగైకోవే ॥౨॥

పదము॥ గౌళిపంతు-ఆట.

నన్నేలుకోవె యోభామ-
నన్నేలుకోవె నాజీవము నీవె॥
నినుజూచి నప్పుడే-నిండుఁ గౌఁగిట గుత్తు
ననుచు నెంచుకొంటినే-అప్పుడే నేనీ

మనసుచూడఁ గంటినే_ఏమందునో
ఘనుచు నెఱచి యుంటినే॥ ఓభామ॥ ॥౧॥

ఎలఁదోఁట నలుపువ్వులు మరునితూపుల
వలె మనసు గరగించెనే_అంతలోనే
యలరువిల్తుఁడు పోఁచెనే_నాఁటినుండి
వలపు మిక్కిలి మించెనే ॥౨॥

సన్నతాంగిరో సర_సగఁ గౌఁగిలియీక
యున్నఁ దాళఁజాలనె_యెప్పుడెప్పుడంట
యున్నాను జాగేలనే_నినుగాక యొక
కన్నియ నీకనేలనే॥

దరువు॥ ఆహరి_ఆట.

మొనపంట నొకరొకరి_మోవు లానియాని
కొనగోటఁ దళుకుఁజెక్కులఁ జీఱిచీఱి।
ఘనువొంద బిగువుఁగౌఁగిట గుచ్చిగుచ్చి యా
ఘనుఁడు గౌరియు సొం_పున నెనసిరపుడు॥

పదము॥ పంతువరాళి_ఆట.

కలిసితివి సమరతుల_గలిబిలిగా నిపుడు
వెలిచె వెలిచేయుఁబెనఁగు_వితము మీఱఁగను।
నామీఁద దయయుంచి_ననశయ్యపై నుండి
మోము మోమునఁజేర్చి_ముద్దుపెట్టుచును।

గాము తంత్రములెల్లఁ-గడుఁ దేటగా నుడివి
వేమాఱు విడెమొసఁగి-విడెము గైకొనుచు ॥౧॥

మనసు రంజిలురీతి-మైనిమిరి కరమునను
దనువు తనువునఁ బెనఁచి-దగఁ గౌఁగిలొసఁగి।
ఘనమైన తమకమున-గళము గోరనునొక్కి-
మొనపంటి మోవాని-మోవి యొసఁగుచును ॥౨॥

కడనున్న నెచ్చెలులఁ-గనుసన్న చేఁ బనిచి
తొడను దొడ గదియించి-దుసుకు మీఱఁగను।
కడుమేను సోకించి-గళరవంబులచేత
వడిగ నను వలపించి-వలపు మీఱఁగను ॥౩॥

పదము॥ భైరవి-ఆట.

నేఁటికి నిజమాయెరా యోనటరాయ-మిక్కిలి మమత
నాఁటికిఁ గలలోన నన్నేలిన వితము॥
మోవియాని చెక్కిలి బాళిగాముద్దు-పెట్టెడు హాళి
యోవన్నెకాఁడ, నాభావమున నెన్నఁగా ॥౧॥

గారవించు హాసువు-కౌఁగిలించు ముసువు
సారె సారెకు మనసుఁ-జాలఁ గరగింపఁగా॥
తమి గొంచునందము-దయనేలు చందము
సమరీతిఁగా నుండఁ-జక్కనిసామి ॥౨॥

సమపదము॥ ముఖారి_ఆది.

మెఱుఁగు నీలములఁ గేరుచు_మిగులఁ గప్పుజిగిని మీఱు
కురులుదువ్వి కొప్పుఁబెట్టెనే_సంపంగి విరుల
సరులు ముద్దుగుల్కఁ జుట్టెనే।
తలిరుఁబోఁడి మకరికలను_దావికుంకుమ రసమునను
దళుకుఁ జెక్కుళ్లపై వ్రాసెనే_రవికందముగను
తెలిగందము మేనఁ బూసెనే॥
నెఱతనమున నన్నేలితివి_సురటిచే విసరుచు నీ
సురత కేళీశ్రమముఁ దీర్చెనే_కౌఁగిటఁ జేర్చి
సరగ మదికిఁ బ్రియముఁ గూర్చెనే॥

అమ్మ: మంచిదయా ప్రాణనాయక !
స్వామి: ఓ యలరుఁబోఁడీ ! విరులపోఁడిమి నలరు నిచ్చటి
యెలదోఁట చక్కఁదనము ముచ్చటమీఱఁ గనుఁగొం
దముగాని లెమ్మా.
అమ్మ: వినవయ్యా నిటలలోచన ! నీ వానతిచ్చినయటులనే
వెంబడిన వచ్చెదను. నాదు కైదండ గైకొమ్మా.

దరువు॥ ఘంటారవము_ఝంప.

కాళికాదేవి తన కైదండ నొసఁగ వన
కేళి సలుపఁగ వెడలె_గిరిశుఁ డలరుచును॥

ప్రసంగము॥ ఔరా యీవిధాన రాజశేఖరుఁడు కేళినీ... కేళీ నల తిల్లయను నతివయుల్లమలర రేయెల్ల విహరించిన యనంతరంబ తాను నవ్వనజగంధియు వనకేళియుఁ గంతు కేళియు జలకేళియు నొనర్చు విధముచూడ నవధరింపుము నాస్వామి !

కైవారము: ఆరామ విహారాది వివిధక్రీడాపర క్రీడావతీ లాలన నూతనపాంచాల ! కాంచనచేల ! పరాకు.

దరువు॥ నవరోజు-ఆట.

రమణీమణియుఁ దాను-రజతగిరియందుండు
రమణీయమైన యా-రామంబు చేరెన్॥

స్వామి: ఓరామాలలామ ! యీప్రమదవనంబునందలి దవ నంపుఁ బాదులకెలనఁ బాదుకొని మీఱు కురువేఱు జొంపముల చెంగటి సన్నజాదులు వలగొన్న సురపొన్న గున్నలు మొదలైన నగముల గములఁ గ్రొన్ననలు ముదముమీఱంగఁ జిదుముదముగాని నెచ్చెలులఁగూడి యిచ్చటికి రమ్ము.

అమ్మ: వచ్చెదనయ్యా హృదయనాయకా !

పదము॥ మధ్యమావతి-ఝంప.

స్వామి: నెఱవాదులగు నీదు నెచ్చెలుల జతగూడి
విరవాదులను నీవు-వెలఁది, గైకోవే।

అమ్మ: పెన్నీటికొలనిదరిఁ-బెంపొందు నెఱతావి
పన్నీటి ననలెల్ల-భవుఁడ, కైకొమ్మా॥

స్వామి: వెఱవక చిరుతేంట్లు వెఱపించునని నీవు
కురవకమ్ములఁ గొమ్మ విరులఁ గైకొమ్మా॥

అమ్మ: సేవంతులకు రాను-నిజముగను నుడివెదను
సేవంతులను నీవు-శివుఁడ, గైకొమ్మా॥

స్వామి: పెన్నెఱుల కొప్పునకుఁ జెన్నలరు కస్తూరి
గన్నెరులు కోసెదనె-కానుక చేసెదనె॥

అమ్మ: పరువమ్ముగా నిండు-పఱపగు పాములనమరు
మరువమ్ములను నీవె-హరుఁడ, గైకొమ్మా॥

ఉత్తర ప్రత్యుత్తర దరువు

పున్నాగవరాళి-ఆట.

అమ్మ: మొల్లమొగ్గలు చిదిమి-మొల్లమిగ నటరాయ
చెల్లుబడిమీఱ నీ-శిరమునను జేర్తున్ ॥౧॥

స్వామి: కన్నెగేదఁగి విరులు కన్నె, నేనే తెచ్చి
తిన్నఁగాఁ గురులఁ బొందికసేతు నీకు ॥౨॥

అమ్మ: మరువ కర్వ్యోడ నమరు-మరువములు చేకొనుచు
హరువుమీఱఁగ నిన్ను-హరుఁడ, పూజింతున్ ॥3॥

స్వామి: పొగడపువ్వులఁ గొనుచుఁ-బొగడొందు నట్టి సర
ముగఁ గూర్చి నీదుగళ-మున నుంతు నతివ ॥౪॥

అమ్మ: కడమ విసలందఁగా-గడిమిపువ్వులఁ గోసి
వడిగఁ బాశ్రితేశ, నీ-పాదముల నుంతున్ ॥౫॥

స్వామి: నగుచు నీపున్నాగ-నగజనితమగు విరులు
తిగిచి నేనీకు బం-తిగఁ జేర్చియిత్తున్।

దరువు॥ నాదనామ-ఆది.

చిమిమిరి పువ్వుల శివుఁడు గొనియు-దీవె తునలన్
మొదలు తుమ్మెనలన్-గదిమి, పూఁబోదలన్॥

స్వామి: వినవే కన్యకామణి ! మనము కందుక విహారము
గావింతముగాని రమ్మా.

అమ్మ: మంచిదయ్యా మహానుభావ !

పదము॥ బిలహారి-రూపకము.

కరమునఁ దానందిన తఱిఁ-గమలదళమ్ములనఁగ నీ
కరతలకాంతులు కెంపుల-కై పడి నలరంగా ॥౧॥

పరికింపఁగఁ దగుబంతిని-బడఁతిరో, కైకొనియాడుము
సరస మెలంగెడువారలు-చాల నుతింపఁగను ॥౨॥

ఒఱపుగ ధరపైనుండియు-నుబికెడుతఱి నీమైజిగి
పరమగు తెలిముత్తియముల-భాతిని బర్వఁగను।
పరఁగెడుబంతిని కైకొని-పాశ్రితేశ్వర, నీవాడుము
పరిపరి రీతులఁ దగులయ-వంచన లెనయంగన్ ॥౩॥

దరువు॥ మలాయు–ఆది

ఇంతులు గూడుక–యింపుగ నాడిరి
బంతులఁగైకొని–భవుఁడును సతియున్॥

స్వామి: ఓ నీహార గిరితనయ, కందుక విహారము చాలించి
జలకేళి సలుపుదముగాని రమ్మా.

పార్వతి: కానిమ్మా కైలాస నివాస !

దరువు॥ కాంచి–ఆది

హరుఁడు నలకాళికయు–ననుఁగుఁ జెలులనుగూడి
సరిగఁజేరిరి కొలను–జలకేళి సలుపన్॥

స్వామి: పదము॥ సావేరి–ఆట.

నెఱచక్కఁదనమున నీదే నేను–నిజముగా బలికేనే।
ధరణిలో నింతులున్నా రే–తరుణిరో నీహొయలు వేఱే॥
కొలనిలోఁ దేటనీట మిగుల–గుంపులు గూడుక మెలఁగు
బెళుకు బెడఁగుమీల లీలల–బింకముమీఱ నేలు॥
నీనిడు వాలు తెలిగన్నుఁ గవడాలు ఈ – కలువ రేకుల
కెటులఁ గలుగఁజాలు॥
ఓభామా ! ॥ మెఱుఁగుబోఁడి, నిద్దమైన–మెఱుఁగు
టద్దములఁ గేరుచు.
నొఱపుమీఱి పగలు తేలు–నుల్లాపమును జెందు॥
నీ నెమ్మోము నెఱచక్కఁదన మెందు।

పెంపొందు। తామర లెటువలెఁజెందు ॥ఓభామా॥

ఏపుమీఱు నిభకుంభముల_నెంచకగట్టి పొంకాన।
చూపట్టు నీకుజోడు లేని_సోయగము హెచ్చు నీ
గుబ్బలకు॥
మాపటితఱిని విచ్చు నీపక్క_నల_నైపు లెటు లెనవచ్చు
॥ఓభామా॥

అమ్మవారు: పదము॥ కేదారగౌళ_ఆది.

కనుఁగొంటివా యిపుడు_కనకసభాధ్యక్ష! కమలదళాక్ష!
ప॥ చెలువైన నీమోముకళను_జెందవలసి కొలనిలోపలనుండి
నలువొందు తేటజలములను తపము_
సలుపురీతి నలరు తెలిదామరలను॥
ముదముమీఱఁగ నీయాఁదలను_మిగుల
ముద్దుగులుకు చందురుకళను_జూచి
పదరకకొల్చు నైపులను_నిచట।
గదలక మెదలకయుండు_కలువగుంపులను ॥2॥
కొమరారు హరినీలములను_గేరి
యమరు నీగళము చాయలను_జూచి
తమబలగమనుచుఁ జెంతలను_జేరి
గుమిగూడి మెలఁగు నీకొదమ తేఁటులను ॥3॥

శివుఁడు: ఓయంగనామణి! మాచెంగట నలరు చెంగల్వవిరులను, గొనియాడఁదగిన తామరలను, గుందనపుటందెలను, జిమ్మనగోవ్రులను, జూడరమ్మా చెలులవెనుకఁ జనక నిలువుమా॥

దరువు॥ ఆహిరి_ఝంప.

రాజీవనయననయగు_రమణి రంజిల్లి
రాజీవముల నేసె_రహిని శంకరుడు॥

దరువు॥ తలితపంచమము_ఆట.

చెలువ రాజసమెసఁగఁ_జెంగల్వలనువ్వోఁ
జెలువరాయని శివునిఁ_జెల్లుబడి మీఱన్॥

దరువు॥ హిందోళ_వసంత.

తన కుందనపుటందెఁ_దనరు పన్నిటిచేఁ
దన కుందరదన మది_దవ్వుఁ డలరఁజేసెన్॥

దరువు॥ నాటకుంజరి_ఆది.

నీలాల సంతనను_నెఱయు చిమ్మనగ్రోవి
నీలాలకయుఁబూని_నీట శివునించెన్॥

దరువు॥ వసంత_ఝంప.

జతనంబుగా సలిపె_జలకేళి నెచ్చెలుల
జత నంబుజాక్షి సర_సమొలంగ శివుఁడు॥

శివుఁడు: ఓమచ్చెకంటి, యీపకు వచ్చి తడవాయె మన కుంజ
నపుమేడకుఁ బోదముగాని రమ్మా॥

పా: మంచిదయ్యా మహానుభావా!

దరువు॥ రామకవి_ఆట.

జలకేళి చాలించి_కోలను వెల్వడి వచ్చి
చెలులతో జతగూడి_చలువలు ధరించి।
చలువగంద మలంది_సతియును శంకరుఁడు
నలువొంద నిజసద_నముఁ జేరి రెలమి॥

దరువు॥ కల్యాణి_ఝంప.

ఆగౌరియును శివుఁడు_నలకనకసభ సఖిల
భోగంబు లనుభవిం_పుచునుండి రచటన్॥

ద్వి. అని యనివార్య శౌర్యాన్వితుపేర
ననుపమ సత్కీర్తియగు శౌరిపేరఁ
గృష్ణచారిత్రకీర్తితుఁడైన రంగ
కృష్ణముద్దుల వీరనృపపుత్రుఁడగుచు
జయశాలి యనఁగ నెసంగిన శ్రీవి
జయరంగ చొక్కరసాధీశు నగర
నెనరుమీఱ వసించి నిరుపమానంద
మనుభవింపుచునుండు ననముని పేర
శ్రీలచేఁ దనరుచు నృపవర నిత్య

లాలితుండైన బాలసరస్వతి మఖి
సుత ముఖ్యుఁడగుచు నిస్తుల కళాప్రౌఢి
నతని మించిన వేంకటాధ్వరి సుతుఁడు
తిర్మలకవి పార్వతీపతి భజన
నిర్మలమతి విష్ణు నిత్యసేవకుఁడు
సంగీత సాహిత్య చతురుఁ డావిజయ
రంగ చొక్కావనీ రమణుని కృపను
గర్ణభూషణములుఁ గరభూషణములు
స్వర్ణాంబరంబులు సరిపెణల్ తాళి
యనువొందు నందలం బగ్రహారాది
ఘన బహుమానముల్ గాంచిన ఘనుఁడు
వచన చమత్కారవైఖరి మీఱ
రచనసేయఁగను నర్తన యోగ్యముగను
గానబు మీఱిన చిత్రకూటమాహాత్మ్య
మను నాటకము విద్యలాభూఢిఁ గన్న
కవులెన్న నానిశాకర తారకముగ
నవనీశ్వర సభార్హమై యుండుఁగాక

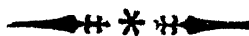
తిల్లగోవింద నాటకము ముగిసెను

భీమసేన విజయము

అక్కయ

భీమ సేన విజయము

సీ. శ్రీదేవి నురమున భూదేవి మూపునఁ
జేర్చి వర్తించు దాక్షిణ్యశాలి
బహువిధాలంకార పరిపూర్తిచే నంద
మై వన్నె కెక్కు కల్యాణమూర్తి
జగదేక నాథుఁడై సంతతోత్సవముల
వలనొప్పు శాశ్వతవైభవుండు
తనపాద సేవకతతి తమం బెడలించి
బాగుమించిన లోకబాంధవుండు

గీ. జలజసంభవ భవ పాకశాసనాది
మౌళి మాణిక్య దేదీప్యమాన చరణ
తోయజుండగు వేంకటరాయఁ డెలమి
[1]వెలయనిష్టార్థసిద్ధి గావించుఁగాత.

వ. అని కృతిరచనా పరుండయి వేంకటపతి నేమని కొని యాడుచున్నాఁడు.

---

1. ఇష్టకామార్థ సిద్ధి. పా. అం.

ద॥ఆట॥ శ్రిత సురముని వరపాలా శ్రీలోలా
శతముఖమణి మేచక ఘనలీలా।
సురుచిర కౌస్తుభభూషా శుభవేషా
సరసిజభవనుత శయకృతశేషా।
మహిత కనకకౌశేయా బహుమాయా
విహగ తురంగమ వెంకటరాయా॥

వ. మఱియు నద్దేవతా సార్వభౌము నేమని కొనియాడు చున్నాఁడు.

జంపె॥ కలవానితోఁ బొందుగలవానిసతి వినుతి
రేకులు॥ గలవాని మంచిసిరిగలవానిఁ గొలుతున్॥
వికటారి తతుల మేఁత కటారి గద సంకు
ప్రికటారి చేఁగలుగు శకటారిఁ గొలుతున్॥
ఏవిందు నొల్లని యావిందుఁడగు విదురు
చేవిందు గొన్నట్టి గోవిందుఁ గొలుతున్॥

వ. అని సదయాంతరంగయగు నలమేల్మంగ నేమనికీర్తించు చున్నాఁడు.

త్రిస్తబకలు॥ సిరి మెఱసినరూపు విరిదొరసినచూపు
హరిబెరసినమేపు నలరు సతిఁగొలుతున్।
నెమ్మి గెలిచిన కొప్పు నెమ్మినొలసిన యొప్పు
తమ్మి వెలసినచొప్పు దనరు సతిఁగొలుతుఁ గా।
ఇంపుదేలినతావి కెంపుమీఱిన మోవి
పెంపుమీఱినదేవిఁ బ్రేమతోఁ గొలుతుఁ గా॥

గీ. అనుచు నయ్యబ్జమందిర నాదిలక్ష్మిఁ
గడలి రాపట్టి మేలిమికలికిఁ జంద
మామసైదోడు నలమేలుమంగ మరుని
తల్లి నతిభక్తి డెందంపుఁదమ్మి నిలిపి

మఱియు వేంకటేశ్వరుం డెటువంటివాఁడు:—

జంపె॥ చిలువఖాణము మెక్క పులుఁగు బొల్లని నెక్క
కలికి కౌతునకు వేంకటరాయనికిని॥
కటకాముఖము చెంత బటువుకై దువు చేత
నటనతోఁ బూను వేంకటరాయనికిని॥
ఎనయ నలమేల్మంగ యెదనెపుడుఁ బొసఁగంగ
ఘనతతో నుండు వేంకటరాయనికిని॥
వెలయు డెందమునందుఁ గలిమితోయ్యాలిపొందు
గలిగి విలసిల్లు వేంకటరాయనికిని॥

వ. అంకితంబుగా నా యొనర్పంబూనిన భీమసేన విజయం బను యక్షగానంబునకుఁ గథాక్రమం బెట్టిదనిన.

లఘుశేఖరతాళము॥

హరిపురంబునకు నీడు
యక్షనగరమునకు జోడు।
బెరసి యెంచఁగాను గూడు
సిరుల నెపుడు మీను వీఁడు।

కరములందుఁ గోదమ లేదు
గలుగుదారను మించనాడు।
పరుల సరకు గొనఁడమాడు
బంట్లు నెసఁగు మీనుపేడు।

వ. మఱియు నాపురం బెటువంటిదె.

త్రిపుట॥ ఆటతాళము.

రాజులాజికిఁ జీరిరన నా
రాజులట రక్షించి రిపుబల
రాజులను విదళింతు రచ్చటిరాజు లలుకన్॥
వారకయ్యోడఁ జతుర విటజన
వారములు మదిఁగోరి తగఁ గై
వారములు సేయంగ వత్తురు వారసతులూ॥
కరము వెలయును
* * * * *
గనక కమల ని
కరములను జూపట్టు కమలాకరము లచటఁ॥

ద్వి. పొలుపొంద నామత్స్యపురి విరటుండు
నలువునఁ బరిపాలనము సేయుచుండు
జననుతులగు పాండు జనపాలసుతులు
వనమున ద్వాదశవర్షముల్ మెలఁగి

(ముగుపతోఁ డుతఁ) బహుమూఁడవయేఁడు
జగము మెచ్చంగ నజ్ఞాతవాసంబు
జరపఁ[1] దలంచి యాజననాథుఁడంత
నరుదుగాఁ గంకభట్టన ధర్మసుతుఁడు,
తనరంగఁ బవమాన తనయుండు వలలుఁ
డనఁగ, నర్జునుఁడు బృహన్నల యనఁగ,
మఱి నకులుండు దామగ్రంథి యనఁగఁ,
దెఱఁగు మీఱంగఁ దంత్రిపాలుఁ డనఁగ
సహదేవుఁ, డచ్చట సైరంధ్రి యనఁగఁ
దుహినాంశు సమముఖి ద్రుపదనందనయు,
హితముదెల్పను దండ నృత్యంబు గఱప
వితతుల దిద్ద గోవితతిఁ బోషింప
రాజుదేవుల కంగరాగముల్ గొలుప
నోజతోఁ డుతఁ గొల్చియుండఁ బక్షంబు
పదియొండు నెలలు దప్పక చనునంత,
మదజఘుండగు రాజుమఱఁది కీచకుఁడు
అక్కఱఁ దనయక్కయగు సుదేష్ణకును
మ్రొక్కనే తెంచి యాముదిత చెంగటను
నడయాడు క్రొమ్మించు నలువున మించు
పడఁతుక సైరంధ్రి భావించి చూచి,
కనుమన్ను గొని యక్కఁగని మ్రొక్కమఱచి
మనసిజునకులోఁగి మనసులో నపుడు

1. దలఁచి మత్స్యజనపాలు.

వ. ఏమనుచున్నాఁడు.

ఆటతాళము॥ జంపెరేకులు.

ఇమ్మహి నిటువంటి కొమ్మగలదె పువు
కొమ్మగావలెఁ దావి కమ్మగాఁ గ్రిమ్మ॥
ఇలలోన నిటువంటి యెలనాగ గలదె వె
న్నెల బొమ్మగావలెఁ గళలఁ జెన్నొందె।

వ. అని మఱియు నెటువలెను.

జంపె॥ ఒనరఁ బూఁదూపులైదును గరఁగి కరవుఁబో
సినప్రతిమగాఁబోలు చెలఁగు నీచెలువా,
పూని మారుతోఁగిసిసి పువ్వువిలుతుండిపుడు
దీని ప్రాపున నూడు దీర్చుకొన లేఁడా।
కదిసి యెవ్వండో యీ కాంత యెలజవ్వనమూ.
నదనెఱిఁగి మునుపంటి నట్టిపుణ్యుండు।

వ. అని మఱియు నేమనుచున్నాఁడు.

ఏకతాళి రేకులు॥

కై సేయక యీగతిఁ గనుపట్టెను
కై సేసిన నేకరణిని అగునూ।
మాటలి కేటికి మాటికి భువిలో
నాఁటది యిదియేమని తలఁపుదును।

గట్టిచనుంగవ ఘనవేణియుఁ దా
నెట్టుమోచెనో యీనడుమునను।
చూడఁ జూడనే వేడుకయయ్యెన్
చూడఁజూడ నిదె చోద్యంబాయెన్॥

వ. మఱియు నేమనుచున్నాఁడు.

అర్థచంద్రికలు॥

హరినీలముల సరులు హరిణాక్షి కురులు।
నలినారి కళగోము నళినాక్షి మోము।
కలికి మెడ శంఖము గడచు నశంకముగ।
కోకనదముల గెల్చుఁ గోకకుచ కేలు।
కలికి జక్కవఁ బట్టుఁ గలికి చనుకట్టు॥

చ. కలువలలీల లేవిరులకైవడి మల్లెల * * * *
* * * జాజులమాడ్కి ప్రోదిపొ
న్నలగతి కప్పురంపు రహిఁ నవ్యకురంగ మదంబురీతిగాఁ
బొలఁతుక దేహ సౌరభము పొల్పెసఁగెన్ గడు నెంచఁ
జోద్యమై॥

ద్వి. అని సింహబలుఁడు కాయజునకు లోఁగి
తనయక్కచేత నా తరుణిచందంబు
తెలియంగఁ జేరి యా దేవికి మొ్రక్కి
పలుకులు దొట్రిల్లఁ బాంచాలిఁ జూచి,

"యీకొమ్మ పేరేమి? యేజాతి? యెవ్వ
రెక్కడ నుండుఁ? బ్రాణేశుఁ డెవ్వాఁడు?
ఇక్కడి కరుదేర నేమికారణము?
మక్కువ యేపాటి మగువపై నీకు?
వినిపింపు" మనిన నా విరటుని కాంత
మనమున వెతనొంది, మరుని బారికిని
అగపడె, వీనిమోహంబు నేర్పునను
మగిడింతునని, యొంటు మాటలు పలుక,
వినఁగూడ కెంతయు విన్ననైవాఁడు
చనుదెంచి మెల్లన సైరంధ్రికడకు॥

మఱియు నేమనుచున్నాఁడు :

జంపె॥ ఇలలోన నిటువంటి చెలువుగలకాంతఁ గ
న్నులఁ జూచి నేనెఱుఁగ లలన నీయాన॥
పడఁతి, నీపేరేమి పతియెవ్వఁ డేకులము
పడుచ, యెఱిఁగింపు తప్పక నిజముగాను॥
ఏమిగావలెనన్న నెవ్వరొసఁగరు నీకు
భామ, పలుకకయుండ నేమి యిటువలెను॥

వ. అనిన సైరంధ్రి నిర్వికారయై పలుకకున్న నద్దురాత్ముఁ డేమనుచున్నాఁడు.

దరువు॥ ఆటతాళము॥ త్రిపుట.

పరుసఁదనమునఁ జిగురుఁగైమువు
పమ్మి మదనుఁడు వేగ్రియఁ దొడఁగిన
వెఱచి నే నీమఱఁగు చొచ్చితి
వెలఁది పోవు।
శరణు చొచ్చినవాని దీనుని
గరుణతోఁ జేపట్టి మనుచుట
పరమధర్మము నీవెఱుంగవె
పద్మనయనా।
నీకు నిఁక నావంటిపురుషుఁడు
నాకు నిఁక నీవంటి యింతియు
లోకమున వెతకినను గలుగునె
లోలనయనా।

వ. అని యీవిధంబునఁ గీచకుండు తన మనోరథంబు తేటపడం బలుక సైరంధ్రి కలుషించి వీఁడు మదాంధుఁడు వేగిర పాటువలదు. నేర్పుననె తప్పించుకొనవలయునని నయంబేర్పడ వానితో నేమనుచున్నది.

దరువు॥ జంపె.

ఓయన్న యిదినీకు న్యాయమగునా చెల్లఁ
బో యేడువారితోఁ బుట్టవా నీవు।
అనవచ్చు ననఁగరాదనక యెట్లాడితివి
మొనసి కొంకకపదరి మొగమొగంబునను!

ఈచీర యీరాయొడలు ఈరోఁత గనుఁగొన్న
నేచందమునఁ జిత్త మిగురొత్తె నీకు।
తెలియ వినుమదిగాక కులహీనురాలనెటు
వలెనత్తు నెలయాలివలెఁ బతివ్రతను॥

వ. అనిన విని యమ్మూర్ఖుం డేమనుచున్నాఁడు.

రచ్చరేకులు॥

సమ్మతింపక రేపు మాపని
జాగుచేసే తాను గాదిది
కొమ్మ, దయనిటుచూడు నినునే
నమ్మినాఁడన్।
కలికి, తప్పక చూడఁబోయినఁ
బెలుచఁ గన్నుల నీకుగ్రమ్మినఁ
పలుకఁ బోయిన నాలుకాడదు పదను దఱిగి॥
పడఁతి, అయ్యో, నీవునిటు క
న్నడచేసిన మరుఁడు నొంపఁడె।
పడయ వచ్చునె మగుడ నిను నేపగిదినైన॥
మంచితనమున వినుట మిక్కిలి
మంచి దటువలెఁ గాక నన్నడి
కించినను మఱి నీవునెఱుఁగవె చంచలాక్షి॥

వ. అనిన సైరంధ్రి విని పేఁ డెంతయు నష్టుండు గాఁడని, మోరతోఁ బ్రిపున మోహము చెదర నాడినఁగాని వెనుదీయఁడని వానితో నేమనుచున్నది.

జంపె॥ పంద యందనిమ్రాని పండ్లకును చెయిచాప
నందునా యీవట్టి యాస లేమిటికి।
తలక్రొవ్వి పరభామినులఁ గోరి చెడునట్టి
తులువ! రావణాదుల చావు వినవా।
తెగువ నిన్నిపుడు నా మగలుగంధర్వులై
దుగురు నిలువున త్రిప్పి తోలఁచెదరుచూడు।

వ. అనిన విని కీచకుఁడు సైరంధ్రివలన నోడఁబాటు గానక చిన్నవోయి మగుడ సుదేష్ణకడకుఁ బోయి నిట్టూర్పులు నిగుడించుచు, నిన్నడిగిన యింతియందు మనస్సు చిక్కియున్నది. నాయభివృద్ధిగోరితేని దాని వేగిరంబె సమకూర్పుమనిన వాని తమకంబు చూచి తలయూపుచు సుదేష్ణ యేమనుచున్నది.

జంపె॥ చెలువమున మేనకాదుల నవ్వు నీకొలువు
వెలయౌండ్రు మఱి నీకు వేవురుండఁగను।
సిరిమించు నీయాడు చిగురాకుఁబోండ్లు తగ
నిరతంబు నీయిల్లు నిండియుండఁగను।
ఊరకే మొరటివలె నున్న యిటువంటి యీ
సైరంధ్రి నేరీతిఁ గోరితివి నీవు॥

వ. అనిన సుదేష్ణతోఁ గీచకుఁ డేమనుచున్నాఁడు.

ఆటతాళము॥

అప్ప, యూరకె తెలియకంటివి చప్పచేసి–యొప్పుల
కుప్ప దానికి నీడుగలదా చెప్పిచూపవె।
కొమ్మచాలదు చన్నుఁగవకోకమ్ములకును–ముద్దుమొ
గమ్ముచాలదు బెళుకు బేడిస కన్నులకును।
దానిచూపులు దానినటనలు దానినడలు–చూచిన
మానికైన విరాళిపుట్టదె మచ్చకంటి।
పచ్చవిలుగల మేటిపట్టపుఁ బచ్చతేజీ–యెందుకు
మెచ్చకంటివి తెలియకయ్యొ మచ్చెకంటి॥

ద్వి. అనినఁ దమ్మునిఁజూచి యాయింతి పలికెఁ
జనునయ్య యిట్లు పరసతులను గోర?
ఏసౌఖ్యమున్నది యెందునూహింప
దోసంబు నదిగాక దూఱును నొకటి;
దానికిఁ బతులు గంధర్వులైదుగురు
మానధనాఢ్యు లేమఱక యుండుదురు.
అది తలంచిన గుండెలగలుచునుండు
మది నిట్టి తలఁపులు మాను నాయన్న!
అనిన వాఁడిట్లను నతిదర్పమునను
వనిత, యాభయము లెవ్వరికైనఁగాక

నాకును గలవె ! గంధర్వులైదుగురు
డీకొన్న నందఱి డిగఁద్రావి విడుతు.
చీరి బుద్ధులు రేపు చెప్పెదుగాని
సైరంధ్రి నిచటికి సరగ రప్పింపు.
అనుచు గద్గదకంఠమమర దైన్యమునఁ
దన సహోదరి పాదతలమున వ్రాలె.

వ. ఇవ్విధంబున మ్రొక్కి లేవకున్న తమ్మునిఁ జూచి యెంత చెప్పినను వీనిచిత్తంబు మగుడదని చింతాక్రాంతయై సుదేష్ణ వానికరంబులు గ్రుచ్చి యిందులకుఁగా నింతవంత నీకేమిటికి ? మదిర దెచ్చుట కాయింతి నిప్పుడె నీయింటికిఁ బనిచెద. నీయభిమతం బీడేర్చుకొమ్మని యొకనెపంబున సైరంధ్రిని బిలిచి సుదేష్ణ నేమనుచున్నది.

జంపె॥ తావిమించిన పంచదార పానకమెంత
త్రావినను దాహంబు_తాళదేమిటను।
పెదవులెండుచు దప్పి బెట్టుగానయ్యెడిని
మదిరచేఁగాని యిది_మానదేమిటను।
మన సింహబలు నింట_మంచివారుణ్ణిగలదు
చని వేగిరమె తెమ్ము_చవిగలదిగాను॥

వ. అనిన సైరంధ్రి యుల్లంబెంతయుఁ దల్లడంబంది యా సుదేష్ణతో నేమనుచున్నది.

త్రిపుట॥ తల్లి, నన్నే పంపవలెనా-క్షుల్లకములగు నిట్టిపనులకుఁ
జెల్లఁబో! సుర దెచ్చుటకు మఱి-చెలులు లేరా।
అమ్మ ధర్మమె మంచియిల్లని-యరసి యొక నెపమునను నిన్నని
నమ్మి చేరినవారియెడ మన్ననలు దప్పన్।
భూమిరాజులు మేరదప్పిన-పాము లురవడి త్రోవఁ గఱచిన
నేమి సేయఁగవచ్చుఁ జూచుట-యింతె కాక।

వ. అనిన విని సుదేష్ణ యిది యనుచితంబని శంకించి తమ్ముని బలవంతంబు దలంచి కలువుఁగొట్టుతనంబున సైరంధ్రితో నేమనుచున్నది.

జంపె॥ కడవారిఁ బంపగాఁ గాదనుచు నీపనికిఁ
బడఁతి, నిను బొమ్మంటిఁ బ్రాణపదమగుటన్।
చెల్లఁబో నావేడ్క చిన్నపుత్తురె చెలీ
యెల్లనటు పోనాడి యిగురాకుఁబోఁడి।
ఇది యేమి వింతయిల్లే నీకుఁబోఁగదవె
మదిరాక్షి, యేగు నామాట త్రోయకువె॥

వ. అనిన విని సైరంధ్రి సుదేష్ణ నుపచరింపక దీనితో నూఱక యుచితంబు కాదని యాయింతి యొసఁగిన పయిఁడి గిన్నె కేలఁబూని కీచకు నింటికిఁబోవుచుఁ దనలోఁదా నేమను చున్నది.

చెంపెరేకులు॥

ఎంతటిది బలిమి నన్నీపనికిఁబనిచె నీ
జంత యెక్కడినుండి సంగడం బాయెన్॥
పమ్మి హీనపుఁబనికిఁ బరుచుఁగా కెదిరియిది
ప్రాప్తమెఱుఁగునె సురాపాయినిది తలఁపన్॥
కొలఁది యెఱుఁగనివారిఁ గొలిచి మనుకంబెసఁడ
వులయందు మునివృత్తి మెలఁగుటయె ఘనత॥

ఆటతాళము॥

తోడఁ బుట్టిన వానిమాటలు తోఁయ లేక-మెల్లన
చూడుమా పొమ్మనియె మాయల చుప్పనాతి।
ఒదిఁగి యూరక యొకులపంచల నుండనీక-దైవము
వెదకి పగ సాధించెఁ దన మది-వేఁగుదోఁచి॥
దీమసంబునఁ బోవ నెవ్వరు దిక్కు-నాకు-నోఁచిన
నోముఫల మిట్లాయె నేనిఁక నేమిసేతున్॥
కానఁ బండ్రెండేండ్లు మెలఁగితి గారవమున-కడపట
మానమెడలకయున్న మఱి యేమైననేమి॥

వ. అని మఱియు నేమనుచున్నది.

అర్ధచంద్రికలు॥

గుదిగొను దిగులున గడగడ వణఁకున్
పదములు తొట్రిలఁ బెదవులు తడుపున్
అలమటఁ గన్నుల నశ్రులునించున్
*   *   *   *   *
బాపురె విధియని ఫాలంబంటున్॥

వ. ఈవిధంబున సైరంధ్రిభయాకులితయై దురితనివారణంబగు వారుణిభయనివారణంబుసేయ నేమనుచున్నది.

జంపె॥ శరణు నందకుమార శరణు శ్రితమందార
శరణు నిత్యానంద శరణు గోవింద।
శరణు పావనరూప శరణు సుగుణకలాప
శరణు రవిశశినేత్ర శరణు ఘనగాత్ర॥
శరణు నిర్జితదోష శరణార్థి జనపోష
శరణు నీరధిగేహ శరణు ఖగవాహ॥

ద్వి. అని పుండరీకాక్షు నాత్మలోఁదలఁచి
దినకరుఁజూచి హా దినరాజ, లోక
బంధుర, పద్మినీబాంధవ, సప్త
సైంధవ, విధివిష్ణు శంకరరూప!
పాండుపుత్రులకుఁ దప్పనిదాననేని
చండాలుఁడైన కీచకునిచే సిగ్గు
కుంగకుండఁగఁ జేసికొన వేగవచ్చి
యంగదతో మాన్పుమని కేలుమోడ్పఁ
గరుణించి భానుఁడా గజయానఁదలఁచి
సరగున నొక్క రాక్షసుఁబంపువెట్టె;
అపుడు వాఁడదృశ్యుఁడై వెంటరాఁగఁ
జపలాక్షి చనియెఁ; గీచకుఁడంత నచట॥

జంపె॥ అక్క నాతో నప్పుడనినట్లు సైరంధ్రి
నిక్కడికిఁ బనుచునో యిపుడనుచునలరున్।
తెలివవచ్చిన దాఁపు తెరువులను మాటలనె
మరలించితీక్ష్ననని మరలిపోకుండున్।
అదరిపాటున నెవ్వరైన వచ్చినఁజూచి
యదె వచ్చె సైరంధ్రియని కౌఁగిలించున్॥

అర్ధచంద్రికలు॥

త్రోవ వాకిటఁ దలుపుమరుఁగునఁ దొంగిచూచున్॥
మేడమీఁదికినెక్కి వాడలఁ గలయఁజూచున్॥
నిగిడిపీటలుపెట్టి గోడలు నిక్కిచూచున్॥

వ. అంత సైరంధ్రి బెబ్బులియున్న పొదఁజొచ్చు కొదమ లేడిచందంబునఁ గొంకుచుఁ జనుదేరఁ గీచకుం డప్పు డెటువలె నుండెను.

జంపె॥ తిలకించి పులకించి తలయూఁచి తమకించుఁ
జెలరేఁగు తనకోర్కె ఫలియించె ననుచున్।
విడెముసేయుచుఁ బెదవి విఱిచి వన్నియఁజూచుఁ
దడఁ బడినహారములు దగ నన్నుపఱచున్।
సిగ విడిచి నిలువు కొప్పుగఁబెట్టుకొని యద్ద
మొగిఁ జూచి నెమ్మొగము బిగియించుకొనును।

వ. *ఈవిధంబునఁ దనలో నవ్వుచున్న సింహబలునిఁ జేరఁ జనుదెంచి సైరంధ్రి యేమనుచున్నది.

జంపె॥ అన్న మీయక్క దాహమునొంది మీయింట
నున్న మద్యంబు దెమ్మన్న వచ్చితిని।
ఎదురు చూచుచు నుండు నేవచ్చునందాఁక।
ఇదిగొ గిన్నియ మంచి మదిరఁ బోయించు।
అదిగాక బడలియున్నది చాలవడఁదాఁకి
యెదయెండి యలుగునో యింత తడ్రసిసను।

వ. అనిన సింహబలుండు సంతోషాతిశయంబున నేమనుచున్నాఁడు..

ఆట తాళము॥

ఎపుడు వత్తువో యనుచు వేడుక నెదురుచూడఁగ
వచ్చితివినా।
తపము నేఁడుగదా ఫలించెను తరళనయనా।
ఆడకే నేవత్తుననఁగా నతివ నీవే యిటువచ్చు
టాడఁ బోయినతీర్థమెదురై నట్లుగాదె।
అక్కదాహము మాన్పఁబూనితి వాసవంబున నటుల
మాన్పు
మక్కతమ్ముని దాహమును నీయధర మొసఁగి।

* ఇట్లు పలుపోకలఁ బోవుచున్న కీచకుని (పా॥ అం।)

వ. అనిన నాయింతి తిరోహిత గావున మొగమిూయక యప్పలుకులు పెడచెవిఁబెట్టి మవిరపోయించు, లేదా మగిడి పోయెద నని గమకించిన నడ్డంబుగా వచ్చి కీచకుండేమను చున్నాఁడు.

ఏకతాళి॥ అప్పకొక తెచే నంపెద మద్యం
బిప్పుడు గడిసే పిక్కడనుండు।
ఎట్టకేలకు నాయింటికి వచ్చితి
విట్టె మరలిపోయెదననఁ దగవా।
పట్టిమంచమిదె పఱపిదె నను జే
పట్టి యేలుమిఁక గుట్టేమిటికి।
వింతవారమా వేడుక యింతీ
కాంత, యిందులకుఁగా సిగ్గేల।

వ. అని సింహబలుఁ డేమని యొడఁబడిక సేయుచున్నాఁడు.

జంపె॥ కట్ట పెట్టెడు పట్టుపుట్టంబు లొసఁగెదను
పెట్టె నిలిపెడుసొమ్ము పెట్టెదను నీకు।
కలరాజ్యమెల్ల నీకైవసము చేసెదను
కులసతుల నెల్ల నిను గొలువఁజేసెదను।
పంచశరు కేళినిను బగలు రేయనక తే
లించి యెప్పుడు సొమ్ము దించకుండెదను।

ద్వి. ఈరీతిఁ బల్కి యాహీనమానవుఁడు
మాచుని మాయచే మనసోర్వలేక
కదిసి పయ్యెద కొంగు గ్రక్కున నంట
నదలించి పోఁద్రోసి యలివేణి మరలి
వడిచనె; వెనువెంట వాఁడును బలుక
నోడియు సౌరుగా నోలిపు దీపింపఁ
జనుదేర, నచటికిఁ జనుదాన నింక
నని విచారము నొంది యట దైవవశత
వలనొప్ప విరటభూనరుఁడు కొల్వుండ
జలజాక్షి యచటికిఁ జయ్యన పోవఁ,
గూడి యాకులమతిఁ గొలువువారెల్లఁ
జూడఁ జూడంగ నాసురవృత్తిఁ దన్నె,
అప్పుడాసతిఁ గావ నరుదెంచు నసుర
గుప్పున మెడమీఁద గుమికినఁ గూలి
బలమేఁగ రోఁజుచుఁ బడి వేగలేచి
నిలిచి సింహబలుండు నివ్వెఱగందె.

వ. అప్పుడా కొలువులో భీముండజాతశత్రుసమేతుండై నిజవల్లభ పరితాపంబు చూచి తనలో నేమనుచున్నాఁడు.

ఆహిరి॥ అతివ నిటువలెఁ గొలువులోపల
నగడు సేయఁగఁ జూచు మగతన।
మేల ధర్మము చాలు నెటువలెఁ
దాళవచ్చున్॥

రాజననుచును బిగుసుకొని యూ
రకే కనుఁగొనుచుండెఁ బోతుల
రాజువలె వలదనక యెక్కడి
రాజు వీఁడు॥
పూని యిట్లే మేనుపొడువఁగ
రాని కోపం బెపుడు వచ్చిన
వానిఁ గినిసిన వానినేలిన
వానిఁ దున్రింతున్॥

వ. అని భీముఁడు కోపావేశంబున మత్స్యపతి సహితం బుగాఁ గీటణఁగింతునని తలంచి చెంగటనున్న ఘనమహీ రుహంబు చూచి తన యన్న మొగంబు కనుఁగొనఁ, దమ్ముని కోపంబు వారింప భావగర్భితంబుగా నయ్యజాతశత్రుం డేమను చున్నాఁడు.

గీ. వలల, నీదృష్టి యెక్కడ నిలిచె నిపుడు;
ఫలమహీరుహ మదిగాక నిలువనీడ;
చెట్టు మఱే పుట్టదా వంటకట్టెయలకు
అందులకు దీని ఖండింప నర్హ మగునె!

వ. అనిన ద్రౌపది యేమనుచున్నది.

జంపె॥ దయ్యమా యిటుసేసితాయనుచుఁ జెయ్యూఁది
యొయ్యనలేచి నిట్టూర్పులూర్చుచును।
ఏజాతి వారికి నిట్టిపాటుగలదె తన
పూజ యిదియని దుమ్ము పోఁదుడుచుకొనును।

సిగ్గుగాకేరోఁత చెప్పవలసెను మగల
దగ్గఱనె కీచకుఁడు తనుదన్నె ననుచున్।
విభుల దూఱుటకొక్క విధమునను మత్స్యపతి
సభయున్నకడకుఁ బాంచాలి యేతెంచెన్।

వ. ఇవ్విధంబున ద్రుపదరాజనందన సభాస్థలికిఁజేరఁ జను దెంచి సమయభంగ భయంబును కోపావేశంబును ముప్పిరి గొనఁ దత్సభాసదులను జూచుమూఁడిక్కఁ దనపతులఁ గోపదృష్టిఁ గనుంగొని యందఱు విన నేమనుచున్నది.

త్రిపుట॥ నీతి ధర్మము లావు శూరత నేర్పుగల గంధర్వపతులే
రీతినోర్చిరి నన్ను నొకఁ డీరీతి సేయన్।
కటకటా యీకొలువులోపల ఘనులుధర్మవిహీనమతి స
న్నిటులసేయఁగ నెటులనోర్చిరి యిచ్చగింపన్।
చెల్లఁబో యీరాజు మఱఁదిని చెల్లవిడిచి పరాంగనలసి
గ్గెల్లఁ జెఱుపఁగఁ జూచె వలదన కింతయైనన్।

వ. అనిన విరటుఁడు మనంబునఁ గనికరంబు నంది సింహ బలు నేమియు ననలేక పొమ్మనియె।

అప్పుడా కొలువులో ధర్మరాజేమనుచున్నాఁడు.

ఝంపె॥ వారిజానన, నీవు వాక్రువ్వవలెనె యీ
కొలువువారలు చూచి రారూఢిగాను।

పరులచే నీవింత భంగపడఁ జూతురే
తరుణి, గంధర్వులకుఁ దటిగాదుగాని।
మాటలాడకుము పలుమాఱు నీ తెఱఁగెల్లఁ
దేటపడఁ బొమ్మిఁక సుదేష్ణపాలికిని।

వ. అని పాంచాలిని కోపంబున దూఱిపలికి పాండవా
గ్రజుం డింకనేమనుచున్నాఁడు.

ఏకతాళి॥ చేతులఁ జూపుచుఁ జెప్పెదు సుద్దులు
పాతరకత్తియ బాగున నెదుటన్।
నెలకొని పలుపోకలఁ బోఁదగవా
కులసతులకు రాజుల కొలువునను।
ఓర్పుగలిగితే నొకవిధమున నందఱిఁ
జేర్చును దైవము చింతిలనేల।

వ. అనిన సైరంధ్రి కంకుభట్టుతో నేమనుచున్నది.

త్రిపుట॥ పలికితివిగా మేలు మేలిపాటిదైనను ధర్మరాజవు
కొలువులోపలఁ బెద్దలెవ్వరు పలుకకున్నన్।
నాదురమణుఁడు నాటకుండఁట నటినిగా నేనే నీవే
కాదు, కాదనఁ గలరె లోకమువారలెల్లన్॥
తెలియఁకంటివిగాక నాపతి దలఁపకితవుఁడుగాన సిగ్గనఁ
గలదె జూదరి యాలికిని మఱి కంకభట్టు।

వ. అని పల్కి యచ్చోటనుండక కీచకుని యింటికిఁబనిచి నన్నింత చేయించిన యాయింతికి నీవృత్తాంతంబంతయుఁ జెప్పెద నని చనుదేర ద్రౌపది విన్నఁదనంబు చూచి సుదేష్ణ తెలి యని దానివలె నేమనుచున్నది.

జంపె॥ ఏమది యూఁబకే యింతలోనే మోము
భామ, వేకువచందమామవలె నాయెన్।
పుష్పాడియుఁ బూఁదేనె తెప్పఁదోఁగిన తేంట్ల
చొప్పమను నీకురులు సుదతి యిదియేమొ॥
లోలాక్షి యిదియేమి వాలుఁగన్నులు నీటఁ
దేలాడు వాలుగల లీలఁ గనుపట్టెన్।

వ. అనిన సైరంధ్రి నీవన్నియుఁ దెలిసి తెలియనిదానివలె నన్నడిగిన నేమియనుదాన, నయినఁ జెప్పెదనని తద్వృత్తాంత మంతయుఁ జెప్పిన విని సుదేష్ణ కీచకుని నిప్పుడే దండింపఁ జేయుదుమనని యూఁబడిలం బలికిన సైరంధ్రి యేమనుచున్నది.

క. ఈపనికి నీవు దమ్ముని
గోపింపఁగ నేల తాళుకొనరాదా వాఁ
డేపాటు పడునొ చూచెదు
రేపే నామగలచేత హృదయంబలరన్।

ద్వి. అనిన సుదేష్ణ భయంబున నెంత
వినయముల్ చెప్పిన వినక యే తెంచి
భోజన మజ్జనంబులు మాని ద్రుపద
రాజతనూజ యాగ్రహమును బొంది

శయ్యపైఁ బవళించి చాలఁ గన్నిదు
చయ్యనఁ గొలఁకుల జాలువాఱంగ
దళమైనచింత నెంతయు వెతనొంది
బలవంతుఁ డగు సింహబలుని మర్దింప
ననిలతనూజుచే నవుఁగాక యనుచు
జనులు నిద్రింప నిశాసమయమున
సెజ్జ మెల్లనె డిగ్గి చిటుకనకుండ
మజ్జనం బొనరించి మడుఁగు ధరించి
వంటల యింటిలోపల నొంటినిద్ర
నంటియుండఁగ సమీరాత్మజుఁ జేరి

జంపె॥ తలవట్టి మీఁదలిందఱుచూడఁ గొలువులో
పలఁ దన్ని కీచకుఁడు ప్రాణమున నుండెన్
ఒకయింత మదినిఁ దుకతుక లేక మైమఱచి
యకట యేరీతిఁ గంటికి నిదుర వచ్చెన్।
ఆవేళఁ గినియ మీఁయన్న వలదనియెనో
నావంక చూచి మిన్నకయుంటి వకట॥

వ. అని ద్రౌపది పాణిస్పర్శంబునఁ బ్రబోధింప మేల్కని భీముఁడు మాటనైఖరిని ద్రౌపదిగాఁ దలంచి యీ వేళ నిచటికిఁ జనుదేరఁ గారణమేమియని యడిగిన నా యింతి యేమను చున్నది.

జంపె॥ ఎఱిఁగి యడుగఁగనేల యింతలో మఱచితే
యుఱక యేమఱియుండు టేమి లెస్స।
తెలిసి నాచేతనే పలికింప నింపైనఁ
బలికెదను చెవుల పండువులు గాను।
ఆసింహబలుఁడు దన్నడిగినది మొదలుకొని
పూసగుచ్చినరీతిఁ బాలఁతి వివరించెన్।

వ. వివరించి మఱియు నేమనుచున్నది.

త్రిపుట॥ ఆసభను మీయెదుట మును దు
శ్శాసనుఁడు తలవట్టి యీడ్చెను
ఈసభాస్థలిఁ గీచకుఁడు నన్నిట్లు చేసెన్
తెగువ నెవ్వాఁడేమిచేసిన నగుట మీమగ
తనము లెందుకు।
పొగుల నెందుకు నింతయును దన
పుణ్యమింతే।
ఆలకించెను బేదరాలి మొఱైన ధర్మతనూజుఁ
డయ్యో।
ఆలి నిటువలెఁ గొలువులోపల నగడుసేయన్।

వ. అని వివరించి మఱియు నేమనుచున్నది.

జంపె॥ అత్తగారికి వెఱవ నంత మీకును వెఱవఁ
జిత్తమున విరటు మహిషికి వెఱచినట్లు।

ఒరులు తీసినగంధ మొల్లదేఁ దీయ కా
గరిత భోగముగాదు గాని చెయిచూడు।
పనివంపనే గాని పనిసేయ నేనెఱుఁగఁ
బని నేర్చుకొంటి నాపాపాత్మ కతన।

వ. మఱియు నెటువలెను.

త్రిపుట॥ ఎండకన్నును నీడకన్ను నొకింతయెఱుఁగని పుట్టు భోగులు॥
మండలేశ్వరులహితకువలయ చండకరులు॥
డాన నీతివిశారదులు సౌందర్యవంతులు బొంకుమఱికల
నైన నెఱుఁగని సత్యసంధులు మానధనులు॥
మాఱుపేరులు పెట్టుకొని యొక మానవాధమునొద్ద కూటికిఁ
జీరకునుగా మీరలిటువలెఁ జేరియుండన్।
చూచి యలమట నొందియయ్యో నీచవృత్తికిఁ దెచ్చె దైవము।
చూచి తేయని కన్నుఁగవ నశ్రువులు నించున్॥

వ. మఱియు నేమనుచున్నది.

జంపె॥ దుృపద భూవిభుఁడు ప్రతులకన్న మీాటుగాఁ
గృపగలిగి పెనుపఁ బెరిగితి గారవమున।
కోదండ్రిలోనెల్లఁ గుంతీమహాదేవి
కూడుకొనిరా మిగుల వేడుకల మనిరి।

మది నెప్పుడును ప్రాణపదముగా మీరలిం
పొదవ లాలింప నేకొదవ లేకుండెన్।
ఆరీతినుండు నేనీరీతిఁ బొగులంగ
నేరీతి నోర్చువారేఁగుదును మీరు॥

వ. అని ద్రౌపది బాష్పాకులిత నయనయై భీమునివక్షం
బుపై వ్రాలిన నింతిచేతులు కన్నులనొత్తుకొని యాతండయ్యా
వస్థనే పొంది, ధైర్యంబుదెచ్చుకొని యేమనుచున్నాఁడు.

క. జనకజయును దమయంతియు
మనమునఁ గడువంతనొంది మగువా పిదపన్
గనరా మోక్షం బటులనెఁ
గనుమలమట కోర్చి శుభము కంజదళాక్షీ!

ద్వి. అని యూఱడిలఁ బల్కి యనిలనందనుఁడు
విను కీచకుని నెన్ని విధములఁ దుంతు
ఇందుకుఁగాఁ జింతయెందుకు నీకు
నిందుబింబానన, యేఁ గల్గియుండ
ఆలాగె రేపు నిన్నడుగంగ వచ్చు
వాలాయమున వాఁడువచ్చిన నీవు
నొడఁబాటువలెఁ బల్కి యుబ్బించి "నేను
నడురేయి నొకతెను నాట్యశాలకును

ఏతెంచి యుండెద నెడచూచి నీవు
నాతటి రమ్మని యనిచి యామాట
వినిపింపుమని" యంప, వెలఁది యేతెంచి
కనుకూర్కునంత వేగమె తెల్లవాఱె।
అంతటఁ గీచకుండాత్మలోపలను
ఎంతయుఁ జింతించి యాపొద్దు కదలి
యెందుఁ జొచ్చినఁ బోయి యీడిచి తెచ్చి
పొందుదు సైరంధ్రిఁ బోనీక యనుచుఁ
గైసేసి మదిఁ దమకంబు రెట్టింప
నాసింహబలుఁడు రయంబున వచ్చి
నిజసహోదరియున్న నిలయంబు సొచ్చి
రజనీకరాస్య సైరంధ్రి ముందఱను

జంపె॥ చెలఁగి వంకరగోర సిగనున్న గా దువ్వుఁ
దళుకుసున్నంపు గోడల నీడచూచున్।
లేని సుద్దులుచెప్పి మేనెల్ల విఱుచుకొను
కూనరాగము తీసి కుప్పించి దాఁటున్।

వ. ఈవిధంబున దుశ్చేష్టలొనర్చుచు నెదుటఁ దిరుగు తన్నుఁ జూచి చూడనిదానివలెనున్న సైరంధ్రిని జూచి, కీచకుఁడేమను చున్నాఁడు.

జంపె॥ ఎమట నిలుచున్నవారెవ్వరైనను గన్ను
తుదినైనఁ గనుఁగొనవు దోసమా యేమి।
వెలితియగునా నీదు చెలువంబు చెల్లఁబో
చెలువ మగవారిఁ గడదృష్టిఁ జూచినను।
రమణి నన్నేలు నారాణివాసంబులకు
సమర నేలికసానినై యుందుగాని।
మగువ యింతటనైన మన్నించి దయఁజూడు
మనసైన నిటువంటి మనువెందుఁ గలదు।

వ. అనిన సైరంధ్రి యూరకున్నఁ గనలికండగర్వంబున సింహాబలుఁ డేమనుచున్నాఁడు.

త్రిపుట॥ ఓజఁ బిడికెఁడు కూడు వెట్టి
యుండు విరటుఁడు రాజనఁగ మఱి
గలఁడె వేఱేరాజు నేనే రాజనిచటన్.
బలిమి నిన్నేగాదు నేఁ గా
వలసి యెవ్వతెనైనఁ బట్టిన
వలదనంగాఁ గలరె యెంతటి
వారలైనన్.
కొలువులో విరటుండు నతనికిఁ
గూర్చుదొరలును నుండఁగను నేఁ
బెలుచఁ దన్నఁగఁ జూచి యేమియుఁ
బలుకరైరి।

చిక్కితివి నాచేత నికనీ
వెక్కడికిఁ జనుదాన వెవ్వరు
దిక్కు పట్టెద నెందుఁ జొచ్చినఁ
దిరిగి నిన్ను।

వ. అనిన సైరంధ్రి వీఁడు తమకించియున్నాఁడు తొందఁబడి కదియఁబడినఁ దనదుయత్నంబు సఫలంబగునని యొడఁబడిక దీపింప నేమనుచున్నది.

ఝంపె॥ చలము చేసెదవెంత వలదని చెప్పినను
పొలఁతి మఱిపుట్టదా భూమిలో నీకు।
ఐన గుట్టునె నేఁడు అగడుపఱచెదవు
గాన నే నీవంటి కర్యకర్త్త కాని।
పాదుకొని నీవింత భంగపడఁగా నేను
గాదనేనా బయలుగాకుండవలయు।

వ. అనిన సింహబలుండు భుజంబప్పళించుకొని సంతో షాతిశయంబున నేమనుచున్నాఁడు.

ఝంపె॥ మగువ నాపైనీకు మనసులేకున్నదా
మనసు చూడఁగ నింత పెనఁగితివిగాక।
నడవ నడవఁగ నీకు మనసువచ్చి యింక
విడువ వలదనుబుద్ధి పొడమువలెఁ జూడు।
మఱఁడ సమమార్గణుఁడు మదిఁదాళుకొనరాదు
ఎఱిఁగింపు నీకోర్కి యిప్పుడొనగూర్తు।

వ. అనిన కీచకుండు తనపొందుకు లోనాయెనని నిశ్చ యించి సైరంధ్రి యేమనుచున్నది.

త్రిపుట॥ హాళిఁ బగలిటివేళ నుత్తర యనుగుఁజెలులఁ—దానుఁ
కేళికలు గావించు నాటక శాలయందు।
ఒంటిపాటై రాత్రివేళల నుండునపుడా—మఱియిటు
వంటిపనులకుఁ దగినయిరవది బాగునీకు।
అక్కడికి నేవచ్చియుండెద ననువుచూచి—చీకఁటి
నొక్కరుండవె రమ్ము మాటలు పెక్కులేల।

వ. అనిన సింహబలుండు మిన్నంది నీవుచెప్పినట్లు లీరేయి నొక్కండనే నాటకశాలకుఁ జనుదెంచెద నీమాట మఱువకు మని మ్రొక్కుచు మరలిచూచుచు, నొక్కవిధంబున నింటికిఁ జనియె. సైరంధ్రి తద్వృత్తాంతంబంతయు భీమున కెఱిఁగించి యథోచితవృత్తి నుండె. అటమీఁదటి వృత్తాంతం బెటువలెను.

ద్వి. అక్కడఁ గీచకుండంత సైరంధ్రి
చక్కని వాతెర, సవరని నుదురు,
పలుచని చెక్కులు, పాణి, పల్వరుస,
కలకల నగుమోము, ఘనమైన వేణి,
సిడువాలుఁ గన్నులు, నెలవంకబొమలు,
నెడలేని పాలిండ్లు, నిసుమంత నడుము,

పొలుపొందు నూగారు భూమంతపిఱుఁదు
తళుకైన పెందొడల్ తమ్మియడుగులును
బలుమాఱు తలపోసి బలవంతమైన
వలవంత నుద్యాన వనవీథి కేఁగి
మందార పున్నాగ మాకంద వకుళ
చందనంబుల నీడఁ జరియించుచుండె.

జంపె॥ ఒకటొకట్టికిని లోఁగి కొఱికి యందిచ్చు
శుకదంపతుల చెలిమి చూచి యెదఁబొదలు।
మమతఁ బూగిన్నెల మధువు పొత్తునఁ దావు
భ్రమర యుగ్మములకొగిఁ బరితాపమందు।
తలిరాకులొండొరుల కెలమిఁ గఱచుకయిచ్చు
కలకంఠమిథునములఁ దిలకించి యలయున్।

వ. మఱియు నేమనుచున్నాఁడు.

ఆటతాళము॥

వనిత నాతో నన్నలాగున వచ్చునో కో- వచ్చియు,
నెనరు దలఁగక తొలిసిపోవక నిలుచు నో కో।
నిలిచి యరమరలేక నాతోఁ బలుకునో కో-పలికియుఁ
జెలిమిఁ గదియఁగ వచ్చి నవ్వుచుఁ జేరునో కో।
చెలఁగి చనుమొనలాని కౌఁగిటఁ జేర్చునో కో -
చేర్చియు
నెలరుగాఁ జొక్కించి నను దయ నేలునో కో॥

17

వ. మఱియు నెటువలెను.

ఎప్పుడాడిన కోర్కె యప్పుడే తీర్చుకొన
కిప్పుడలరెడు నన్ను జెప్పవలెఁ గాక।
ఆవేళ నాచేత నటు పడినదే మాయ
గావించి పాఱార్చెగాదె నేర్పునను।
దానికొక నిజమున్నదా యూరకే యాడ
దాని చిత్తము తెలియఁ దరమె బ్రహ్మకును।
పొద్దెన్నటికిఁగ్రుంకుఁ బొలఁతి యెప్పుడు వచ్చు
నొద్దికలను గూడి యుండుభేవేళ।
బలిమి నిప్పుడు పోయి పట్టితీసుకవచ్చి
తలిరు విలుతునిఁ గేళిఁ దనియింతు దాని।
అనవలసి యంటెఁగా కదియేల రాకుండు
మనసు లేదా నొద్దు చనదు వేగిరము।

వ. అని మఱియు సింహబలుండు మదనోన్మాదంబున
వలెనుండె.

జంపె॥ శుకవాణిఁ దనయెదుటఁ జూచినట్లైనఁ గ్రొ
మ్ముడికపోయి గానక మొగి బమ్మరించున్।
అలివేణిమోవిల నున్నట్లైనఁ బలికింపఁ
దలఁచు లేకున్నఁ గన్నుల నీరు నించుఁ।
చెలి గదిసినట్లైన నలిఁ గౌఁగిలింపఁగాఁ
దలఁచు లేకున్నఁ జేతులు పిసికికొనును।

గీ. వనితరూపంబు పలకపై నొనరవ్రాసియు
వ్రాసి తప్పక చెలువంబు డాసి చూచు
చూచి కన్నులనిండ నశ్రువులు నించు
నించి నీబంట దయ నేలుమంచు మ్రొక్కు.

ఏకతాళి॥ జక్కవ గుబ్బల సైరంధ్రి నను
జక్కఁగఁ జూడవె సైరంధ్రి।
జాలిఁ బెట్టకువె సైరంధ్రి నిను
జాల నమ్మితినె సైరంధ్రి॥
వారి వీరివలె సైరంధ్రి నే
నోరువఁ గలనా సైరంధ్రి॥
ఊరకె నన్నిటు సైరంధ్రి మరు
బారిఁ ద్రోయకువె సైరంధ్రి।

కాంభోజి॥ రావదేమె గొబ్బున సైరంధ్రి
రాతి గుండె దానవా।
ఆట దాని మాటలు సైరంధ్రి
పాటిల్లెఁ గదవె।
తేనె మోవి గ్రుక్కెఁడు సైరంధ్రి
యానన్నీయఁ గదవె।
కొద్ది మీఱె వలపు సైరంధ్రి
ముద్దు మోముఁ జూపవె!
వింత దాని వలెను సైరంధ్రి
యింత యేఁతురఁట వె।

ఏలలు॥ కూరిమి మీఱ నన్నది యేరాయని పిలిచి మోము
చేరిచి తమ్ములము నోరానించి కూడు జెప్పుడో।
శివి సావి తావిపూవుc దీవె పొదరింటిలోన
భావజకేళినేc గూడి తీయనిమోవి తేనెలాను జెప్పుడో।
మెచ్చి నామీcదనొఱcగి మెడమీcదc జేయి వేసి
మచ్చికలc జెక్కు నొక్కుచు నాతోనది ముచ్చట
లాడుట యెప్పుడో॥

వ. ఈవిధంబున విరహాభారంబునc బొగ్గుగడపనేరక యే మనుచున్నాcడు.

ద్వి. అంతటc గీచకు నలమట చూడ
నెంతయు రోసి పోయిన విధంబునను
గుగ్గింకుడుమల మరుcగున కేcగె నినుcడు;
కుంకుమ పూచాయc గొమరొప్పె సంజ.
నారు పోసిన రీతి నవ్యకమ్మై చుక్క
లారయc గనుపట్టె నంబరస్థలిని.
మిన్ను నేలయు నంత మేలెంచరాక
కన్నుల కంతc జీcకటి వెల్లివిరిసె.
తఱలిరి జారకాంతలు సంభ్రమమునc
దఱచుc గొప్పునc గల్వదండలు వెట్టి
మేలిమి మేనుల మృగమదం బలcది

నీలంపుసొమ్ములు నీటుగాఁ బెట్టి
జిలుఁగు నల్లని వన్నెచీరలుగట్టి
చెలువల సంకేతసీమల నునిచి
* * *
యేతెంచు గరితల కెదు రేఁగువారు
నిజవల్లభుల నటు నిదురలఁబుచ్చి
విజనస్థలంబుల విహరించువారు
నగుచునుండఁగ సమయంబిదే యనుచుఁ
బగదీర్ప భీముఁడు పాంచాలిఁగూడి
సరగున నాటకశాల కేతెంచి
తరుణి నక్కడనుంచి తా సెజ్జనుండె.

వ. అప్పుడు కీచకుండు తన యభిమతంబటు నీడేర్చుకొనుటకు సమయమని తలంచి శృంగారించుకొనెనఁట యెటువలెను.

అర్ధచంద్రికలు॥

కొనముక్కుపై నామ మొనరంగదిద్దున్
గనుబొమలఁ జంపలను గంధంబు మెత్తున్
భుగులనఁగ మేనిపై బుక్కచల్లుకొనున్
తనరార ముంజేతఁ దానూలు గట్టున్
నీటు దీపింప మెడ నేవళము వేయున్
బొమ్మంచు పచ్చడము నెమ్మితోఁ గప్పున్

వ. ఈవిధంబున సింహబలుఁడు తనకుఁదగిన వన్నె లొడఁ గూర్చుకొని మదనతాపంబున వికారంబున నేమి యెఱుంగక మోహాంధకారమున నాటకశాలకుఁ జనుదెంచు నప్పుడు, భీముని యలుకుడు విని సైరంధ్రియని తలంచి సంతోషాతి శయంబున నేమనుచున్నాడు.

జంపె॥ తమిరేచి నావలపు తలఁచినట్టి వధూటి
సుమశరునిచేనిట్లు సుడివడకయున్నె।
ఒనర నానీటుచూచిన నింతి వెన్నవలె
దనరంగ నెట్లు నిలువునఁ గరుగకుండు।
పెనుపొంద నామాట వినిన కామిని మరులు
గొని యెట్లు నాదు వెంటనె తిరుగకుండు॥

అనువులు॥ అంగజాగ్నులఁగాగి తమినను
నైన కానుకలెల్ల నిచ్చియు
నంగనలు నాపొందు కని కానంగలేరు।
అతివ, విను నిజమేనుమానిసి
నైన యున్నాళ్ళకును నీవా
క్కతెవె బంటుగ నేలితివి నే
డెలమితోడఁ॥
పొలఁతి నీపాదముల సాఁపున
బొమ్మగట్టెద వామపదమునఁ
దులువ మరునికినింక నాతోఁ
దొడరెనేని॥

వ. అని మఱియు నేమనుచున్నాఁడు

జంపె॥ మానినీమణి యిదిగో మంచివస్తువులు గై
కానుకలు దెచ్చితిని గైకొనుము వేడ్కన్।
విడెమిత్తునో సురటి విసరుదునో; బాదములు
తొడలపైఁ జేర్చి పొందుగను బొత్తుదునో।
ఏవిధంబున సేవ గావింతునని చెప్పి
సేవ చేయించుకొను సేవకునిచేతన్॥

వ. అనిన భీముండు వీఁడెంతయు నీచుండని రోసి మెల్లనె తనభావంబు దెలియకుండ వానితో నేమనుచున్నాఁడు॥

త్రిపుట॥ పొగడు కొంటివి నీకు నీవే
పొసఁగ మఱి నావంటి యాఁడుది।
జగములో నెందైనఁ బ్రితి
యంచెన్నఁ గలవా॥
ఒనర నామది నుండు నెటువలె
నుండునో నాతనువు చూచెదు।
వినుము నన్నెవ్వ తెనుగా భా
వించితీవు॥
పూని నను నీవంటి, కర్మిమ్మఱ
పొందఁగల వాసతుల నెటువలె।
నైన నేనీ దేహమెత్తితి
నడుగవలెనా॥

సరసములనే పొద్దుపోయెను
జాగు లేటికిఁ బన్వళింపుము
సరగ నీకును దివ్యభోగము
సంఘటింతు॥

వ. అనిన సింహబలుండు తన మనోరథంబు సఫలంబాయె నని సంతోషాతిశయంబునఁ దమకం బాపలేక పాన్పుపై గూర్చుండి యతని యొడలు తడవిచూచి వెఱఁగంది తనలోఁ దా నేమనుచున్నాఁడు

జంపె॥ ఆపద్మముకుళకుచయైన నిట్లుండునా
వీపు రోమ్మని యింత వివరింపరాక
ఆపువ్వుబోఁడి తానైన నిట్లుండునా
కోపుగా గట్టియుక్కునఁబెనఁచినట్లు
ఆకృశోదరియుఁ దానప్పు డిట్లుండెనా
తూకొన్న బకులు నీతోడేటి కడుపు
నాతిగాదిది యున్న రీతి భావించినను
పోతుపేరంటాలి పోలుపుగలిగినది॥

వ. అని సింహబలుండు సంశయించుచుండె నప్పుడు॥

క. వడముడి బొమముడి నిగుడఁగ
గుడిగొను కోపంబుతోడ గుండెలువగులఁ
వడి సింహబలుని బొడిచెను
బిడికిటన శిరమ్ము వలపు పెడతలపట్టన్.

సీ. భీముఁ డీవిధమునఁ బిడికిటఁ బొడువ
దీమసంబున వాఁడు దిగ్గన లేచి
గంధర్వుఁడను బుద్ధిఁ గవిసి కోపమున
గంధవాహాత్మజుఁ గడుఁ దలఁబొడిచె
పొడిచిన వడముడి పోనీక కడిమి
చిడిముడిఁ గీచకు సిగ వంగఁ దిగిచి
నడువీపు మోఁచేత నాలుగు దంప
జడియక హుమ్మని జడిపించి కదిమి
విడిపించుకొని వాఁడు వేగంబె మరలి
వడియార భీముని వదనంబుఁ బొడువ
గమకించి యదలించి కసెకసు త్రోసి
తెమలక పావని తేఁకువ లేచె.

*   *   *   *   *
*   *   *   *   *

ఈరీతి నొండొరు లేపున సమద
వారణంబుల లీల వారణరిపుల
పోలుపున గబ్బి బెబ్బులులచందమునఁ
దలపడి మల్లయుద్ధము సేయునపుడు
బలమంతకంతకుఁ బ్రబలి వాయుజుఁడు
బలువిడి నలసింహబలుఁ బడవైచి
దేహంబు గుల్లల తిత్తిగాఁ గ్రుమ్మి
బాహువుల్ పదములఁ బళపళ విఱిచి
పుట్ట నచ్చెరువు, చప్పుడుగాకయుండ
పొట్టలోనికిఁ ద్రోసి పొరిపుచ్చి యాడ్చె.

వ. ఇవ్విధంబున సింహబలునిఁ బరిమార్చి తన జయంబు ద్రౌపదికిం దెలిపి రహస్యంబున దీపంబుంచి వానిఁ జూపిన సైరంధ్రి యేమనుచున్నది.

జంపె॥ చెప్పితివి నీపోటు శివమెత్తి పలుమాఱు
అప్పుడాడిన మాట యిప్పుడెటువోయెఁ।
చలపట్టితివి యెంత వలదనుచుఁ జెప్పినను
తులువ, తలకెక్క నీవలపింత చేసెఁ।
నిదుర కంటికి లేక నేఁడెంత బడలితివో
నిదురఁ బొమ్మిఁక నీవు నిశ్చలమ్ముగను।

వ. అనిన భీముం డేమనుచున్నాఁడు.

ద. అంతరంగమునఁ గల చింత మాని
సంతోష మొదవెనే కాంతా।
వెఱవ కిప్పుడు నిన్ను వీఁడు చెనకి
నెఱిదప్పి యిట్లాయె నేఁడు।
మానవతి, నిను జెనకెనేని తుత్రింతుఁ
బూని యిటువలె నెంతవాని।

వ. అనిన ద్రౌపది భీమునితో నేమనుచున్నది.

జంపె॥ సింహ మేరుఁగుఁ బట్టిచీఱుచాడ్పున నీవు
సింహబలు నోర్చితివి చిటుకు మనకుండన్।
ఆవేళ నాకోప మార్పుటకు నొంటినై
నీవేళ నీనీచు నేపణంచుటకు।

నీకుఁ దగు నానేర్పు నాకుఁ దగు నీయొప్పు
గాని యితరులయందుఁ గలదె యీమహిమ॥

ఆ.వె. అంత ద్రౌపదియును ననిలతనూజుండు
జయము నొంది నాట్యశాల వెడలి
నిజనివాసములకు నెమ్మితోఁ జని పూర్వ
చర్య నుండి రధిక సమ్మదమున।

త్రిపుట॥ సాంద్రమగు తిమిరంబు వెడలిన
చంద్రబింబము కరణి వేడుకఁ
జంద్రముఖి ద్రౌపదియు నాటక
శాల వెడలెన్।
శారికా కలకంఠ కలరవ
సరసతను మృదువాక్యవైఖరిఁ
జేరియచ్చట నున్న కావలివారిఁ జూచి।
అతుల బలగర్వితులు శౌర్యో
న్నతులు నాపతులతి జయస్థితి
మతులు వేడుక నద్భుతంబుల నలరెరిపుడు।
క్రూరు ధర్మవిదూరు దోషా
కారు దుష్టవిచారుఁ గీచకుఁ
బోరి తున్రించిరి మీఱిచూడుఁడి
మీర లిపుడు।
ఒనరఁ బుణ్యాంగనలఁ జెనకిన
మనుజ మెన్నండైన నన్నిటు

చెనకి తత్ఫల మిపుడె యీ ఖలుఁ
డనుభవించెన్।

ద్వి. అనుచుఁ జెప్పినవార్త కచ్చెరువంది
ఘనతర కరదీపికాసమూహంబు
గొనివచ్చి వివిధ సంకుల మావహిల్ల
జనులు నర్తనశాల చయ్యనఁజొచ్చి
పరికించి యా సింహబలుని కాయంబు
కర మద్భుతంబుగాఁ గనుఁగొని మిగుల
ఘనముగాఁ గలకలధ్వనులు సేయంగ
విని యుపకీచకుల్ వేగంబె వచ్చి
యారూఢబలుఁడైన యన్న దేహంబు
ఆకృతినున్న బిట్టడలుచుఁజూచి
కదిసి హా యనువారుఁ గడుచోద్యమంది
యిది యేమియను వారు నెంతయుమూర్ఛ
యొదవ ద్రిమ్మరపడువారు నోర్వంగలేక
యెదటున నొరలుచు నవనిపైఁ బొరలు
వారునై దుఃఖింప వానిబంధువులు
వారింపఁ జనుదెంచి వారికిట్లనిరి.

త్రిపుట॥ ఎందునెవ్వరియందు నీగతినీల్గి రూపఱినట్టివానిని
విందుమో కనుఁగొందుమో యిటుమున్ను మనము।
ఎవ్విధంబున నెంత వారికి నెంచిచూచినఁగాని యడలక
గ్రొవ్వితిరిగినఁ జేటుతప్పునె కువలయమున।

అకట కరచరణాంగకంబులు అరసిచూచిననేకమై కడు
ప్రకటితంబుగఁ గానుపింపని పగిదియేమో।
ఉర్విలో గంధర్వవీరుల నోర్చువారల తెలుఁగొ! లేక
గర్వచిత్తుని నలుకఁ జేసిరొ కరుణలేక

వ. అని మఱియు నేమనుచున్నారు.

జంపె॥ అందముగ గౌతముని యాలికి ననఁగి పెనఁగి-క్రిమ్మఱ
నిందునంతటివాఁడె యవమతిఁ జెంద వినమె।
కావరంబున రామచంద్రుని కాంతఁగోరి-యనిమొన
రావణుఁడు తనవారితోఁ దెగిపోవవినమె।
పొందుగాఁ బెంపొంద తన గురు సుందరాంగిఁ-గైకొని
చందురుఁడు కడుఁగుంది దోషముపొంద వినమె।
కాన ధర్మవిహీనమతి నాకాంతనిపుడు-కలయఁగఁ
బూని సింహబలుండు కుంగుట భువిని నరుదె

వ. అనుచుఁ దద్బంధువులు పల్క నపుడు వినుచుఁబొడము
శోకాగ్నియం దడలుచున్న యుపకీచకులనెల్ల నొక్క యుప
కీచకుఁ డుచితసంభాషణంబు లొనర నేమనుచున్నాఁడు.

జంపె॥ అంచితంబుగ బ్రహ్మవ్రాసిన యంతగాక-యొదవునె
యెంచిచూడఁగఁ బ్రాణములు మఱి యితనియందు।
మనము నెంతయు వనరి పిలిచినఁ జను నె యిపుడు-వేగమె
యొనరఁగొని చని యగ్నియుంచుట యుచితమగును।
అనుచుఁ జెప్పిన శోకమణఁచి రయంబు మెఱయఁ-గీచకు
లెనయఁ దద్విధియాచరింపఁగ నెలమినపుడు॥

క. చేతః క్రోధవిహీనత
నాతఁడె సైరంధ్రి వారి నాతురగతిఁదాఁ
జూతునని వచ్చె వచ్చినఁ
బాతకులా భామఁజూచి పలువురు పెలుచన్.

జంపె॥ చారులోచనఁబట్టి చలపట్టి క్రూరులై
భూరికోపాటోపమునఁ గేలుఁగట్టి।
కడుమచ్చరమున నిది గంధర్వపతులచేఁ
బొడవడంచెను సింహబలు భూరిబలుని।
జగమంత యెఱుఁగంగ శవము తోడుతఁ గట్టి
యొగి నగ్నిలోఁగాల్చు టుచితమని యపుడు.

త్రిపుట॥ విరటునకు నెఱిగించువారై వేగమరిగి యందఱు
విన్నవించిన విభుఁడు విని వినకున్న నపుడు।
ఆగ్రహంబున నెల్లకీచకులబలనప్పుడు శవము తోడ నా
నిగ్రహింపఁగఁదలఁచి యప్పుడె నీకుఁదెలియు।
....యరమరికసేయక యొసగవయ్యా ధరణినాథా।
....వలవనిన నడుగని మాటదలఁచి మీకే
తెలుఁగు వచ్చిన నటులఁజేయుఁడి సరగుననిన।
అనుమతించెనటంచు సరభస మలవరించి యన్నకు
నెనయ నెమ్మిని బ్రీతిసేయుద మనుచునపుడు।
సతతపావనిఁ బుణ్యసాధ్విని సాహసమునఁ బతి

వ్రత గుణోజ్జ్వల ద్రుపదసుత వామాక్షిఁ దెచ్చి।
అరయ నశుచియు హేయమగు నరశవముతోడ
శుచియగు

తరుణి ద్రుపదతనూజ నటు బంధించిరపుడు।

వ. ఆ యుపకీచకులు ద్రోవదినిఁ బ్రేతభూమికిఁ గొనిపోవుచు నుండఁగాను సైరంధ్రి యేమనుచున్నది.

త్రిపుట॥ భయమునను వడఁకుచును గన్నుల
బాష్పధారలొలుకంగ
రయమునను సైరంధ్రి యాక్రందనముచేసెన్।
ధీరులార శూరులారా.........
.........కావరే గంధర్వులారా!
జయ జయంత విజయజయత్సేన జయద్బలమీరలు
దయచెలంగఁగ నన్ను గావరె జయము మెఱయ।
అకట మీరలుగల్గి నే ననాథనైతిని నన్ను గీ
చకులు శవమున నంటఁగట్టిరిచలముతోడ।
చాల నిర్భయలీల భంగముసేయఁదొడఁగి రెంతియు
నాలి మొఱ మీరాలకింపరె యేల తడవు

ద్వి. అని పలవింప నాయార్తరావంబు
అనిలపుత్రుఁడు విని యపుర నాప్రాణ
నాయికఁ గ్రమ్మర నాగ్రహబుద్ధిఁ
బాయక వీరెంతపనిచేసిరనుచు

బలశాలి రోషసంభ్రమ చిత్తుఁడగుచు
నెలమితో వేగ నాయిత్తమై చెలఁగి
వెసఁబాఱి గుప్తంబు విన్నాణమమరఁ
గసిమసఁగి వప్రిలంఘన మాచరించి
నలుదిక్కు లీక్షించి నలువు దీపింప
నలరెడు నొక యున్న తావనీజమ్ముఁ
బెఱికి రౌద్రాకార భీషణరేఖ
పొరయఁగ ఘనమైన మూపునఁ బూని
కటములు పొంగ నుత్కట భూరిఫాల
చటుల చాపోన్నతిఁ జయ్యన బొమలు
ముడివడఁ గన్నులమొగి నిప్పులురలఁ
గడఁకతోడుతఁ గ్రోధకలితుఁడై యచట
సకల కీచకజన సంహారమునకు
బకవైరి నిలిచె జృంభణ మూర్తితోడ.

వ. ఇట్లు నిలిచిన సింహబలు బంధుసమూహంబు లతనిఁ జూచె నప్పుడెటువలె నుండెను.

ఆటతాళము॥

దూరమునఁ గనుఁగొనుచుఁ గొందఱు పాఱిరయ్యా
పాఱికొందఱు బ్రిమ్మనెంతయు దూఱిరయ్యా।
చిక్కికొందఱు పొదలసందునఁ దక్కిరయ్యా।
తక్కికొందఱు వృక్షసంతతు లెక్కిరయ్యా।
లోఁగి కొందఱు పల్లములలోడాఁగిరయ్యా।
మూఁగి కొందఱు నీళ్లలోపల మునిఁగిరయ్యా।

వెఱచి కొండలు చావునకు వాచఱచిరయ్యా!
కరఁగిపాఱఁగలేక తృణములు గఱచిరయ్యా!

ద్వి. అత్తఱి నతి భీతి నగ్రజుబొంది
తత్తరంబున వైచి తనరఁ గీచకులు
వీటికిఁ బాఱంగ వెసఁ గూడి ముట్టి
పాటిత వేగ సంపన్నుఁడై భీమ
సేనుఁడంతటఁ దన చేకసివోవ
మాౖనితో వడిమోది మఱియును వెదకి
హాతము గావించి చయ్యన నూట యేవు
రతఁగుల నుపకీచకావలిఁ దునిమి
అపుడు బంధముదీఱ యాజ్ఞసేనికిని
విపుల బంధనములు వేగంబె విడిచి
గంధవాహ సుతుండు కాంతకిట్లనియె
గంధేభయాన, యింకను చింతదక్కి
పొందుగా విరటభూభుజు కాంతయున్న
మందిరంబునకు నెమ్మది నేఁగుమనుచు
ననిపి వేఱొకత్రోవ నరుదెంచి వాయు
తనయుండు వంటిల్లు తగఁ జొచ్చియంత.

వ. జలకమాడి మడుగుధరియించి సుఖంబుందెనట. అప్పు డెటువలెను.

అనువులు॥

అరుణకిరణుం డుదయమయ్యెడునటకుమున్నె। మానిని
సరసిలోపలమునిఁగి నిజవస్త్రములుగట్టి।
మందగామిని మిగుల శుచియై మందగతిని-పురజను
లందఱును జూడంగ ముదముంబొందియపుడు।
నగరుసొచ్చి సుదేష్ణవద్దను నయము మీఱ-పరులకు
మిగుల వేడుకఁ జెలఁగుచుండెను మేల్మిమీఱ।

* * * * * *

స్వా. అని రమాధిపు పేర నగధరు పేర
దనుజారి పేర నందకధరు పేర
సురరక్షు పేరఁ గౌస్తుభవక్షు పేర
కరిపోషు పేర శ్రీకర వేషు పేర
వనమాలి పేర సేవకపాలి పేర
ఘననిభు పేర వేంకటవిభు పేర
అంకితంబుగ వేంకటాధీశుపాద
పంకజయుగ మదభ్రమరాయమాణ
మతియుత శ్రీరామమంత్రి గర్భాబ్ధి
సితకర నుతవాగ్విశేషాది శేష
మనసిజాకార తిమ్మయదండనాథ
తనయుఁ డక్కయ సత్కృతంబై తనర్చు
సుజన సంస్తుత్య భాసుర భీమసేన
విజయకావ్యము లోకవిఖ్యాతమగుచు
నా చతురాబ్ధి వేలావనియందు
నాచంద్రతారార్కమై యొప్పఁగాక॥

శ్రీకృష్ణలీలావిలాసము

అక్కయ

శ్రీ కృష్ణ లీలా విలాసము

సీ. శ్రీమించు ప్రియురాలి చికురభరంబున
ముడిచిన పువ్వులు ముడుచుజాణ
అనుపొంప వెడమాట లాడి విప్రునిచెల
కొామి రెను గూర్చిన కోడెగీఁడు
కరమొప్ప వేదలల్ గదలునిద్దంపుఁ బా
న్పున నెమ్మిఁ బవళించు పుట్టుభోగి
కడగోర నుదిటిపైఁ గమ్మకస్తురి నెల
వంక నామముదీర్చు వన్నెకాఁడు

చరక వేరసుతా మనోహర సరోజ
కాంతి మృదుగంధవాహ దిశాంతరాళ
రంగమందిర సంస్థాయి రంగశాయి
యెలమితోడ నభీష్టము లిచ్చుఁగాక

వ. అని కృతి రచనాపరుండైన కవీశ్వరుండు జగదీశ్వరుం
డగు వేంకటేశ్వరు నేమని కొనియాడుచున్నాఁడు,

త్రిపుట॥ చుట్టుకైదువ విల్లు కరమునఁ-జట్టఁబూనినవాని బంగరు
పట్టుదుప్పటికట్టి రహిఁజూపట్టువాని। ॥౧॥
మంగళప్రదమైన అలమేల్మంగ నలమెడువానిఁ
బుడమి భు
జంగభూషణు గొప్పమెట్టిన జంగవాని। ॥౨॥
దండమిడి తను గొలుచువారికి-దండదాపగు వానిఁ
గోరినఁ
గొండనుచు వరమొసఁగు తిరుమల కొండవాని ॥౩॥

వ. అని వినుతించి హృదయంబున నునిచి యావేంకటేశ్వ
రుఁడైన శ్రీరంగశాయిని ఏమని కొనియాడుచున్నాఁడు.

జంపె। సతతంబుసేవింతు సద్భక్తిదనరార
శ్రితమనోరథదాయి శ్రీరంగశాయి ॥౧॥
ఆరూఢిఁదగఁగొలఁతు-నవలోకవన మాతృ
సారభువనవిధాయి శ్రీరంగశాయి ॥౨॥
మతిలోనఁదలఁతు నేమమున నత్యాసక్తి
శితవదనఖగయాయి-శ్రీరంగశాయి ॥౩॥

వ. శ్రీరంగశాయి మఱియు నెటువంటివాఁడు.

గీ. రాజమార్తాండు లర్థితో రాత్రి పగలు
నగుచు, గనుసన్న మెలఁగంగ నమితవైభ
వాభిరాముఁడై సన్నుత ప్రాభవమున
రంగు మీఱంగనుండు శ్రీరంగశాయి॥

వ. అని సదయాంతరంగనల మేల్కొంగ నేమని కొనియాడు చున్నాఁడు.

రచ్చతాళం ॥

నెమ్మనలర దొంతర_తమ్మియందుఁగనుపట్టి
తమ్మి తన చేతఁగలయ మ్మను దలంతొఁ ॥౧॥
మక్కువతో మాటలాడు_జక్కి_నెక్కి మేలమాడు
చక్కని కొడుకుఁగన్న_శశిముఖిఁగొలుతున్ ॥౨॥
పేరుగల రమణుని_పేరురమునఁబచ్చని
పేరుదండ మెలఁగు మిటారినిఁ గొలుతున్ ॥3॥

ఆ॥వె॥ అనుచు హిమనగేంద్ర తనయా సరస్వతీ
శక్రవల్లభాది సకలదేవ
తలును నర్థిగొలువఁ గొలువుండు నలమేలు
మంగనతులభక్తి మతిఁ దలంతు॥

అర్ధచంద్రికలు ॥

శ్రీకంఠకృతనుతికి_శృంగారమతికిన్ ॥౧॥
చారుతరగుణతతికి_శ్రీరంగపతికిఁ ॥౨॥

వ. అంకితంబుగా నాయొనర్పంబూనిన శ్రీకృష్ణవిలాసంబు నకుఁ గథాక్రమం బెట్టిదనిన॥

జంపె॥ శివకర గృహోజ్జ్వలము—శ్రీ విహారస్థలము
నవవత్ససంకులము—నందగోకులము ॥౧॥
మృదులమలయానిలము—మృగమదసురభిలము
నదదర్షభాకులము—నందగోకులము ॥౨॥
లలితకృతకాచలము—కలితశుక కలకలము
నలరూపజనకులము—నందగోకులము ॥౩॥

త్రిపుట॥ చెలువలే మరువంపు రెమ్మలు—తళుకుగల కుందనపు బొమ్మలు
వలపు గులికెడు పువ్వుఁగొమ్మలు—వఱలు నచ్చటి కలికి కొమ్మలు ॥౧॥
పొలుపుగల పుణ్యములప్రోవులు—పొసఁగనమృతము లూరు బావులు
లలితకల్పకలతలదీవులు—వెలయు నచ్చటి వేల్పు టావులు ॥౨॥
తలఁపుమీఱఁగఁ దేనెయూటలు—ద్రావి పొదలెడు నళులపాటలు
గలిగి తగు వాసనల తేటలు—చెలఁగు నచ్చటి పువ్వుఁదోటలు ॥౩॥

ఆ॥వె॥ ఎంచిచూడఁ బౌరులెల్ల బృందారకు
లతివలెల్ల మేటి యప్సరసలు
ధరణిజంబులెల్ల దైవభూజంబులు
పొసఁగ నచటిమహిమ పొగడఁదరమె.

వ. ఇటువంటి నందగోకులంబున నాదినారాయణుఁ డంశం
బున భూభారనివారణంబుకొఱకై రామకృష్ణులు వసుదేవునికి
జనియించి నందునియింటఁ బెరుఁగుచుండిరి. అందు కృష్ణుఁ డెటు
వలె విహరించును.

ద్వి. పొత్తులలో నుండఁ బాలుపొందఁజేతు
లెత్తుచుఁ బొఱలాడు నెంతయు వేడ్క
ముద్దుగా తెడినఁచు ముదితలుచేరి
ముద్దాడు వేళఁ గెమ్మోవులునొక్క.
అమరంగఁగూర్చుండి యాడంగఁజూచి
ప్రమదంబుతో గోపభామలు గుచ్చి
చంకలనిడికొన్న, సరగున వారి
పొంకపుఁబాలిండ్లు పుడుకుచునుండు.
నడచి యాడఁగఁజూచి నళినదళాక్షు
నడరి 'యప్పల! విందు'లని తన్నుబిల్వ
ముదమైన యపరంజి మువ్వలు గదలఁ
బదువున నరిగి పైఁబడి కౌఁగిలించు.
పనినడి తనయీడు బాలురఁగూడి
చని గొల్లయిండ్లను జయ్యనఁజొచ్చి
యబ్బినచోటెల్ల నందు నిందనక
గబ్బియై కడు దుండగంబులు సేయు.

వ. అని మఱియు నేమనుచున్నాఁడు

జంపె॥ ఒక తెరగ్గఱ ప్రియుండొక ప్రక్కనుండంగ
నొకప్రక్క పవళించుచుండు నవ్వుచును ॥౧॥
పతులు సతులునుగూడి పానుపున నిద్రింప
సతులమార్పడ నునిచి జగడములు పెట్టున్ ॥౨॥
మగనిరూపున నొక్క మగువఁగూడిన బాల
మగఁడుఁగాఁడని చెప్పి మగుడఁదిట్టించున్.

వ. ఇవ్విధంబున గోపికలు అతని చిట్టకంబు లేమని తెలుపు చున్నారు.

రచ్చతాళము॥

మువ్వలు గదలకుండ-ముచ్చువలెవచ్చి దండ
పవ్వళించి యేనుండఁ-బాలుత్రాగుఁ బొట్టనిండ ॥౧॥
నడిమీఁఱవెన్న ముచ్చు-వలె గుక్కిళ్ళ్రమింగు
పడుచుల నోటగుక్క-పట్టెఁడేసి తాను మెక్కు ॥౨॥
ఒమ్మికతో నాలుమగల-యుగము గూడికొనఁగా
రమ్మని బాలికఁజీరు-రాకయున్నఁ గోరఁజీఱు ॥౩॥

త్రిపుట॥ ఒనరఁ బ్రియమునఁ బండ్లొసంగిన
వలవదేమియు మోవిపండ్లే
తనకు నిమ్మనుఁగలదె యీచోద్యంబు తల్లీ ॥౧॥
ఆకులిదిగో పోకముడిచిఉ-మనుచు నోడక పలుకుఁ
దగని చి
కాకుదనమున బిడ్డఁడెక్కడఁ-గలిగెనమ్మా ॥౨॥

కొడుకులెన్నఁడు లేనిదానికిఁ-గొడుకు నిచ్చెదననుచు
రమ్మనుఁ
బుడమిలో నిటువంటిబిడ్డలు-పొడమిరవ్వా ॥3॥

న. అని గోపికలువచ్చి తన కుమారుని దుండగంబులు వివరింప వారివారి ననునయించి యశోదాదేవి శ్రీకృష్ణునిఁ జూచి యేమనుచున్నది.

జంపె॥ ఎందుఁజూచిన నీవె-యుందువని పీరనెద
రిందఱి నిందల-కేల నాయన్నా ॥౧॥
సిరిగలిగియుండియును-బొరుగిండ్లకడకు నీ
వరుగ నేమిటికిమా-యయ్య పలుమాఱు ॥౨॥
కలవాఁడవుక్కి-వుడు-గా! రాదు నాయన్న
కులమువారల నంత-గొడవేల తండ్రీ ! ॥3॥
కజ్జములు పెట్టెదను-ముజ్జగంబులుగన్న
బొజ్జనిండఁగ నెందుఁ-బోకుమీ తండ్రీ ! ॥౪॥

ద్వి. అని యశోదాదేవి యాత్మజు నేమి
యనఁజాల కతని రమ్మని చేరఁబిలిచి
పాలవంకలమించు పాలిండ్ల పాలు
పాలవంకలనంగఁ బ్రవహింప వేడ్క
నక్కునఁజేర్చి ముద్దాడిలాలించె
నక్కఱపెంపున నబ్జదళాక్షు.
కొదమ తేఁటులన శ్రీగులికెడుకొప్పు

విదియచందురురేఖ విలసిల్లు నుదురు
దలచుట్టు కన్నులుఁ దళుకుఁ జెక్కులును
జిలుకముక్కుమిటారి జిగిగలమోవి
కంచుసఁ గొఱలేని కలువలవిందు
నందంబుగల వదనారవిందంబు
జలజంబు నిరసించు చారుకంఠంబు
సలలితమాంసలాజానుబాహువులు
క్షీరాబ్ధికన్యకచెలఁగ నిచ్చలును
పేరోలగంబుండు పృథుల వక్షంబు
మృగరాజు వణకించు నిసుమంత నడుము
చిగురుచాయలఁజిందు చిన్ని పాదములు
ననుదినంబునుజూచి యా గోపసతులు
మనసిజవివశలై మచ్చికలిచ్చి
యీసౌకుమార్యంబు నీవిలాసములు
నీసొంపు నీపెంపు నెందును గలవు
అలరంగ వీనితో ననిశంబుఁగూడి
వెలలేని పెనుపండువులు సేయలేని
పడఁతుల పాప్రియముల్ భావించిచూడ
నడవినిఁ గాసినయట్టి వెన్నెలలు
కాత్యాయనీదేవిఁ గడుభక్తిఁ గొలువ
సత్యమావిభుపొందు సమకూడు వేగ।

వ. అని మాసవ్రతంబుసేయుటకై మార్గశిరంబు మొదటి దినంబున గోపికలు యమునానదికిని జని కృతస్నానలై యిసుక గౌరీదేవింజేసి వివిధోపచారములను బూజచేసి యేమను చున్నారు.

ధ వ ళ ము ॥

జయసుమ భాసురహాసా–జయరమణీయవిలాసా
జయగతిసమదమయూరీ–జయహిమశైలకుమారీ ॥౧॥
జయమణిమయతాటంకా–జయధృత బాలశశాంకా
జయ మధురాధరబింబా–జయ పావని జగదంబా ॥౨॥
జయ వికచాంబుజవదనా–జయ నవకోరకరదనా
జయ జలధరనిభవేణీ–జయ శశిశేఖరురాణీ! ॥౩॥

వ. అని మఱియు నేమని వినుతింపుచున్నారు.

ఝంపె॥ చెలువుఁడెప్పుడుచిక్కి–చెలువ, సగమైనాఁడు
తలఁప నీవంటి సౌం–దర్యవతిగలదె ।౧।
మసలకెప్పుడు నీవు–మనసురా మెలఁగితివి
వసుధ నీవంటిగుణ–వతియు మఱిగలదె ।౨।
వెలయు నీ రమణునికి–విషముసైతమునిండె
కలికి నీవంటి లక్షణవతియు గలదె ।౩।
నీలలితవృత్త కుచ–ములు మేలుబంతులును
బాలకస్తూరి తిలకఁబు............... ।౪।

జంపె॥ వెలఁది కృష్ణుని మాకు_విభుఁజేయు నీపేరఁ
జెలఁగి బొమ్మలపెండ్లి_చేసెదము గౌరి ॥౧॥
జలజాక్షుకెమ్మోవి_చవిచూడఁజేయుమీ
ఫలపూజ చేసెదము_ఇలనీకుగౌరి ॥౨॥
కేళి హరిఁగూడి మము_నోలలాడఁగఁజేయు
నోలలాడించెదము_చాల నిను గౌరి ॥3॥

వ. అని యివ్విధంబున ననుదినంబును గౌరీదేవిని బ్రార్థించి పూజించుచు నొక్క_నాఁడుప్రొద్దున మేల్కా_ంచి గోపకన్యకలు యమునానదికిఁ జనిరట యెటువలెను.

లఘుశేఖర తాళము॥

ఒప్పఁగప్పు కొప్పులందు_గుప్పళించితుఱిమినట్టి
చెప్పిచూపరానితావు_లుప్పతిల్లు విరులుజాఱ ౹౧॥
ఉబ్బుగబ్బిగుబ్బగవల_నబ్బురంపుఁ గుంకుమంబు
గుబ్బుమనుచు గుబులుకొనఁగ_నబ్బురంబుతోడ
నలఁది ॥౨॥
ముంచి ముంచి చంచరీక_ములధరింపఁజేసినట్లు
అంచమించ మించుకంచు వంచజేయుచూపుల మరి॥3॥
తళుకుగులుకు కప్పురంపు తళుకునలుక పలుక......
పలుకు పలుకునకును దేనె_చిలుకు చిలుకపలుకులమర॥౪॥

వ. ఇవ్విధంబున గోపకన్యకలు యమునానదికింజనియొక్క విజనస్థలంబున వలువలూడిచి జలంబుసొచ్చి విహరించిరఁట యెటువలెను.

లఘుశేఖర తాళము॥

ముకురముఖులు వేడ్క-తోడ-ముద్దుఁజెలులతోడఁగూడి
యొకరినొకరు పేరఁజీరి-యుబ్బుమీర నోలలాడి ॥౧॥
వనజనయన లటమటించి-వదలకుండఁగౌఁగిలించి
యొనరజలము ముంచిముంచి-యొక తెనొక తెపొంచి
పొంచి ॥౨॥
లలన లొండొరులును కేళి-నెలయఁబుష్పొదులను దేలి
కలసి మెలసిహోళిదెలిసి-సొలసి సరస కేళిఁదేలి ॥3॥

వ. మరియు నెటువలెను.

గీ. ఒకతె కెంగేలఁ గెందమ్మి యొకతెయొడుచు
కొనినఁబూనిక దానితోఁ బెనఁగులాడు
నంతకై మును తాము వంతులకును
దంటలగుచును మల్లయుద్ధములుసేయ.

వ. అప్పుడారమణులు సరసోక్తులు తమలోఁ దామేమను చున్నారు.

కురుచ జంపె॥

మగువ, యీకుచముదామరలా- వేగ
మగిడింతు నిన్ను దా మరలా ॥౧॥

లలన, వైచితిమేలు కలవా_నీవు
తలఁకకువె యోఁచ నీకలవా ||౨||
చల్లనగుపూఁదేనె చాలా_మీఁదఁ
జల్లకువె సఖి, చాలుఁజాలు ||3||

ద్వి॥ నలినగంధులు యమునానది నింపు
వెలయ నివ్విధమున విహరింపుచుండ
నదియెల్ల శ్రీకృష్ణుఁడాత్మలోఁ దెలిసి
పదరిచెప్పుచు గోపబాలురతోడ
నయ్యెడకే తెంచి యందర సన్న
నొయ్య నొయ్యన నిల్పి యొదుఁగుచుఁ జేరి
పొలుపుమీఱఁబురాణపురుషుఁడైయుండి
వెలయ బాలుని రీతి వికచాబ్జముఖుల
చీరలు గొనిపోయి చెంగటనొక్క
చారుకదంబ భూజంబుపై నెక్కె.

వ. అపుడా శ్రీకృష్ణునిఁజూచి తమలోఁదామేమనుచున్నారు.

ఆటతాళము॥

అవుర యమ్మకచెల్లతగవరి_వాఁడు మేలెక్కడలచూచిన
వాఁడనగరా కోడిగములివి_వలదుకృష్ణా ||౧||
పూనిదొంగిలి కోకలటుగొని_పోకుపోయిన నీకునందుని
యాన రామునియాన మాయమ_యాన సుమ్మా ||౨||
లోకమున నిటువంటినగవుల_పోకతనములు గలవెయివిదా
లేక దొరబిడ్డలకె కలదోకో_కాక తెలియ ||3||

జంపె॥ పుట్టుమొదలును నిట్టి-గట్టివాయితనంబు
కట్టి నేర్చితిబుద్ధి-యిఁకనైన వలదె ॥౧॥
ఇలలోన మిగులగుణి-వలెనుండువొకవేళ
తెలియ నొకగుణమైన-కలదె నీయందు ॥౨॥
రాజుతో చెప్పెదము-రాజీవదళనేత్ర
ఓజతో మావలువ-లూరకిచ్చెదవొ ॥౩॥

వ. అనిన వలువలీకున్న నతని నేమని ప్రార్థించుచున్నారు.

ఆటతాళము॥

ఓడకిటువలె సతులు జలకము లాడగానూ-వత్తురె
జాడఁబడి మగవారు దుష్టభు-జంగదమనా ॥౧॥
వచ్చిమముఁగని సరగమగుడఁగ-వలయుఁగాక-కోకలు
ముచ్చిలింతురె శౌరి యింత-మోసపఱచి ॥౨॥
జలజలోచన, మమ్మునీదా-సులనుదయను-గనుఁగొని
వలువలొసఁగుము నీటిలో చలివశముగాదు ॥౩॥

వ. అనిన విని శ్రీకృష్ణుఁడు మీరు నన్నింతదూఱనేల? మీ వలువలువచ్చి తీసుకపొండనిన గోపికలు మొగంబులుచూచుక తమలోఁ దామేమనుచున్నారు.

జంపె॥ వలిపట్టినీటిలో-వణఁకనోపుదుమె పో
వలయుఁ గోకలకనుచుఁబలికెనపుడొకతె ॥౧॥
అత్తవిననిది యేమి యని యడగదే వాని
పొత్తుకిటువలె నీవె-పొమ్మనియె నొకతె ॥౨॥

సిగ్గుపోయిన వెనుక-చీరలేటికె వాని
దగ్గరికి సేరాను - తలమనియె నొకతె ॥౩॥
అంకెగూడినమీఁద-గొంకుకొసరును బిగువు
నింక చెల్లునె వెడల-రేయనియె నొకతె ॥౪॥
ఆమహాత్ముని వేళ-యయియున్న దిప్పుడిక
నేమిచెప్పినఁ జేయు-టేయనియె నొకతె ॥౫॥
తాళఁజాలక ప్రాలు-మాలిపోయిన యప్పుడె
యీలాగువాఁడియ్య-లేఁడనియె నొకతె ॥౬॥
ఒసరఁదామరపాకు-లున్న వే యచ్చోట
ననువుగైకొనచ-క్క-నౌననియె నొకతె ॥౭॥
ఒద్దికై యవి వాని-యొద్దనేయుండనీ
పొద్దుగ్రుంకినఁగాని-పోననియె నొకతె ॥౮॥
నెలవుకొని యీచీరు-నీటిలోనిట్లున్న
ఫలమేమి మనకు కో-కలకనియె నొకతె ॥౯॥

వ. అనిన నొకవిధంబున వెడలిరా నుద్యోగించి ఆయింతు లేమని పొరిచూపులాడుచున్నారు.

ఏకతాళము।

కలపెద్దలు మీరలు ముందఱఁజనుఁ
డలసయానమున ననెనొకబాల ॥౧॥
ఎఱుఁగని పడుచుల-కెగ్గేమిటికిఁక
నెరుగుఁడు సరగున-ననెనొక ప్రౌఢ ॥౨॥

ఇందుకు పొరిచూ-పేటికిఁ గుమియై
నందఱు చనుదెండనె నొకభామ ॥౩॥

వ. అనిహృదయంబులు పదిలపఱచుకొని వెడలివచ్చునప్పు డెటువలెను.

జంపె॥ బలిమినొకయింతి రొమ్ములబంటి కేతెంచి
నిలిచె నీఁకరానను చు-నిగిడిసిగ్గునను ॥౧॥
పదమనుచుఁ బెందొడల-బంటికినిదావచ్చి
చదికిలంబడియె నొక-సతివ్రీడతోడన్ ॥౨॥
దిట్టయై యొకతరుణి-గట్టుదాఁకనువచ్చి
యట్టెగ్రిక్కు-నమరలె-నెట్టుకొనిలజ్జన్ ॥౩॥

వ. ఇవ్విధంబున వెడలి రాలేక కొదుకుచు నొకవిధంబున వెడలి కరతలపిహిత కుచస్మరమందిరలై గోపికలు శ్రీకృష్ణుని యెదుట నిలిచి చీరలిమ్మని యడిగిన నవ్వుచు నతఁడేమను చున్నాఁడు.

ఆటతాళము॥

కూర్మి పిన్నటనాఁటనుండియుఁ-గూడి పెనఁగిన నన్ను
గానకొని
ధర్మమాయిటు సిగ్గుపడను-తరుణులార ॥౧॥
గారినింతయుఁ జులుకసేయుట-గాక మీవలె వలువ
లూడిచి
నీరుచొత్తురె వ్రితముసలిపెడి-వారలెచటన్ ॥౨॥

వ్రీతఫలంబిటు మీకునిప్పుడు-వలసెనేనియు రెండు
చేతుల
సతులు మీరందఱును మ్రొక్కుడు-చక్కనిలిచి ॥3॥

వ. అనిన గోపికలు తమలోఁ దా మేమనుచున్నారు.

జంపె॥ మ్రొక్కవలెనఁట మీఁదు-మిక్కిలి యిరుకుకొని
చిక్కితిమిగా వీని-చేననియె నొకతె ॥౧॥
పురుషోత్తముండు గొబ్బునన చలివిడిపించి
దరిజేర్చు, మ్రొక్కవల-దాయనియె నొకతె ॥౨॥
ఎక్కడే తనయెమ్మె-లిటుగాని తెలియవో
మ్రొక్కఁగా మనకేమి-చిక్కనియె నొకతె ॥3॥
మోసపోయిన వెనుక-మ్రొక్కకే తీఱునా
వాసులకు పెనఁగంగ-వలదనియె నొకతె ॥౪॥
చేతులెత్తుక మ్రొక్కఁ-జెల్లు మనమందఱము
ఈతఁడును మఱిదేవుఁ-డేయనియె నొకతె ॥౫॥
ఇందులో సడిసన్న-యింతిచే మ్రొక్కింత
మందఱికి నెలవగును-అనిపలికె నొకతె ॥౬॥
వినరె యిదియునుగాక-తనయెదుట మ్రొక్కవల
మనపుణ్య మీడేరె-నని పలికె నొకతె ॥౭॥
ఏమేలు గనియె వాఁ-డింతయేలా నిట్లు
ఏమాయె మ్రొక్కఁగద-రేయనియె నొకతె ॥౮॥

ఆదంటయాడేటి-యాట యా మ్రొక్కులకు
గాదమ్మ పైకొసరు-గలదనియె నొకతె ॥౯॥
కడమ కింతెయుసిగ్గు-విడిపించుకుండెడి
పడుచు సేఁతలు సేయ-గడుసనియె నొకతె ॥౧౦॥

వ. అని యాయింతులు శ్రీకృష్ణునితో నేమనుచున్నారు.

జంపె॥ ఏయూరి యాడవా-రీతీరుతో నుండి
చేయెత్తి మగవారిఁ-జేరి మ్రొక్కుదురు ॥౧॥
మ్రొక్కంగ వలసెనా-మ్రొక్కెదము మదినైనఁ
జక్క కన్నులుమూసి-సరవితో నుండు ॥౨॥
మొనసి చేతులనెత్తి-మ్రొక్కవలె నంటివా
యొనరఁ గన్నులుమూసి-యుండు మ్రొక్కెదము ॥౩॥

వ. మ్రొక్కెదమని పలుకఁదగునే వెఱ్ఱిపడఁతులార! నిదుర పోవువారి పాదంబుల కెఱఁగినదాన ఫలంబుకలదే! అనిన హాస్యించి గోపికలు వ్రతభంగమగునని శ్రీకృష్ణునకు మ్రొక్కఁ-టకు యొటువలెను.

ఏకతాళము॥

బలుసిగ్గున నొక-బాలారత్నము
చెలఁగి నగుచునొక-చేతను మ్రొక్కెన్ ॥౧॥
కన్నులు మొగుచుక-కన్నియ యొక్క తె
వెన్నుఁడు నగనగ-వేగమె మ్రొక్కెన్ ॥౨॥

కరమరుదుగ ముఖ_కంజాతము పెడ
మరలిచి యొకసతి_సరగున మొ్రొక్కెన్ ॥3॥
చలము సాగనీక_సాగుదుగాయని
తలవంపున నొక_పొలఁతుక మొ్రొక్కెన్ ॥౪॥
ఒఱపరి యొక్క తె_యొడలెల్లను పె
న్నెఱులఁ బొదవుకొని_నెమ్మిని మొ్రొక్కెన్ ॥౫॥
ఇందఱు మొ్రొక్కఁగ నిదియే సందని
సందడిపడి యొక_జవ్వని మొ్రొక్కెన్ ॥౬॥

వ. ఇవ్విధంబున మొ్రొక్కిన గోపికలను గరుణించి వస్త్రం బులొసంగి వారందఱి యనురాగంబులఁ దెలిసి నోములు కడమ గాకుండ నోచిన మీామనోరథంబు లీడేరునని వారలఁ బనిచి, శ్రీకృష్ణుఁడు నిజనివాసమునకుఁ జనియె. అంతటఁ గొన్నిమా సంబులకు శరత్కాలంబు గనుపట్టె. అప్పు డెవ్విధాననుండెను,

కేఱుచజంపె॥

కరము తరముగఁబూచె శరము_తేరి
సరసులను జెలువొందె శరము ॥౧॥
అమరె వాసనల కుముదములు_వినిచె
నెమిలిగమి షడ్జనినదములు ॥౨॥
కొమరొందెఁ బుండరీకములు_మొరసె
రమణతోఁ జంచరీకములు ॥3॥
విలసిల్లెఁ గలశజుఁడు మింట_మరుఁడు
వెలఁదుకలనేసెఁ బూవింట ॥౪॥

ద్వి. ఈరీతి లోకైక హృద్యంబులైన
శారద లలితవాసరములు మిగులఁ
దమకించి గోపికల్ దామొక్కనాఁడు
కమలాక్షు సౌందర్య గరిమంబు నతని
గుణములుఁ గథలు వాకుృచ్చి వర్ణించి
మనసిజ వివశలై మామనోహరునిఁ
గన్నుల కఱవుపోఁ గనుఁ గొందు మెపుడు
తిన్ననిమాటలఁ దేలింత మెపుడు
రమ్మని వానియురమ్ము చన్మొనలఁ
గుృమ్ముదు మెప్పుడు గుృచ్చిపాఱఁగను
వలపున సొక్కించి వలరేని కేళిఁ
జెలరేఁగి పరవశుఁజేయుదు మెపుడు
చక్కెర వాతెరల్ చవిచూపి చాల
సొక్కింతు మెప్పుడు సొంపుమీఱఁగను
అని తలపోయుచు నాగోపకాంత
లానరఁ గోర్కులతోడ నుండునంతటను.

క. ఘనతామసైంద్రిజాలికుఁ
డొనరెడు కెంబట్టుబంతి యొకచేతను లే
దనియొక చేచూపిన క్రియ
వనజాప్తుఁడు గ్రుంకె వనజవైరియుఁదోచెన్॥

వ. ఆసమయంబున నెటువలెను.

జంపె॥ కలువముచ్చటదీరె_నలిచకోరము కేరె
జలజంబువెతగూరె_శశివాడు దేటెన్ ॥౧॥
నెలరాజు గమకించె_వలరాజు విలువంచె
చలిగాలి చనుదెంచె_జలధి గురి మించెన్ ॥౨॥
విరహవేదన నెలసె_విసిగి జక్కవసొలసె
విరిమల్లియలు విరిసె_వెన్నెలలు వెలసెన్ ॥౩॥

వ. ఇట్లుసకలమనోరంజకమైన చంద్రోదయంబున గోపికలు శ్రీకృష్ణునిమీఁది కోర్కు లినుమడింప నప్పు డెటువలెను॥

జంపె॥ ఇందుముఖులకుఁదాప_మెచ్చె నెంతయును మక
రందములు కుందములు_గంధములు ననినన్ ॥౧॥
నీరజాక్షులవంత_నిగిడెను మణిసరులు
హారములు హీరములు_కీరములు ననినన్ ॥౨॥
శాతోదరులకు దగ_సంఘటిల్లెను సరో
జాతములు చూతములు_గీతములు ననినన్ ॥౩॥
నాగయానలకళుకు_నాటుకొనె నవసుమ ప
రాగములు త్యాగములు_భోగములు ననినన్ ॥౪॥

వ. అప్పుడాగోపిక లేమనుచున్నారు.

క. వెన్నుని యురమునఁజేర్చని
చన్నులు వివరింపమొగలిచన్నులు, వానిన్
జెన్నలరఁ జూడకుండెడు
కన్నులు వివరింప నెమిలికన్నులు దలఁపన్॥

వ. అని తమలోఁదా మేమనుచున్నారు.

ఆటతాళము ॥

అనువుగా వేడుకనుజూతము ఎదుటనునిచి-పటమున
వనజనాభునిరూపు నొనరఁగ-వ్రాయరమ్మ ॥౧॥
సారెకును వీనులకు నెంతయుఁ-జవులుగాను-నవసిత
నీరజాక్షునిగుణములభివ-ర్ణింపరమ్మా ॥౨॥
సొలపుగాఁ జిత్తంబులలరఁగ-సుతులుగూడి-మెల్లన
బలుని తమ్మునిమీఁదఁ బాటలు-పాడరమ్మా ॥౩॥

వ. అని యివ్విధంబున గోపికలు కృష్ణాసక్తలై యుండు నపుడు భక్తవత్సలుండగు శ్రీకృష్ణుండు వారల ననుగ్రహింపఁ దలఁచి యమునానదీసైకత ప్రదేశంబున వేణుగానంబుచేసెనట యెటువలెను॥

ఏకచ్ఛారేకులు ॥

పికిలిపువ్వు లెడలనెడలఁ-బెనచినట్టి పూలదండ
లొకయొయ్యార మమర-నొప్ప గొప్పకొప్పుచుట్టి ॥౧॥
వలపుగులుకు వైజయంతి-వక్షమందునొనరఁదాల్చి
పొలుపుమీఱ కొండగోఁగు-పూలు కర్ణములధరించి ॥౨॥
నీటువెలయఁ గటినిడాలు-నిగుడఁబట్టు దట్టి గట్టి
సూటిమీఱఁదావి కస్తూరిబొట్టు నుదుటఁబెట్టి ॥౩॥
పిల్లగ్రోవి తేనెలుప్ప-తిల్ల మోవిఁగూర్చి గోప
వల్లభుండు పాటపాడె-వట్టిమాఁకు లిగురువెట్ట ॥౪॥

వ. ఈవిధంబుగ జగన్మోహనంబుగఁ బాటపాడిన విని, విరాళిగొని, తదాయత్తచిత్తలై శ్రీకృష్ణుండున్నచోటికి గోపికలు వచ్చిరఁట యెటువలెను.

ఏకతాళము ॥

తుఱుముసఁబువ్వులు తుఱిమి తుఱుముకయె
పరువున నపుడొక-భామినివచ్చెన్ ॥౧॥
తీసుగఁ గాటుక-దిద్ది దిద్దకయె
కూరిమినపుడొక-కోమలి వచ్చెన్ ॥౨॥
అరుదుగ గంధంబలఁదియు-నలఁదకె
సరగునఁ దమినొక-శశిముఖివచ్చెన్ ॥౩॥
తొడవులు చక్కఁగఁ దొడిగియుఁ దొడగకె
వడి మీఱఁగ నొక-పడఁతుకవచ్చెన్ ॥౪॥

వ. ఇవ్విధంబున మోహపరవశలై వచ్చిన గోపికలఁ జూచి శ్రీకృష్ణుఁ డేమనుచున్నాఁడు.

ద్వి. ఇక్కడ కీరీతి నేలవచ్చితిరి
అక్కట యిట్టి సాహసములుగలవె!
ఈమెయి నేతెంచు టెఱిఁగిన మిగుల
మామ గోపించును మగఁడు శిక్షించు
బావలు మఱఁదులుఁ బాటింపరెలమి
ఈవలావలివార లెగ్గులాడుదురు,

చుట్టముల్ చుల్కఁగాఁ జూతు రెవ్వారు
గుట్టువీడిన నాడుఁ గొడుకును రోయు
ఇహపరదూరంబు లిటువంటిపనులు
విహితమే కులవధూవితతికి నెందు
పెలుచైన బెడుసైనఁ బేదవాఁడైన
ములుచైన మూర్ఖైన మూగవాఁడైన
గడుసైన తొడుసైన గర్వితుఁడైన
వెడఁగైన బడుగైన వెఱ్ఱివాఁడైన
నేరీతివాఁడైన నింతికి విభుని
నూరకె విడుచుట యుచితంబుగాదు
కావున మీరలు కంజాక్షులార
యీవంకనుండక యిప్రుడె పొండనిన.

వ. చింతాక్రాంతలై గోపిక లేమనుచున్నారు.

జంపె రేకులు ॥

వెఱఁగందిమోము–వెలవెలచేసె నొకతె ।౧।
పఱఁగి కన్నీరు రెప్పలనించె నొకతె ।౨।
తలవంచి మొనవ్రేల–నిలవ్రాసె నొకతె ॥౩॥
వల పింతచేసెనని–వగనొందె నొకతె ।౪।
అతనిపగ యీడేరె–నని నవ్వె నొకతె ।౫।

వ. ఇవ్విధంబునఁ జింతాక్రాంతలై గోపికలు శ్రీకృష్ణునితో నేమనుచున్నారు.

త్రిపుట॥ ఇట్టి బెడిదపు మాటలాడఁగ—నెట్టుగా నోరాడెనన్నియు॥
గట్టిపెట్టి విరాళివచ్చిన—కామినులకు ॥౧॥
పతినివిడుచుట సతికిఁ దగదని—పలికితివి యారూపముగనిను
పతివిగా భావించి సవ్వసఁ—బాపమేమిా ॥౨॥
సతత సౌఖ్యములిచ్చు నీతో—సలుపకుండఁగ లేము క్రీడలు
వెతలఁ బెట్టెడు పతులఁ జెప్పగ వేడ్క—గలదె? ॥3॥

వ. అని మఱియు నేమనుచున్నారు.

జంపె॥ నీపదాంబుజ సేవ—నిగిడిచెయ్యనెగాని
యేపనికి మా చేతు—లీఁకఁగొలుపవీశా! ॥౧॥
నీనామవచనములు—నెమ్మివిననేకాని
వీనులన్యోక్తులను—వినఁజొరవు కృష్ణా! ॥౨॥
నిన్నుఁగనుఁగొనఁగాని—నెఱయ మాలోచనము
లున్నవారిని జూడ—నొల్లవు ముకుందా! ॥3॥

త్రిపుట॥ వలపుతో మాతలను రేఁగెనో—
వలవహో మునుసతులు పతులకు।
వలచిరని వారొల్లరైరో వారిజాక్షా! ॥౧॥

మేను నిదియెటేఁగింపవలెనా–
మహిని పురుషులకంటె సతులకు
కామ మష్టగుణంబవేత్తని–గాథవినవే ॥౨॥

పెక్కువిధములఁ బురుషు లతివల–
ప్రేమ కానఁగలేరు వారలు
సాక్షి–పైకొన నొల్లననియెడు–సుగుణి గలడె ॥3॥

వ. అనిన నాశ్రీకృష్ణుఁడు మదీయలోకంబుచేరి కృతార్థులై యుందురు. తిరిగిపొండనిన గోపిక లేమనుచున్నారు.

ఝంపె॥ కమ్మని యధరసుధ–కలశమను వాతెఱయు
నెమ్మిఁ జిలుకకయున్న–నేఁడోర్వఁగలమా ॥౧॥
నీవిమల కరపద్మ–మీవాలు గోపివెడల
నీవేళ యీకున్న–నీకఁ దాళఁగలమా? ॥౨॥

వ. అని మఱియు నేమనుచున్నారు.

త్రిపుట॥ ఇట్టి యీధైర్యంబుచూచిన–
గట్లు రాళ్లును గరుఁగు హరిహరి
ఎట్లు కరఁగదు నీదుచిత్తం–బింతయైన ॥౧॥
చులకఁగా నీవెంత చూచినఁ–
జూడు మిందఱునైన నీకడఁ
దలఁగిపోవఁగలేరు నీపా–దంబులాన ॥౨॥

తాళుక్కొన నీకఁ జాల మతనుఁడు-
తను వెఱుంగఁడు చాటిచెప్పెద
మేలు దూరకు మీఁడు కొలదా మేలుకృష్ణా ?

ద్వి. అని దూఱిపలికిన-నావ్రజ సతులఁ
గనుఁగొని యెంతయుఁ-గరుణతోఁ జేరి
శౌరి వారలనెల్ల సరసవాక్యముల
గారవించుచు మది క్రిందెల్ల మాన్చి
మరుకేళిఁగళలంటి మర్మంబులంటి
కరఁగించి సౌఖ్యసాగరమునఁ దేల్చి॥

ద్వి. తమకు శ్రీకృష్ణుండు దక్కె-నటంచు
రమణులు మిగుల గర్వమును బొందినను
గ్రక్కున వారి గర్వంబు నణంపఁ
జక్కఁగఁ బిదపఁ బ్రసన్నుఁ డౌటకును
మునుల చిత్తాంభోజముల నున్న మేటి
తనరంగ నపుడు నంతర్హితుండైన

జంపె॥ ఇప్పుడే కొనగోరఁ గొప్పు దువ్వుచు రమణుఁ-
డప్పుడే యెటువోయె-నని బ్రమసెనొకతె ॥౧॥
గుఱి మించుతమి మోవి-గ్రోలఁగానే విభుఁడు
జిరిగె నెక్కడికనుచు-వెఱగందె నొకతె ॥౨॥

అలముకొని కౌఁగిటను_అంటియుండిన నడుముఁ
జెలువుఁడెటు వోయెనని_చింతించె నొకతె ॥3॥

వ. అటమీఁదటి వృత్తాంతం బెటువలెన్న.

రచ్చరేకులు॥

నల్లనయ్య వెదుకఁ జనిరి_గొల్లయిల్లాండ్రు గోరి
నల్లనయ్య నేటిదరుల_రంజిల్లు వనములందెల్ల ॥౧॥
పదురు పదురు గుములుగూడి_యదరుబెదరు లేకపూవుఁ
బొదలు తప్పకుండఁ బొదలు_పొదలు తమిని వెదకి
రపుడు ॥౨॥

వ. ఇవ్విధంబున వెదకిన మత్తకాశిను లేమనుచున్నారు.

దరువు। ఆటతాళము॥

వచ్చినాఁడఁట చూపరే కురవకములార_నుదుటను
పచ్చికస్తురిబొట్టు నొసపరి_బాగువాని ॥౧॥
చండితనమున వచ్చెఁ జూపరె_జాతులార_యన్న్యాల
దండితారులఁ జెలఁగు పచ్చని_దండవాని ॥౨॥

అర్ధచంద్రికలు॥

చాయమించిన యింద్రనీలపుఁ జాయవాఁడు ॥౧॥
నవ్వుమోమున నిండుఁజందురు_నవ్వువాఁడు ॥౨॥
బాగునకు బాగొసఁగు నొసపరి_బాగువాఁడు ॥3॥

వ. శ్రీకృష్ణుఁడు వచ్చెఁగాయని యచటివృక్షంబుల నడిగి యటఁ గానక, మఱియొకవనంబునకుఁ జని వెదకుచు నేమను చున్నారు.

జంపె|| అదె పుష్పలతలార! అంబుజాక్షుండు మీ
పొదలచాటున డాఁగె_పోనీకురమ్మ ||౧||
కిటుకుతనమున విభుఁడు_క్రీడించి యేతెంచె
నిటుల కేతకులార_కృపఁ జూడరమ్మా ||౨||
జాతికొమ్మలఁ బాయ_నీతిగాదని పతికి
శ్రీతులసి, నీవైనఁ_జెప్పఁగదవమ్మా ||౩||

వ. అని మఱియు నేమనుచున్నారు.

త్రిపుట|| వాంఛితార్థములను భజించిన_
వారి కొసఁగెడువాని నవశిఖ_
పింఛలాంఛనుఁ గానవా, తా_పింఛనగమా ||౧||
పంచసాయకుఁ గన్నతండ్రిని_భామినీ జనచిత్తచోరుని||
కాంచనాంబరుఁ గానవా సుర_కాంచనంబా ||౨||
పూని పగడపుఁదీఁగె నగుకె_మ్మోవిఁ దనరెడువాని వెన్నని
మాని నీవిటుగానవా యెల_మావి మొలకా!

అర్థచంద్రికలు:
మాధవుఁగానరే మాధవులారా
మధురిపుఁ గానరే_మధుపములారా!
హరిఁగానరుగా_హరిణములారా !

వ. మఱియు నేమనుచున్నారు.

జంపె॥ అలకమల దళనేత్రుఁ-బలుకతోడనె వచ్చె
చిలుక, ముద్దులుచిలుకఁ-బలుకవే తెలియ ॥౧॥
సారెకును వెదకి-వేసారితిమి కంటివా
శౌరిఁ జూపుము శారి-చేరి వేఁడెదము ॥౨॥
వంచనను మముడాగు-రించి విభుఁడెటువోయె
నంచ, వివరించుమీ-యంచె నుండినను ॥౩॥

వ. అని వెదకుచు గోపికలు తదేకధ్యానంబునంది తన్మయత్వంబునొంది కృష్ణలీలల నప్పుడు విహరించిరఁట యెటువలెను.

జంపె॥ నెలఁతయొక్క-తె తాను నీలవర్ణుఁడననుచుఁ
దలఁజుట్టెఁ బింఛంపు-దండ వేడుకను ॥౧॥
తనుమధ్యయపుడొకతె-తానె కృష్ణుఁడననుచు
గొనబువ్రేలను బిల్ల-గ్రోవి ధరియించెన్ ॥౨॥
నిండుజవ్వని యొకతె-నేనె శ్రీహరి ననుచుఁ
గొండగొడుగుగ నెత్తెఁ-బుండరీకమును ॥౩॥

క. వనమున మఱియును వెదకుచు
గనిరంబుజముఖులు మత్స్యకలశధ్వజశం
ఖనలిన చామరశరలాం
ఛనములు దనరెడు పదాంబుజమ్ములజాడల్॥

ద్వి. కనుఁగొని విభుజాడగానుండఁ దెలిసి
వనితలు సంతోషవారిధిఁ దేలి
యీయడ్గు లేకదా యిందిరాదేవి
పాయక తనగుబ్బ పాలిండ్లఁదాల్చు;
ఈయడ్గు లేకదా యెపుడు నిల్పుదురు
తోయజాసనసురాదులు మానసమున;
ఈపదము లేకదా యీశవాణీశ
గోపతిముఖదేవ కోటీరకోటి
ఘటితపంకజరాగ కమనీయకాంతి
పటలనీరాజిన పరిభాసితములు.
అని చాలవర్ణించి యాచాయనొక్క-
వనితపోయినజాడ వరుసనీక్షించి
మనలను వంచించి మగువనొక్కతెను
తనవెంటఁ దోడ్కొని తమినేఁగినాఁడు.
ఆకాంత యేమిపుణ్యముచేసె నొక్కొ!
ఏకాంతమున సతినెనసియుండియును
దగనేమి దలఁపరు తగవెంచరకట!
మగవారి నెట్లు నమ్మగవచ్చునమ్మ.

వ. అని మఱియు నేమనుచున్నారు.

జంపె: మక్కువను విరులు భామకుఁ గోసియిచ్చుచును
నిక్కినిలిచినజాడ చక్కగనుపట్టెన్

ఇక్కడను ముడిచినాఁడిందువదనకుఁగొప్పు
చొక్కముగఁ గూర్చున్న-చొప్పుపొలుపొందెన్ ॥౨॥
మనసార రతుల వని-తను గూడినాఁడిచట
బెనఁగులాడినరీతి-యొనరఁ గనిపించెన్ ॥3॥

వ. అని ముద్దుముకుందుండును దామును విహరించిన స్థలంబులఁజూచి యేమనుచున్నారు.

ఏకతాళము ॥

నీటుగ రమణుఁడు-నేనునుజోడై
పాటలుపాడిన-చోటిది బోఁటీ! ॥౧॥
భావజజనకుఁడు-భక్తిఁ దనకుఁ గె
మ్మోవి యొసంగిన-తావిది తన్వీ! ॥౨॥
చెలిమిఁబతి తనకుఁ-జెలువునఁ గస్తురి
తిలకముదిద్దిన-నెలవిది నెలఁతా! ॥3॥
పరఁగుచు నాతోడ-పై వలయిక శ్రీ
హరి పవళించిన-యిరవిది యింతీ! ॥౪॥
నెమ్మఁబ్రియుఁడునను-రమ్మనికపురపుఁ
దమ్ములమిచ్చిన-యిమ్మదిగో మ్మా ॥౫॥
తలమని యల్గినఁ-దనపాదములకుఁ
జెలువుఁడు మ్రొక్కిన-తలమిది తరుణి ॥౬॥

ద్వి. కనుఁగొని విభుజాడగానుండఁ దెలిసి
వనితలు సంతోషవారిధిఁ దేలి
యీయడ్గు లేకదా యిందిరాదేవి
పాయక తనగుబ్బ పాలిండ్లఁదాల్చు;
ఈయడ్గు లేకదా యెపుడు నిల్పుదురు
తోయజాసనసురాదులు మానసమున;
ఈపదము లేకదా యీశవాణీశ
గోపతిముఖదేవ కోటీరకోటి
ఘటితపంకజరాగ కమనీయకాంతి
పటలనీరాజన పరిభాసితములు.
అని చాలవర్ణించి యాచాయనొక్క
వనితపోయినజాడ వరుసనీక్షించి
మనలను వంచించి మగువనొక్కతెను
తనవెంటఁ దోడ్కొని తమినేఁగినాఁడు.
ఆకాంత యేమిపుణ్యముచేసె నొక్కొ!
ఏకాంతమున సతినెనసియుండియును
దగనేమి దలఁపరు తగవెంచరకట!
మగవారి నెట్లు నమ్మగవచ్చునమ్మ.

వ. అని మఱియు నేమనుచున్నారు.

జంపె॥ మక్కువను వికలు భామకుఁ గోసియిచ్చుచును
నిక్కినిలిచినజాడ చక్కగనుపట్టెన్ ॥౧౧॥

ఇక్కడను ముడిచినాఁడిందువదనకుఁగొవ్వ
చొక్కముగఁ గూర్చున్న-చొప్పుపొలుపొందెన్ ॥౨॥
మనసార రతుల వని-తను గూడినాఁడిచట
బెనఁగులాడినరీతి-యొనరఁ గనిపించెన్ ॥౩॥

వ. అని ముద్దుముకుందుండును దామును విహరించిన స్థలంబులఁజూచి యేమనుచున్నారు.

ఏకతాళము ॥

నీటుగ రమణుఁడు-నేనునుజోడై
పాటలుపాడిన-చోటిది బోఁటీ! ॥౧॥
భావజజనకుఁడు-భక్తిఁ దనకుఁ గె
మ్మోవి యొసంగిన-తావిది తన్వీ ! ॥౨॥
చెలిమిఁబతి తనకుఁ-జెలువునఁ గస్తురి
తిలకముదిద్దిన-నెలవిది నెలఁతా ! ॥౩॥
పరఁగుచు నాతొడ-పై నలయిక శ్రీ
హరి పవళించిన-యిరవిది యింతీ ! ॥౪॥
నెమ్మిఁబ్రియుఁడునను-రమ్మనికపురపుఁ
దమ్మల మిచ్చిన-యిమ్మదికొమ్మా ॥౫॥
తలమని యల్గినఁ-దనపాదములకుఁ
జెలువుఁడు మ్రొక్కిన-తలమిది తరుణి ॥౬॥

వ. అని మఱియుఁ బెక్కు భంగుల బృందావనం బంతయుఁ గలయ వెదకి, శ్రీకృష్ణునిఁగానక, చింతాక్రాంతలై యాయింతు లేమనుచున్నారు.

జంపె॥ మిహిరాంశుముఖి యొకతె-మిథ్య యిపుడయ్యెననె
మహిని సర్వం విష్ణు-మయమనెడి మాట ॥౧॥
అలివేణి యొకతె మృష-యయ్యెననె జగతిలో
పల వాసుదేవ స్సర్వమనుమాట ॥౨॥
అణుమధ్య యొకతె బొంకయ్యె నిత్తఱి ననియె
అణుపరిపూర్ణుఁ డచ్యుతుఁ డనుమాట ॥౩॥

వ. అని (శ్రీ)కృష్ణుఁడు యమునానది సైకతప్రదేశంబున నుండునోయని చని, యచటఁగానక, వేదనలకోర్వలేక, యిందుముఖులు ఇందు మందానిల కందర్పాదుల నుద్దేశించి యేమనుచున్నారు.

త్రిపుట॥ ఉష్ణకరు క్రియఁ జందురుఁడు మొగ-
మోటమేమియు లేకయెంచి
కృష్ణలాంఛన మొందుటయును గీడుఁదనము ॥౧॥
రూపమొదవక యుడుకుచల్లుచు-
రుటముచూపే గంధవాహుఁడు
రూపమొందిన నంతవేఁడిమి-చూపఁగలఁడో ॥౨॥

తులువతనమున మరుఁడు తండ్రికిఁ—
దోడు తానును వెతలఁ బెట్టి
పులికిఁబుట్టిన కూనమేయునె—పూరి యెచట ॥3॥
చెంతఁ జిలుకలు మరునిఁదగవుగఁ—
చెలగిపాడెడు వేడినాయవి—
యెంతపోరిన పక్షపాతం—బేల మాను ॥౪॥
పరుష ఝుంకారముల మధుకర—
పంక్తి మిక్కిలి యేఁపఁ దొడఁగెను
విరహులను నేచేదిగాదా—మరునిగుణము ॥౫॥

వ. అని శ్రీకృష్ణు నేమనుచున్నారు.

త్రిపుట॥ మరుఁడు పగగొని—కదలి తఱుముచు
తిరుగగా నీవారి నబలల
పరుల కప్పనసేయుటిది యేపౌరుషంబు॥
పతులువలచిన నెంత యేనియు—బాఁతియఁగుఁ
గాకివ్విధంబున
సతుల వలచిన నెట్టివారికి—జొకగాదే ॥౨॥
ఎంచిమావలెనీకుఁ దలపొన—రించఁడాయెనుగాక దైవము
మించియిటువలె మేము నిన్నుడికించలేమా ॥3॥

వ. అని మఱియు నేమనుచున్నారు.

ఝంపె॥ అరసి, వలచినసతుల—నడవిలో దిగవిడచి
యరుగఁ బాడంబులె—ట్లాడెరా నీకు ॥౧॥

నడిరేయి నీవెయని-నమ్మివచ్చిన సతుల
నుడికించ మనసెట్టు-లొప్పెరా నీకు ||౨||
ఏమిటికి నూరకే-యెమ్మెలకు సలగితివి
యేముచేసిన నేర-మేమిరా నీకు ||౩||

త్రిపుట|| ఏలవేలర యేఁపదొఱఁకొనె దెంతవేడి-మొక్కిన
* * * * *
నివ్వటిల్లిన ప్రేమనెకుటను-నిలిచి వండ-నుండుము
రవ్వలేటికి నిదిగొ గానుక-పువ్వుదండ ||౨||
* * * * -అలుకను
నున్న యోరువలేము నీపాదంబులాన ||౩||

వ. అని మఱియు నేమనుచున్నారు.

వసంతతిలకావృత్తము||
ఏరాతొలంగి మమునేఁచఁగ నీకుమేరా
యీరాదయన్ జనవు లింతటనైన మాకున్||
గోరా యుపాయనము-గొబ్బున గుబ్బబంతుల్
రారా యిఁకన్ వలదురా చలపోరఁగృష్ణా!

ద్వి. అనుచు నీరీతి నయ్యంబుజాననలు
గొనకొని పెక్కు-భంగులఁ బలుకుచును
పొరిఁబొరి పుంఖాను పుంఖముల్ గాఁగ
మరుఁడేయు శరముల మర్మంబు లగల

మితి లేని విరహాగ్ని మేనులు గ్రాఁగి
మతిలోన నెంతయు మనికితపడుచుఁ
బతిఁజూచుటకు నొండుపాయంబు లేక
యతిభీతిఁ గన్నుల నశ్రువుల్ గ్రమ్మఁ
గరములు మొగిచి గద్గదకంఠులగుచుఁ
గరుణ నింతటఁ గృష్ణ, కావవే యనినఁ,
దొగల సంగడికానితోఁ దులదూఁగు
మొగమునఁ జిఱునవ్వు మొలక లెత్తఁగను
దూఁకొని మెఱుఁగులఁ దులకింపఁ బసిఁడి
కోక బిగించి చుంగులు వ్రాఱఁ గట్టి
లోల మధువ్రత లులితోరు పుష్ప
మాలికలనుబూని మన్మథుఁడగుచుఁ
దామరసాక్షుండు దయతోడ గోప
భామల ముందఱఁ బ్రత్యక్షమయ్యె.

జంపె॥ ఒగిఁ గ్రమ్మకొనిరి కృష్ణా యంచుఁజెలులపుడు
మిగులఁ దమకమునఁ దుమ్మెదల చందమున ॥౧॥
మూఁగి రతివలు విభుని-మోవిపంటికి నపుడు
రాగతనమునఁ గలికి-రాచిలుకలనఁగ ॥౨॥
పట్టిపెనఁగిరి సుజన-పారిజాతము నపుడు
దిట్టలై సతులలరుఁ-దీఁగెలవిధముగ ॥3॥

వ. మఱియు నప్పుడెటువలెను.

జంపె॥ మోదమున వికసితాం-భోజదళనేత్రినకుఁ
గైదండయొసఁగె నొక-కలకంఠి యపుడు ॥౧॥
తటుకునను విభుని పు-క్కిటివిడె మందెఁదగ
నటలుసేయుచు నొక్క-జలజాతగంధి ॥౨॥
పాదుకొనుభక్తిఁ గర-పల్లవంబునఁ బ్రియుని
పాదంబులొత్తె నొక-పద్మాయతాక్షి ॥౩॥

వ. ఈరీతి గోపభామినులు బహువిధంబులఁ బ్రియునుపచరించి, యతనియం దన్యకాంతారతి కీలితచిహ్నంబులఁ గనుఁగొని, మనంబులఁ గినుకపొడమ నప్పుడెటువలెను॥

అర్ధచంద్రికలు॥

సురటిమరుగున నోరకన్నులఁ జూచె నొకతె ॥౧॥
ఈసు మదిపెనఁగొనఁగ మొగమటు చేసెనొకతె ॥౨॥
మించు వెడనిట్టూర్పులను నిగిడించె నొకతె ॥౩॥
పెదవి విఱిచటుచూచి బొమముడి-పెట్టె నొకతె ॥౪॥
వంత నీకనేమందునని తల-వంచె నొకతె ॥౫॥

వ. ఈవిధంబునఁ గోపాయత్తచిత్తలైన మత్తకాశినులేమనుచున్నారు.

లఘుశేఖర తాళము॥

కన్నవారు విన్నవారుఁ గాదనంగ నిన్ను జార.........
......కన్నియలనె......నెంచదగునె ॥౧॥
తెగవు విడిచి సిగ్గు విడిచి—మగని విడిచి నిన్ను దగిలి
నట్టి యిగురుఁబోండ్ల నెగులు—పఱపనీకుఁ దగునె
మఱియు ॥౨॥

కి...వచ్చు...దియెరాలు—నేరాలు చేసినట్టి
జారచోరులనక వచ్చు—సతుల నెతలఁబెట్టఁదగునె ॥౩॥

వ. అని శ్రీకృష్ణుని వంచితాలాపంబుల నుపచరించివచ్చిన సతులేమనుచున్నారు.

సీ. గాసలిచ్చి జుణిఁగి వేసరించితివిట్టి
మాయలాగడములు నాయకములు
నెన్నముచ్చ, నీకు వెన్నతో నిడఁబోలుఁ
గన్ననాఁడె నిన్ను గన్నతల్లి.

ఝంపె॥ పోవోయి నీతోడి—పొందు లికఁజాలు నీ
లావు మామీఁదఁ నీ—లాగు చూపితివి ॥౧॥
ఉండంగఁగదె మమ్ము—నుడికించ నికరాక
నిందుదారవాదువు—నేఁడు దెలిసితిమి ॥౨॥
కతలుసెప్పక తొలఁగఁ—గదవోయి యూరకే
నెతలఁబెట్టకు మేము—విన్నారమిపుడు ॥౩॥

ఆ. వె. ఒంటినుండుదాని వెంటనే తిరిగితి
మేలుమేలు భళిర! మేలుమేలు
చాలుఁజాలు నీకు సతతంబు సక్కటా
యేపరాకు? మమ్ము నేఁపరాకు.

వ. అని తనుదూఱి పలికిన గోపభామినుల యలుకను శ్రీకృష్ణుఁడు తీర్చెనఁట యెటువలెను.

ఝంపె॥ రమణి యొక్కతె కొప్పు రమణుఁడలమఁగఁజూచి
చమరించె......బెట్టుగ చన్నుమొనల ।౧।
బెట్టుగా నొకతెతోఁ—బ్రియుఁడు పెనఁగఁగఁజూచి
బట్టబయలుగ నొకతె—పంతంబునొందె ।౨।
పూని పతినొకతె కుచ—ముల నంటఁగాఁజూచి
తానొకతె యానడుమ—మ్రానుపడెనయ్యా ।౩।

వ. అప్పుడు శ్రీకృష్ణుఁడు వారలతోఁగూడి యెటువంటి స్థలాల విహరించెను.

ఝంపె॥ జలజనేత్రుఁడు సతుల—సరసులను జొక్కించె
నెలరాజుచెలువుతో—నలరాజసమున ।౧।
కదియఁ గౌఁగిటఁజేర్చి—కరఁగించెఁబ్రౌఢిమను
పొదల నీడలను నిం—పొదవ శ్రీవిభుఁడు ॥౨।
కలకంఠులను శౌరి—పలురతులఁ దేలించె
నలరుతావులఁ జాల—నలరుతావులను ।౩।

పద్మాక్షుఁ డప్పుడు బహువిధరూపుఁడై
తరుఁబుల నెడ నెడఁ దాను నిల్చి
యెండొరుల్ హాసంబు లొనరంగఁ గీలించి
మండలాకృతినిల్పి మధురసరణి
కెలఁకుల నిద్దఱు వెలఁదులు వీణియల్
పలికించి చొక్కపుఁ బాటపాడ
మోహనభంగిమై మురళిమోయించుచుఁ
గడకఁ దన్మండలి నడుమనుండి

గీ. కంకణంబులు మొలనూళ్ళుఁ గింకిణులును
నూపురంబులు మొఱయ మనోజ్ఞగతుల
మురువుదీరుచు కరపదస్ఫురణ మెఱసి
కేళికలనూత(?) రాస కేళిసలిపి॥

త్రిపుట॥ అలరుసంపెగ విరులసందుల–తులసిపెనసిన దండలాగున
నళినదళలోచనలుఁ గృష్ణులుఁ–జెలఁగిరప్పుడు ।౧।
పసిఁడిప్రాదెలు నలరున్నీలము–లెసఁగఁ గూర్చిన పేరుతీరున
గిసలరాగాధరలుఁ గృష్ణులు........ ।౨।
నడుమనడుమను మెఱుఁగు లెంతయు–నడరు కాదంబిని విధంబునఁ
బడఁతులును శ్రీకృష్ణులును–జూపట్టిరప్పుడు ।౩।

వ. ఇవ్విధంబున రాసకేళియొనర్చ, నంత విశ్రాంతలైన కాంతలతోఁగూడి విభుఁడెటువలెను.

జంపె॥ చేరి యొక్కతె చెలియ-చెక్కుచెక్కునఁజేర్చ
శౌరి తమ్ములమొసఁగె-గారవంబొదవన్ ।౧।
వనిత యొక్కతె యలసి-వ్రాలఁగా మాధవుడు
ఒనరంగఁ దనభుజము-నూఁతగావించెన్ ।౨।
కొమ్మయొక్కతె దప్పి-గొనియున్నఁగని విభుఁడు
కెమ్మోవి తేనియల్-నెమ్మితో నొసఁగెన్ ।౩।
వనితయొక్కతె బడలి-నను జూచి కృష్ణుండు
తనువుగా నపుడు గంధంబుపై నలఁదెన్ ।౪।

... ...
... ... సురటిఁగొని విభుఁడు విసరెన్ ।౫।

క. ఈలీల రాసకేళీ
లోలుండై శౌరి గోపి ... ...
... ...
... ... ండె ననవరతంబున్॥

ద్వి. అని గోపికామనోహరుని పేర
... ...
తపనీయకౌస్తుభ ధాముని పేర
తపనకోటిసమాన ధాముని పేర

తపనీయమగు ... ...

... ...

అంకితంబుగ వేంకటాధిప పాద

పంకజ ... ... యుగభ్రిమరాయమాన

... ... కర తిమ్మయ దండనాథ

... తను సంభవుండు అక్కయప్రిధానుండు

ఖచిత సమస్త ... ...

... ...

ఆచతురాబ్ధి వేలావనియందు

ఆచంద్రితారార్కమై యొప్పుఁగాక !

కాకినాడ : బాల్జిప్రెస్ నందు ముద్రింపఁబడియె.